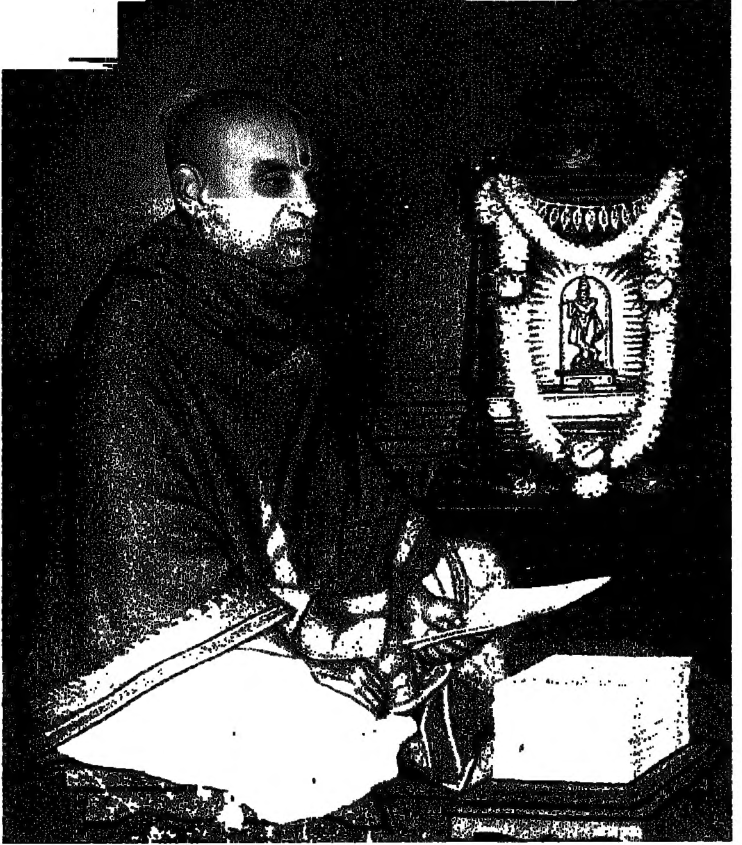
पण्डितराज श्रीजालीहाळ श्रीनिवासाचार्य भव्यचरितकाव्यम्

रचयिता

बाळगारु रुचिराचार्यः

प्रकाशनम्

आचार्यविद्याधिष्ठानम्

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीगुरुराजो विजयते ॥

कुलस्वामी प्रेमी नयनपथगामी भवतु नः

सर्वतन्त्रस्वतन्त्रश्रीमत्सत्यध्यानतीर्थश्रीमच्चरणाराधक

श्रीसात्त्विकगुरुराजाचार्यतनूज

पण्डितराजश्रीजालीहाळ श्रीनिवासाचार्य

भव्यचरितम्

आचार्यशतकत्रयम्

(संस्कृतलघुटिप्पणी - कन्नडभावानुवादविलसितम्)

श्रीपूज्याचार्यदौहित्रेण बाळगारु श्रीनिवासाचार्यपुत्रेण

रुचिराचार्यनामकेन बालकेन

विरचितम्

प्रकाशनम्

श्रीआचार्यविद्याधिष्ठानम्

हयग्रीवक्षेत्रम्

बेंगळूरु

Acharya Shatakatrayam - A classical poetic work describi the life history and holy thoughts of Sri Paramapujya Pandithar Jalihala Srinivasacharya, written by ***Sri Balagaru Ruchiracharj*** with short notes in Sanskrit and traslation in Kannada.

First Edition : 1996

Copies : 1000

Pages : xxx + 192 + 16

Price :

Publishers : ***Rochana Badarinath Balagaru***
Acharya Vidhyadhistanam
Hayagreeva Kshetram
Bangalore

Copies available at : ***Madhva Mandiram***
882, 13th Main, 5th Cross
Hanumanthanagar
Bangalore - 560 019

Computer Typeset : ***Scan Computers,***
64/D1, Maruthi Plaza, DVG Road
Basavanagudi
Bangalore.

Printed at : ***Shankari Industries***
Bangalore - 560 085.

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಕುಲಸ್ವಾಮೀ ಪ್ರೇಮೀ ನಯನಪಥಗಾಮೀ ಭವತು ನಃ

ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್

ಪಂಡಿತರಾಜ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ

ಭವ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

Sri Venkatesh Praseeda

This is published with the financial assistance of Tirumala Tirupati Devasthanam as under their scheme aid to publish Religious book

ರಚನೆ

ಬಾಳಗಾರು ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯ

ಪ್ರಕಾಶನ

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯವಿದ್ಯಾಧಿಷ್ಠಾನಮ್

ಬೆಂಗಳೂರು

/

ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ

ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ಶ್ರೀ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಪಂಡಿತರಾಜ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಧಕರಾದ ಈ ಶತಮಾನದ ಮಹಾ ಶಕಪುರುಷರು. ೧೯೧೫ ರಿಂದ ೧೯೮೦ ರವರೆಗಿನ ಅವರ ಉತ್ತಮ ಜೀವನ ಸಾಧನ ಬೋಧನಗಳ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ಕಾವ್ಯವೇ ಈ 'ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್'. ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ೧೮ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮಹನೀಯ ಮಾತಾಮಹರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಶ್ರೀ ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯ ಬಾಳಗಾರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದಗಳೊಂದಿಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಇವರು ಮುದ್ರಿಸಲು ಅನುಮತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಅವಲೋಕಿಸಿ ಪರಮಹರ್ಷದಿಂದ ಶುಭಾಶೀರ್ವಚನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಪೂಜ್ಯ ಪಂಡಿತವರ್ಯ ಜಾಲೀಹಾಳ ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನೇ ನೀಡುವ ಕನ್ನಡ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಜಾಲೀಹಾಳ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯ ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಶುಭಾಶಂಸನದೊಂದಿಗೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಅನಂತಾನಂತ ಪ್ರಣಾಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಶುಭ ಧನ್ಯವಾದಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಕೃತಿಗೆ "Foreword" ಬರೆದಿರುವ ಬಿ. ರಾಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಹಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹುನುಗುಂದ ಸೇತೂರಾಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಮ್ಮ ನಮನಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು.

ಈ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಮಗ್ರ ವ್ಯಯವನ್ನು ಪರಮ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿ, ಭಾರತೀಪತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣ ದೇವರನ್ನು ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ ಸತ್ಕೀರ್ತಿ ಶ್ರೀ H. ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಾವ್ (Advocate, Supreme Court) ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಅನಂತ ಧನ್ಯವಾದಗಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸಹಕಾರ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಕ್ಷರವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿದ 'ಸ್ಕ್ಯಾನ್ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್' ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ 'ಶಂಕರಿ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್' ಸಂಸ್ಥೆಗೂ ನಮ್ಮ ಅನೇಕ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಪರಮಹಂಸಾಶ್ರಮಿಗಳಂತೆ ಸಾಧಕರಾದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಗಳೊಬ್ಬರ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪ್ರಥಮ ಕಾವ್ಯವೆಂಬುವ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದು, ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸೌಭಾಗ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಆಸ್ವಾದನೆಯಿಂದ ಸಹೃದಯರು ಆನಂದಿಸಿದರೆ ಈ ಪ್ರಕಾಶನವು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯು ಗುರುಹಿರಿಯರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಕಾಶನವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ.

– ಪ್ರಕಾಶಕರು

FOREWORD

It is indeed a matter of pleasure and privilege for me to have been invited to write a foreword to "Acharya Shatakatrayam" written by Pandit Ruchiracharya, illustrious son of illustrious father Pandit Balagaru Srinivasacharya, who is a reputed scholar and orator and a devoted disciple of Pandit Jalihal Srinivasacharya. Parama poojya Jalihal Srinivasacharya was a great disciple of Sri Sri 1008 Satyadhayanathirtha Swamiji, who was deservedly proclaimed as 'Abhinava Anandathirtha' whose multifarious activities and achievements, which have been described by Pandit Jalihal Srinivasacharya in an excellent poetical work "Sri Guruvaibhavakavyam".

Sri Ruchiracharya, an illustrious grandson of Pandit Jalihal Srinivasacharya, has written "Acharya Shatakathrayam" in three parts depicting Sri Acharya's life in different stages, his pure and sublime way of living and finally his profound thoughts and ideas, on the lines of great ideas of Acharya Madhwa in his great works. The young poet Ruchiracharya raises a pertinent question whether the purpose of poetry is only to expound beauty in nature and human life. He has followed the example of Sri Narayana Panditacharya in elevating the purpose of poetry which should enable the individual soul to attain sublimation and spiritual excellence. By reading poetry a human being should ultimately attain spiritual bliss and not mere pleasure. Pandit Jalihal Srinivasacharya was a profound scholar well versed in philosophy. He was also an excellent poet and a very powerful orator. He trained many scholars according to Gurukula systems, and among his illustrious disciples are Pandit Jalihal Keshavacharya, Pandit Balagaru Srinivasacharya and Pandit Tamraparni Srinivasacharya to mention only a few.

I had good fortune of intimate contact with Poojya Jalihal Acharya for five decades. He has left an excellent legacy which is described in good poetry in the work "Acharya Shatakatrayam". May Sri Harivayugurugalu bless Sri Ruchiracharya profusely so that he could continue to provide excellent works in the years to come in order to inspire the aspirants for securing spiritual wisdom.

B. Ramachar
Retd. Principal
Raichur

20.11.1996
Bangalore

॥ श्रीः ॥

॥ श्रीगुरुराजो विजयते ॥

आशीर्वचनम्

इदानीं आचार्यशतकत्रयनामकं काव्यकलानिधिं अधिकृत्य किञ्चिन्निवेदयितुं प्राप्तावसराणां अस्माकं चेतः प्रमोमुदीति। काव्यस्यास्य नायकमणिः जगद्विख्यातसुनामधेयः पुण्यश्रवणकीर्तनः यशसा भुवनं पुनानः आचार्यचूडामणिः जलिहाळोपनामा विद्वद्वरेण्यः कविताकामिनीलीलाविलासः सरसवाङ्मुखवैभवैः मन्दामन्ददृशां समेषां विदुषां च मन्देतरानन्दमादधानः सभासु वृन्दारकगुरुरिव विराजमानः श्रीश्रीनिवासाचार्यनामा। आसीच्च यः किल

मीमांसाचतुराननोऽपि कणभुक्शास्त्रे च पञ्चननो
शाब्दाम्भोधिविहारकेलिकलने साहस्रमूर्धायितः ॥
काव्ये हर्षति कालिदासति पुनर्बाणायते गद्यके
वाचा साधुसुधामुचा च जयतादाचार्यचूडामणिः ॥

इति तदानीन्तनपरिषद्गणगेगीयमानचरितः। यस्य च वाङ्मुखसरणिं

निन्दति मकरन्दरसं न्यक्कुरुते सुधामथ पयो जयति ॥
मोचामदमाचामत्याचार्याणां वैखरी वाचाम् ॥

इति वर्णयन्तो नैकरसिकजनाः स्मारं स्मारं नाद्यापि स्तोतुंविरमन्ति। यस्य च उपन्याससरसरवः कण्ठीरवरव इव नास्तिकारण्यकुहरनिलीनविमतिकरिवृन्दं जीवन्मृतमिव प्रसुप्तं वा मूर्च्छितं विदधाति। तस्यास्याचार्यप्रवरस्य प्रवचनमन्दाकिनीसरणिमन्दानिल परिस्पन्दमात्रेण श्रवणपुटेषु पवित्रतां जुषन्तः आस्तिक्यश्रद्धातत्त्वज्ञानभक्तिविरक्तिपूरितहृदयाः सहृदयाः सन्मार्गावलम्बिनश्च कृताः दरीदृश्यन्ते। येन च वसुमतीसीमन्तिनी सार्थकनामवती बभूव। सोऽयं किल निरुपमचरितः सुमतिगणमहितः जयतीर्थपुरन्दर इव मध्वशास्त्रपाथोधिसम्भूतन्यायसुधां अमरसुधातिशायिनीं नैकान् विबधवरान् पाययामास। व्यासतीर्थचन्द्रमा इव दुर्वादिचोरविद्रावणचणः न्यायामृतमहार्णवादिप्रबन्धप्रणेता तत्कृतचन्द्रिकामण्डनप्रणेतॄणां स्वगुरूणां यतिमहितचरितानां यतिगुरूणां श्री१०८ श्रीसत्यध्यानश्रीचरणानामानृण्यं सम्पादयामास। एष हि अस्मद्भ्रातृचरणः परमपूज्यगुरुश्च

आचार्यचूडामणिः माध्वग्रन्थव्याख्यानप्रवचनपरवादिसमुत्प्रेक्षितदूषणाभासनिरसनचण निबन्धरचनादिभिःमहत्तरैः प्रायः स्वेतरदुष्करैः कार्यविशेषैः समग्रमेव माध्वप्रपञ्चं उपकाराञ्चितं चकार ॥

हर इव जितमन्मथः धरणिरिव क्षमाभूषणः पाथोधिरिव गभीराशयः सुरगुरुरिव धीरधिषणः वादे स्मारितगदाधरः कलायां कलाधरःसङ्गीतके च गन्धर्ववरः हरिचरणभजने हनुमदनुचरःदुर्वादिमत्तेभकण्ठीरवश्चेत्येवंविधैः स्तवैः स्वीयोपन्यासश्रवण समुत्पादितप्रमोदमेदुरहृदयैः सज्जनसुमदायैः अद्यापि स्मारं स्मारं नामं नामं च संस्तूयते॥

तस्यास्य गुरुवरस्य चित्रचरितस्य विलक्षणशेमुषीसम्पदः भक्तिविरक्तिप्रभृति साधरणेतरसम्पदः अस्मत्पूज्यभ्रातृचरणस्य जीवनचरितपरं कमपि ग्रन्थं प्रतीक्षमाणानां सज्जनानां मनोरथमापूरयितुमिदं आचार्यशतकत्रयनामकं काव्यं इदानीं तद्दौहित्रप्रवरेण रुचिराचार्येण प्रणीतं च प्रकाश्यत इति निवेदने महान् प्रमोदातिशयः सञ्जायते ॥

अत्र च काव्ये प्रथमं कथाशतकम् । द्वितीयं आचारशतकम् । तृतीयं च विचारशतकमिति शतकत्रयं आचार्यपूर्वजपितृचरणचरितोपबृंहिताचार्यजीवनचरित्रं-तत्समनन्तरं आचार्याचीर्णाचीर्यमाणाचारविशेषविवरणं च आचार्यप्रवरस्य सद्विद्यासमुद्र समुद्धूतविचारामृत - ग्रन्थरत्नराशि-प्रवचनसुधा-वाङ्मुखभवौषाधिधन्वन्तरि-भक्तिविरक्त्यादि सम्पदिन्दिराप्रादुर्भाववर्णनं चेति क्रमेण विषयत्रयमधिकृत्य प्रवरीवरीति इति काव्यस्याभिधान परीक्षणेनैव शेमुषीपथमुपरि पतति संक्षेपेण विषयसरणिः । विस्तरस्तु एतत्काव्यसुधासागर कल्लोलविलासकलनेन विमर्शकाणां सरसहृदयानां सहृदयानां विदुषां मनांसि आनन्द धारावर्षणेन समाप्लावयिष्यति ।

विरलाः खलु करालेऽस्मिन् कलिकाले गीर्वाणवाणी प्रणयिनः । तत्रापि विरलतराश्च सुरभारतीसरसहृदयज्ञाः । विरलतमाश्च संस्कृतभाषाविशारदाः । एवमेव अलभ्या एव खलु प्रायः शास्त्रकाव्यग्रन्थोपनिबन्धारः शास्त्रज्ञकविवराः । अथाप्येतस्मिन् गहनसमये कालुष्यलक्षणक्षणेपि क्षयमयेऽपि आचार्याणामेव अपारानुकम्पामहिम्नैव आचार्योपासितौर्वास्यदयोदयेन च वाचकजनवृन्दसमाचीर्णपुण्यपरिपाकमिव प्रादुर्भूतमिदं काव्यमिति दुर्भिक्षे अमृतभोजनमिव गाढान्धकारे चन्द्रोदय इव महदिदं प्रमोदभाग्यस्थानम्।

काव्यस्यास्याधिगमेन नूनं काव्यनायकमणेराचार्यचूडामणेः जालीहाळ श्रीनिवासाचार्यस्य सर्वातिशयवैदुष्यकाव्यनिर्माणकौशल्यादिसमग्रगुणानां चरितानां च विशेषाधिगमः तेषु च भक्त्यतिशयादयः समुत्पद्यन्ते इति असंशयम्। काव्यप्रणेतुरस्य शक्तिनिपुणतालोककाव्याद्यवेक्षणप्रतिभा काव्यरचनाशैलीरीत्यलङ्कारादिरचनाचातुर्यादिकं च काव्यमेतद्विमृशतां सतां प्रेक्षावतां परीक्षयैव साक्षात्कारविषयो भवतीति नैतद्विषये लेखविस्तरभिया लेखनीं व्यापारयामः ।

धन्यः खलु एतत्काव्यप्रणेता आचार्यदौहित्रप्रवरः रुचिराचार्यः । यः खलुः बालोऽपि अबालोचितं काव्यकृतिरूपं साहसं समाचचार। सार्थकीकृततद्दौहित्रपदवीकः पावनीकृतस्ववंशचरितः विमलीकृतस्वीयचरितः समानन्दितसरससहृदयहृदयः आस्तिकेषु समुत्पादितहरिगुरुभक्तिलताङ्कुरः परिचायिताचार्यप्रवरचरितश्च नूनं सर्वसज्जनैः अभिनन्दनीयः प्रशंसनीयश्चेति समाशंसने न वयं स्तोकमपि पुरः पश्चाद्वा विपश्यामः ।

अनेन काव्यनिर्माणेन स्वगुरोस्तातस्यापि आनृण्यं सम्पादितवन्तं सुजनरुचिविषयशीलं इमं आयुष्मन्तं चि । रुचिराचार्यं अस्मदाचार्योपास्यो हयास्यः आचार्यकुलदेवता श्रीनिवासात्मकः सुदीर्घायुरारोग्यादिसर्वसम्पद्भिः अनुगृह्य इतोऽपि अधिकानेककाव्यशास्त्र प्रबन्धप्रणयनादीनि असाधारणचरितानि कारयत्विति तं सम्प्रार्थ्य अन्ते च अनेकैः अशीराशिभिः संयोज्य काव्यरसमास्वादयन्त्विति रसिकान् समावेद्य विस्तराद्विरमामः।

इति आवेदयिता

धातृ - कार्तिक-शुक्ल - पञ्चम्यां

विद्वद्वशंवदः

अग्रहार - गदग

जालीहाळोपाह्वकेशवाचार्यः

॥ श्री गुरुराजो विजयते ॥

शुभाशंसनम्

सत्सूत्रकृच्छुभचरित्ररमाकलत्रसूत्रात्ममध्वगुरुवर्यकृपासुपात्रे ॥
जैत्रे सुमाध्वयतिसद्बहिलोकमात्रे चित्रं चकास्ति चरितं परमं पवित्रम् ॥ १ ॥

नैवास्ति यत्र विमलान्वयजन्मगात्रस्वाचारसच्छ्रुतिविचारयुतं चरित्रम् ॥
तत्केवलं यतिगृहाश्रमिभासमात्रं चक्रे शुभाशुभविदां हि विनोदपात्रम् ॥२॥

मानत्रयेण परिसिद्धमिदं चरित्रं पुण्यं पवित्रमधुनातनकालचक्रे ॥
सद्ध्यानतीर्थसुयतीश्वरचक्रवर्तिन्याश्रूयते यतिषु दिव्यमाहो विचित्रम् ॥ ३॥

सच्छ्रोत्रियेषु गृहिषूक्तमिदं चरित्रं बाभाति भव्यमधुना भुवने सुचित्रम् ॥
तद्ध्यानतीर्थपरमप्रियजैत्रछात्रे श्रीसात्त्विकार्यविदुषः प्रथमे सुपुत्रे ॥ ४ ॥

मित्रे प्रभाप्रतिभया सुहृदां सुमित्रे सिद्धान्तगर्जनपराजितवाद्यमित्रे ॥
तापत्रयोपशमने भजदातपत्रे माध्वीयसाधुजनताविमलैकनेत्रे ॥ ५ ॥

सच्छास्त्रसत्प्रवचनार्चितमाश्ववक्त्रे गन्धाक्षतादिपरिभूषित भव्यगात्रे ॥
चक्रिप्रतोषिसुकलागुणदध्यमत्रे संसारसागरसरोवरपद्मपत्रे ॥ ६ ॥

व्यासत्रयामलसटिप्पणसौधशास्त्रदासार्यवाग्विमलसङ्गमपात्रवक्त्रे ॥
श्रीजालिहाळपदपूर्वजगत्पवित्रशेषाचलेश्वरसुमङ्गलनामपात्रे ॥ ७ ॥

स्वर्च्यं तदर्चति चरित्रमिहैतदार्यदौहित्र एष रुचिरो मम साधुपुत्रः ॥
यत्रात्मबुद्धिविभवैर्वरमन्दिरं तत् आचार्यवर्यशतकत्रयनामकाव्यम् ॥ ८ ॥

काव्यं समीक्ष्य सुहृदा च मुदा सुविद्वद्बृन्दोऽभिवर्धयतु बालमिमं त्वबालैः॥
स्वाशीर्वचोभिरमलैः कलवाक्सुतृप्तः तूर्णं करोतु हरिवायुकृपाभिपूर्णम्॥९॥

राराज्यतां जगति नूतनकाव्यमेतत् आजीवताच्चिरमयं कविरार्यसेवी ॥
संवर्धतां गुरुवरार्यकृतेः सपर्या भायाच्च मत्कुलमनेन सुतेन धन्यम् ॥१०॥

धातृ-कार्तिक-शुद्ध-दशमी
विजयदासार्याराधनम्
20-11-1996

इति साशीर्वादं शुभाशंसकः एतत्कविजनकः
बाळगारु श्रीनिवासाचार्यः

ग्रन्थप्रकाशनसमर्पणम्

पूज्याचार्यविचित्रचारुचरितालङ्कारवृत्तान्वितं
तद्दौहित्रविनिर्मितं रुचिरसत्काव्यं प्रकाशीकृतम् ॥
पूज्याचार्यहृदम्बुजालयरमाप्राणेशपादाम्बुज -
द्वन्द्वे सादरमर्पितं बुधमनोमोदाय भूयादिदम् ॥

- समर्पणकर्ता वाळगारु श्रीनिवासाचार्यः

॥ श्रीः ॥

॥ गुरुराजो विजयते ॥

॥ कुलस्वामी प्रेमी नयनपथगामी भवतु नः ॥

काचिदुक्तिर्लेखकस्य

न पुंस्त्रीभेदज्ञो गुरुषु सकलत्रैकवचनः
नबन्धात्स्वच्छन्दोऽनुचितचरणो रीतिरहितः ॥
अलङ्कारार्घाज्ञो न विदितविभक्तिर्न रसिकः
शिशुः क्वाहं क्वार्यः परमगुरुवर्यः कविरविः ॥ १ ॥

अहं क्वाज्ञः प्राज्ञः क्व खलु कविराडेकघटिका -
शतश्लोकी क्वाहं कपिरिव कविः श्लोकघटिकः ॥
ततो भव्यं काव्यं गुरुचरितदिव्यं रचयितुं
प्रभुः किं भूयासं वचनरचनायासरसिकः ॥ २ ॥

तथाऽपि स्वच्छं दोरुचिरसकलत्रैकवचनो
विभक्तोऽनिर्बन्धोप्यनुचितगुरूक्ताध्वचरणः ॥
अरीत्युक्तं धृत्वा नरसरथनिष्ठः शिशुरहं
अलङ्काराजोक्तिः प्रभुरिह नपुंस्त्रीविषमधीः ॥ ३ ॥

प्रयासात्सञ्चीर्णं शुभगुणसुवर्णं च शिशुने -
त्यतस्सन्तः पूर्णं समलमिति तूर्णं त्यजत नो ॥
तदाचार्यप्रेमानुजचरमजामात्रनुचर -
प्रधीयाज्ञीयाग्नित्रयकलितपावित्र्यलसितम् ॥ ४ ॥

अलङ्कारान् र्यामृतवचनवार्यालयचरान्
मया चौर्याच्चीर्णानपि सुगुणपूर्णा इति जनाः ॥
यशोदायाश्चोरात्मजभजकहारा इति धिया
यशोदाशीरत्नं ददत इह गृह्णन्तु सुजनाः ॥ ५ ॥

न श्रृङ्गारो वीरो नवनवरसो राजति परं
जगच्छृङ्गाराङ्के भगवति नवं भक्तिसुरसम् ॥
स्रुवत्स्वीकुर्वन्तां कवनकुसुमं माध्वमधुपाः
अपेयासैर्नीलातुलकुजनजालैः किमु फलम् ॥ ६ ॥

प्रचारार्चादीच्छाच्युतरुचिरचर्चाभिधसुधा -
मुचा वाचा प्राचामुचितपरिचारेऽतिचतुरे ॥
सुचार्वाचारोच्चाद्भुतचरितगुच्छाञ्चितरुचौ
पिताऽऽचार्याचार्येऽर्पयतु तदितीच्छा च रुचिरे ॥ ७ ॥

पवित्रं सच्चित्रं गुरुवरचरित्रं च रुचिरं
य उक्त्वाऽऽबाल्यं मे हृदि गुरुवराकारममलम् ॥
प्रदर्श्यैतत्काव्यं सपदि च मयालेखयदयं
पिता पोतं पूतं विततमतिपूर्तं वितनुतात् ॥ ८ ॥

शुभाशीर्भाषाभिर्विहितपरमानुग्रहमहं
महाप्राज्ञं मातामहमिव महाचार्यसहजम् ॥
स्तुवे सेवेऽथावेदितकवनभावेन वचसा
यशोदाशीराशिं ददतमतुलं मातुलमलम् ॥ ९ ॥

समग्रं संशोध्य स्वसुजनिमतीवातिसदयं
भजे मञ्जूषादिप्रथितकृतिकारं द्विजवरम् ॥
शरीरं शारीरं मम च रुचिरं यत्करुणया
नमाम्येतौ नित्यं हितदपितरौ मङ्गलतरौ ॥ १० ॥

रमाश्लिष्टादिष्टस्तदमलहृदिष्टः कृतिनटः
पटुः कृष्टिश्रेष्ठः कवनधनकोष्ठः सुरकुटः ॥
नवो दृष्टिव्युष्टः शुभचरिततत्श्रेष्ठभटराट्
पिता शिष्टः शिष्टस्स्वकृतिपरितुष्टः स्फुटतु मे ॥ ११ ॥

रुचिरार्थसुधाकरधरपरमारहरगिरवक्रदृक्त्रयवान् ॥
हरिरतिविष्णुपदीप्रदभागवतपतिचरितेशिता जयतात् ॥ १२ ॥

सुधीजनविधेयः

बाळगारूपाह्वः रुचिरवेङ्कटेशः

धातृ-कार्तिक-शुद्ध-दशमी

विजयदासवर्याराधनम्

20-11-1996

|| ಶ್ರೀ ||

|| ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ||

ಮುನ್ನುಡಿ

ವಿಷ್ಣೂತ್ಕರ್ಷೈಕಫಲಂ ಕಾವ್ಯಂ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣೈರ್ಯುತಮ್ ||
ವೇದೋಪನಿಷದಾದ್ಯರ್ಥಂ ದೈವತೈರಪಿ ಸೇವ್ಯತೇ ||

ಹೀಗೆ ಪುರಾಣಕಾರರು ಕಾವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಷ್ಣೂತ್ಕರ್ಷೈಕಫಲಂ' ಎಂದು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ 'ಏಕ' ಶಬ್ದದಿಂದ, ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಫಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನಾಂತರವೂ ಇರಕೂಡದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು 'ವೇದೋಪನಿಷದಾದ್ಯರ್ಥಂ' ಎಂದು ನುಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಭಾರತಭಾಗವತಾದಿಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಧರಿಸಿದ್ದರೆ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಫಲವು ಸುಲಭವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, 'ಸಲ್ಲಕ್ಷಣೈರ್ಯುತಂ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಶೇಷಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೇ, ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ, ವೇದೋಪನಿಷದರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಕಾವ್ಯವೇ ಆದೀತು! ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯದ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಳಗೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನೇ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೇ, ಆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಹೃದಯದ ಸಾರ.

ಆದರೆ, ಕಲಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರಿಂದ ದುರ್ವಾದಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿ, ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಹಾರ್ದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿ, ದುಷ್ಟಮತಗಳ ಪರಂಪರೆಯಂತೆ ದುಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಂಪರೆಯೇ ಬೆಳೆದುಬಿಟ್ಟಿತು. ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಭಾರತ-ರಾಮಾಯಣಾದಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವರು ತಿಳಿಸಿದ ವಿಷ್ಣೂತ್ಕರ್ಷರೂಪ ಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ,

"ಕಾವ್ಯಂ ಯಶಸೇಽರ್ಥಕೃತೇ ವ್ಯವಹಾರವಿದೇ ಶಿವೇತರಕ್ಷತಯೇ ||
ಸದ್ಯಃ ಪರನಿರ್ವೃತಯೇ ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತತಯೋಪದೇಶಯುಜೇ ||"

ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧದಿಂದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ತಾವೂ ಅನರ್ಥಹೊಂದುತ್ತ, ಇತರರನ್ನೂ ಅನರ್ಥಭಾಗಿಗಳನ್ನಾಗಿಸುತ್ತ, ಅಜ್ಞ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದರು ಪರಕವಿಗಳು.

ಸತ್ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ

ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಹಾರ್ದವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರಾದ, ಅವರ ಆದೇಶದಂತೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಲು ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಅರಿವಿನಂತೆ ಕಾವ್ಯದ ಯಥಾರ್ಥ ತಿಳುವಳಿಕೆಗಾಗಿ, ಸರ್ವವನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಸರ್ವಮೂಲದಲ್ಲಿ 'ಯಮಕ ಭಾರತ'ವೆಂಬ ಕಾವ್ಯರತ್ನವನ್ನು ಸೇರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಸತ್ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯೇ ಉಗಮವಾಯಿತು. ಮಹಾಭಾರತದ ಕಥೆಯನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಸಹ ಅವರು 'ಕೃಷ್ಣಕಥೇಯಂ ಯಮಿತಾ' (ಅಂದರೆ ಕೃಷ್ಣನದೇ ಎಲ್ಲ ಲೀಲೆ) ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು. ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಳಗಿಟ್ಟರು. ರಮಣೀಯಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿಟ್ಟರು. ವಿಷ್ಣೂತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೂಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಪಾರಲೌಕಿಕ ಸಾಧನತತ್ಪರರಾದ, ಕಾಮಾದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ದೀಕ್ಷೆತೊಟ್ಟಿರುವ ಸಾಧಕರೂ ಸಹ ಕಾವ್ಯರಸಾಸ್ವಾದನೆಗೆ ಆಗ ಮುಗಿಬಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಸತ್ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದವರು ಶ್ರೀ ಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು.

ಈ ಪರಂಪರೆಯ ವಿಕಾಸ

ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದ ಈ ಸತ್ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ಶ್ರೀ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥರು - ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹನೀಯರಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧವಾಯಿತು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಸಾರವನ್ನೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಕವಿತೆಯ ರಸಾಸ್ವಾದದಿಂದ ಐಹಿಕವಾಗಿ, ಪ್ರಮೇಯದ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪಾರತ್ರಿಕವಾಗಿ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗವಾದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ-ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರ 'ಸುಮಧ್ವ ವಿಜಯ'ವು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ದರ್ಶನದ ನಂತರ ಪ್ರಥಮಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯ. 'ಮುಕುಂದಭಕ್ತ್ಯೈ ಗುರುಭಕ್ತಿಜಾಯ್ಯೈ' ಎಂದು ಮುಂದಿನವರಿಗೆಲ್ಲ ಸಂದೇಶವನ್ನೇ ಅದು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಉಪಕ್ರಮ - ಉಪಸಂಹಾರ ರೀತಿ-ನೀತಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸತ್ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಭಕ್ತಿರಸಪ್ರಧಾನದ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಶೃಂಗಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ವಿವೇಕವನ್ನು ಮೋಕ್ಷದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಶ್ರೀ ರುಕ್ಮಿಣೀಶವಿಜಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಯಮಕಭಾರತಕ್ಕೊಂದು ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಮಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ, ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತದಶಮಸ್ಕಂಧದ ಸಾರದಂತೆ, ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಪಮವಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಶಿರೋಮಣಿಯಂತೆ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕರಿಂದ ಅನೇಕವಿಧವಾಗಿ ಆ ಕಾವ್ಯವು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಸತ್ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಉನ್ನತಿಯಾಗಿದ್ದರೇ, ನಾಟಕಾದಿಗಳಿಂದ ಔನ್ನತ್ಯ ತಂದವರು ಶ್ರೀಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥರು. ಅನಂತರ ಮಾಧ್ವಕವಿಗಳಿಂದ ರಾಘವೇಂದ್ರವಿಜಯ -

ಸತ್ಯಸಂಧವಿಜಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ್ದವು. ಈ ಸತ್ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ಅನೇಕ ಮುಖದಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಈ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಅಂತಿಮಫಲದಂತೆ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಗುರುವೈಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಈ ಸತ್ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಈಗ ಮತ್ತೊಂದು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಾವ್ಯರತ್ನ ಶ್ರೀ 'ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಂ' ಎಂಬುವ ಖಂಡಕಾವ್ಯ.

ಪ್ರಕೃತ ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ

ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಅಂಶಗಳು ಮೂರಿವೆ. ೧- ಸತ್ಕಥೆ, ೨-ಸದಾಚಾರ, ೩- ಸದ್ವಿಚಾರ ಎಂದು. ಈ ಮೂರು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಥೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸವು ಲಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವಿಕಾಸಹೊಂದಿದ ಆ ಜೀವಿತದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ ಸದಾಚಾರ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಇಂತಹ ಜೀವಿತದ ವಿಕಾಸ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ಥಕತೆ, ಇತರರಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದು ಮರವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗುವ ಮಾಧ್ಯಮವೇ ಸದ್ವಿಚಾರ. ಹೀಗೆ ಮಹೋನ್ನತಿಗೆ ಹೇತುಗಳಾದ ಈ ಮೂರೂ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಮಹೋನ್ನತಿ ನೀಡುವಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಸಂಪನ್ನರೆಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಕೇವಲ ಶ್ರೀ ೧೦೦೮ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು. ತದನಂತರ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸುಂದರವಾದ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಿಂದ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು, ಅವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಮೂರು ಉನ್ನತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಮಹೋನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಶ್ಲಾಘಿತರಾದ ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮೂಲರಾದರು. ಮೊದಲನೇಯದು - ಶ್ರೀ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದ - ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರು - ವ್ಯಾಸರಾಜರು - ವಾದಿರಾಜರು - ರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಮಹಾತ್ಮರ ಯತಿಪರಂಪರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೀ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದ ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು, ವಿಷ್ಣುದಾಸಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀ ಯಾದವಾರ್ಯರು-ಶ್ರೀನಿವಾಸತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು-ವಿಜಯದಾಸರು,ಗೋಪಾಲದಾಸರು-ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಹುಲಗೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಮಹಾತ್ಮರ ಗೃಹಸ್ಥ ಪರಂಪರೆ. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಯ-ಪೂರಕ ಭಾವದಿಂದ ಹಾಗೂ ಸೇವ್ಯಸೇವಕ ಭಾವದಿಂದ ಮಿಲಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀ ೧೦೮ ಶ್ರೀಮತ್ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಮೂರು ಉನ್ನತಗುಣಗಳಿಂದ ವರ್ತಮಾನ ಶತಮಾನದ ಯತಿಪರಂಪರೆಯ ಮಹೋನ್ನತ ಸಾಧಕರಾಗಿ ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರೆನಿಸಿದ್ದರೇ, ಅವರ ಬಹು ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ, ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರ ವಿಜಯವೈಭವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಅಭಿನವ ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ಎಂದು ಗೇಗೀಯಮಾನರಾದ ಪಂಡಿತರಾಜ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಸತ್ಕಥಾ - ಸದಾಚಾರ - ಸದ್ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಅದ್ಭುತ ಯಶೋಭೂಷಿತರಾದ

ವರ್ತಮಾನ ಶತಮಾನದ ಗೃಹಸ್ಥಪರಂಪರೆಯ ಉನ್ನತ ಸಾಧಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಹೋನ್ನತವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಶ್ಲಾಘಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಹೋನ್ನತಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಆ ಮೂರು ಅಂಶಗಳ ಚಿತ್ರಣವೇ "ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್" ಎಂಬ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಸದುದ್ದೇಶ. ಇದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಕವಿಯೇ ಕಥಾಶತಕದ ೧೦ನೇಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. "*ಚಿತ್ರೇ ಯಚ್ಚರಿತೇಽಖಿಲತ್ರ ಮಿಲಿತಂ ಸತ್ಸಂಸ್ತುತಂ ಸತ್ಕಥಾ . . .*" ಇತ್ಯಾದಿ.

ಶಿರೋನಾಮೆಯ ಔಚಿತ್ಯ

ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 'ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್" ಎಂದು ಶಿರೋನಾಮೆಯನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ "*ಆಚಾರ್ಯಾಃ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯಾಃ*" ಎಂದು ಕೇವಲ 'ಆಚಾರ್ಯ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀ ಮದಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಇದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವರ್ಣನೆಗೈಯುವ ಶತಕತ್ರಯವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯ ಜಾಲೀಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ವರ್ಣನೆಯೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿರೋನಾಮೆಯ ಔಚಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹ ಸಹಜ. ಆದರೂ ಕವಿಯು ಅದನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಥಾಶತಕದ ೧-೨, ೭-೮ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಡಿರುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವನದೇ ಆದ ಲಘು ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅನಿಸುವುದೇನೆಂದರೆ:- ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಅಜ್ಞಾನದ ನಿವೃತ್ತಿ, ನಿರಂತರ ಹರಿಭಕ್ತಿಗಳು ಕವಿ ಬಯಸುವ ಫಲಗಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗುರುಪ್ರಸಾದವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಗುರುಗಳು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಲು ಗುರುಗಳ ಸ್ತುತಿಯು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಗುರುಗಳ್ಯಾರು? ಎಂದರೇ, ಯಾವ ಗುರುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲ ಗುರುಗಳ ಆಶ್ರಯವು ಇರುವುದೋ ಅಂತಹ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳೆಂದು ಕವಿಯ ಉತ್ತರ. ಅಂದರೇ ಇಂತಹ ಆಚಾರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದರೇ ಅವರಿಗೆ ಮೂಲರಾದ ಎಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯರ ಹಾಗೂ ಕೇವಲ 'ಆಚಾರ್ಯ' ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಅಂತಹ ಆಚಾರ್ಯರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರೀ ಜಾಲಿಹಾಳಾಚಾರ್ಯರು ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಕವಿಯ ಉತ್ತರ. ಕಾರಣ ನೀಡುತ್ತಾನೆ 'ಗುರುವೈಭವಾಮೃತರತಂ' ಎಂದು. ಅಂದರೆ ಗುರುವೈಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಿಂದ ಸರ್ವಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದ ಪೂಜ್ಯ ಜಾಲಿಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಗುರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು ಗುರುವೈಭವವಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿ ಲೇಖನದ ಪ್ರಸಾರ ವ್ಯರ್ಥ ಅನರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಭಾವ. ಫಲಿತಾಂಶವೇನೆಂದರೇ: - ಇಲ್ಲಿ ಜಾಲೀಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾತ್ರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದರೇ ಶಿರೋನಾಮೆಯ ಔಚಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹ ಸರಿ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವರೆಗಿರುವ ಸರ್ವ ಆಚಾರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರವಿಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ. ಈಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗಲು ಕೇವಲ 'ಆಚಾರ್ಯ' ಪದವೇ ಇಲ್ಲಿ ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿರೋನಾಮೆಯು ಸುಸಂಗತ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಚಾರ್ಯರೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ

ಮಹತ್ವ ತೋರಿಸಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿಯು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರನ್ನು 'ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕವಿಯು *'ಅಲಂಕಾರಾಃ ಸರ್ವೇ ಯದನುಗಮನಾದ್ಯಂತಿ ಭುವನೇ ವರಾಲಂಕಾರತ್ವಂ'* ಎಂಬ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶದ ಪದ್ಯದಂತೆ ಪ್ರಥಮ ಶ್ಲೋಕದ 'ಶ್ರೀ' ಪದದ ವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗು ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಶತಕತ್ರಯಮ್

೩೬೩ ಶ್ಲೋಕಗಳಿರುವ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸತ್‌ಕಥಾ - ಸದಾಚಾರ - ಸದ್ವಿಚಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳ ವರ್ಣನೆಗಾಗಿ ಮೂರು ಶತಕಗಳ ರೂಪವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶತಕವೆಂದರೆ ೧೦೦. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ 'ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ' ನೂರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದದ್ದನ್ನೂ ಶ್ಲೋಕವೆಂದು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಶತಕಗಳಲ್ಲೂ ನೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರುವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಕವಿ ನೀಡುವ ಸಮಾಧಾನ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆ - ಸದಾಚಾರ - ವಿಚಾರಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ತುಂಬಿರುವಾಗ (ಅಂದರೆ ಕಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ - ವಿಚಾರಗಳಿರುವಾಗ ಅಥವಾ ವಿಚಾರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಥೆಯಿರುವಾಗ) ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಗೆ ವಿಭಾಗಿಸುವುದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಎಲ್ಲ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಬಲಾದಿಗಳು ಸಮವಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಸಾವತಾರ - ಜ್ಞಾನಾವತಾರ, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರಗಳು - ಬಲಾವತಾರಗಳೆಂದು ಒಂದು ವಿಶೇಷದಿಂದ ನುಡಿಯುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂಬ ಸಮಾಧಾನ ಬಹಳ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ.

ಕವಿಯ ಕೊನೆಯಾಸೆ

ಈ ಕವಿಯು ಮಾಧ್ವ. ಕವನದ ವಸ್ತುವೂ ಮಾಧ್ವರಾದ ಆಚಾರ್ಯರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಮಾಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಾನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಅನನ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಮತಿವಾಮನ' ನೆಂದು ತನ್ನ ವಿನಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಅನುಗ್ರಾಹಕರಾದ ತಂದೆಗಳನ್ನು ದೂರ್ವಾಸರನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ, ಅವರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಂತ್ರವನ್ನಾಗಿಸಿ, ತನ್ನ ಮತಿಯನ್ನು ಬಾಲೆಯಾದರೂ ಕುಂತಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆಯುವಳೆಂದು ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿ, ಈ ಕುಂತಿಯ ಮಗ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಭೀಮಸೇನದೇವರ ವಿರೋಧಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಣನಂತಾಗದೇ, ಅವರಿಂದ ಪೋಷಿತನಾದ ಅರ್ಜುನನಂತಾಗಲಿ ಎಂದು ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಾನುಗುಣವಾಗಿ ಆಸೆಪಟ್ಟಿರುವುದು ಸಂಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಮಂಗಲಾಚರಣೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಔಚಿತ್ಯ

ಕಾವ್ಯದ ಒಳಗೆ ಸಂಚರಿಸುವ ಮುನ್ನ, ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸವಿಯೋಣ. ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗಲೆಂದು ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯನ್ನು ಕಾಯ-ವಾಕ್-ಮನಸ್

ಇವುಗಳಿಂದ ವಂದಿಸುವ ವಿಧಾನವೇ ಮಂಗಲಾಚರಣೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚಾ ವಿಹಿತವಾದ ಮಂಗಲವನ್ನು ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಬಂಧಿಸುವ ಆಚಾರವು, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವೆಂದೇ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯನ್ನು ಕಾಣದೇ ಇರಲಾರೆವು. ಮತೀಯ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಅಪವಾದವು ಇರುವುದಾದರೂ ಅದು ಅತಿ ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮಂಗಲಾಚರಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ ತೋರಿಸಿದ್ದರೂ, ಅದರ ಔಚಿತ್ಯದ ಕುರಿತು ದೃಷ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟವರು ಕೇವಲ ಮಾಧ್ವರು. ಮಾಧ್ವೇತರರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಾಯಃ ಕೃತಿಗೆ ಅನನುಗುಣವಾಗಿ ಮಂಗಲವನ್ನು ಕಾಟಾಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಚರಿಸಿದಂತೆ ತೋರುವುದೇ ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : - ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶದ ಮಂಗಲವನ್ನೇ ನೋಡಿರಿ. ರಾಮಾಯಣದ ವರ್ಣನೆಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ವಂದನೆಯ ವಿಧಾನದ ಔಚಿತ್ಯ ಅಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇತರ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸಿದಾಗ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರಸಾರಮಾಡುವ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು 'ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸಂಕುಚಿತ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸಿದ್ದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಂಜಸವಾದ ಅನುಗುಣವಾದ ವಿಧಾನ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಆಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ! ಅದರಂತೆ ಎಲ್ಲ ಮಾಧ್ವರು ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯನ್ನು ಕಾಟಾಚಾರವನ್ನಾಗಿಸದೇ ನಿಜವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಕವಿಯೂ ಮಾಧ್ವನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಸೋಣ. 'ಆಶೀರ್ನಮಸ್ಕ್ರಿಯಾ ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶೋ ವಾಽಪಿ ತನ್ಮುಖಮ್' ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಮಂಗಲದ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ 'ಆಶೀಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮವಿಧಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾರೂಪ ಮಂಗಳವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಆಚರಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಶೀರ್ಷಾಲೀ' ಎಂದು ತನ್ನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ದುಂಬಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ನೀಲ ಪಾದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತ ಆಕಾಶವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ, ಅದರೊಳಗಿರುವ ಉದ್ಯಾನದ ಹೂವಾಗಿ ನಖವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸೆಂದು ಕರೆನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ದುಂಬಿಯು ಯಾವ ಯಾವುದೋ ಹೂವಿಗೆ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೇ ಶರಣಾಗುವಂತೆ ಶಿರಸ್ಸೂ ಸಹ ಯಾರ್ಯಾರಿಗೋ ಶರಣಾಗುವುದು ವಾಸ್ತವವಾದ್ದರಿಂದ, ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸದೇ ಭಗವಂತನ ನಖಕುಸುಮವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸು ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಕಳಕಳಿಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ದುಂಬಿಯು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮಧು ಅಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಅಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಮಧುವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಧುವನ್ನು ಮಾಕ್ಷಿಕ ಪದದಿಂದ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿರುವುದು ಔಚಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೇ ಮಕ್ಷಿಕಾ (ಮಧುಕರವು) ಬಿಟ್ಟ ಮಧುವೇ ಮಾಕ್ಷಿಕ. ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಮಧುಕರವು ಏಕೆ ಬಯಸುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ನನಗನಿಸುವುದೇನೆಂದರೇ : - ಮೋಕ್ಷವು ಮಧುವಾದರೂ ಅದನ್ನು

ಕವಿಯ ಶಿರೋ ದುಂಬಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಹೊಂದಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿಯತಗುರುಗಳಿಂದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಪರ್ಯಂತ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ಸಾಧಕೋತ್ತಮರ ಅನುಗ್ರಹವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆ ಸಾಧಕೋತ್ತಮರೆಂಬ ಮಕ್ಷಿಕಾ (ದುಂಬಿ)ಗಳು ಬಿಟ್ಟ (ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ) ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಕವಿಯ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನಾಗಿ ಕರೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ ಉಚಿತವೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿರುವಂತಿವೆ 'ರಕ್ತಂ ವಿರಕ್ತಪ್ರಿಯಮ್' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳು. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯಾದಿ ವಿರಕ್ತರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಭಗವಂತ ಪ್ರಿಯನಲ್ಲ. ನಿರ್ವ್ಯಾಜವಾಗಿ ಪ್ರಿಯನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಗವಂತನು ಅವರಲ್ಲಿ ರಕ್ತ (ಅನುರಾಗಯುಕ್ತ). ಇದೇ ಮಾಧ್ವ ಕವಿಗಳ ವಿಶೇಷ.

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ನಖಕುಸುಮದ ಕೆಂಪನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ರೀತಿ ಅತ್ಯದ್ಭುತ. ಶಿವನಿಗೆ ಧೂರ್ಜಟಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂದರೆ ಅವನ ಜಟೆ ಮಣ್ಣಿನ ಧೂಳಿಯಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವ. ಆದರೆ ಅವನ ಜಟೆ ಕೆಂಪಾಗದೇ ಬೆಳ್ಳಗೇ ಆಗಬೇಕಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿತ್ತು. ಶಿವನು ಇರುವ ಪರ್ವತ ಬಿಳಿಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಃ ಅವನೂ ಬಿಳಿ. ಅವನ ಜಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಂಗೆಯೂ ಬಿಳಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅಲ್ಲೇ ಬಿಳಿಯಾದ ಚಂದ್ರನಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲದುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸತೀದೇವಿಯ ಚಿಂತೆಯೂ ನೆಲೆಸಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಶಿವನ ಜಟೆ ಬಿಳಿಯಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಕೂದಲು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಆಗದೇ ಇರುತ್ತದೆಯೇ? ಆದರೂ ಶಿವನ ಜಟೆ ಬಿಳಿಯಾಗದೇ ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆ ಕೆಂಪು ನಖಕುಸುಮದ ಸುಯೋಗ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಈ ಹೇತೂತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಕೇವಲ ಅಲಂಕಾರವಾಗದೇ, ಆ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ - ಮಹರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಭಾಗವತೋತ್ತಮತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಷಯಗಳ ಸಾರವಾಗಿ, ಪರವಾದಿಗಳಿಗೆ ಖಾರವಾಗಿ, ಚಿಂತಾತಾಪಾದಿಗಳಿಂದಾಗುವ ವಿಘ್ನಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಇನ್ನು ಶ್ರೀಪದದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ - ಶ್ರೀಪದದ ಅಂಕಿತ ಇವುಗಳಿಂದ ಉತ್ತರ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಕವಿಯೇ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಿಂದ, ನಮ್ಮ ಮಾಧ್ವ ಕವಿಗಳು ಮಂಗಲಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಯಾವ ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಆಹ್ಲಾದವು ಆಗದೇ ಇರುತ್ತದೆ?

ಕಥಾಶತಕ

ಕಥಾಶತಕದಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಥೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಸದ್ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನನ, ಉತ್ತಮ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿಂದ ಪಾಲನೆ, ಸತ್ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸುಯೋಗ, ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯಾ ಶಿಕ್ಷಣ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉಪದೇಶಕರ ಅನುಗ್ರಹ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾದ ನಿರಂತರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಪೃತವಾದ ಯಶಸ್ಸು, ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷವಾದ ದೀಕ್ಷೆ, ಕುವಾದಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಛಲ - ಬಲ, ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ವಿನಯ, ವಯಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಯಹಾಸ್ಯ,

ಎಲ್ಲೆಡೆ ದಾರಿದೀಪದಂತಿರುವ ವಿವೇಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಗೆ ನಿದರ್ಶನವಾದ ವೃತ್ತಾಂತವೇ ಸತ್ಕಥೆ. ಪೂಜ್ಯಆಚಾರ್ಯರ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಮನ್ವಯವೇ ಕಥಾಶತಕ. ಅದರ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ.

ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರದು ಪೈಠಣವಂಶ. ಅದು ಸದ್ವಂಶವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹವಾದ ಅಂಶದಿಂದ ಕವಿಯು ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪೈಠಣವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷರಾದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಭಟ್ಟರನ್ನು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತರನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ, ಶ್ರೀರಘೂತ್ತಮತೀರ್ಥರನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಕವಿಯ ವಿಧಾನ, ಅವರ ಸ್ವಭಾವ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಪಿತೃಗಳು ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರು. ಪರಮ ಹರಿಭಕ್ತರು. ಅದನ್ನು ಕವಿಯು ನಿರೂಪಿಸಿದ ರೀತಿ ಅತ್ಯದ್ಭುತ. *"ಶ್ರೀಪ್ರಾಣನಾಥಚರಣಾಂಬುಜಧೀಷ್ಣ್ಯವಾಸಾತ್ ಯಸ್ಯದ್ವಿರೇಫಪದಮಾಪ ಯಥಾರ್ಥಮರ್ಥಮ್"* (ಕ-೧೪) ಎಂದು ಅಂದರೆ 'ಗುರುರಾಜ' ಎಂಬ, ಎರಡು ರೇಫ ('ರ' ಕಾರ) ವುಳ್ಳ ಹೆಸರು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನೇ ನೆಲೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ದ್ವಿರೇಫ (ದುಂಬಿ)ಕ್ಕೆ ಕಮಲವೇ ನೆಲೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರಿಗೆ 'ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದ ಬಗೆಯನ್ನು ಕವಿಯು ' . . . *ವಿಕಾರರಾಹಿತ್ಯಕರಾಃ ಶುಭಾ ಗುಣಾಃ।* . . . ವಿಕಾರಯುಕ್‌ಸಾತ್ವಿಕನಾಮ ಹೇತವಃ (ಕ-೧೭) ಎಂದು ವಿರೋಧಾಭಾಸಾಲಂಕಾರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಹ್ಲಾದದ ತರಂಗಗಳನ್ನೇ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

೨೧ನೇಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ *'ಪೂರ್ಣಂ ವರ್ಣಯ ಇತ್ಯಹೋ ಭುವಿ ಭಣನ್ ಭೂಯಾನ್ನರೋ ವಾನರಃ'* ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಸುಂದರ ಸುಮಹಿಮ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಸಾಹಸಮಾಡುವವನು 'ಮನುಷ್ಯಾ ಅಲ್ಲ, ಮಂಗ್ಯಾ ಆಗ್ತಾನ' ಎಂದು ದೇಸೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಯಮುನಾಬಾಯಿಯವರನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಶೃಂಗಾರರಸದಿಂದ *'ಯಸ್ಯಾ ಆಸ್ಯೇ ಮಧುರಮಧುಪಃ . . .'* ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿ, *'ಹರಿಕಥಾಮಾಕ್ಷಿಕಂ ನ್ಯಸ್ಯ ರೇಜೇ'* (ಕ-೨೨) ಎಂದು ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನದಿಂದ ಪರಿವೃತ್ತಿ ಅಲಂಕಾರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ ವಿಧಾನ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯದಂಪತಿಗಳು ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಾನುಗುಣರಾಗಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ ದೇವರನ್ನು ಪುತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದಾಗ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಸನ್ನನಾದನೆಂದು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳದೇ, *"ಯದಿ ಚಾಭವಿಷ್ಯದಯಮಪ್ರಸನ್ನಧೀಃ ಗಿರಿರಾಡಯಾಸ್ಯದುಪಲತ್ವಮೇವ ಹಿ"* (ಕ-೨೬) ಒಂದು ವೇಳೆ ಹೀಗೆ ಸೇವಿಸಿದರೂ ವೆಂಕಟಗಿರಿಯೊಡೆಯನಾದ ಇವನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗದಿದ್ದರೇ, ಗಿರಿಯಂತೇ ಕಲ್ಲಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ

ಎಂದು ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಪರಿಕರಾಲಂಕಾರದ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ೨೯ನೇ ಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದಗಿರಿಯೊಡೆಯನಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರ ಕಾರುಣ್ಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಆನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿತರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಯತಿವರ್ಯರ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಆನಂದನಾಮಕ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಚಾರ್ಯರು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆನಂದಪ್ರದರಾಗಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಸಂವತ್ಸರ - ಮಾಸ - ಪಕ್ಷ - ತಿಥಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅನ್ವರ್ಥಕವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಿಸಿದ ವಿಧಾನವೂ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾದುದು.

ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ನಾಮಕರಣಮಾಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಇಟ್ಟ 'ಶ್ರೀನಿವಾಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥಕವೆಂದು ೩೧-೩೩ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಧಾನ *'ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವಯದಭೂದಸುದೇವ ಏಷಃ'* ಎಂಬ ಮಧ್ವವಿಜಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆನಂತರ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಶಿಶು ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷದ ಚಂದಿರನಂತೆ ಬೆಳೆದನು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ, ಚಂದಿರನು ಕೇವಲ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂದು, ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪಾರಮ್ಯಕ್ಕೆ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆನಂದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ.

'ಹರಿಗುರುಪ್ರವರೋರುಕೃಪಾವಪುಃ ಕಿಮು ನ ಕರ್ಷತಿ' (ಕ-೩೮) ಅಂದರೆ ಹರಿಗುರುಗಳ ಕೃಪಾಮೂರ್ತಿಯಾದ ಆ ಶಿಶು (ಆಚಾರ್ಯರು) ಯಾರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ಎಂದು ೩ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಕುಲಕದಲ್ಲಿ ಶಿಶುವಿನ ಶರೀರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ರೀತಿ - ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ವೃತ್ತ - ಬಳಸಿರುವ ಪದಗಳು - ಪೋಷಿಸುವ ಅಲಂಕಾರ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆ. ಏಕಪಾಠಿಯಾದ ಪುತ್ರನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಅದರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೊಂದಿದ ಆನಂದವನ್ನು *'ಅಮಿತತ್ವ ಅಪ ನ ಚ ತದ್ಯಶೋ ವಿನಾ'* (ಕ-೪೦) ಎಂದು ಅಮಿತವೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಆ ಕೀರ್ತಿಯ ಅಮಿತತ್ವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಂಜಿಸುವ ರೀತಿ ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಉಪನಯನ ಮಹೋತ್ಸವದ ನಿರೂಪಣೆಯೆಂತೂ ಕಿವಿಗಳಂತೇ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ತಣಿಸುವಂತಿದೆ. *'ಧನ್ಯೋ ಧನ್ಯಜನೋ ವಟುಸ್ಸ ಇತಿ ಯೋ ವಕ್ತಾ ಚ ಧನ್ಯೋಭವತ್'* (ಕ-೫೨) ಎಂಬ ಪದ್ಯವು ಓದುಗರಿಗೆ ಧನ್ಯತೆ ನೀಡುವಂತಿದೆ. ಅದರಂತೆ *'ದಾರಿದ್ರ್ಯದೋಷಂ ಗುಣಮೇವ ಮೇನೇ'* (ಕ-೫೩) ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯ ಮೇಲನದೊಂದಿಗೆ ಪೂರಣೆಮಾಡಿದ ವಿಧಾನ, *'ಗುರುಪ್ರಸಾದೋ ಹಿ ಸದಾ ಸದರ್ಥ್ಯಃ'* (ಕ-೬೦) ಎಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸದ ವಿನ್ಯಾಸ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮನನೀಯವಾಗಿವೆ.

ಅನುಗ್ರಹೋನ್ಮುಖರಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉಪದೇಶಕರಾದ ಶ್ರೀ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ೧೫ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದು, ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ೧೫ ಸರ್ಗಾತ್ಮಕವಾದ

ಗುರುವೈಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಸಾರದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ೧೫ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಈ ಆದಿಕುಲಕದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಯಾವದ್ಭೂಸುರಗಿರಿ ಭಾತಿ ಭೂಪಶಬ್ದಃ' (ಕ-೭೫) ಎಂಬುದಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಪ್ರನು ಪೂರ್ಣ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ ಭೂಸುರ ಎಂಬುವ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ 'ಭೂ' ಎಂಬ ಉಪಪದವಿದೆ. ಕೇವಲ ಸುರರು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರೆಂಬುದಾಗಿ ಪರ್ಯಾಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವುದಂತೂ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

ಆನಂತರ ಆಚಾರ್ಯರ ನಿರಂತರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಪರಿಚಯ, ಪಾಂಡುರಂಗೀ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ, ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಗೆ ಆನಂದೋದ್ರೇಕವಾಗುವಂತೆ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅನುವಾದಗಳು, ಆಟ - ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯರು - ಹಿರಿಯರು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಿರುತ್ತರರನ್ನಾಗಿಸುವ ಪ್ರತಿಭೆ ಹಾಗು ಭೀಮಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಪದಗಳ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಸಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಪೃತವಾದ ಯಶಸ್ಸು, ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷದೀಕ್ಷೆ, ಕುವಾದಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಛಲ - ಬಲ, ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ವಿನಯ, ಗೆಳೆಯರಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಯ - ಹಾಸ್ಯ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

"ಶ್ರೀಗಳವರ ಅಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚು ನಚ್ಚಿನ ನನ್ನಿಯ ವಿದ್ಯಾತನಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ನಿರ್ಭೀತ ನಿರಂಕುಶವಾದ ವಾಗಾಡಂಬರಗಳು ಕೆಲವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸದಾದವು ದೋಷೈಕಗ್ರಾಹಿ ದುರಾಗ್ರಹಗ್ರಹಿಲರಿಗೆ "ಜಾಲಿಹಾಳ" ನೊಂದು ತಲೆಶೂಲಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ. ಇದರಿಂದ, ಎಲ್ಲರೂ ಸಂಚುಹಾಕಿ "ಜಾಲಿಹಾಳನ" ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶ್ರೀಗಳವರಲ್ಲಿ ದೂರಿದರು. ಶ್ರೀ ಗುರುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಮಠವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದರು" ಎಂದು ಶ್ರೀ ಪಂ.ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯ ಜಾಲಿಹಾಳ ಇವರ ಲೇಖನದಿಂದ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಹಾಗೂ ಆನಂತರ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿವೇಕದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕವಿಯು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ದುರಾಗ್ರಹಗ್ರಹಿಲರಿಂದ ಗುರುಗಳೆದುರು ಕಠೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರದಿರಲೆಂದು ಮಠವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರೆಂಬುದು ವಿವೇಕದ ನಡೆತೆಯಷ್ಟೆ. ಇದರಂತೆ, ಮಠಕ್ಕೆ ತಾವಾಗಿಯೇ ಕರೆದು ತಂದಿದ್ದ ಗುರುಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗಬಾರದೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅತಿಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ವರಖೇಡ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದು ವಿವೇಕದ ಪರಿಪಾಕವಷ್ಟೆ. ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಈ ವಿವೇಕಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾಯಕವನ್ನು ಗುರುಗಳೂ ಮೆಚ್ಚಿದರೆಂಬುವುದಕ್ಕೆ, ಅವರ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿ ತೋರಿದ, ಮುಂದೆ "ಪ್ರೀತಿಸ್ತು ಸತ್ಯೇವ ಸತಾಂ ಹಿ ನಿತ್ಯಂ" (ಆ.೩) ಎಂದು ಕವಿಯು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವೃತ್ತಾಂತವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇದನ್ನು ಕವಿಯು ನೇರವಾಗಿ ನುಡಿಯದೇ ಲಲನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವೀಕ್ಷ್ಯೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಇವ' ಎಂಬ ಅವ್ಯಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ

ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಾಮಲಹಂಸಶಿಷ್ಯಸರಣಾವೇಕೋನಪಂಚಾನನಮ್'' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿ ನುಡಿಯುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಆನಂತರ ವರಖೇಡ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಗುಹೆಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ನವಸಿಂಹರಾಜನು ಸಭೆಗಳೆಂಬ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪಂಡಿತರೆಂಬ ಘೋರಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೇ, ಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂಬ ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಅಲೆದಾಡಿತೆಂಬ ೯೧ನೇ ಶ್ಲೋಕದ ಕವಿಯ ಈ ವರ್ಣನೆ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ರೂಪಕವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯಿಯಾಗಿ ಅದ್ಭುತ ಯಶೋಭೂಷಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದದ್ದನ್ನು ''ವಿದ್ಯಾಸುಧಾಪಾನಮಲಂ ದಧಾನಃ ನ ಖಿಲ್ವಲಂ ಬುದ್ಧಿಧರೋಽಸ್ತಿ ಕಶ್ಚಿತ್'' (ಕ-೯೩) ಎಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸವು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ.

ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಸಮಾಗಮವಾದಾಗ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದ ಕ್ರಮ, ಆನಂತರ, ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯನ್ನು 'ದ್ವಿತೀಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ' ದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದ್ದನ್ನು, ಆಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಅಂತತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಅನಂತತ್ವವನ್ನು ತಮ್ಮ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿದರೆಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ರಾಜಗೋಪಾಲಪುರ ಟೆಂಬರೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳೆದುರು ನಡೆದ ನ್ಯಾಯಾಮೃತಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ ಪ್ರವಾಹದ ವರ್ಣನೆಯಂತು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದ ಸಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯದ ರಚನೆಯಂತೂ, ಮಾಧ್ವ ಕವಿಗಳ ಉಪಕ್ರಮ - ಉಪಸಂಹಾರಗಳ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಅಥವಾ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಪ್ರಾಸ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾವ್ಯ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಬರಹ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರೂ, ಮೂಲ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಾಗದಂತೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಗೆ ಅಪಚಾರವಾಗದಂತೆ, ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಕಾಣುವುದೆಂಬ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಆಸ್ವಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತ ತೋರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಳ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಆನಂದಿಸುವುದೇ ಸುಂದರ ಸಹಜ ಕ್ರಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ? ಹೀಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಜೀವನ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯ ಕಾವ್ಯದ ವಿಕಾಸವನ್ನೂ ಈಗ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ.

ಆಚಾರಶತಕ

ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಜೀವಿತಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ ತರುವ ಸಂಗತಿಯೇ ಆಚಾರ. ಅಂದರೆ ಪರರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದಂತೆ ಸ್ವತಃ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದೆಂದು ಭಾವ. ಆಗ ಕಲಿತವಿದ್ಯೆಗೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಕಲಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಷ್ಟೆ!! ಇದನ್ನು ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವುದೇ ಈ ಶತಕದ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ೨೦-೩೦ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚುರ್ಯವು ಆಚಾರದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ

ಅದು ತಪ್ಪಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಶತಕದ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸೋಣ.

ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ವೇದಾಂತ ಪಾಠವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತದಿಂದ ಈ ಶತಕವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ ವರ್ಣನಾವೈಖರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮಾತು ಮೊದಲೇ ಹೇಳುವುದಿತ್ತು. ಕವಿಯು ಕಥೆಗಳನ್ನು, ಕೆಲವೆಡೆ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ, ಮತ್ತೆ ಹಲವು ಕಡೆ ಸಂಗ್ರಾಹಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವ ಪರಿಪಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪಟುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಃ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅತಿ ನಿಗೂಢ ಭಾವವನ್ನು ವಾಚಕರೇ ಹೊರ ತೆಗೆದು ಆನಂದಿಸಲೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿರುವ ಪ್ರಸಂಗವೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಈ ಶತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ "ಹೃದ್ಯಾನವದ್ಯಶತಪದ್ಯಸುಧಾಪ್ರದಾಯ" ಎಂಬ ಈ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ, ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ 'ಘಟಿಕಾಯಾಂ ಶತಶ್ಲೋಕೀ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದ ಹಾಗು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ, ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ವಿಷಯವು ವಾಚಕರಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದರಂತೇ ಮುಂದಿನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರೆನಿಸಿದ ಗುರುಗಳಿಂದ ಭಾಷ್ಯಪಾಠವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಭಿನವ ಶೋಭನಭಟ್ಟರಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರು ಎಂಬ ಈ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಅಭಿನವ ಶೋಭನಭಟ್ಟರಿಂದ ಹೋಲಿಸುವುದರಿಂದ ಗೋದಾತೀರದ ಮನೆತನದ ಶೋಭನಭಟ್ಟರಂತೆ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಸಹ ಗೋದಾತೀರದ ಪೈಠಣಮನೆತನದವರೆಂಬುವ ಅರ್ಥ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರದು ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರ ಮನೆತನವೆಂಬ ಪ್ರವಾದವೂ ಇದೆ. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ - ಶತಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ವಾಚಕರೇ ಶ್ರಮಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಆನಂದಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಬಯಕೆ.

ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅನೇಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯದೊಂದಿಗೆ 'ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಪಾಠವನ್ನು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗದ ವರ್ಣನೆಯಂತೂ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಭೂದೇವತೆಯಾದ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿಸಿ, ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸಮುದ್ರವನ್ನಾಗಿ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ವಾಸುಕಿಯನ್ನಾಗಿ, ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಮಂದರಗಿರಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ, ಈ ದೇವತೆಯಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಥನ ನಡೆದಾಗ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಧನ್ವಂತರಿಯಂತೆ ಪ್ರಕಟರಾಗಿ ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಎಂಬುವ ಸುಧೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಆಗ ಕುವಾದಗಳೆಂಬ ದೈತ್ಯರ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಆ ಸುಧೆಯು ಆ ದೇವತೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಲುಪದೇ ಇದ್ದಾಗ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಆಕೃತಿಯಾದ ವಾಣಿಯು (ಉಪದೇಶ) ಧನ್ವಂತರಿರೂಪನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಆಕೃತಿಯಾದ ಮೋಹಿನಿಯಂತೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತೆಂದು ಕವಿಯ ವರ್ಣನೆ ಬಹಳ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆನಂತರ ಕುಲಕದಿಂದ ಅನೇಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ಬಣ್ಣನೆ, ಆದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ಹೆಸರಿನ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನೂ ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿದೆ.

೧೯ ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಶೋಭೆಯೋ? ಅಥವಾ ಇಂತಹ ಗುರುಗಳಿಂದ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಶೋಭೆಯೋ? ಎಂಬ ಲೌಕಿಕಜನರಸಂಶಯ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಭೂಷಣವಾಗಿತ್ತು - ಎಂಬ ಈ ವರ್ಣನೆ ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ : - ಸಂಶಯಾಸ್ಪದರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಗೌರವಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹರೆಂಬುದು ಲೋಕಸಿದ್ಧ. ಆದರೆ ಈ ಗುರುಶಿಷ್ಯರು ಈ ತರಹದ ಸಂಶಯಾಸ್ಪದರಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗೌರವಪಾತ್ರರೆಂದು ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಅರ್ಥವು ಯಾರಿಗೆ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ? ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಪದದ ಪ್ರಯೋಗವಂತೂ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಾಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವ ರೀತಿ, ಸಜ್ಜನರ ಸುಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರವೇ ಸರಿ.

ಪಾಂಡುರಂಗೀ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳ ಆದೇಶದಂತೆ ನಡೆಸಿದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದ ವರ್ಣನೆಯಂತೂ ವೃತ್ತದಿಂದ - ಪದಗಳಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ನೋಡುಗರಿಗೆ ಆದ ಅನುಭವವನ್ನೇ ವಾಚಕರಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುತ್ತಿದೆ. *'ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಕೃಷ್ಟಿಶ್ರೇಷ್ಠಮಸ್ತೋಷ್ಟ ಗೋಷ್ಠ್ಯಾಮ್'* (ಆ-೨೭) ಎಂಬ ಈ ಶಬ್ದದ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನಂತೂ ಮರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಛಾತ್ರಾಣಾಂ ಪಟುಃ ಪಾಂಡುರಂಗೀ' ಇದ್ದ ಹಾಗೆ 'ಕೃಷ್ಟೀನಾಂ ಪಟುರ್ಜಾಲಿಹಾಳಃ' ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಬಗೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, ಆಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ 'ಕ್ರತುಪುರ' (ಗದಗ)ಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿ, ಸಾಧನೈಕ್ಯದ ಜೀವನದ ವರ್ಣನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರ ಆಚಾರದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಕಾಯ ವಾಕ್ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು, ಸುಂದರವಾಗಿ ನೈಜವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೂ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಅರ್ಥದ ತೂಕದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ ಪದಗಳ ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ರಸಾಲಂಕಾರಗಳ ಚಾತುರ್ಯ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಕೆಲವು ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಆಚಾರ್ಯರು ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ೩೭ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾದದ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಅನುಪ್ರಾಸ, *'ಅಪಾರಕೀರ್ತ್ಯಹೂಪಾರರೂಪಾಂ ಗುರುಪರಂಪರಾಮ್'* (ಆ-೩೭) ಎಂಬ ಅಲಂಕಾರರಂಜಿತ ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸ, *'ಸಾಂಗವೇದೋತ್ತ-ಮಾಂಗೋಕ್ತಮಂಗಲಾರ್ಥಾಂಗವೇಷಯನ್'* (ಆ-೩೭) ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸ ವಿಲಾಸವುಳ್ಳ ಸುಂದರ ಅರ್ಥಗಳ ಅಮೃತರಸ, *'ಕಾದಾಚಿತ್ಕತ್ವಮತ್ರಾಸೀನ್ನೂನಮಾತ್ಮಾಶ್ರಯಾಶ್ರಯಃ'*(ಆ-೪೮) ಎಂದು ಆತ್ಮಾಶ್ರಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೋಷಗಳನ್ನು ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಬಳಸುವುದು, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಅಂತ್ಯಫಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ, ಆಚಾರ್ಯರ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನದ ಪರಿಜ್ಞಾನವೇ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ತಿಳಿಸುವಂತೆ *'ತತ್ಪಾಠೇಕ್ಷೋತ್ಥಿತಾಯಾಶ್ಚ ಜಹ್ರೇಽತ್ಯಫಲತಾಂ ಮುದಃ'* (ಆ-೫೦) ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ, *'ಭಾಸಾ ವ್ಯಾಸ ಇವಾಸ ಸಃ'* (ಆ-೫೨) 'ಡಿಂಭಾನಂಬಾ ಗುಡಾಂಬುವತ್'

(೬-೫೬) ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಂದರ ಉಪಮೆಗಳು, '*ದಯಯಾ ಧರ್ಮಜೋ . . .*' ಎಂಬ ೫೩ನೇ ಪದ್ಯದಿಂದ ಕುಂತಿಯ ಮೂರೂ ಪುತ್ರರ ಉದಾತ್ತ ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವಾಗುವಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸುವುದು, ಆಚಾರ್ಯರ ಪಾಠವನ್ನು ಅದ್ಭುತಮಾಲೆಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ, '*ಅಮಲಾಮಮೂಲ್ಯ ಮೂಲಾರ್ಥ*'ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಂದು ಕುಲಕದಿಂದ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿದ ಮಾಲಾರೂಪಕ, '*ಅವ್ಯಯೇ ಧನಂಚಿಂತಾ ಹಿ ವಿದ್ಯಾಚಿಂತಾ ವ್ಯಯೇಽಧಿಕಾ*' (೬-೭೧) ಎಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸದ ಹೊಸರೀತಿಯ ವಿನ್ಯಾಸ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಕೌಶಲವು ಅನನ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

೭೩ - ೭೪ ನೇ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಬಾಹ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ (ಹೂ-ತುಲಸಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ) ಮಾಡುವ ಪೂಜೆಗಿಂತ, ಮಾನಸಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ (ಉತ್ತಮ ತತ್ತ್ವ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನದಿಂದ) ಮಾಡುವ ಪೂಜೆಯೇ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಿಯವೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು '*ತುಷಾರತ್ವಪಿ ಪೂರ್ಣೇ ಹಿ ಪೂರ್ಣತೋಷೋ ರಮೇಶಿತುಃ*' ಎಂದು ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವಿಧಾನವಂತೂ ಆಚಾರ್ಯರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು, ಅಲಂಕಾರರಸಾವಿಷ್ಕಾರವನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವೇದ್ಯವಾಗದೇ ಇರಲಾರದು.

ಆಚಾರ್ಯರು ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದಾಗ ಫಾಲಾಕ್ಷನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಂತೂ ಅವರ ಭಾವ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೂ ಸಹ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತಿದೆ. ಇನ್ನು, ಆಚಾರ್ಯರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯವರನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಅನೇಕ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ, ಅವರ ಸಮಗ್ರ ಗುಣ-ಸ್ವಭಾವದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ರೀತಿಯಂತೂ ಕವಿತೆಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೊಸನಗರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ಮಾರ್ಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಾಚಕರು ವಾಚನಮಾಡಿಯೇ ಆನಂದಿಸುವುದು ಸುಂದರ ವಿಧಾನ.

ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ತಾಂಬೂಲವು ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಪಾಠಹೇಳುವಾಗ ತಾಂಬೂಲರಸ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಪಾಠವೂ ಬಹಳ ರ್ಝೋರಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಇದನ್ನು ಕಂಡಿರುವ ಅನೇಕ ಜನರ ಹೃದಯವನ್ನು ಕವಿಯು ೯೨ನೇಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದಿರುವುದಂತೂ, ಅಲಂಕಾರ - ರಸ - ಪದ - ವಾಕ್ಯ - ಕಾರಕ - ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ತರಹದ ಔಚಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ಎಲ್ಲರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. "*ಆಚಾರ್ಯರ ನಾಲಿಗೆಯೆಂಬ ಅಂಗನೆ, ತಾಂಬೂಲದ ರಸವೆಂಬ ಸೀರೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವಳು ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಮನ್ಮಥಪಿತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಿಲನದಿಂದ ಒಳಗೂ ಕೆಂಪಾಗಿಬಿಟ್ಟಳು!*" ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಶೃಂಗಾರಸಾಧನವಾದ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಬಗೆ, ಮಾಧ್ವ ಕವಿಗಳು ಶೃಂಗಾರವನ್ನು, ಮನೋವಿಕಾರವಾಗದೇ ವಿಷ್ಣೂತ್ಕರ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸುವ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಯಂತಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನದೇ ಆದ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಕುಂದಾಗದಂತೆ ಕವಿತೆಯ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೇ, ೧೧೧ - ೧೧೨ ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಷಡ್ದಳ - ಅಷ್ಟದಳ ಚಕ್ರಬಂಧವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಸ-ಅಲಂಕಾರ-ರೀತಿ-ಬಂಧ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತರುವುದರಿಂದ ಖಂಡಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಂತೆ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂದಿನ ಶತಕದಂತೆ ಈ ಶತಕದ ಉಪಸಂಹಾರ ಶ್ಲೋಕವೂ ಈ ಶತಕದ ಸಾರವಷ್ಟೇ ಆದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಲಾರದೆಂದು, ಕವಿಯು 'ಅಶ್ವಧಾಟೀ' ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಾಲಂಕಾರಬದ್ಧವಾಗಿ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಆನಕ್ತಂಭುಕ್ತಿ ಧೀಶಕ್ತ್ಯಾ ಮುಕ್ತಿದಂ ಭಕ್ತವತ್ಸಲಮ್ ||
ನಿತ್ಯಂ ಭಜನ್ನಯಂ ನೂನಂ ಭುವಿ ಧನ್ಯೋಕ್ತಿಭಾಜನಮ್ || (ಆ. ೬೪)

ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಈ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಕಸಿತವಾದ ಜೀವಿತದ ಧನ್ಯತೆಯನ್ನೀಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಗಂಡಿದ್ದಾಯಿತು.

ವಿಚಾರ ಶತಕ

ಈಗ ಈ ಶತಕತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾದ ವಿಚಾರಶತಕವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶತಕಕ್ಕೆ ಮೊದಲೆರಡು ಶತಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಾದ ಮಹತ್ವವು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕವಿಯು ಈ ಶತಕದ ಆರಂಭದಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉನ್ನತಕಲಾಕೌಶಲವನ್ನು ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂದಿನ ಶತಕಗಳ ಕಥಾಸರಣಿಯಂತೆ ವರ್ಣನೆಯ ವೈಖರಿ ಇಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶತಕದ ಉದ್ದೇಶವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿಂಗಡನೆ ಮಾಡಿ, ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಶೈಲಿ. ಹಿಂದಿನ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ಪದ್ಯಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಶತಕದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ಪದ್ಯವು ಸಂಪೂರ್ಣಕಾವ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಈ ಶತಕದ ಸಂಪೂರ್ಣಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಆದಿಮ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಕವಿಯು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿಗಿಂತ ಇದು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಉಣಿಸುವ ಕಾವ್ಯರಸದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ವಾಚಕರೆದುರು ಯಾವ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ನಿವೇದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲಗೊಳ್ಳದವನು ಇರಲಾರ. ಇನ್ನು ನನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೆಲವನ್ನು ಮರೆಯಲಾರದೇ ಸಾದರಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಕವಿಯು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು 'ಬಾಭಾತಿ' ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಾದ-ಗ್ರಂಥ-ಶಿಷ್ಯ-ಪ್ರವಚನ ಹೀಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಚಾರಧಾರೆ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹರಿಭಕ್ತಿಪ್ರಚೋದಕವೆಂದು ಪರ್ಯವಸಾನ

ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ವಾದದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಂದಾಕ್ರಾಂತಾವೃತ್ತದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ಅಂತಿಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧದಿಂದ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧವಾಗಿ ಕವಿ ನೀಡಿರುವ ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸವು ಎಲ್ಲರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. *"ಯಸ್ಯಾಂತಸ್ಥಾಃ ಕುಮತನಿರತಾಃ ಪ್ರೇಕ್ಷಿತಾ ಅಂತಕಾಂತಮ್"*(ವಿ-೨) ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚಕರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೇ *"ಪ್ರೇಕ್ಷಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಕ್ಷಿಭಿರಿಹ ಸತಾಂ ತ್ರ್ಯಕ್ಷಫಾಲಾಕ್ಷಿಜೇವ"* (ವಿ-೫) ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವುದಂತೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತರಿಗೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೂ ನಿಲುಕದಂತಹ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

೬ನೇಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಣಿಯನ್ನು ಅನೇಕರಿಗೆ ಅನೇಕವಿಧವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾನಿಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸದೇ ಇದ್ದರೆ, ಈ ಲೇಖನವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

"ಶುಭ್ರಶ್ರೋತೃಪ್ರವರಶಿಖಿನಾಂ ಶರ್ಮಣಾಽಽಸಾಭ್ರವಾಣೀ
ಘಂಟಾವಾಣೀ ಸುಖಿಮುನಿಸುವಾಕ್ಶ್ರೀಶಪೂಜೋತ್ಸವೇನ //
ದುರ್ವಾಜಿತ್ತದ್ದಿರದದರದಾನೇನ ವನ್ಯೇಂದ್ರವಾಣೀ
ಕಾಂತಾವಾಣೀ ಬುಧಮಣಿಹೃದಾಕರ್ಷಣೇನಾಸ್ಯ ವಾಣೀ // "

ಎಷ್ಟು ಸುಂದರ ನಿರೂಪಣೆ! ಸೇರಿದ್ದ ಶ್ರೋತೃವರ್ಗವು ಶಿಖಾಮಂಡಿತರಾಗಿ- ದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಂಜಿಸುವ ರೀತಿ, ಘಂಟಾವಾಣಿಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದೀಕ್ಷೆಯ ಘಂಟಾಘೋಷ, ಹೀಗೆ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳಿರುವುದನ್ನು ವಾಚಕರೇ ಗುರುತಿಸಲಿ. ಹೀಗೆಯೇ ಇದರ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ - ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಈ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಸಂಶ್ಲೇಷಗೊಳಿಸಿ, ಕವಿಯು ನಿರೂಪಿಸಿದ ವರ್ಣನೆಯಂತೂ ಸಾಹಿತ್ಯರಸಿಕರಿಗೊಂದು ರಸದೂಟವೇ ಸರಿ. ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರಿಸೋಣ. ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಸರೋವರದ ಎದುರು ನಡೆದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರೆಲ್ಲೂ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಂತೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಭಿಜ್ಞತೀರ್ಥರೇ ಸೂರ್ಯ. ವರಖೇಡಿನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೇ ಚಂದ್ರ. ನೆರೆದಿದ್ದ ಧೀರರೇ ತಾರೆಗಳು. ಸುಜನರ ಹೃದಯವೇ ಹಗಲು. ದುರ್ಜನರ ಮನಸ್ಸೇ ಕತ್ತಲು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬಬ್ಬರನ್ನು ಒಂದೊಂದು ವಿಧದಿಂದ ರೂಪಿಸುವಾಗ ಕವಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಔಚಿತ್ಯ, ಎಲ್ಲ ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ವಿಲಕ್ಷಣ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ.

"ಭೀಮಾಭೋಽಭಾತ್ಸ ನಿರಭಿಭವೋ ಭೂಸುರೋ ಭಾಸುರೋಽಲಮ್" (ವಿ-೮) ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಭೀಮಸೇನದೇವರ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ 'ಭ'ಕಾರದ ವಿನ್ಯಾಸ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಂತೆ, ಕೊಚ್ಚಿ ರಾಜನ ಜೊತೆ ನಡೆದ ವಾದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ, "ಧನ್ಯಂ ತೇನೇ ಸ್ವಗತಮತುಲಂ ರಾಮದೂತಸ್ಯ ದೌತ್ಯಮ್" (ವಿ-೧೫) ಎಂಬ ಕವಿಯ ಭಾವನೆ ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರಿಕವಾಗಿದೆ. ರಾಮದೂತನು (ಹನುಮಂತದೇವರು) ರಾವಣನ ಪುರವನ್ನು ಅವನ ಬೆಂಕಿಯಿಂದಲೆ ಸುಟ್ಟು, ಅವನನ್ನು ಮೂಕಪ್ರೇಕ್ಷಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಆಚಾರ್ಯರು ಈ ಕೊಚ್ಚಿ ರಾಜನ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವೆಂಬ

ಪುರವನ್ನು ಅವನ ಮತದ 'ಭಾಮತೀ' ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬುವ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿ, ಅವನನ್ನು ಮೂಕನನ್ನಾಗಿಸಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಮದೂತನ ದೌತ್ಯವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿದರೆಂಬ ವರ್ಣನೆ ಯಾರಿಗೆ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ?

"ರಾಜದ್ರಾಜಸಭಾಜನಂ ಬಹುವಿಧಂ ನಾಂಗೀಚಕಾರೇತಿ ಕಿಂ
ಚಿತ್ರಂ ಯತ್ರ ಪುರೈವ ದುರ್ಲಭಜಗದ್ರಾಜಪ್ರಸಾದೋಽಜನಿ" (ವಿ-೧೭)

ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರ ಧರ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುವುದಂತೂ, ಆಧುನಿಕ ಪಂಡಿತಮ್ಮನ್ಯರಿಗೆಲ್ಲ ಆದರ್ಶದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಶತಕದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ದೇಶಿಕ-ಕಾಲಿಕ ಸಂಗತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ವೈಷಯಿಕವಾಗಿ ಕವಿಯು ತೋರಿಸಿರುವ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳು, ಒಂದು ಚಮತ್ಕಾರದ ಸಂಗತಿಯೇ ಸರಿ. ನೋಡಿರಿ - ವಾದವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದನಂತರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಕವಿ ಬೆಸೆಯುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು. "ಗೂಗೆಯಂತೆ ಮದಾಂಧರಾದ ಕೆಲವು ಅಸಜ್ಜನರು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾದವೆಂಬುವ ಕೆಂಪಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡಲು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವರಾಗಿ "ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸುಳ್ಳೆಂದು" ಕೂಗುತ್ತ ಅಪಹಾಸ ಮಾಡಿದರೆ... ಮಾಡಲಿ. ಅದರಿಂದ ಹಾನಿಯೇನಾಗುತ್ತದೆ? ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಘೋರವಾದ ವಾದವೆಂಬ ವಿರಾಜಿಸುವ ಸಿಂಹದ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಲು, ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಈಗಲೂ ಸಹ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತಿವೆ" ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ೨೦ನೇ ಶ್ಲೋಕವು ವಾದದನಂತರ ಗ್ರಂಥಗಳ ವರ್ಣನೆಗೆ ಸಂಗತಿಯಷ್ಟೇ ಆಗಿಲ್ಲದೇ, ಆಚಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚಿನ ಜನರ ಬಾಯಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವರು ರಚಿಸಿದ ಕಾವ್ಯದ ಸುಂದರ ಸೊಬಗಿದು.

ಇಲ್ಲಿಂದ ೩೦-೪೦ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಆಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳ ವರ್ಣನೆಯಾಗಿವೆ. ಕವಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲದುಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹುರುಪು. ಆಚಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಇತರ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಆಪ್ತ ಜನರಿಂದ ತಿಳಿದು ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಕಂಡು ಬರೆಯುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತಿದೆ. ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಶ್ರೀ ಗುರುಗುಣಸ್ತವನದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ರಗ್ಧರಾವೃತ್ತವನ್ನು ಕವಿಯು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು *"ಯದ್ಗ್ರಂಥಸ್ತುತಿರದ್ಭುತಾ ಗುರುಗುಣಸ್ತೋತ್ರಾಯತೇ ನೂತನಾ"*(ವಿ-೬೧) ಎಂಬುದಾಗಿ ತಾನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ವಿನೂತನ ಕಾವ್ಯಕಲಾಕೌಶಲವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಸುಚಿಸಿರುವ ಕಥೆಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ತುಂಬಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೀಗ ನೋಡೋಣ.

ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರು 'ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಾಮೃತಮಹಾರ್ಣವ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು

ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯ 'ಸೌಗಂಧ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಖಂಡನವನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದನ್ನು, ಕವಿಯು ತಿಳಿಸುವ ಬಗೆ ಅದ್ಭುತ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂಧ ಕೂಡಿದೆ. 'ಸೌಗಂಧ್ಯವು ಬೆಂಕಿಯಂತಿದೆ. ಅದನ್ನು ನುಂಗಬೇಕೆಂದು ಆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯು ಪತಂಗಹುಳುವಿನಂತೆ ಅದರ ಮೇಲೆರಗಿದನು. ಅದರಿಂದಾದುದೇನು ಗೊತ್ತೇ ? ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯು ಮೈಯೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಪ್ಪಾಗಿ ಅನಂತಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಈಗ ಆಚಾರ್ಯರು ವಿಷಪೂರ್ಣವಾದ ತಮ್ಮ ವಾಗ್ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಹೊಡೆದ ಮೇಲಂತೂ ಅವನ ಮುಖದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ ಅನಂತವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಖಂಡನೆ ಮಾಡುವುದು ಅವರಿಗೆ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವಂತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರಿಕವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.

ಇದರಂತೆ, ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾರ್ಣವವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬುವ ನದಿಯು ಪ್ರವಹಿಸಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೇ ಅದು ಮಿಥ್ಯಾವಾದವೆಂಬ ಕೆಸರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೊಂಡದಂತೆ ಜಡವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರರಂಜಿತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ವಿಧಾನವೂ ಬಹಳ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ.

ಆಚಾರ್ಯರು ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯನ್ನು ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಖಂಡಿಸಿರುವುದನ್ನು "*ಸ ಚ ವಿದಧದಗಾಚ್ಛತ್ರುತಾಂ ಮಿತ್ರತಾಂ ಚ*" (ವಿ-೨೭) ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದಂತೂ ಚಮತ್ಕಾರದ ತರಂಗಗಳನ್ನೇ ತರುತ್ತಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಖಂಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗೆ ತ್ರಿವಿಧ ಪರಿಚ್ಛೇದವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚಿದ್ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯು, ಮಿಥ್ಯಾ, ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ್ದರಿಂದ, ಎಂದು ಅವನ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಮಿತ್ರರಂತೆಯೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದು ಸೀಮಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಶತ್ರುವಿನಂತೆಯೂ ಆದರೆಂಬ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವರ್ಣನೆಯು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನೂ ರಸಿಕಶಿಖಾಮಣಿಗಳನ್ನಾಗಿಸುವ ದಿವ್ಯ ಔಷಧವೇ ಸರಿ.

ಇದರಂತೆ, 'ಅಭಿನವಶರದಾಗಮ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು 'ಮಾರ್ತಾಂಡೇಽಪ್ಯಕ್ರಮೇಣ' ಎಂದು ಅನೇಕ ಕಥಾಸಂಗ್ರಾಹಕ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ ವಿಧಾನ, ೩೩ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರದಿಂದ 'ಸಿದ್ಧಾಂತಭೂಷಣ'ವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದು, ೪೧ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗುಣಮಟ್ಟದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು.

ಭಗವಂತನಿಗಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಆಚಾರ್ಯರ ಕವಿತೆಯನ್ನು "*ಆದ್ಯಾಧ್ಯಾಯಾಂತ್ಯಪಾದೋದಿತಗತಿಯುತವಾಗ್ವ್ಯಾತಿವೃತ್ತಿಂ ವಿಧತ್ತೇ*" ಎಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿರುವುದಂತೂ ಬಹಳ ಸಂತೃಪ್ತಿದಾಯಕವಾಗಿದೆ. 'ವಿಪ್ರಸಂದೇಶ' ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ೪೭ನೇ ಪದ್ಯದ ಸೊಬಗಂತೂ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಇದರಂತೆ 'ಹಸ್ತಾವಲಂಬನೆ'

ವೆಂಬುವ ಭುಜಂಗಪ್ರಯಾತವೃತ್ತದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೆಂಬ ಭುಜಂಗಗಳು ಹೃದಯದ ಭಕ್ತಿಯ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭಗವಂತನಾಗಮಿಸದಿದ್ದರೆ, *"ಶ್ಲೇಷಶಾಯಿತ್ವಲಿಂಗಂ ನೂನಂ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ಸಿದ್ಧ್ಯೈ ವ್ಯಭಿಚರಿತಮುತಾಸಿದ್ಧಿ ಬದ್ಧಂ ಬವೇದ್ಧಿ"* (ಪಿ-೫೨) ಎಂದು ಚಮತ್ಕಾರಿಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದನ್ನಂತೂ ಯಾರು ಮರೆಯುತ್ತಾರೆ? ಇನ್ನು, ೫೫ನೇ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಮಗ್ರಕವಿತೆಯನ್ನು ರುಕ್ಮಿಣಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿ, ಈ ರುಕ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಅನ್ಯರು ಅಪಹರಿಸಲು ಶಕ್ಯವೇ? ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣನು ಅವಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸದೇ ಇರುತ್ತಾನೆಯೇ? ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕವಾಗಿ *"ಹರತಿ ಸುಕವಿತಾರುಕ್ಮಿಣೀಂ ಕಿಂ ನ(-)ಕೃಷ್ಣಃ"* ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ ಆಲಂಕರಿಕವಾಗಿ ಚಮತ್ಕಾರಿಕವಷ್ಟೇ ಆಗಿಲ್ಲದೇ, 'ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು' ಎಂಬುವುದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುವಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು *"ಭಾಷಾಲೇಶೇನ ಲಭ್ಯೇ"* ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಕವಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದಂತೂ ಆಧುನಿಕ ಲೇಖಕರಿಗೆಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ಕಿವಿ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. "ಆಚಾರ್ಯರು ತಾವು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೇ ಪ್ರಕಟಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾಲೋಭಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡಿ. ತಮ್ಮ ಪಾದಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಅತಿಜಡರಾದ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ ಸಹ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಲೋಭದ ಶಂಕೆಯಾದರೂ ಹೇಗೆ?" ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ೫೯ನೇ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಕವಿಯು ಗ್ರಂಥಗಳ ವರ್ಣನೆಯ ನಂತರ ಶಿಷ್ಯರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಸಂಗತಿಯು ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯವು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಕ್ಷಿ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ನಂತರ ಉಪನ್ಯಾಸದ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಯ ಕಲಾಕೌಶಲ್ಯ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಸುಂದರ-ಸರಸ- ಸಾಲಂಕಾರ-ಗಂಭೀರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷಯವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಉಪಸಂಹರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವೆಂದೆನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಒಂದೆರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರ ವಿದ್ಯೋಪಜೀವಿಗಳ ವರ್ಣನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ೧೦೮ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರನ್ನು

"ಲಕ್ಷ್ಮೀಶೋಽಲಭತ ಗುರುತ್ವಮಾಶ್ರಮೇಣ
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಾಶ್ರಯಣಗುಣೇನ ಮಿತ್ರಭಾವಮ್ ॥
ಶಿಷ್ಯತ್ವಂ ತದುದಿತವಿದ್ಯಯಾಸ್ಯ ಭೇಜೇ
ತಚ್ಚಿತ್ರಂ ತ್ರಯಮಿಹ ದುರ್ಲಭಂ ನಿವಿಷ್ಟಮ್ ॥ (ಪಿ.೬೨)

ಎಂದು, ಅವರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗೆ ಕುಂದಾಗದಂತೆ, ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಜೊತೆಯಿದ್ದ ನೈಜವಾದ ಸುಂದರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದು, ಕವಿಯ ವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಹಿಡಿದಂತಿದೆ. ಇದರಂತೆ *"ಮೂರ್ಧನ್ಯೋ ಮಿತಧಿಷಣೈರಯಂ ಮನೀಷೀ"* ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳ

ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು, *"ಬಾಹೀಕದ್ವಿಗುಣೇತರಮ್ಯಹಾರ್ದಕೀರ್ತಿಃ"* ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಸಂತೇಬಿದನೂರು ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರನ್ನು, *"ಆದರ್ಶೋ ಗುರುನಿಯಮೌಘದರ್ಶನೇಽಪಿಯಂ"* ಎಂದು ತನ್ನ ಪಿತೃಪಾದರಾದ ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನು ಅವರಿಗೇ ಉಚಿತವಾದ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಕವಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಮತಿಗೆ ಒರೆಗಲ್ಲಿನಂತಿದೆ. '*ಶಿಷ್ಯಾನೇಷ ಶಶಾಸ. . .*" (ವಿ-೯೭) ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ "ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಜೀವಿಸಕೂಡದೆಂದು" ಆದೇಶಿಸಿದುದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಪಡಿಸುವುದಂತೂ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಂತಿದೆ. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸದ ವರ್ಣನೆಗೆ ಕವಿನೀಡಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು, ಹಾಗೂ ಆ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳನ್ನು ವಾಚಕರೇ ಗಮಿಸಲೆಂದು, ಲೇಖನವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತಿರುವ ಭೀತಿಯಿಂದ ನಿವೇದಿಸುವ ಮುನ್ನ, ಆಚಾರ್ಯರ ಸಮಗ್ರ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

"ಹೃತ್ಪಾತ್ರೇ ಸ ಕಥಾಪಯೋಽಮಿತಸುಹೃದ್ವತ್ಸಾಂ ದುಹನ್ ವ್ಯಾಸಗಾಂ
ಕುರ್ವನ್ ಭಕ್ತಿರಸೇನ ತದ್ದಧಿ ಸುಧೀಮಂಥೇನ ಮಥ್ನನ್ ದ್ವಿಧಾ ॥
ಆಕ್ಷೇಪೋತ್ತರತಸ್ಸಮುದ್ಧೃತಮಥೋ ಸತ್ತತ್ವನವ್ಯೋದ್ಧೃತಂ
ದಾಸೋಕ್ತ್ಯಗ್ನಿರುಚಾ ಮುದಾಜ್ಯಕೃದಭಾತ್ ಸದ್ದೀಪಸಂದೀಪಕಃ ॥" (ವಿ-೧೦೪)

ಬಹು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ಈ ಪದ್ಯವು ಈ ಶತಕದ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರತ್ನದಂತಿದೆ. ೧೧೫ನೇ ಪದ್ಯದ ವರೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸದ ವೈಖರಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ರೂಪದಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀಸುಮಧ್ವವಿಜಯದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ *"ನಮಸ್ತೇ ಪ್ರಾಣೇಶಪ್ರಿಯಕುಲಜನೇ ಸಾತ್ವಿಕಸುತ"* ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿರುವುದು ಹಾಗು ಆ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿಂದ ಮೂರೂ ಶತಕಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೇರೆಹಿಡಿದಿರುವುದು, *"ಶ್ರೀಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಕೃಷ್ಣಸಾರಥಿರಿವ ಪ್ರಾಪ್ನೋತು ಸತ್ಸಂಸ್ತುತಿಂ"* ಎಂಬ ಕವಿಯ ಕೊನೆಯಾಸೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಗುಣವಾದ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗಿದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು

ಈ ಶತಕತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶತಕದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಖರಿಣೀವೃತ್ತದಲ್ಲಿ, ಶಿಖರಪ್ರಾಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಹನುಮ-ಭೀಮ-ಮಧ್ವ ಎಂಬುವ ವಾಯುದೇವರ ಅವತಾರತ್ರಯದಿಂದ ಸೇವಿತನಾದ ರಾಮ-ಕೃಷ್ಣ-ವೇದವ್ಯಾಸ ಎಂಬುವ ಭಗವಂತನ ಅವತಾರತ್ರಯಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದಂತೂ ಅನೇಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಕಥೆಗೆ ಆದರ್ಶನಾದ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಕಥಾಶತಕವನ್ನು, "ಸ್ವವಿಹಿತವೃತ್ತ್ಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭಗವದಾರಧನಮೇವ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ" ಎಂದು ಗೀತೆಯಿಂದ ಸದಾಚಾರದ ಉಪದೇಶ ನೀಡಿದ ಗೀತಾಚಾರ್ಯನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಆಚಾರಶತಕವನ್ನು, ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸದ್ವಿಚಾರವನ್ನು ನೀಡಿದ ಜ್ಞಾನಾವತಾರವೆನಿಸಿದ

ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಗೆ ವಿಚಾರಶತಕವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಾಗ, ಆ ಆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಹನುಮ-ಭೀಮ-ಮಧ್ವರೂಪದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದು ಮಾಧ್ವೀಯ ಸತ್ಕಾವ್ಯದ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣದ ಸೊಬಗನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವಂತಿದೆ. ರುಕ್ಮಿಣೀಶ ವಿಜಯ-ಗುರುವೈಭವಕಾವ್ಯಗಳಂತೆ ಮುದ್ರಾಶ್ಲೋಕರೂಪವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಣೀಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ, ಕಾವ್ಯದ ಆದಿಮ ಮಂಗಲದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ' ಪದದಿಂದ ಕಾವ್ಯನಾಯಕರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ಈ ಅಂತಿಮಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ' ಪದದ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಅನುಗ್ರಾಹಕರಾದ ತಂದೆಗಳಾದ ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿ, ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಥಾ-ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳಿರುವಂತೆ, ತಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ವಿಧಾನವು ಕವಿಯ ಗುರುಭಕ್ತಿಯು ಮೂರ್ತಿಮಂತವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದಂತಿದೆ.

ಕಾವ್ಯದ ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ನಿರೂಪಿಸಿದಂತೆ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಈ ತರಹದ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ, ಕಾವ್ಯನಾಯಕರಾದ ಪಂಡಿತರಾಜ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಅದ್ಭುತ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಬಂಗಾರವನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧ ಆಭರಣವಾಗಿಸಿದರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಗುಣವೇ ಎಲ್ಲಡೆ ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಷ್ಟೆ. ಇಂತಹ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈ ಕಾವ್ಯದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಆನಂದಿಸಲೆಂದು ಸುಜನರಲ್ಲಿ ಮನವಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಕಾವ್ಯದ ಕವಿ

ಈ ಕವಿಯು ನಮ್ಮ ಸೋದರಳಿಯನು. ರುಚಿರವೆಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ ಈ ಹುಡುಗನು ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯನೆಂದೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಚಿತನು. ಈ ಕಾವ್ಯ ನಾಯಕರಾದ ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಪಿತೃಪಾದರಾದ ಶ್ರೀ ಜಾಲಿಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಿಯದೌಹಿತ್ರನು. ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರು ಇವನನ್ನು ಮಗುವಾಗಿದ್ದಾಗ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಮುದ್ದಾಡಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಅನೇಕ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಮುದ್ದಾಡದ ಆಚಾರ್ಯರು ಈತನ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಭಿಮಾನ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕವಾದ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ನಮಗೆಲ್ಲ ಆಗ ಅದರ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಆಚಾರ್ಯರೇ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಉಪನ್ಯಾಸದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಈ ಬಾಲಕನ ಮುಖದಿಂದ ತೊದಲು ನುಡಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. "ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಮ್ಮ ರುಚಿರಪ್ಪನಿಗೆ ನಾನೇ ಪಾಠ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು, ಅದಕ್ಕೆ ದೇವರು ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು" ಅನೇಕಾವರ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಎಲ್ಲ ತರಹದ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ನಡೆನುಡಿಗಳ ಅಂತರಾಳಾರ್ಥವು ಈಗ ಜನರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದೇ

ಇರದು. ಉಪನಯನದ ನಂತರ ಎಂಟು ವರುಷದಿಂದಲೇ ಶುದ್ಧ ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡು ಪ್ರಾರಂಭಿಕವಾದ ಕಾವ್ಯಕೋಶವ್ಯಾಕರಣಾದಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಂದೆಗಳಾದ ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿಯೇ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕ್ರಮೇಣ ನ್ಯಾಯವೇದಾಂತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವಿನೋದ ನಡೆಸುವಷ್ಟು ವಿಚಕ್ಷಣವಾಗಿ, ಕೇವಲ ಹದಿನೆಂಟರ ವಯಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ಕವಿತಾನಾಟಕಾದಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಭೆಯ ವಿಕಾಸವು ಕೇವಲ ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದ ಫಲವೇ ಸರಿ. ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ವಿದ್ವಚ್ಛೇಖರರಾದ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರಿದ್ದರೂ, ತಮ್ಮ ದೌಹಿತ್ರನಿಂದಲೇ ಈ ಕಾವ್ಯವು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಅರ್ಪಿತವಾದದ್ದು ಒಂದು ಕುತೂಹಲದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಈತನಲ್ಲಿರುವ ಹರಿವಾಯುಗುರುಹಿರಿಯರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕ. ಈ ಖಂಡಕಾವ್ಯದಂತೆ 'ಶಾಂತಕೌಂತೇಯ' ವೆಂಬುವ ರೂಪಕವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮವಿರುವುದು, ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಗುರುತಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಈ ನಮ್ಮ ಪರಮಪ್ರಿಯ ಚಿ||ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯನಿಂದ ರೂಪಗೊಳ್ಳಲಿ ಎಂದು ನಾವು ಹಾರೈಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಮಾತೃಶ್ರೀ ವೈನಿಯವರ ಪ್ರೀತಿಯ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವೈದ್ಯ ಸುಬ್ಬಣಾಚಾರ್ಯದಂಪತಿಗಳ ಪುಣ್ಯ ಸುಪೌತ್ರನಾದ ಶ್ರೀ ಬಾಳಗಾರು ಆಚಾರ್ಯ ದಂಪತಿಗಳ ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಸುಪುತ್ರನಾದ ಚಿ||ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿವಾಯು ಗುರುಗಳು ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ಹರಿಭಕ್ತಿತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದಯಪಾಲಿಸಲೆಂಬ ನಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದವು ಕೇವಲ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಧಾತೃ-ಕಾರ್ತಿಕ-ಶುದ್ಧ-ದಶಮೀ — ***ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಜಾಲಿಹಾಳ***

ವಿಜಯದಾಸವರ್ಯರ ಆರಾಧನೆ

೨೦-೧೧-೧೯೯೬

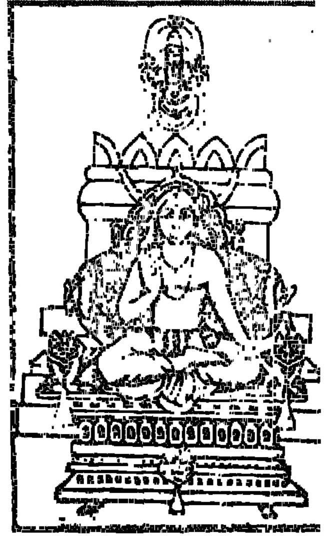
कुलस्वामी प्रेमी नयनपथगामी भवतु नः

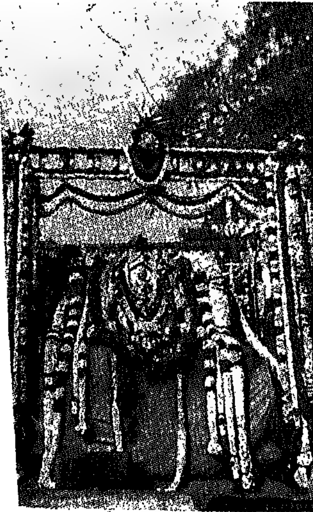
वन्दे अमन्दमतिं यतिं च जगतामाचार्यवर्यं गुरुम् ।

श्रीमट्टीकाकृत्पादाचार्याः

श्रीमच्चन्द्रिकाचार्याः

आचार्यकुलगुरवः
श्रीरघूत्तमतीर्थमुनिवर्याः

सत्काव्यप्रतिष्ठापकाः
श्रीवादिराजश्रीचरणाः

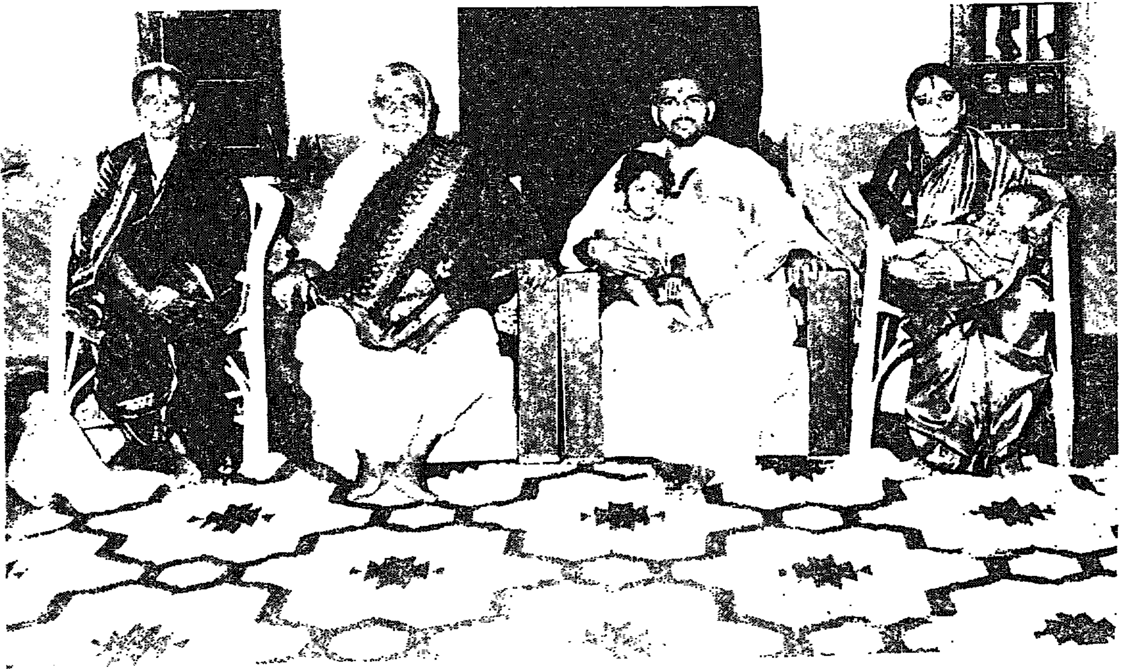
सदा श्रीसात्विकाचार्यसेव्याः
श्री मन्त्रालयप्रभुपादाः

श्रीसात्विकार्यदम्पतीसेवासन्तुष्टाः
श्रीसत्यपराक्रमतीर्थश्रीपादाः

श्रीपूज्याचार्यमातापितरौ सात्विकाचार्यदम्पती

काव्यकर्तुः अनुग्राहकौ मातामहदम्पती तथा मातापितरौ
पितुरङ्के बालरूपः काव्यकर्ता रुचिराचार्यः

आचार्यशतकत्रयम्

संस्कृतलघुटिप्पणीसहितम्

।। श्रीः ।।

।। श्रीगुरुराजो विजयते ।।

श्री पण्डितराज पूज्य जालिहाळ श्रीनिवासाचार्यदौहित्रेण

पूज्य श्री बाळगारु श्रीनिवासाचार्यपुत्रेण

रुचिराचार्यनामकेन बालकेन

विरचितम्

आचार्यशतकत्रयम्

कथाशतकम्

श्रीकृष्णप्रततासिताङ्घ्रिगगनोद्यानप्रसूनं नखं
शीर्षाले श्रय मोक्षमाक्षिकसरो रक्तं विरक्तप्रियम् ।।
यत्संयोगत एव गौरगिरिराट्शीर्षं तुषारांशुमत्
गङ्गावच्च सदारुणं न तु सितं सत्याश्च चिन्तायुतम् ।। १ ।।

रुचिरार्थसुधाकरः

रुचिरार्थसुधाकरधरपरमारहरगिरवक्रदृक्त्रयवान् ।।
हरिरतिविष्णुपदीप्रदभागवतपतिचरितेशिता जयतात् ।। १ ।।

१ - श्रीपदेन प्रारम्भात् श्रीकरत्वमस्य काव्यस्येति सूच्यते । तत एव श्रीपदाङ्कितमेतत् । प्रतिशतकमन्तिमश्लोकेषु श्रीपदनिवेशाच्च । ततश्च श्रीयुक्त इव, श्रीकरः कृष्णः श्रीकृष्णः । श्रीश्चोपासकवाचकविवक्षाधीना । नाना च ताः प्रतिपादिता ' मातृमोदकरहासशशिश्रीः ' (३२ श्लो) इत्यादिना । अत एव प्रतिपाद्याः श्रीनिवासाचार्या इति भावः । तत्प्रतिपादनं चोपसर्जनत्वेनैवेति सूचयितुं नामैकदेशस्य श्रीपदस्य कृष्णोपसर्जनत्वेन ग्रहणम् । तथा हि उपदिष्टम् ''अलङ्कारास्सर्वे यदनुगमनाद्यन्ति भुवने वरालङ्कारत्वं बहुकलुषकृत्तामितरथा''। (अलङ्कारसङ्ग्रहः १ श्लो) इति ।।

शीर्षाले *- अभेदरूपकम् । कार्ष्ण्यं शरणगवेषणादयः साधारणधर्माः ।*

रक्तत्वविरक्तप्रियत्वोपपादनार्थं यत्संयोगेत्यादि प्रवृत्तम् । रक्तत्वविरोधिसितत्वहेतुषु बहुषु सत्स्वपि सितत्वाभावेन रक्तत्वस्यैवावस्थानं तन्नखमहिमेत्यनेन तत्सेवया चिन्तादिपरिहारः, तत्सेवनस्य गङ्गादिसेवापेक्षयाऽऽधिक्यं, तत्सेवनेन गिरिशत्वाद्युत्तमपदप्राप्तिरित्यादयो विषयाः सूचिताः।।

अत्रेयं ***विशेषोक्तिः*** *। प्रसिद्धकारणकलापसामानाधिकरण्येन वर्ण्यमाना कार्यानुत्पत्तिर्विशेषोक्तिरिति लक्षणम् । गौरगिरिवासः, तुषारांशुसन्निधिः, गङ्गाधरत्वं, अथ च चिन्तावत्त्वमिति प्रसिद्धकारणकलापे सत्यपि सितत्वरूपकार्यस्यानुत्थानात् । महादेवे धूर्जटित्वस्य हेतूत्प्रेक्षा वा । शार्दूलविक्रीडितम्।।*

सीतानाथपदानतं सुरनुतं दिव्याकृतिं मारुतिं
श्रीकृष्णप्रियमात्रदीक्षितमतिं भीमं च कृष्णापतिम् ।।
व्यासान्तेनिवसन्तमद्भुतकृतिं विध्वस्तदुर्भारतिं
वन्देऽमन्दमतिं यतिं च जगतामाचार्यवर्यं गुरुम् ।। २ ।।

यस्मिन् पङ्कजनाभदैवतगुरुष्टीकाकृदिन्द्रस्तथा
ब्रह्मण्यार्यरविश्च विद्वदुडुपो व्यासाभिधश्चन्द्रमाः ।।
राराजीति रघूत्तमाप्पतिरथश्रीवादिराजद्युराट् -
सोदर्यो गुरुराघवेन्द्रधनदस्तद्राज्यमाराजते ।। ३ ।।

माध्वग्रन्थमुकुन्दमद्भुतगुणं टीकारमोल्लासिनं
संस्थाप्याशु मनोरथेषु सुदृशामासेतुशैत्याचलम् ।।
यो दिव्योरुरथोत्सवं च कृतवान् कृत्वा कुवादं बलिं
सत्यध्यानयतिः कृतीश्वरपतिर्मां पातु दत्वा मतिम् ।। ४ ।।

टीकामाध्वरथोत्सवस्य सरणौ कीर्णान् खलैःकण्टकान्
दोषाख्यांश्च हरन् कृतार्थमकरोद्यो जालिहाळाह्वयम् ।।
तं श्रीमद्गुरुराजजातमजितं ध्यानार्यशिष्याग्रियं
आचार्यं परमं परौघजयिनं मातामहं नौम्यहम् ।। ५ ।।

---

२ - ***आचार्यवर्यम्*** - *जगतां आचार्येषु वर्यमित्यर्थः । यद्यपि 'आचार्याः श्रीमदाचार्या' इत्यस्ति नियतिः। तथापि सापेक्षमाचार्यत्वमितरेषाम्, भगवत्पादानां तु मुख्यं तदिति वर्यपदेन सूच्यते । तथा च* ***आचार्यशतकत्रयमिति*** *नायुक्तम् ॥*

३ - ***ब्रह्मण्यार्यरविः*** - *सूर्यांश इति सम्मतत्वात् । स्वक्षेत्रगुरुरिति विशेषः । चन्द्रिकाकृत्त्वा-* ***द्व्यासाभिधश्चन्द्रमाः*** *। आर्द्रवस्त्रधारीति* ***रघूत्तमाप्पतिः*** *। आचार्यकुलगुरुश्चेति विशेषः ।* ***द्युराट्सोदर्यः*** *- उपेन्द्रः । भाविसमीरत्वस्फुरणार्थमेवम् ॥* ***गुरुराघवेन्द्रधनदः*** *- ताद्रूप्यरूपकम् ।*

५ - *प्राकृते 'जालि' इत्यस्य कण्टक इत्यर्थः । 'हाळ' शब्दार्थ उद्धारः (नाशः) । आचार्याणां न्यायसुधाकण्टकोद्धारादिकर्तृत्वेन 'जालिहाळ' इत्युपनामान्वर्थकमिति भावः ॥ ''प्राग्र्याग्र्याग्रीयमग्रियम्'' इत्यमरः ।*

बाणाकारपुरोत्थितः परहृदो बाणायितो भूसुरः
सुब्बणणार्यसुतो जगत्सुमहितः श्रीनाथसेवारतः ।।
ध्यानार्यप्रियजालिहाळबुधराट्शिष्याग्रियो भाति यः
तातं तं प्रणमामि सन्ततमहं सर्वात्मना रक्षकम् ।। ६ ।।

विज्ञानाय विनाशनाय विमतेर्विष्णौ सदा भक्तये
विष्णुप्रेष्ठगुरुप्रसादमधिकं संलब्धुकामोऽधुना ।।
तातास्यप्रसरत्सुवर्णरससंपूर्णप्रधीलेखनी -
साहाय्येन लिलेखिषामि किमपि स्तोत्रं गुरूणामहम् ।। ७ ।।

प्रामाण्यं यदि वर्तते विवरणे मूलेऽपि यद्वत्तथा
तस्यार्यस्य च सात्विकार्यजनुषो मातामहस्यापि मे ।।
स्तोत्रे सर्वगुरुप्रबर्हमधुरस्तोत्रं भवेदित्यत
आचार्यं गुरुवैभवामृतरतं संवर्णये साम्प्रतम् ।। ८ ।।

सन्तापत्रयहारिचारुचरितब्रह्माण्डमस्याद्भुतं
व्याप्तुं शुभ्रकथासदाचरणधीकार्याख्यलोकत्रयम् ।।
संवृत्तं मतिवामनं गतपदं क्षाम्यन्तु सन्तोऽथ मां
कुर्वीरन् कृपया त्रिविक्रमकृपासद्यानपात्रं सदा ।। ९ ।।

चित्रे यच्चरितेऽखिलत्र मिलितं सत्संस्तुतं सत्कथा -
शुभ्राचारविचाररूपमतुलं दुर्लभ्यमङ्गत्रयम् ।।
त्रेधा तच्चरिते विभक्तिरपि मे दोषावहा नो भवेत्
विष्णो रूपगणे बलादिविधया भागो विशेषादिव ।। १० ।।

---

६ - *'बाणाकार' इत्यस्य 'बाळगारु' इति प्राकृतव्यपदेशः ।*

८ - ***गुरुवैभवामृतरतम्*** *- अयमुपस्कारकपरिकरः । गुरुवैभवमहाकाव्यप्रणयनेन सर्वप्रचीनाचार्यस्तावकस्य पूज्याचार्यस्य संस्तवे हि सुतरां पूर्वाचार्यास्स्तूयन्ते ॥*

बाला मत्यबला कथं कृतिसुतं सोतेति चिन्ता तु नो
पित्राख्यात्रिसुपुत्रमन्त्रबलतः कुन्तीव सा सोष्यते ॥
किन्त्वेतज्जनितो न यातु कृतिराड्नाधेयवद्विश्रुतिं
श्रीप्राणप्रियकृष्णसारथिरिवप्राप्नोतु सत्संस्तुतिम् ॥ ११ ॥

पुरा गोदातीरे विबुधनिकरे पैठणपुरे -
ऽवसत्तिम्मण्णाख्यो मतिसमितविख्यातिलसितः ॥
रघुश्रेष्ठप्रख्यानुतयतिवराख्याखिलविदा
जितः शिष्टो योऽभाल्लिकुचकविवत्कौशिकवरः ॥ १२ ॥

तदतुलकुलकीलालालयेऽथ प्रभूतः
शुभगुणगणसान्द्रोऽनन्तभट्टाख्यचन्द्रः ॥
हरिगुरुवचनानां टिप्पणी चन्द्रिकाभा
कलयति खलु सत्यं चन्द्रवाचं यदुत्था ॥ १३ ॥

व्याप्तेऽथ पैठणपुरोत्थितवंशवृक्षे
आह्नुगुन्दमभवद्गुरुराजनामा ॥

---

*११ - **कथं सोतेति** लुट्ग्रहणेन 'श्वः कथमेवं भवे' दिति चिन्ताऽभिप्रेता । सोष्यत इति लृट्ग्रहणेन अद्यैव सा भवतीति चारु निरूप्यते ॥ रुपकोपमादयः ।*

*१२ - **रघुश्रेष्ठप्रख्यानुतयतिः** - रघूत्तमयतिः ।*

रघूत्तमश्रीचरणानुकम्पात्सम्भूतमाध्वागमदक्षदीक्षम्
दुर्वाद्यरण्यावलिदावदाहं पितामहं सङ्गम (तिम्मण) भट्टमीडे ॥

इत्यनन्तभट्टैर्न्यायसुधाव्याख्याने वर्णितमेतत् । पूर्वमपि माध्वदीक्षा असीदेव । रघूत्तमश्रीचरणानुग्रहेण तस्य दक्षता सम्भूतेति श्री आचार्याणामभिप्रायसूचनाय पूर्वमेवाद्वैतमतास्वारस्यदर्शी लिकुचकविरुपमानीकृतः॥ उपमालङ्कारः । शिखरिणी ॥

१३ - रूपकम् । मालिनी ॥

श्रीप्राणनाथचरणाम्बुजधिष्ण्यवासात्
यस्य द्विरेफपदमाप यथार्थमर्थम् ॥ १४ ॥

सम्पूर्णधीपीठवरे विराजतः
सज्ज्ञानतीर्थस्य गिरर्थपूरुषम् ॥
तच्छेमुषी योषिदसूत संश्रिता
श्रीशप्रिये ज्ञप्तिविरक्तिपुत्रिके ॥ १५ ॥

शाब्देऽब्धिशोचीर्मितशब्दभासुरः
सूक्ष्मस्वबुद्ध्या धृतयुक्तिभूधरः ॥
वेदान्तविष्ण्वङ्घ्रिखगः सुधाकरः
रेजे मठेऽसौ गुरुराजभूसुरः ॥ १६ ॥

मठेऽल्पधीकुत्सितचेष्टयोदयद् -
विकारराहित्यकराः शुभा गुणाः ॥
बुधस्य सौम्यप्रमुखा अहो बभुः
विकारयुक्सात्त्विकनामहेतवः ॥ १७ ॥

अथ प्रसिद्धो गुरुराजसंज्ञकः
सतां गणे सात्त्विकवर्यसंज्ञया ॥
गुणोत्थसंज्ञा गुणतामवाप नोऽ -
गुणोत्थसंज्ञाप विचित्रमेव तत् ॥ १८ ॥

*१४ - **आहुनुगुन्दम्** - 'हुनुगुन्द' इति ग्रामः । तत्पर्यन्तम् । **द्विरेफपदम्** - रेफद्वयघटितं 'गुरुराज' इति पदम् । प्रसिद्धं हि भ्रमरस्य तु द्विरेफपदम् । वसन्ततिलका ॥*

१५ - रूपकम् । इन्द्रवंशा ॥

१६ - भूसुर इति वर्णितं सुरत्वं उपपादितं पूर्वैः विशेषणैः । अब्धिः - वरुणः । भासुरः सूर्यः। भूधरः- गोवर्धनः । खगः - तच्छ्रेष्ठो गरुडः। सुधाकरः - चन्द्रः । गुरुराजत्वात् देवगुरुः । रूपकम् ।

*१७ - **विकारयुक्** - 'वि' इति वर्णयुक् इत्यर्थः । विरोधाभासालङ्कारः । वंशस्थम् ॥*

मन्त्रालयक्षेत्रपवित्रताप्रद -
श्रीराघवेन्द्रार्यपदाम्बुजं भजन् ॥
तत्सन्निधानेन च तच्चलद्वृद -
द्वृन्दावनाभो भुवि भूसुरो बभौ ॥ १९ ॥

सरस्वती व्यासलत्सरस्वती
सुरस्रवन्ती गुरुराजजा दया ॥
यमस्वसा सन्मतिवर्यजातवित्
सदा बुधे सङ्गमिता प्रयागवत् ॥ २० ॥

वाणी वेदमणिः कृतिः क्रतुवराऽदृष्टं च दृष्टिस्तथा
सङ्गस्तुङ्गविहङ्गयानकरुणापीयूषवर्षाकरः ॥
यस्याशोभत तस्य दिव्यचरितं सत्सत्तमैस्संस्तुतं
पूर्णं वर्णय इत्यहो भुवि भणन् भूयान्नरो वानरः ॥ २१ ॥

भार्यास्यासीच्छुभगुणगणा पूर्णसौभाग्यवर्णा
गङ्गूरार्यान्वयसरसिजा भीमसेनार्यपुत्री ॥
यस्या आस्ये मधुरमधुपः पद्मभासांश्च सद्म-
न्यार्यो भृङ्गः शुभहरिकथामाक्षिकं न्यस्य रेजे ॥ २२ ॥

अथ लेसतू रुचिरचित्रभाषिणौ
सुजनप्रमोदकरमार्गगामिनौ ॥

---

*१८ - **गुणतां** - अप्राधान्यम् । **अगुणः** - गुणभिन्नः पिता (हुनुगुन्द गुण्डाचार्यः) । विशेषोक्तिविभावनासंश्लेषः ।*

*२२ - **आस्ये मधुरमधुपः** - आस्यस्थं मधुरं मधु (अधरामृतं) पिबतीत्यर्थः। आस्ये न्यस्येत्यपि योजना । परिवृत्त्यलङ्कारः । परिवृत्तिर्मिथो न्यूनाधिकयोः परिवर्तनम् । अत्र वदनारविन्दमधुना न्यूनेन हरिकथामाक्षिकस्य विनिमयो द्योत्यते । माक्षिकपदं तदीयत्वं स्फोरयति । मन्दाक्रान्ता ॥*

हरिपादपद्ममधुगन्धरूपिणौ
शुभदम्पती शुभदजालिहाळगौ ।। २३ ।।

शुचिशीतशोचिषि गतेऽखिलेप्सिते
सुतभास्करेत्वनुदितेऽन्तरेऽनयोः ।।
श्रितशुभ्रविष्णुपदशृङ्गशैलयोः
घनचिन्तनाख्यतिमिरं समावृतम् ।। २४ ।।

कुलनाथमासहितवेङ्कटेश्वरं
सततं सतां हितदमाततप्रभम् ।।
शरणं गतौ विमलधीतदम्पती
वरपुत्ररत्नवरकांक्षिणावुभौ ।। २५ ।।

शतधीसरोजपदपद्ममालया
हरिभक्तिसूत्रयुतयार्चितोऽप्यलम् ।।
यदि चाभविष्यदयमप्रसन्नधीः
गिरिराडयास्यदुपलत्वमेव हि ।। २६ ।।

अथ सत्पराक्रममुनीशपादपं
श्रयतामितीह हरिणा च सूचिते ।।
ययतुश्च चित्तपुरमीशचोदितौ
रमणीयविष्णुसंश्रितौ द्विजौ ।। २७ ।।

---

२३ - *हुनुगुन्दग्रामं परित्यज्य जालिहाळमाश्रितवान् श्रीसात्त्विकाचार्य इति भावः । मञ्जुभाषिणी ।।*

२४ - **शुचिः** - *शृङ्गारः । ''शृङ्गारः शुचिरुज्वलः'' इत्यमरः ।। सावयवरूपकम् ।।*

२६ - *श्रीसात्त्विकाचार्यसेवया कुलपतिः सम्प्रीत इति यावत् । रूपकसंश्लिष्टपरिकरसम्भावनालङ्कारः ।*

श्रीशानन्ददनन्दतीर्थपदभूः सद्भक्तिवैराग्यधी -
रूपेण द्युनदीजलेन विमलः श्रीसात्त्विकार्यो द्विजः ॥
भक्तिज्ञप्तिविरक्तिभिः स्वसमया पत्न्या युतोऽस्मारयत्
प्राणेशप्रियसेवया विमलया सन्मध्यगेहादिकान् ॥२८ ॥

आनन्दाहार्यराजत्प्रभुवरकृपयाऽऽनन्दतीर्थीयतुष्ट्या -
ऽऽनन्दे शास्त्राग्निदिक्पद्विजपमितशके फाल्गुकृष्णे नवम्याम् ॥
साध्वानन्दप्रदाता समजनि यमुनागर्भवार्धौ सुतेन्दुः
प्राणश्रीकृष्णपक्षो नवविधभगवद्भक्तिमान् फल्गुनाभः ॥ २९ ॥

श्रीशानुग्रहवरविग्रहं सुतं तं
सम्प्रीताश्रयदयती च दम्पती तौ ॥
पश्यन्तौ यदतुलमापतुः सुखं त -
न्निर्वाच्येतरपदवाच्यमुल्ललास ॥ ३० ॥

श्रीनिवासपदधारियतीड्यश्रीनिवासवरजस्य सुतस्य ॥
श्रीनिवास इति नाम हि सार्थं नामकर्मविदधज्जनकोक्तम् ॥ ३१ ॥

---

२८ - **स्वसमया** - स्वानुरूपया । शार्दूलविक्रीडितम् ॥

२९ - **आनन्दाहार्यः** - आनन्दाचलः । ''अहार्यो हर्तुमशक्यो शैलेऽपि'' इति हैमः ।
आनन्दतीर्थीयः - श्रीसत्यपराक्रमयतिवर्यः ।
आनन्दे - तन्नामकसंवत्सरे ।
शास्त्राणि - षट् । अग्नयः - त्रयः । दिक्पाः - अष्टौ । द्विजपः - चन्द्रः एकः । तैर्मिते - गणिते।
अङ्कानां वामतो गतिः । १८३६ संख्याके । शके - शालिवाहनशके ।
फाल्गुकृष्णे - फाल्गुणकृष्णपक्ष इत्यर्थः ।
परिकररूपकसंश्लेषः । स्रग्धरा ॥

३० **निर्वाच्येतरपदं** अनिर्वाच्यपदम् । तेन वाच्यमिति विरोधाभासध्वनिः । प्रहर्षिणी ॥

३१ - **श्रीनिवासपदधारियतिः** - पूर्वाश्रमे 'श्रीनिवास' इति नामवान् श्रीनिवासस्य हरेः पादसेवकः यत्याश्रमे 'श्रीसत्यपराक्रमयति' रिति प्रसिद्धः । इतः पद्यचतुष्टये परिकररूपकैकावलीसंश्लेषः । स्वागता ॥

मातृमोदकरहासशशिश्रीः
यत्र तातसुखदायिगुणश्रीः ।।
प्रीतलोकचतुरत्ववचश्रीः
श्रीनिवासपदमस्य हि सार्थम् ।। ३२ ।।

व्याप्तदिग्जितरविः कविताश्रीः
दासवर्यपदगानरसश्रीः ।।
यत्र तर्कवनराजनदश्रीः
श्रीनिवासपदमस्य हि सार्थम् ।। ३३ ।।

शाब्दभूषणविभूषितवाक्श्रीः
तुष्टसद्विबुधशास्त्रसुधाश्रीः ।।
यत्र विष्णुपदभक्तिमतिश्रीः
श्रीनिवासपदमस्य हि सार्थम् ।। ३४ ।।

इति प्राज्ञसंवर्ण्यनामा स धीमान्
शिशुः कृष्णपक्षोदितोऽप्यैधतालम् ।।
श्रिताकृष्णपक्षेन्दुवत्तन्न चित्रं
श्रितप्राणराट्कृष्णपक्षस्य नूनम् ।। ३५ ।।

तरलनीलसुकुन्तलशोभितप्रततफाललसन्मुखमण्डलः ।।
नलिनसन्निभलोलसुलोचनः स जननीजनकप्रमदप्रदः ।। ३६ ।।

श्रवणसंश्रितभूषणशोचिषा लसितपीवरगण्डसुमण्डितः ।।
विजितचम्पकदीधितिनासिकः स्मितविभासितरक्तरदच्छदः ।। ३७ ।।

---

३५ - अर्थान्तरन्यासः । तत् - वर्धनम् । भुजङ्गप्रयातम् ।।

३६ - द्रुतविलम्बितम् ।। अन्त्यकुलकम् ३८ - श्लोकपर्यन्तम् ।।

अतनुपीवरपाणिपदान्वितः स्वतनुभूषितसर्वविभूषणः ।।
हरिगुरुप्रवरोरुकृपावपूः किमु न कर्षति चित्ततर्ति सताम् ।। ३८ ।।

चक्रेऽथ सात्विकपदप्रथितो द्विजेन्द्रः
बालस्य वालकुलपूरितमस्तकस्य ।।
चौलं विधिं सुसमये समयेऽसमोय-
मभ्यासमक्षरकुलस्य ततश्शुभस्य ।। ३९ ।।

पठने पटुं सुतमथैकपाठिनं
प्रतिभाप्रभासशुभकीर्तिशोभिनम् ।।
जनकस्य वीक्ष्य जनिता तु मुत्तुला -
ममितत्व आप न च तद्यशो विना ।। ४० ।।

अथ तरति सुतेऽब्दं सप्तमं व्याप्तदीप्तौ
अदितिसुतसमाने मानसेनासमाने ।।
उपनयनमहेन ज्ञानवैराग्यभक्ति -
त्रिभुवनततपादं तं पिता कर्तुमैच्छत् ।। ४१ ।।

गुणमणिगणपूर्णस्वर्णवर्णस्वरूप -
द्विजतनुजनिभाजो भावि जन्म द्वितीयम् ।।
सुजनविजरवर्या भेजुराकर्ण्य मोदं
जयदजितजयन्त्याकर्णनेनेव तूर्णम् ।। ४२ ।।

---

*३९ - अभ्यासं विधिं इत्यन्वयः । वसन्ततिलका ॥ ४० - **मुत्** - प्रमोदः । **अमितत्त्वे** - अमितत्वविषये। तद्यशः विना सदृशीं नाप । तथा च अमितत्वे तद्यश एव तस्या मुदः सममिति भावः । यथा यथा यशः प्रसृतं तथा तथा सन्तोषः संवृद्ध इति यावत् । विनोक्तिः । मञ्जुभाषिणी ॥ ४१ वामनो यज्ञमहनिमित्तेन यथा त्रिविक्रमोऽभवत् तथेति व्यञ्जना ॥ **अदितिसुतसमाने** - वामनवद्दृश्यमाने । मालिनी ॥ ४२ - **द्वितीयं भावि जन्म** - उपनयनम् ।*

सदयहृदयकार्यं सात्त्विकाचार्यवर्यं
तदनु दनुजनिघ्नश्रीशकारुण्यमूर्तिम् ॥
सुविनयतनयाग्र्यं द्रष्टुकामोऽस्य नित्यं
जन इह महमाह्वामागमे किन्नु कांक्षेत् ॥ ४३ ॥

निजविजयकराशीर्दानसत्पात्रलब्ध्या
शुभतमपरमाशीर्दानिसद्गोत्रलब्ध्या ॥
रुचिरवचनचेतोहारिसन्मित्रलब्ध्या -
ऽमिलदिह जनतालं चैलवैचित्र्यहृद्या ॥ ४४ ॥

उपनयनदिनस्य प्रातरत्राखिलेषु
तत इत इह गत्या सम्भ्रमं दर्शयत्सु ॥
विविधनिनदतोऽद्धाप्युद्भवे बद्धधीषु
स्थलमवनिमुखाभं लेखलोकैरवैक्षि ॥ ४५ ॥

इति विततमहे संसक्तचित्ते जनौघे
हरिगुरुपदसक्तस्सात्त्विकार्यस्त्वसक्तः ॥
कुत इति तु न वेत्तुं कोऽपि तत्रास शक्तः
न हि सुलभतया स्याद्धीरकार्यार्थवित्तिः ॥ ४६ ॥

विदधति च विलम्बं सात्त्विकार्ये महेऽस्मिन्
सकलजनकुलं संव्याकुलेक्षालिलीलम् ॥
अयमविदित आस्तेऽस्मिन् विलम्बो ममेति
प्रतिवचनकरो व्यस्मारयल्लग्नमेनम् ॥ ४७ ॥

---

४५ - *उत्प्रेक्षा ।*

४६ - *अर्थान्तरन्यासः ।*

४७ - ***कोऽपि विप्रः*** - कोऽपि [illegible] ।

अथ महसुमुहूर्ते सन्निवृत्तेऽप्यखिन्नः
विलसितमुखचन्द्रः सात्त्विकेन्द्रो बभाषे ॥
उपनयनमुहूर्तं पश्यताद्यान्यमित्थं
प्रथितमहितदैवज्ञानिनस्तत्र संस्थान् ॥ ४८ ॥

इतरवरमुहूर्ते दर्शिते तूर्णमेतैः
पुनरपि रतिहीनेऽस्मिंश्च खिन्ने जनौघे ॥
अथ च धृतगुरुश्रीराघवेन्द्रप्रसादः
धवलवसनधारी कोपि विप्रः समायात् ॥ ४९ ॥

प्रसादे सम्प्राप्ते निजगुरुवरस्याथ बुधराट्
परं हृष्टः पुत्रोपनयनविधावास रतिमान् ॥
तदानन्दोद्रेकः सकलसुजनानां समजनि
विलम्बे हेतुश्च प्रविदित इहाभून्ननु जनैः ॥ ५० ॥

प्राप्ते सर्वनिरीक्षिते शुभतमे तस्मिन् मुहूर्तोत्तमे
लक्ष्मीर्यस्यपरिग्रहादिविविधस्तोत्रस्वने मण्टपे ॥
उद्यद्भानुनिभस्य मूर्धनि वटोरन्तःपटे निस्सृते
सर्वे मन्त्रमयाक्षतानिह जना भद्राशिषा न्यक्षिपन् ॥ ५१ ॥

धन्यो यत्र बभुर्बुधाश्शुभधियो ब्रह्मोपदेशोत्सवो
धन्या सा जननी सुतं शुभमतिं याऽसूत दिव्याकृतिम् ॥
धन्योऽयं जनकश्चकार खलु यस्तस्योपनीतिं वटोः
धन्यो धन्यजनो वटुस्स इति यो वक्ता च धन्योभवत् ॥ ५२ ॥

---

५० - ***निजगुरुवरस्य*** - *नित्यं श्रीसात्त्विकाचार्यः ''ममाऽयं पुत्रः प्रतिवादिभयङ्करः सर्वविद्याप्रवीणः भूया'' दित्यपेक्षया ''प्रतिवादिजयस्वान्तभेदचिह्नादरो गुरुः । सर्वविद्याप्रवीणोऽन्यो राघवेन्द्रान्न विद्यते'' इति राघवेन्द्रस्तोत्रमन्नं विशेषतः पठतिस्मेति निजस्य स्वीयस्य तनयस्य श्रीराघवेन्द्रगुरुसार्वभौमः गुरुवर इति भावः॥ शिखरिणी ॥*

५१ - शार्दूलविक्रीडितम् ॥

बाल्ये गृहव्याप्तनुतिस्वनोऽयं चक्रेऽथ वेदाध्ययनस्वनेन ॥
धन्यं निजं संवसथं विचित्रं तल्लोकधन्यत्वकरध्वनेः किम् ॥ ५३ ॥

सुमध्वकाव्यं गुरुराजकाव्यं दशार्धकाव्यानि पराणि सर्वम् ॥
क्षणार्धतः कण्ठगमादधानं तमीक्षितुर्मुत्र पितुः कथं स्यात् ॥ ५४ ॥

साहित्यशाब्दाब्धिचरः कुमारः तातोक्तिनौकानिलयोऽनपायः ॥
शालां स गच्छन् प्रतिभां विशालां प्रादर्शयत् कन्नडकाव्यकृत्या ॥५५॥

---

५३ - इन्द्रवज्रा ॥

५४ - **सुमध्वकाव्यम्** - सुमध्वविजयाख्यम् । तथा सुमध्व - कृतं महाभारततात्पर्यनिर्णयाख्य काव्यम् । **गुरुराजकाव्यम्** - रुक्मिणीशविजयम् । उपेन्द्रवज्रा ॥

५५ - **कन्नडकाव्यकृत्या** - 'पार्वतीपरिणयचम्पू' नामकस्वतन्त्रकन्नडकाव्यनिर्माणेन । परमनुपलब्धमिदं समग्रम् । अथापि तदौचित्यपरिचयः सम्पादितः यथा -

ಕನ್ನಡಿರಸ ಸರ್ವಸ್ವದ
ಬಣ್ಣಂ ಗುಣರೀತಿ ಭೂಷೆಚಿತ್ರಕೃಯುವ ॥
ಮನ್ನಣೆ ರಸಿಕರ ಹೃದಯದ
ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಮಾನಿನೀಯನೇಂ ಬಣ್ಣಿಸಲಿ ॥

इदं कन्नडवाग्देवीस्तुतिरूपम् ॥

ಇರ್ಪಂಕರಂ ತಂದನ ನಲ್ಲರ್ಘೋಂಪಂ
ಸರ್ಪಾದಿಗಳ್ ನನ್ನಿಯ ತಾಣ ಪೆಂಪುಂ ॥
ಸರ್ಪೋಪಮಕ್ಕಂ ಪ್ರಿಯಮುತ್ತರಕ್ಕಂ
ತೋರ್ಪಂ ಪೊಡರ್ಪೊದ್ಗುಗ ಮಂಜುವಟ್ಟಂ ॥

इदं हिमाचलवर्णनम् ॥

ಮರದಿಂದೊಂದೆಲೆ ಬಿದ್ದರೇನು ಕೊರತೇಂ?
ಪೂವಾಗದಂತಾಗದೇ?
ಶರಧಿಂ ನೀಡಿದರೇನು ತನ್ನ ಕಣಮಂ
ತಾಂ ಶುಷ್ಕಮಾಗಿರ್ಪುದೇ?
....
....
ಕರುಣಾರಾಶಿಯ ನೀಡುವ ದೇವಿ
ಕಣಮಂ ಕುಂದಾಗುವಂತಾಗದೇ ॥

इदं सरस्वतीप्रार्थनारूपम् । इन्द्रवज्रा ॥

द्विषट्शरद्याज्ञिककर्मसंवित्स कारयन् कर्म विवाहपूर्वम् ॥
प्रदत्तधान्यादि धरन् पितृभ्यां ददद्दौ तद्विगुणं प्रमोदम् ॥५६॥

क्षेत्रे खनित्रेण कृतश्रमोऽलं श्राणाम्बुमात्रेण हसन्मुखोऽयम् ॥
जगत्पतेर्भक्तिविभूतिहेतुं दारिद्र्यदोषं गुणमेव मेने ॥ ५७ ॥

अथैकदा मोदपुरः समीपे वनं तुलस्यानयनाय गच्छन् ॥
पित्रानुशिष्टः स पुरस्थितेनाऽपश्यद्यतिं कञ्चन काञ्चनाभम् ॥५८॥

अदृष्टपूर्वेण च तेन किं ते ज्ञानं धनं वेष्टमितीह पृष्टः ।
ज्ञानं स वव्रे प्रणमन् कुमारः यतीशमादित्यवदायताशुम् ॥ ५९ ॥

श्रुत्वाथ वृत्तान्तमिदं सुतोक्तं श्रीविष्णुतीर्थार्यवरप्रसादः ॥
प्राप्तः सुतेनेति पिताऽऽप मोदं गुरुप्रसादो हि सदा सदर्थ्यः ॥ ६० ॥

दुर्लभ्यामथ बन्धुतां बुधवरश्रीसात्विकार्येशितुः
तिम्मणणार्य इयाय पुण्यधनवान् भाग्यं किमस्योच्यते ॥
अभ्यस्ताखिलकाव्यशाब्दकृतये श्रीश्रीनिवासाय यः
गौरीवल्लसितां प्रदाय तनयां भेजे निजे धन्यताम् ॥ ६१ ॥

आयासीद्द्विजजनजीवजालिहाळं सद्ध्यानाभिधबुधराज्यराजहंसः ॥
बुद्ध्युद्यद्विबुधविशुद्धिदा विशुद्धा यद्विद्या द्युभवनदीव दिद्युतेऽद्य ॥६२॥

५६ - *उपेन्द्रवज्रा ॥* ५७ - *उपजातिः ॥*

५८ - **मोदपुरः समीपे** - *मादनूरुसमीपे 'किन्नाळ' नामक ग्रामे ।*

६० - *अर्थान्तरन्यासः ।*

६१ - ***तिम्मणणार्यः*** - *'हनमसागर' ग्रामस्थ पुरोहितोपाह्वः तिम्मणाचार्यः ।* ***गौरी*** - *अष्टवर्षा बाला च । शार्दूलविक्रीडितम् ॥*

६२ - *आदिकुलकम् ७५ श्लोकपर्यन्तम् । प्रहर्षिणी ॥*

श्रीमध्वाम्बुधिभवभारतामृतार्थसेवासत्स्थलगमनेक्षणादिलब्धः ॥
कृष्णाम्बारमणजयार्यपाणिपूर्णः यो रेजे सुतवरवद्धरिप्रसादः ॥ ६३ ॥

बाल्येऽहिप्रततफणातपत्रमौलिः यस्तप्ताप्रतिमसुवर्णवर्णकायः ॥
रेजेऽथ श्वसनसुवर्णपूर्णकायः टीकाकृद्वचनफणातपत्रमौलिः ॥ ६४ ॥

यो वृद्धौ कुमुदपतिप्रभश्च पद्यपाठेन प्रमदकरस्सदा स्वपित्रोः ॥
सद्वन्दाक्षिकुमुदवृद्धिदश्च पश्चात् पाठेन प्रमदद आस लोकपित्रोः ॥६५॥

यः प्राप्तोपनयनबालकोऽथ बाल -
मौलीनां नयनवदास्त शास्त्रदृष्टौ ॥
सन्ध्याद्यैस्स्वनियतकर्मभिश्च नित्यं
यः प्राकाशत जितचित्रभानुभानुः ॥६६॥

रामार्यादसदृशतर्ककर्कशोक्तीः भाष्योक्तीस्स्वपितुरधीत्य दिव्यशक्तिः॥
योऽजेयोऽखिलजिदभूद्धि सेतुरामः संसारार्णवतरणेऽथ रामसेतुः॥६७॥

यः कृष्णातटनिकटे वसन् सभार्यः शैक्ष्याणामसदृशशिक्षकोऽथ रेजे ॥
प्रेक्षावत्सुमतिपरीक्षकः सभार्यः श्रीकृष्णारुणचरणाब्जभृङ्गराजः ॥६८॥

यच्छिष्यो गुरुरपि सद्व्रती समास्तां मध्यस्थः स च यतिरेव नूनमास्ताम्॥
इत्थं भूसुरवरवर्णितोरुकीर्तिः योऽराजीत् कुमतनृपोग्ररामसूर्तिः ॥६९॥

---

६३ - ***सुतवरवद्धरिप्रसादः*** - *प्रतीपालङ्कारः ।*

६४ - ***अथ*** - *बाल्यानन्तरम् । एवमुत्तरत्रापि ।*

६७ - ***रामार्यात्*** - *रङ्गम्पेटोपनामरामाचार्यात् ।*

६८ - ***सभार्यः*** - *भार्यया सहितः । सभाया आर्य इति च ।*

६९ - ***यच्छिष्यः*** - *पूर्वाश्रमे किन्नाळजयाचार्यः ततः श्रीसत्यज्ञानतीर्थाभिधः ।* ***गुरुः*** - *श्रीसत्यधीरतीर्थश्रीचरणः ।* ***उग्ररामः*** - *परशुरामः ।*

यो मायासमयमथाखिलं गयायां
बौद्धौक्तं श्रुतिशतगर्हितं च तन्वन् ।।
मध्वोक्तेः खलकलिताप्रसिद्धिहारी
तत्राभादभिनवतत्प्रसिद्धिधारी ।। ७० ।।

दुर्मिथ्यासमयतमस्यकृष्णापक्षे
संवृद्धं शिवसुतधीरतारकेन्द्रम् ।।
धिक्कुर्वन् मितविततार्थदस्वगोभिः
यः काश्यां विशदनिशेशवच्चकाशे ।। ७१ ।।

व्यासाब्ध्युत्थितकृतिरात्रिपं ग्रहीतुं
प्रोद्युक्तं दितिसुतरामसुब्बराहुम् ।।
यो रुन्धन् नवहनुमानिव स्वदिव्य-
वीर्येणावनिदिविषन्निषेवितोऽभात् ।। ७२ ।।

सञ्चारी महिषपुरे नरेश्वरेड्यः
गीतोक्तं सदसि दधद्विभेदतत्त्वम् ।।
वाग्बाणैश्च बलमहोबलस्य भिन्दन्
यो दृष्टोऽन्तकवदनन्तकृष्णदृष्ट्या ।। ७३ ।।

द्वार्कोट्यादिषु मधुरौदनाभिधानं सद्विद्याभिधममृतं सतां ददद्यः ।।
स्वर्लेखातुलकुलतोऽमृतद्वयेन भूलेखानतिशयितानिहाततान ।। ७४ ।।

---

७० - ***अभिनवतत्प्रसिद्धिधारी*** *अभिनवा या मध्व इत्युक्तिः तस्याः प्रसिद्धेः धारी । अभिनवानन्दतीर्थ इति यावत् ।।*

७१ - ***अकृष्णापक्षे*** - *कृष्णसर्वोत्तमत्वपक्षान्यपक्षयुक्ते ।* ***शिवसुतः*** - *शिवकुमारमिश्रः ।* ***मितविततार्थदस्वागोभिः*** - *कारणशून्यत्वहेतुना जगन्मिथ्यात्वे पूर्वपक्षिते "ब्रह्मणि व्यभिचारः" इति गोभिरित्यर्थः ।।*

७३ - ***महिषपुरे*** - *'मैसूरुनगरे' इत्यर्थः ।* ७४ - ***द्वार्कोटिः*** - *'बागलकोटे' इत्यपभ्रष्टभाषा ।*

पीठाधीश्वरवरशिष्यकस्य यस्य
जैत्रं सद्रुचिरविचित्रसच्चरित्रम् ।।
संवक्तुं सकलमशक्त एव विप्रो
यावद्भूसुरगिरि भाति भूपशब्दः।।७५।।

सन्न्यासीश्वर एष वीक्ष्य धिषणाशक्त्याखिलान् बालकी -
कुर्वद्बालकमौलिमेतमतुलं श्रीसात्त्विकार्यात्मजम् ।।
प्राप्याश्चर्यमथो विचिन्त्य चतुरं दुश्शिक्षणे दीक्षितं
पूर्णप्रेक्षणपक्षपूर्णभजने दक्षं च निन्ये मठम् ।। ७६ ।।

षट्सप्तवर्षो सदने च तातात् अभ्यस्तकाव्यामरशाब्दवेदः ।।
पठेऽपठत्कर्कशतर्कशास्त्रं स धीरराड्दुर्गमदुर्गरूपम् ।। ७७ ।।

यस्येक्षणेन श्रवणेन वाचः सान्निध्यमात्रेण बुधा भवन्ति ।।
यतीश्वरेस्मिन् भवति प्रसन्ने किं श्रीनिवासे कथनीयमास्ते ।। ७८ ।।

समज्यायां कूले कमलकमलिन्यास्तिरुपतौ
यतावुच्चस्थाने लसति परितः पण्डितकुले ।।
समासन्ने नानाजनपदवसत्प्रेक्षकजने
परीक्षार्थी कश्चिद्दिनकरकृतेरेनमनमत् ।। ७९ ।।

---

७५ - ***भूसुरगिरि*** - *भूसुर इति वचसि । भू इत्युपशब्दः भूपशब्दः । पर्यायोक्तिः - विवक्षितार्थस्य श्रीसत्यध्यानतीर्थचरित्रपूर्णवर्णनं देवतामात्रशक्यमित्यस्य भङ्ग्यन्तरेण प्रतिपादनात् ।।*

७६ - *शार्दूलविक्रीडितम् ।।*

७७ - *उपजातिः ।।*

७९ - *शिखरिणी ।।*

सामान्यबाधे विबुधोऽथकश्चिद्विद्यार्थिनं प्रश्नगणानपृच्छत् ।।
तदुत्तरेणाथ स तृप्तिहीनः प्रश्नैस्तमस्तम्भत दुर्निवार्यैः ।। ८० ।।

तं स्तम्भमानं विबुधं यतीन्द्रश्चर्चानलप्रज्वलनाय पश्चात् ।।
पप्रच्छ साङ्कर्यसुलाञ्छनं किं बाधत्वमास्तेऽस्य कथं वदेत्थम् ।। ८१ ।।

निरुत्तरेऽस्मिन् विबुधे स्वपृष्टे प्रेष्ठं पुटं सात्विकपुत्रमेषः ।।
आह्वाययन्नाशु सुहासहंसः तदुत्तरं वक्तुममुं दिदेश ।। ८२ ।।

कर्मन्दीशनिदेशभीष्मजननीपूतान्तरोऽन्तेवसन्
वैशिष्ट्यादिपरिष्कृतातिकठिणं साङ्कर्यलक्ष्मादिकम् ।।
मञ्जूषाप्रतिमप्रभादिगदितं वाक्यार्थजातं वदन्
प्रश्नानां ददुत्तरं गुरुवरं सम्पूर्णमप्रीणयत् ।। ८३ ।।

वेदान्तमात्रचतुरो यतिवर्य इत्थं
विद्वद्वरभ्रमतमश्च विनाशमाशु ।।
प्रापाखिलाविदितचित्रपरिष्करेण
मौनीशशिष्यवरभास्करगोगणेन ।। ८४ ।।

ततश्च नित्यं पुरतो निधाय यं
सभासु वाक्यार्थमयं यतीश्वरः ।।
विधापयन् येन कुवादिनोऽप्यहन्
तदस्य भाग्योदयमत्र वक्ति कः ।। ८५ ।।

---

*८० - **सामान्यबाधे** - जातिबाधकविचारे । उपजातिः ।।*

*८१ - **कृष्णाभिधपाण्डुरङ्गी** - पाण्डुरङ्गी कृष्णाचार्यः । **विद्यासुधा** तर्कशास्त्ररूपा गादाधर्यादिविधया विविधा ।।*

८३ - शार्दूलविक्रीडितम् ।। *८४ - वसन्ततिलका ।।*

८५ - वंशस्थम् ।।

मठेऽथ कृष्णाभिधपाण्डुरङ्गीविप्रप्रबर्हस्य पदाब्जसङ्गी ॥
विद्यासुधासेवनभृङ्गभङ्गिर्बभावयं व्याप्तयशस्तरङ्गी ॥ ८६ ॥

स्वप्रौढवर्गेऽथ वयस्यवर्गे मनीषया स्वातिशयं प्रदर्श्य ॥
चर्चाविहारादिषु सर्वजेत्रे सर्वोत्तरं सर्वविदुक्तिमात्रम् ॥ ८७ ॥

ह्रीहीनतीक्ष्णवचनातपतोऽस्य तीव्रं
शुष्कार्जुनाभहृदि मत्सरवह्निभाजाम् ॥
दुर्मानिनामिह गिरा गुरुमप्रसन्नं
वीक्ष्येव पण्ढ्रपुरमेष नमन् जगाम ॥ ८८ ॥

विद्यारण्यगतौ कुवादिकरिसंहारे च पञ्चाननं
ध्यानार्यामलहंसशिष्यसरणावेकोनपञ्चाननम् ॥
कीर्तिव्याप्तमहीतलं श्रितसतां विद्यासुधादायिनं
विश्वेड्यं वरखेड्युपाह्वनृहरिं शिश्राय बालो हरिः ॥ ८९ ॥

प्रतिभाप्रभाप्रसरणेन स स्मितं नरसिंहवर्यवदनाम्बुजन्नयन् ॥
हरिगुर्वनुग्रहसमग्रविग्रहः समयेन तर्कसमयेऽसमो बभौ ॥ ९० ॥

---

८६ - उपजातिः ॥

*८७ - **सर्वविदुक्तिमात्रम्** - सर्वत्र पराजिताः प्रौढा वयास्याश्च सर्वेऽपि 'भवान् सर्वज्ञः' इति वदन्तः स्वापजयं मन्यन्ते स्म । प्रेम्णा गुणग्राहिणः स्नेहिनोऽभिमानेनान्येत्वन्यथेति भावः ।*

८८ - वसन्ततिलका ॥   *८९ - शार्दूलविक्रीडितम् ॥*

*९० - **प्रतिभाप्रभाप्रसरणेन** - एकदा भीमाभिधनदीकूले वालुककुलसङ्कुले राकायां 'काका' इति पूज्यतया सन्नुतनामधेयैर्वरखेडिनरसिंहाचार्यैः विद्यार्थिसार्थाय पूरणार्थं "साधोमुखी यादवजं निरीक्षते" इति समस्यायां प्रदत्तायाम्, श्रीआचार्यः 'सा - (राधा) अधोमुखी सती यादवजं कृष्णं निरीक्षते' इति श्रृङ्गाररसाभिव्यञ्जकराकाप्रसङ्गरञ्जकमञ्जुलश्लोकं निर्माय अन्यवयस्यविहितसमस्यापूरणमास्यवास्यमेव विधाय मनस्युल्लास्याद्भुतरहस्यस्वारस्यस्वभारतीप्रतिभाप्रभाप्रसरणेन नरसिंहवर्यवदनाम्बुजं स्मितमनयदिति कथासङ्ग्रहोऽयम् ॥ मञ्जुभाषिणी ॥*

नरसिंहगह्वरत आगतो बहिर्नवसिंहराडथ परीक्षणक्षुधा ।।
पटुराट सर्वसुसभाटवीष्वयं बुधवर्यघोरतरजन्तुपूर्तिषु ।। ९१ ।।

पूनापुर्यां सदसि सततं नैकसंवत्सरेषु ।
न्यायाद्यासु प्रथितसुपरीक्षासु सर्वासु वर्यम् ।।
दृष्ट्वा कोटिक्रमसरणिभिस्तर्कशास्त्रेऽतिहृष्टाः
कृष्टिश्रेष्ठाः पटुतममतिं मानयामासुरेतम् ।। ९२ ।।

साहित्यकोविदपदेन च तर्कचूडामण्याख्यसाधुपदवीमणिना तथैव ।।
वेदान्तकोविदपदेन सदस्तदेनं सम्मानयत्स्वयमगादसमानमानम् ।। ९३।।

बडोदासभायां परीक्षाविजेत्ता स च न्यायरत्नाभिधानेन मान्यः ।।
गुरोर्दक्षिणां दापयामास पित्रे तथा तातसेवारतः कोस्ति पुत्रः ।। ९४ ।।

या याः परीक्षाः परिषत्सु निश्चिता अद्वैतपूर्वेषु परेषु पण्डितैः ।।
स तासु तासु प्रतिभाप्रभावलात् रेजे जयी पण्डितराजनामकः ।। ९५ ।।

उज्जैन्यां निजमाधुरीपदकृतेः साहित्यगोष्ठ्यां बुधैः
सम्प्राप्तोत्तममाननोऽथ बुधराडौन्धे सभायामयम् ।।

---

९२ - *मन्दाक्रान्ता ।।*

९३ - *'साहित्यकोविदः' 'न्यायचूडामणिः' 'वेदान्तकोविदः' इति बिरुदाः ।। असङ्गतिरलङ्कारः । सन्मानहेतवः पदव्यः आचार्यनिष्ठाः । सन्मानमसामानं तु कार्यं सदोनिष्ठमिति वैयधिकरण्यात् । वसन्ततिलका ।।*

९४ - **गुरोर्दक्षिणाम्** - *परीक्षायां विजयिनः विद्यार्थिनः गुरवे समर्प्यमाणं सभाजनम् । भुजङ्गप्रयातम्।।*

९५ - **पण्डितराजनामकः** - *'पण्डितराज' इति पदवीविलसितः । द्वैताद्वैतविशिष्टाद्वैतन्यायव्याकरणादि सर्वपरीक्षासु आचार्यैः सर्वे पराजिता इति तदा 'पण्डितराज' इति अन्वर्थकपदवी सम्पादितेति कथा ।। उपजातिः ।।*

नागेशाभिधविद्वधीशसविधे वाक्यार्थमत्यद्भुतं
कुर्वन् सर्वमनस्स्वपूर्वसुखकृत्सर्वैरभून्मानितः ॥ ९६ ॥

न्यायादिशास्त्रेऽथ विशेषवित्त्यै काश्यामुवासैष यशास्तताशः ॥
विद्यासुधापानमलं दधानः न खल्वलं बुद्धिधरोऽस्ति कश्चित् ॥ ९७ ॥

बुधान् समान् बालसमान् धियालं सभासु कुर्वाणमुमेशपुर्याम् ॥
स बालकृष्णाभिधतर्कभूपं सन्तोषयन्नाप विशेषविद्याम् ॥ ९८ ॥

अनुगमगणपूर्णैः क्रोडपत्रैर्गभीरं
कणभुगतुलशास्त्रं लीलयालं मिमानम् ॥
सुमतिमिह विनैनं तर्कभट्टारकोऽन्यो
न हि भुवि भवितेत्थं बालकृष्णो जगौ तम् ॥ ९९ ॥

मीमांसाब्धौ घटभवनिभं शाब्दकल्पद्रुमाभं
गानालापामलपरिमलैः पद्यपुष्पैः भजन्तम् ॥
अर्कं कोटिक्रमगणलसत्तर्कतो विक्रमन्तं
शिष्यं वीक्ष्य स्मरहरपुरे ध्यानराडाप मोदम् ॥ १०० ॥

ध्यानार्ये हरनगरे विदाकरेऽस्मिन्
अद्वैताभिधतमसो दिवाकराभे ॥
अद्वैती तदसहमानतीक्ष्णधीमान्
आयासीदथ बदरीशशुक्लनामा ॥ १०१ ॥

---

९६ - *शार्दूलविक्रीडितम् ॥*

९७ - *अर्थान्तरन्यासः । उपजातिः ॥* ९९ - *मालिनी ॥*

१०० - ***गानालापामलपरिमलैः*** *- श्रीआचार्याः काश्यां न्यायादिशास्त्राणां विशेषविद्यया सह सङ्गीतविद्याभ्यासमपि विदधुरिति कथासङ्ग्रहोऽयम् ॥* ***पद्यपुष्पैः*** *- 'अपसर करिवर धीर्' इत्यादिभिः। मालारूपकम् । मन्दाक्रान्ता ॥* १०१ - *प्रहर्षिणी ॥*

श्रुत्यर्थवादसमितावथ सात्त्विकोत्थः
ध्यानार्यमध्यवचनाप्तविशेषचेताः ॥
शुक्लं जरासुतमिवात्र निहत्य सोऽभात्
ध्यानार्यकृष्णपदपद्मगभीमभृङ्गः ॥ १०२ ॥

ज्ञानव्यापिपदे बुधोत्तमपदे दिव्येऽथ गोष्ठ्यन्तरे
गुर्वादेशमणीशशोभितशिराः श्रीसात्त्विकार्यात्मजः ॥
भीष्मद्रोणकृपोग्रकर्णसदृशान् विश्वांश्च काश्यां जयन्
भासाऽभासत सोत्तरो विजयवद्वेदान्तवादाहवे ॥ १०३ ॥

सत्यध्यानाभिधानो द्विजकुलनिलयो देवतापादपोऽथ
ज्ञानव्याप्यब्धिलब्धां मधुरजयसुधां पादयोरर्पयन्तम् ॥
वीक्ष्य प्रीत्यान्वगृह्णात्सदसि बुधवरैर्भूषिते यं स्वशिष्यं
सम्प्राप्ताशेषविद्यं बुधततिमहितं किम्वहं वर्णये तम् ॥ १०४ ॥

मिथ्यात्वलक्ष्मविषये द्वितयेऽद्वितीयः
तत्राथ सात्त्विकसुतोऽयमनन्तकृष्णाम् ॥
वादे विजित्य वचसोऽस्य ददत्तदान्त्य -
मानन्त्यमाशु विशदस्वयशांस्यनैषीत् ॥ १०५ ॥

आगतं हरपुरान्निजपल्लिं पूर्वमेव यशसाऽऽगतमत्र ॥
सात्त्विकार्यतनयं विनयेतं स्वागतीकृतवती जनतैतम् ॥ १०६ ॥

---

१०२ - यथा भीमसेनः युद्धमध्ये श्रीकृष्णसूचितवाचा विशेषचेताः जरासन्धं जघान । तथैव श्रीआचार्यः बदरीनाथशुक्लनामानं पण्डितं श्रीसत्यध्यानतीर्थमध्यस्थवचनेन सूचितमुत्तरं विज्ञाय जितवानिति कथा ॥ वसन्ततिलका ॥

१०३ - 'ज्ञानव्यापि' नामकस्थलेऽनामधेयपत्रिकया आह्वाने प्रदत्ते सति तदा श्रीसत्यध्यानतीर्थानां आदेशेन श्रीआचार्यस्तत्र गत्वा वेदान्तवादे सर्वान् जिगायेति कथा ॥ शार्दूलविक्रीडितम् ॥

१०४ - स्रग्धरा ॥ १०५ - परिवृत्त्यलङ्कारः । वसन्ततिलका ॥ १०६ - स्वागता ॥

सर्वदिग्विजयिनं निजसूनुं दम्पती तु चरणौ प्रणमन्तम् ॥
वीक्ष्य सन्तुतुषतुर्न हि चित्रं ग्राम एव सुखसागरमग्ने ॥ १०७ ॥

शास्त्रपाठनपटुर्निजपल्यां सुन्दरं प्रवचनं विदधानः ॥
शम्भुलिङ्गमुखभङ्गकरोऽयं जालिहाळजनभूतिरिवाऽभात् ॥१०८॥

शिवयोगमन्दिरगशास्त्रिणं जयन्
अथ पञ्चलक्षणपटुं स धीरराट् ॥
विदधत् स्वशिष्यममुना युतो ययौ
गुरुशोभितां तिरुपतिस्थितां सभाम् ॥ १०९ ॥

शिष्यं नवं नवगुरोरसहिष्णवोऽत्र
केचिद्बुधाश्च बहुधा विदधुः परीक्षाम् ॥
श्रीसात्त्विकार्यसुतवर्यसुशिक्षितोऽयं
सर्वोत्तरप्रद इयाय परं सुमानम् ॥ ११० ॥

दृष्ट्वा जगाद बुधकार्यमिमं यतीन्द्रो
मानं विदां तव तु नास्ति विना परीक्षाम् ॥
वेत्ताऽपि तं बुधमिति प्रकटीचिकीर्षुः
वेद्यो हि हेममहिमाग्निपरीक्षणेन ॥ १११ ॥

---

१०७ - अर्थान्तरन्यासः ।

*१०८ - **शम्भुलिङ्गमुखभङ्गकरः** - 'जालीहाळ' नामकनिजग्रामीणानां जनानां सन्तोषाय शम्भूलिङ्गेश्वरनामकं वादे अनायासेन पराजिग्ये । ततश्च जालीहाळग्रामीणजनानामैश्वर्यसदृशोऽभूत् । एवं जालीहाळग्रामस्यैवातिशयः विंशवर्ष एवाचार्यैः प्रापित इति कथा ॥*

१०९ - मञ्जुभाषिणी ॥ *११० - वसन्ततिलका ॥*

*१११ - **इमं** - श्री आचार्यं प्रतीत्यर्थः ॥ अर्थान्तरन्यासः ।*

सपदि समितौ धीरो वीरोऽवदद्गुरुराजजो
गुरुवरपदाम्भोजे राजालिवद्विलसन्नयम् ॥
भवतु च भवद्दीक्षारक्षस्य पक्षयुगेन मे
बुधमणिगणैर्गेये न्यायामृते च परीक्षणम् ॥ ११२ ॥

धरन्नाज्ञां मन्त्राक्षतमथ गुरोः स्वं पदमितः
पठन् श्रीमन्न्यायामृतकठिणवाक्यार्थसरणिम् ॥
अहोरात्रं चक्रे तप इव विमर्शं स सुदृशा
मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दुःखं न च सुखम् ॥ ११३ ॥

श्रीन्यायामृतमण्डने पटुरयं मायाविवाक्खण्डने
तत्राभ्यस्य तरङ्गिणीं च सततं नानाविधाष्टिप्पणीः ॥
नव्यन्यायदिशा भृशं नवपरिष्कारादिदर्शी ययौ
श्रीमध्वार्यमहोत्सवेऽभिनवसन्मध्वार्यसंसन्महम् ॥ ११४ ॥

आयातं पदनतमस्तकं यतीशो
वीक्ष्यैतं शुभतमसूक्ष्मशेमुषीतम् ॥
दोषज्ञान् परिषदि भूषितानदिक्षत्
दक्षैतच्छुभधिषणापरीक्षणार्थम् ॥ ११५ ॥

विद्यादीप्तिर्भवतु वितततेत्याशया तस्य कैश्चित्
अज्ञो भूयादयमिति धिया नैकभङ्ग्या सभायाम् ॥
दोषज्ञेशैः कठिणकठिणे प्रश्नजाते प्रजाते
सर्वे कौतूहलविदलितं न्यक्षिपन्नक्षि तस्मिन् ॥ ११६ ॥

---

*११२ - **पक्षयुगेन** - पक्षद्वयानन्तरम् । पूर्वपक्षसिद्धान्तरुपेण वा । अर्थान्तरन्यासः । हरिणा ॥*

११३ - शिखरिणी ॥

११४ - शार्दूलविक्रीडितम् ॥ ११५ - प्रहर्षिणी ॥ ११६ - मन्दाक्रान्ता ॥

स्फुटं झटिति निर्ययौ द्युतटिनीव वक्त्राम्बरात्
गिरां सरणिरद्भुता बहुविधार्थसम्पूरिता ॥
रमेशचरणाश्रिता कठिणतर्कभङ्गावृता
परीक्षकगिरोऽपि यत्र किल शुष्कपत्रायिताः ॥ ११७ ॥

दशान्तरगिराशुगाशनशरीरशाय्याश्रयं
सुवर्णमयटिप्पणीमणिगणान्तरं सुन्दरम् ॥
यतिप्रवरचन्द्रिकाकृदुदितामृताविर्भवं
गता विबुधधीधुनीगमनधाम कृत्यम्बुधिम् ॥ ११८ ॥

इयाय मुदमीशवत् सपदि यां धरन् ध्यानराट्
विजह्रुरपि यत्र सद्विबुधधीद्युवध्वस्तदा ॥
यदूर्मितरसैक्यवाग्विषकरद्रुरुत्पाटितः
सुयुक्तितपनोत्थितागमसरस्वतीसंयुता ॥ ११९ ॥

इत्थं तत्र परीक्षणेऽतिकठिणे सम्पूर्णविद्वद्गणे
निष्प्रश्ने नवनन्दतीर्थनयनानन्दप्रभूतामृतैः ॥
विद्वद्वर्यपदेऽभिषिक्तसुतनुश्शुभ्रस्वभास्वद्यशः -
पीयूषेण ववर्ष सर्वभुवनं श्रीसात्विकार्यात्मजः ॥ १२० ॥

वन्दे येन विशुद्धपैठणकुलस्यालः फलित्वं गतः
तं श्रीशप्रियसात्विकार्ययमुनानन्दप्रवृद्धिप्रदम् ॥
वृद्ध्या चन्द्रमहस्करं प्रतिभया सत्कर्मणा षण्मुखं
रूपेण स्मरमारुणिं गुरुवरप्रीत्याम्बुधिं विद्यया ॥ १२१ ॥

*११७ - **परीक्षकगिरोऽपि शुष्कपत्रायिताः** - ये परीक्षां चक्रुस्तेऽपि आचार्यवचन प्रवाहेण तूष्णीं स्थिता पराजिता इवैवाभवन् ॥ आदिकुलकम् ११८ - श्लोकपर्यन्तम् । पृथ्वी ॥*

*१२० - **अतिकठिणे** - प्रतिदिनं प्रातः ७:७ आरभ्यः १०:१० पर्यन्तं तथा मध्याह्ने ३:३ आरभ्य ६:६ पर्यन्तं दशदिनपर्यन्तं प्रवृत्तमिति परीक्षणमतिकठिणम् । शार्दूलविक्रीडितम् ॥*

१२१ - उल्लेखः ।

रघोर्बाणाकारोभिधपदधरश्रीपदगिरः
पितुः पद्माम्बायास्सुहृदयजनन्याः करुणया ॥
सुचार्वाशीर्वाचा रुचिररचिताचार्यशतक -
त्रये भूयात्कामं प्रथममपि रामप्रियतमम् ॥ १२२ ॥

इति रुचिराचार्यनामकेन बालकेन विरचिते आचार्यशतकत्रये
प्रथमं कथाशतकं समाप्तम्
श्रीकृष्णार्पणं
अस्तु

---

*१२२ - **रघोः** - श्रीरामचन्द्रस्य बाणाकाराभिधं यत्पदं - 'बाळगारु' इत्यपभ्रष्टतया प्रसिद्धं बाणाकारक्षेत्रं तद्धरस्य - तदुपनाम्न इति यावत् । तादृशस्य च श्रीपदगिरः - 'श्रीनिवास' इति नामधेयवतः। अथ वा रघोः - श्रीरामचन्द्रस्य बाणाकारः - बाणरूप इत्यभिधा यस्य तादृशः श्रीहनुमान्। ''कर्णान्तिमानीय गुणग्रहीत्रा . . . . . सत्पक्षपाती प्रदरो यथाग्र्यः'' इत्युक्तेः । तादृशस्य हनुमतः पदधरस्य - पादसेवकस्येति यावत् । पितुरित्यत्रान्वयः । **रघोर्बाणाकाराभिधपदधरात्** - श्रीरामबाणायितहनुमत्पाद सेवकात् श्री जालिहाळाचार्यात् श्रीपदस्य वेदवतीत्यस्य गीः यस्यास्तादृश्याः। जनन्याः इत्यन्वयः। श्रीरामदूतहनुमत्पादावलम्बिनोः पित्रोः आशीर्वादबलेन, रुचिरेण रचितमिदं, श्रीरामप्रियतमं कामं भूयादित्यर्थपूर्णा हि प्रार्थना ॥*

।। श्रीः ।।

।। श्री गुरुराजो विजयते ।।

हरिः ॐ

आचारशतकम्

आरब्ध मध्वमतपाठमथो यतीन्द्रो
हृद्यानवद्यशतपद्यसुधाप्रदाय ।।
गोष्ठ्यां समस्तमहिताय निजाश्रिताय
प्रेष्ठाय शिष्टतमसात्त्विकराट्सुताय ।। १ ।।

भाष्यपाठमपि सोऽत्र टीकया प्रोल्लसद्विविधटिप्पणीकया ।।
सन्निशम्य नवमध्वतो नवशोभनोपपदभट्टवद्बभौ ।। २ ।।

मिथ्यामतच्छिद्यतिनाथ एषः मिथ्यामतिं माठगगीर्षु तन्वन् ।।
प्रीत्यान्वगृह्णात् गुरुराजपुत्रं प्रीतिस्तु सत्येव सतां हि नित्यम् ।। ३ ।।

तत्राऽथ पूर्वोत्तरपक्षपूर्वं सूत्राहिणा धीपदमन्दरेण ।।
शास्त्राम्बुधिं मथ्नति सात्त्विकोत्थे ध्यानार्यधन्वन्तरिराविरासीत् ।। ४ ।।

---

१ - **शतपद्यसुधेति** ।। *एवं श्रीन्यायामृतपरीक्षायां विजये सम्प्राप्ते कविताचातुर्येऽपि विश्रुतयशस्कस्य श्री आचार्यस्य कविताप्रतिभामपि परीक्षितुकामाः श्रीचरणाः तत्क्षण एव पद्यरचनाय आदिक्षन् । तदानीं पूजासमये घटिकामात्रे (२४ निमेषावधौ) शताधिकश्लोकैः श्रीचरणानां मूलरामपूजावैभवस्य वर्णयित्रे आचार्याय अतीव प्रीताः श्रीचरणाः ''घटिकायां शतश्लोकी'' इति पदवीं प्रददुरिति श्रूयते ।।*

२ - **अत्र** - *राजगोपालपुरे 'तम्बरे' ग्रामे । अभिन्नोपमा ।।*

३ - **माठगगीर्षु** - *पूर्वं ''दुर्मानिनामिह गिरा गुरुमप्रसन्नं वीक्ष्येव पण्ढ्रपुरमेष नमन् जगामे '' त्यत्र निरूपितासु मठीयदुराग्रहग्रस्तैः कैश्चिदारोपितासु अनृतवाक्सु इत्यर्थः । अतः 'सतां नित्यं प्रीतिः सत्येवे'' ति योजना ।। अर्थान्तरन्यासः ।।*

४ - *सावयवरूपकम्।।*

शरीरिणां चामृततप्रदानात् या देवदेहामृतमत्यशेत ॥
तां सर्वपृथ्वीत्रिदिवेशजीवां प्रादादयं न्यायसुधां बुधाय ॥ ५ ॥

पातुं प्रवृत्ते च सुधां बुधेऽस्मिन् तां हर्तुकामे कुमतासुरौघे ॥
ध्यानार्यहर्याकृतिराविरासीत् वाणी तदा सुन्दरमोहिनीव ॥ ६ ॥

या सुन्दरी बन्धुरपादलीलाविलाससम्मोहितदुर्मतौघा ॥
सुवर्णपूर्णाभरणैर्विभान्ती सुधां सुधीड्यां शिरसा धरन्ती ॥ ७ ॥

श्रीकृष्णसूत्राभिधनीलवाला वातागमप्रोल्लसितास्यलीला ॥
जयार्यवाचाऽखिलहृज्जयन्ती व्यासार्यवाक्चन्द्रिकया लसन्ती ॥ ८ ॥

सद्वादिराजाभिधवर्यविद्याधीशार्यजाताकृतिनेत्रयुग्मा ॥
श्रीराघवेन्द्रत्रिदशद्रुराजद्वाक्पारिजातोत्थितगन्धहृद्या ॥ ९ ॥

या यादुपत्याभिधकण्ठभूषा काशीयकोशेयधराऽतिकम्रा ॥
अनेकविद्वत्कृतिपारिहार्यकेयूरमञ्जीरविभूषिताङ्गी ॥ १० ॥

न्यायामृतास्वादनमत्तचित्ता सत्तर्करङ्गस्थलताण्डवस्था ॥
सत्सु प्रसन्नाऽसुजनेषु खिन्ना सदैव विश्वावनिदेवसेव्या ॥ ११ ॥

---

*५ - **प्रादादिति** - "प्रदानवदेव हि तदुक्तम्" (ब्र-३-३-४४) इति रीत्या उपादिशदित्यर्थः । प्रीतिपूर्वकत्वरूपप्रकृष्टदानं हि उपदेशः। प्रीतिश्चातिशयितेति सूचनाय प्रादादिति । पूर्वाश्रमे स्वाध्ययनावसरे उपयोजितमेव जातरूपरेखाप्रकाररञ्जितं श्रीसत्यधर्मतीर्थादिभिरर्चितं श्रीमन्न्यायसुधापुस्तकमपि दत्वा उपादिशदाचार्याय श्रीसत्यध्यानतीर्थवर्य इति कथया प्रीत्यतिशयो हि द्योत्यते ॥*

*६ - **हर्तुं** - दुर्मतौघे संहर्तुं, असुरौघे अपहर्तुं चेति श्लेषः । ११ श्लोकपर्यन्तमादिकुलकम् ॥*

७ - श्लेषालङ्कारः ।

*८ - **जयार्यवाचा** - जयजयकारिणो ये आर्या देवास्तेषां वाचा । इत्थम्भूतलक्षणे तृतीया । अन्यार्थस्तु स्पष्टः ॥ इतः पद्यचतुष्टये रूपकश्लेषादीनां संश्लेषः ॥*

एवं न्यायसुधां समस्तमहितां व्याख्याशतैः पूरितां
सत्यध्यानयतीश्वरेण कथितां श्रीसात्विकार्यात्मजः ।।
भक्तिज्ञप्तिविरक्तितोयनिलयो ध्यायन् कृतार्थोऽभवत्
लक्ष्मीशाश्रमिवर्यपूर्वशुभदृग्शौर्यैः सतीर्थ्यैर्युतः ।। १२ ।।

यो विद्वन्मणिगणदुर्गमार्थपूर्णः श्रीद्वैतद्युमणिपदो मणिः कृतीनाम् ।।
अद्वैतान्धतमसभक्षणैकदीक्षः तं प्रादाद्बुधमणये मणिर्यतीनाम् ।। १३ ।।

समग्रं तद्ग्रन्थं गुरुवरपदाम्भोजसविधे
पठन् सम्यक् तन्वन्ननुवदनमस्यातिकठिणम् ।।
य एकः प्राकार्षीदसदृशमुदं देशिकहृदः
गुरोस्तस्मिन् प्रीतिर्न हि भवति शक्या कथयितुम् ।। १४ ।।

चातुर्यचारुतरवाग्घृतसर्वचेताः नित्यं निजाध्ययनतत्परसाधुचेताः ।।
वाक्यार्थघोरविपिने मृगराजतेजाः रेजे मठेऽखिलपटुर्गुरुराट्तनूजः ।।१५।।

अथ यतिवरशिष्यो वर्यधर्माधिकारी -
पदवरलसितोऽगाद्धीरकण्ठीरवोऽयम् ।।
तिरुपतिगतगोष्ठीं मण्डितां पण्डितेन्द्रैः
कठिणतरपरीक्षाघोरचर्चादियुक्ताम् ।। १६ ।।

मध्यस्थे वरखेडिपञ्चवदने प्रामाण्यवादाहवे
विद्वच्छेखरयज्ञविठ्ठलमुखैः पूर्णे समित्यन्तरे ।।
आयातो यशसा ततोऽत्र विबुधैस्सार्धं नियुद्ध्य प्रधीः
चक्रव्यूहचरोऽभिमन्युरिव तान् बुद्ध्यातिशिश्ये भृशम् ।। १७ ।।

---

१२ - ***लक्ष्मीशाश्रमिवर्यः*** - *कुन्दापुरमठाधिपतयः श्री लक्ष्मीशतीर्थश्रीचरणाः ।*

१७ - ***वरखेडिपञ्चवदने*** - *वरखेडिनरसिंहाचार्ये ।*

तरुणं धरणीसुरारुणार्कं बुधराजं गुरुराजसूनुराजम् ।।
भुजयोश्च वहन्ननर्त चित्रं प्रमदोद्रिक्तसुयज्ञविठ्ठलार्यः ।। १८ ।।

किमु तादृशशिष्यसंघतोऽस्य गुरुराजोऽप्युत तेन तस्य शोभा ।।
इति लौकिकलोचनोत्थितोऽयं विशयोऽभूदुभयोश्च भूषणाभः ।। १९ ।।

दिगन्तविश्रान्तबुधैश्च भव्यं विभूषितं मौनिवरेण दिव्यम् ।।
गत्वाऽथ बळ्ळारिगतं सदोऽयं गुरुं ननामात्र समस्तसेव्यम् ।। २० ।।

तत्राऽऽयासीन्न्यायशास्त्रेऽतिदक्षः विद्वद्वर्यो वेङ्कटार्याभिधानः ।।
योऽयं छात्राणां पटुः पाण्डुरङ्गीत्येवं बाल्येऽस्तावि विद्वद्वरौघैः ।।२१।।

गङ्गेशाभं नव्यतर्कद्युनद्यां वृद्धं विद्वत्तावयोभ्यां प्रसिद्धम् ।।
कर्मन्दीशो वीक्ष्य तं च प्रहृष्टस्तद्वाक्यार्थं श्रोतुकामो बभूव ।। २२ ।।

वाक्यार्थे स श्रीनिवासं समर्थं मत्वाऽऽहूय प्राह तं वेङ्कटार्यम् ।।
पश्यत्वेतन्नव्यगोराजलीलां नव्यन्यायेऽनम्यवाक्यार्थभङ्गीम् ।। २३ ।।

हेत्वाभासानां च सामान्यवादे चर्चारम्भे वेङ्कटार्यस्स्थविष्ठः ।।
वाक्यार्थं स्वं सम्प्रदायाप्तरीत्या कुर्वन्सर्वान् हर्षितानाश्चकार्षीत् ।। २४ ।।

मध्यस्थश्रीध्यानतीर्थार्यवाचा तत्र प्राप्तानेकनव्यार्थसारः ।।
तद्वाक्यार्थं स्वीयकोटिक्रमौघैः नव्यै रेजे दूषयन् ध्यानशिष्यः ।। २५ ।।

नव्यानेतत्कोटिसङ्घान् स्वभङ्ग्या वृद्धेऽप्यद्धा दूषयत्येष आशु ।।
काशीयावच्छेदकाच्छेद्यकोटिसङ्घैस्स्वीयं नव्यवादं ररक्ष ।। २६ ।।

---

१९ - सन्देहः ।

२२ - **गङ्गेशाभं** - गङ्गाधराभम् - गङ्गेशोपाध्यायनिभमित्यप्यर्थः ।

एवं वृत्ते वादयुद्धेऽथ शान्तः शिष्टश्रेष्ठस्स स्थविष्ठोऽतिहृष्टः ॥
आश्लिष्येनं भाषिणं ध्यानशिष्यं स्पष्टं कृष्टिश्रेष्ठमस्तोष्ट गोष्ठ्याम् ॥२७॥

नूनं नूत्नोऽप्येष गोराट् बलिष्ठः भाषा यस्य श्रोत्रभूषायिताऽत्र ॥
एवं ध्यानार्यान्तिके शंसितोऽयं रेजे कृष्टीनां पटुर्जालिहाळः ॥ २८ ॥

ध्यानार्यनिर्मलपदामरवर्त्मचारिश्रीसात्त्विकार्यतनयार्यनार्कभासा ॥
दीपोपमेयविदुषां भृशमाप नाशं रीढाख्यगाढतिमिरं परितोऽधरस्थम् ॥२९ ॥

पठन्नथ च पाठयन् विमलसर्वमूलं शुभं
परोक्तिमपि दूषयन् सुखमुनिं च सन्तोषयन् ॥
वसेति गुरुणोदितः क्रतुपुरं स जोषीद्विज -
मनोरथगतो ययौ गुरुकरातपत्री बुधः ॥ ३० ॥

मध्वार्योदितवर्त्मनैव सततं वस्तव्यमित्थं गुरो -
रादेशं शिरसा धरन् बुधवरः शिष्यानयं पाठयन् ॥
पित्राद्यैः सहितो वसन् क्रतुपुरे श्रीवीरनारायणं
नित्यं स्वोचितकर्मणाऽभजत सद्गार्हस्थ्यधर्मस्थितः ॥ ३१ ॥

---

*२८ - **कृष्टीनां** - विदुषां मध्य इत्यर्थः ।*

२९ - उपेक्षाकारिणोऽपि केचिद्बुधा आचार्यं सममानयन्निति भावः ॥

*३० - **जोषीद्विजमनोरथगतः** - गुराराजाचार्य जोषी नामकविप्रवरः क्रतुपुरे महासमाराधनावसरे कुलगुरुं श्रीसत्यध्यानतीर्थयतिवर्यं प्रणम्य "समीचीनज्ञानयज्ञेन अस्मत्पुरस्य 'क्रतुपुर' इति नाम समीचीनतां सदा सम्पद्यतामित्यतः भवद्भिरेकस्य विदुषः प्रेषणरूपानुग्रहः अस्मदाद्युद्धारार्थं क्रियतामिति" प्रार्थयत् । तदा यतिवर्येण अनेकेषु विद्वत्सु दर्शितेषु, कः वरणीय इति जोषीद्विजे सन्दिहाने सति, यतिवर्ये एकं विषयं प्रदाय "सर्वे अस्य विषयस्य उपपादनं कुर्वन्ति । यस्योपपादनेन ते मनः सम्यक् प्रसीदति तमत्र पुरुस्कुर्विति" सन्देहपरिहारमार्गं दर्शयति सति श्री आचार्यः स्वीयाद्भुतोपपादनचातुर्येण तन्मनोरथमविशदिति कथा । ततश्च गुरुवर्याज्ञया क्रतुपुर एव बहुकालमुवास श्री आचार्यः ॥*

ब्राह्मे मुहूर्ते मार्ताण्डसारथेरुदयात् पुरा ।।
कर्तव्यं कर्तुमुत्तस्थौ सूरवत् प्रतिवासरम् ।। ३२ ।।

अस्वप्नेशं स्मरन्नेषः सुस्वप्नोल्लसिताननः ।।
विधीन् विधाय विधिवद्विधुवच्छुशुभेऽनघः ।। ३३ ।।

तुलसीमृत्तिकाधूलिविलसद्धिततालिकः ।।
नत्वा मातरपितरौ कोष्ठ आसिष्ट दैवते ।। ३४ ।।

कायवाङ्मनसैः श्रीशं दशधीशमयं नमन् ।।
दध्यौ नारायणं देवं जगद्धारणकारणम् ।। ३५ ।।

समानमनुसन्धातुरमानेनाननौजसा ।।
धामाऽऽसावाच्यमोदस्य काममीक्षकमानसम् ।। ३६ ।।

भक्तिसन्तुष्टवैकुण्ठः पटुरैट्टाथ सुष्ठु सः ।।
अपारकीर्त्यकूपाररूपां गुरुपरम्पराम् ।। ३७ ।।

गीर्वाणवाणीसरणिस्तुतदेशिकसन्मणिः ।।
जगौ दासाग्रणीवाणीं धरणीपुण्यकारिणीम् ।। ३८ ।।

तम्बूरीधारिविप्रार्यः षड्जपञ्चमसुस्वरौ ।।
योजयन् वादयन् रेजे तुम्बरोऽम्बरगो यथा ।। ३९ ।।

विरागी भक्तियोगाप्तरागरञ्जितविग्रहः ।।
रागालापमथैकान्तेऽकृत श्रीकान्तगान्तरः ।। ४० ।।

---

३३ - विधुः उषःपूर्वसमये स्वविधिं विधिवद्विधायानघो राजते हि ।

३९ - तुम्बरः - तुबुरुः ।।

माध्वोक्त्याज्योज्वलज्ज्ञानदीपाद्दीपानयं सृजन् ॥
पिप्राय श्रीप्रियं दीपोत्सवेनान्तेवसत्कुले ॥ ४९ ॥

निर्वाणकारणं माध्वी धिषणैवेति शेमुषी ॥
तत्पाठेक्षोत्थितायाश्च जह्रेऽन्त्यफलतां मुदः ॥ ५० ॥

छात्रा बाला अबालाश्च शास्त्रं लघु महत्समम् ॥
श्रितास्तमम्बुधिं नानामणिप्राणिगणा इव ॥ ५१ ॥

श्रितध्यानार्यकल्पद्रुः परितश्छात्रसत्तमः ॥
सुयोगपट्टिकानिष्ठो भासा व्यास इवास सः ॥ ५२ ॥

दयया धर्मजो धर्मदीक्षया धर्मजानुजः ॥
जयेन विजयो रेजे गुरुराजतनूजनूः ॥ ५३ ॥

परुषं भाषमाणोऽयं भीषयन् द्रावयन् कलिम् ॥
धीत्विषा भूषयन् शिष्यान् तच्चितां चिन्तयन्नहन् ॥ ५४ ॥

साहित्यशाब्दमीमांसातर्कवेदान्तपञ्चकम् ॥
यत्करे करशाखाभं विद्याक्षुत्क्वाश्रितस्य तम् ॥ ५५ ॥

एष शिष्यानतिप्रौढाप्रौढग्रन्थरसायनम् ॥
लीलया पाययामास डिम्भानम्बा गुडाम्बुवत् ॥ ५६ ॥

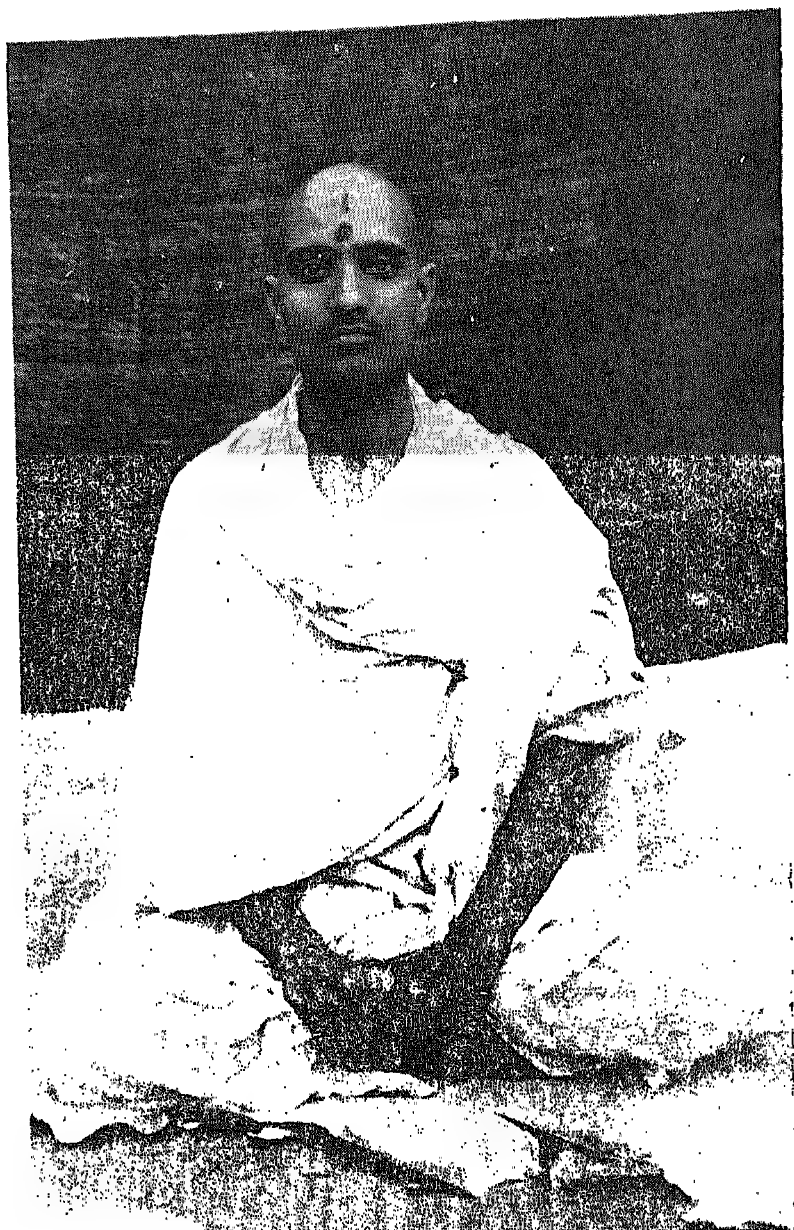
५० - पर्यायोक्तिः - आचार्यपाठवीक्षणमात्रेण आनन्दजननात् किमु पाठविषयमध्वशास्त्रज्ञानेन मोक्षानन्द इति कैमुत्येन ''निर्वाणकारणं माध्वी धिषणैवेति शेमुषी'' भवतीति भावः ॥

*५१ - **लघुः** - बालगम्यम् । **महत्** - प्रौढगम्यम् । **समं** - एतत्सर्वम् ।*

(आ - ४९)

पाठप्रवचननिरताः पूज्याचार्याः

(आ - ३१)

क्रतुपुरमागताः श्री आचार्याः

अमलाऽमूल्यमूलार्थललत्तरळमञ्जुळा ॥
व्याख्योक्तिमौक्तिकश्रेणीव्यक्तरक्तानुमामणिः ॥ ५७ ॥

नव्यदिव्यपरिष्कारमञ्जूषान्तर्निवेशिता ॥
दुरागमतमोवारहरा धीरमनोहरा ॥ ५८ ॥

सुवर्णस्वर्णरचिता कृष्णसूत्रगणाश्रिता ॥
भक्तिमूल्येति वितता वेदब्रह्मपदार्पिता ॥ ५९ ॥

तत्पाठनाभिधा लब्धा माला यैरमलान्तरैः ॥
तद्दैवमवदिष्यंश्चेन्मे सहस्रास्यता ध्रुवम् ॥ ६० ॥

विद्यावाञ्छाऽवर्धतास्य छात्रेच्छा तर्पिता यथा ॥
अव्यये धनचिन्ता हि विद्याचिन्ता व्ययेऽधिका ॥ ६१ ॥

अपीपठत्तथान्यानि तर्कशास्त्रं विशेषतः ॥
यत्तीक्ष्णधिषणाशक्तिव्यक्तिकारणमिष्यते ॥ ६२ ॥

शास्त्रशिक्षां धर्मदीक्षां दक्षां यो ददक्षताम् ॥
ररक्षान्नादिभिः शिष्यान् का धीमंस्तत्कृपोपमा ॥ ६३ ॥

आपञ्चम्याः पञ्चघण्टाः नित्यं पाठप्रपञ्चनम् ॥
पञ्चतेऽस्मिन् प्रपञ्चेशकृपाकाञ्चनसञ्चयम् ॥ ६४ ॥

---

६० - ***मे सहस्रास्यतेति*** - *"तेनानिष्टं कथं भवेत्" इत्यत्रानुव्याख्याने 'ते अनिष्टं कथं न भवे' दिति सुधायां योजनान्तरस्य दर्शनात् तद्वदत्रापि साधुतेति भावः ।*

६१ - ***धनचिन्ता*** - *धनरक्षणचिन्ता ।* ***विद्याचिन्ता*** - *विद्यासम्पादनचिन्ता ॥*

६३ - ***धीमन्*** - *हे मेधाविन् पठितः ।*

पवित्रपूर्णधीवाणीत्रिवेणीपूतधीमणिः ॥
यान् स्नानानलसः स्वांश्चाबूबुधद्धानुवद्बुधः ॥ ६५ ॥

पटुर्वेङ्कटराडिष्टपाठने दृष्टिमांस्ततः ॥
अपूपुजद्रमाजानिं जगद्राजमजं द्विजः ॥ ६६ ॥

सोऽनल्पानल्पकालेन दध्यौ माधवविग्रहान् ॥
संक्षेपविस्तराभ्यां हि चिन्तयान्ति मनीषिणः ॥ ६७ ॥

श्रीशं श्रीवेङ्कटेशानं वंशाभीष्टप्रवर्षणम् ॥
हयास्यं विठ्ठलं कृष्णं वासिष्ठं वल्गुबालकम् ॥ ६८ ॥

परं स्वोपास्यमश्वास्यं प्रशस्यं मुनिभिर्भृशम् ॥
व्यासं पापेभपञ्चास्यलास्यं पञ्चास्यमारुतिम् ॥ ६९ ॥

अन्तपद्मनाभश्रीलक्ष्मीनारायणादिकान् ॥
सालिग्रामग्रामराजद्रङ्गमङ्गलविग्रहान् ॥ ७० ॥

प्राणपक्षिफणीशादिदेवतास्तारतम्यतः ॥
जयार्यराघवेन्द्रार्यप्रभृतींश्च महायतीन् ॥ ७१ ॥

विश्वानार्चत्स विश्वार्च्यानाश्वेतान् विश्वहृद्दिशा ॥
नवविश्वज्ञशिष्यस्य शेमुष्या बलमद्भुतम् ॥ ७२ ॥

भक्तपावित्र्यदो रेजे पूजयन् द्वितयेन्दुवत् ॥
छात्रनेत्राब्जराजोऽयं पाठयन् पूर्णचन्द्रवत् ॥ ७३ ॥

(आ - ७२)
नित्यं पूज्याचार्यैरर्चिताः देवतामूर्तयः

(आ - ११)

परमपूज्य आचार्यदम्पती

त्रयीगोगोपिकासङ्गरासक्रीडाभिवर्धके ।।
तुषारत्विषि पूर्णे हि पूर्णतोषो रमेशितुः ।। ७४ ।।

तीर्थपूतच्छात्रपङ्क्तियुतः कृतिपतिस्ततः ।।
गन्धाक्षतादिभिः शुद्धं व्यधादद्धाऽसुधाम सः ।। ७५ ।।

विततालिकनिक्षिप्तलक्ष्मीनाथार्पिताक्षतः ।।
स वीक्षकाक्षिभिस्साक्षात्फालाक्ष इव लक्षितः ।। ७६ ।।

पीत्वा तीर्थं कृतार्थोऽयं शिष्यान् श्रीशार्पितं ततः ।।
भोजयन् बुभुजे भोज्यं भवभीकरभैषजम् ।। ७७ ।।

छात्रा ननन्दुर्भुञ्जानास्तच्छास्त्रामृतपायिनः ।।
चतुरर्थाश्च पीनोध्नीचतुरापीनपा इव ।। ७८ ।।

यजन् स याजयन् ज्ञानभोज्याभ्यां यज्ञमीश्वरम् ।।
एकदैव भजन् द्वेधा फलबाहुल्यभागभूत् ।। ७९ ।।

तस्यार्यस्य महायज्ञशीलस्य सहधर्मिणी ।।
रमारमणसद्भक्त्या नित्यं पत्यनुरूपिणी ।। ८० ।।

दैत्यारातिप्रीतिभूतिधृत्या नित्यं वसुन्धरा ।।
दशधीमतसम्बद्धाऽचञ्चलश्रद्धयाऽचला ।। ८१ ।।

भक्त्युद्भावितसद्धर्यप्रसक्तिलतया च भूः ।।
सत्कृत्या पृथिवी पृथ्व्या बन्धुमोददया सदा ।। ८२ ।।

---

७५ - ***असुधाम*** - *प्राणधाम शरीरम् ।* ७६ - *उत्प्रेक्षा ।*

७७ - ***श्रीशार्पितम्*** - *श्रीशाय अर्पितम् । श्रीशेन अर्पितमिति च । यसच्छालब्धमिति यावत् ।।*

८० - *अन्त्यकुलकम् ९० - श्लोकपर्यन्तम् ।*

पतिप्रेम्णा रसाऽनन्ता पातिव्रत्यादिसद्गुणैः ॥
विश्वम्भरा छात्रपुत्रपौत्रप्रभृतिविश्वतः ॥ ८३ ॥

स्थिरा सम्पद्विपत्कालानाकुलामलया धिया ॥
धरा संश्रितसङ्क्ष्टाधार्याहार्यचयेन च ॥ ८४ ॥

धरित्री तृप्तिमणिना यदृच्छालब्धसम्पदि ॥
धरणी पाणिपद्मस्थभूतिपद्मवतीत्त्विषा ॥ ८५ ॥

क्षोणिः श्रवणमोदिन्या वाण्या च क्षीणदोषया ॥
ज्याऽरिदारीषुवाङ्मुञ्चत्पतीश्वासानुगुण्यतः ॥ ८६ ॥

वसुमत्यपत्यवसुना वसनेनाक्षिमोदिना ॥
शरीरशेमुषीशक्त्याप्युर्वी सर्वसमर्थया ॥ ८७ ॥

ऋष्यर्चया काश्यपी च क्षितिश्च क्षीणतृष्णया ॥
सर्वंसहा शिष्यपूर्वसर्वामर्षादिचर्यया ॥ ८८ ॥

गवा गोत्रा हृदा पृथ्वी मुदाऽऽनन्दनदेन कुः ॥
मही महेन धिष्ण्येनावनिश्च क्षमया क्षमा ॥ ८९ ॥

कौशिकेन सती पत्या पतिवीक्षार्णवावधिः ॥
लक्ष्यम्बिकाभिधा साध्वी भूमौ भूमिनिभा बभौ ॥ ९० ॥

तद्दम्पतीप्रीतिभाजामैधेतां तनुचित्तनू ॥
हिमाऽहिमेदिनीध्वेशप्रीतिभाजामिवाधिकम् ॥ ९१ ॥

---

९१ - हिमाहिमेदिनीध्वेशौ - बदरीनारायणवेङ्कटेशरूपिणौ ॥

रक्तान्तोऽभूत् बही रक्ता ताम्बूलीरसवाससा ॥
माध्वागमानङ्गतातसङ्गत्तद्रसनाऽङ्गना ॥ १२ ॥

विपश्चित् पाठयन् छात्रान् रचयन्नुत सत्कृतीः ॥
चारुप्रवचनं नन्वन्नियाय समयं मुदा ॥ १३ ॥

आनक्तंभुक्ति धीशक्त्या मुक्तिदं भक्तवत्सलम् ॥
नित्यं भजन्नयं नूनं भुवि धन्योक्तिभाजनम् ॥ १४ ॥

शास्त्राभ्यासाभिधां दिव्यामहर्निशमुपासनाम् ॥
विदधद्विबुधोदात्तो विरलो हि धरातले ॥ १५ ॥

शयानोऽपि रतः शिष्यैः सह शास्त्रविमर्शने ॥
किं कामिनीविजिज्ञासा धीमतां प्रतिबन्धिका ॥ १६ ॥

१३ - रचयन्नितीत्युक्ताचार्यरचनाचातुर्यं दर्शयितुं आचार्याणामेव हस्ताक्षराणि अधःनिक्षिप्तानि ॥

अबाध्यत्वोपलक्षिततादात्म्यरूपेण सम्बन्धाभावाधिकरणत्वञ्च प्रतीयमान
स्वरूपं तत् शुक्तिरजतादेः [illegible] शुक्तितादात्म्येन प्रतीयमानतया दृष्टा-
न्ते साध्यवैकल्यम्। आपेक्षिक [illegible] सम्बन्धित्वाभावान्न विपक्ष [illegible]
मिति [illegible] प्रतीपदम्।
अत्र केचिदाहुः - [illegible] कालत्रयाबाध्यतादात्म्येन
[illegible] प्रतीयमानता [illegible]
षः। [illegible] कार्यस्य [illegible] तादात्म्येन [illegible]
[illegible] तदसत् [illegible] बुद्धितत्
[illegible] अङ्गीकारात् तस्यानैन्द्रियकत्वेन [illegible]
[illegible] प्रतिपादनात्। [illegible] कार्यशरीराणां प्रतिकर्म [illegible]
[illegible] निराकरिष्यमाणत्वेनासत्यपि रजतादि साधारण [illegible]
कार्यत्वस्य [illegible] सत्प्रतिपक्षः [illegible]

पार्श्वे कलत्रमेकत्रापरत्र छात्रसत्तमः ॥
आस्तामिति स्वभावोक्तौ भ्रमन्त्यत्युक्तितां जनाः ॥ ९७ ॥

भवारतस्य तस्यापि भावं समभवत्सुखम् ॥
सुखं हि दुःखवन्नूनमप्रयत्नेन गम्यते ॥ ९८ ॥

दक्षिणायनवद्यज्ञपुर्यां साधनवर्त्मनः ॥
उत्तरायणवत्तस्य धारवाडपुरीबभौ ॥ ९९ ॥

परीवारस्य तस्यासीत् तेन सर्वत्र संस्तुतिः ॥
गन्धेन गन्धयशसो विततस्यैव सन्ततम् ॥ १०० ॥

अराजत त्रिभी राजा रामचन्द्र इवानुजैः ॥
द्विजः स विदुषां राजा गुरुराजात्मजाग्रजः ॥ १०१ ॥

स्वस्रातततहृदाशाश्च चतस्रः प्रेमभप्रभाः ॥
पपारापारवात्सल्यकौमुद्या स मुदेन्दुवत् ॥ १०२ ॥

शिष्टः स तोकाष्टकान्तर्निष्ठलक्ष्म्यम्बिकाधवः ॥
अष्टैश्वर्यविशिष्टश्रीश्रीनिवासनिभो बभौ ॥ १०३ ॥

समृद्धसम्पदः शुद्धास्तनया विनयालयाः ॥
तदन्वयप्रपञ्चस्य प्रोक्ता लोकत्रयाख्यया । १०४ ॥

---

*१०१ - **त्रिभिः** - १ - हुनुगुन्द भीमसेनाचार्यः, २ - पण्डित केशवाचार्य जालीहाळ, ३ - हुनुगुन्द हनुमेशाचार्यः इति त्रिभिः ।*

*१०२ - **चतस्रः** - १ - पद्माम्बा, २ - सुभद्राम्बा, ३ - अक्कम्बा, ४ - सावित्रीबायी इति चतस्रः॥*

*१०४ - **तनयाः** - १ - राघवेन्द्राचार्य हुनुगुन्द, २ - सेतुरामाचार्य हुनुगुन्द, ३ - गोपालकृष्णाचार्य जालीहाळ ॥*

तत्सुन्दरपरीवारामरारामे विरेजिरे ।।
पञ्च पुत्र्यश्च सन्तानफलिन्यो द्युफलीनिभाः ।। १०५ ।।

धन्या हि बान्धवा ये तं पश्यन्तो विगतान्धताः ।।
भजन्तो हस्तिनो वाणीं श्रृण्वन्तः श्रुतिभागिनः ।। १०६ ।।

मित्रता चित्रगोः पुण्यमात्रतो नात्र संशयः ।।
महाव्याघ्रोऽपि तत्पात्रं चित्रमित्यन्यथा न किम् ? ।। १०७ ।।

श्रीशश्रीनाथभक्तानां मूर्तिमन्तमनुग्रहम् ।।
सदा सदाचारचैलं चञ्चलस्तौम्यहं किमु ।। १०८ ।।

हृद्यो हृद्द्योयोपतितो वर्णनबिन्दुः सुभक्तिघनजातः ।।
मन्दोऽपि साधुबन्धोश्चरिताम्भोधेस्सहेत किं विरहम् ।। १०९ ।।

करालेऽस्मिन् काले कलिकलुषजक्लेशनिलये
भवज्वालामालाहतहसिततूलाचलकुले ।।
स्वयं धर्मिष्ठोऽलं श्रितसुजनधर्मावनिरयं
परीक्षित् प्रत्यक्षः खलु खलकलिध्वंसनकरः ।। ११० ।।

---

*१०५ - **पञ्चपुत्र्यः** - १ - अलकनन्दाबायी, २ - सरस्वतीबायी, ३ - कृष्णवेणीबायी, ४ - सत्यभामाबायी, ५ - वेदवतीबायी.*

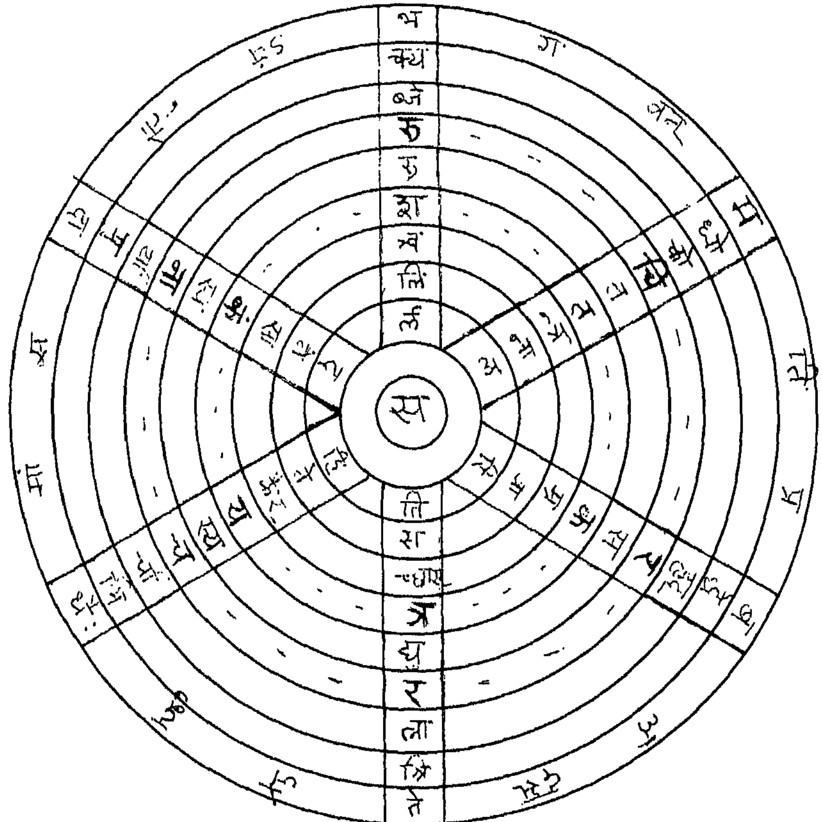
*१०७ - **चित्रगोः** - अद्भुतशास्त्रगोसम्पन्नस्य आचार्यस्येत्यर्थः । महाव्याघ्रः - महाहुलि गोपालाचार्य इत्यर्थान्तरम् । महाव्याघ्रः गोमित्रतापात्रमिति अदृष्टकारणाभावे चित्रं किं न ? इति योजितार्थः । "ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಂಥ ಮುಚ್ಚು ಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಿಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾತನಾಡುವ, ಸಂಪತ್ತು ವಿಪತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇರುವ ಮಿತ್ರ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಜನ್ಮದ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು." इति महाहुलि गोपालाचार्याणां अनुभवोक्तिमूलमिदं वर्णनम् ।।*

१०९ - आकाशात् पतितं तोयं सागरं प्रति गच्छति इति हि नियतिः ।

भक्त्यब्जे रुरुशत्त्वलिर्लसति सच्छास्त्रद्युरत्नाश्रिते
मध्वोक्तोचिततन्त्रनालसहिते कैर्यस्य चर्चाभिधैः ।।
बद्धे हृद्रसकम्रवारिसदने साकं स्वनार्या मुदा
दान्तोऽयं भगवन्मतिप्रबलदस्तेजेद्बुधैः मां सदा ।। १११ ।।

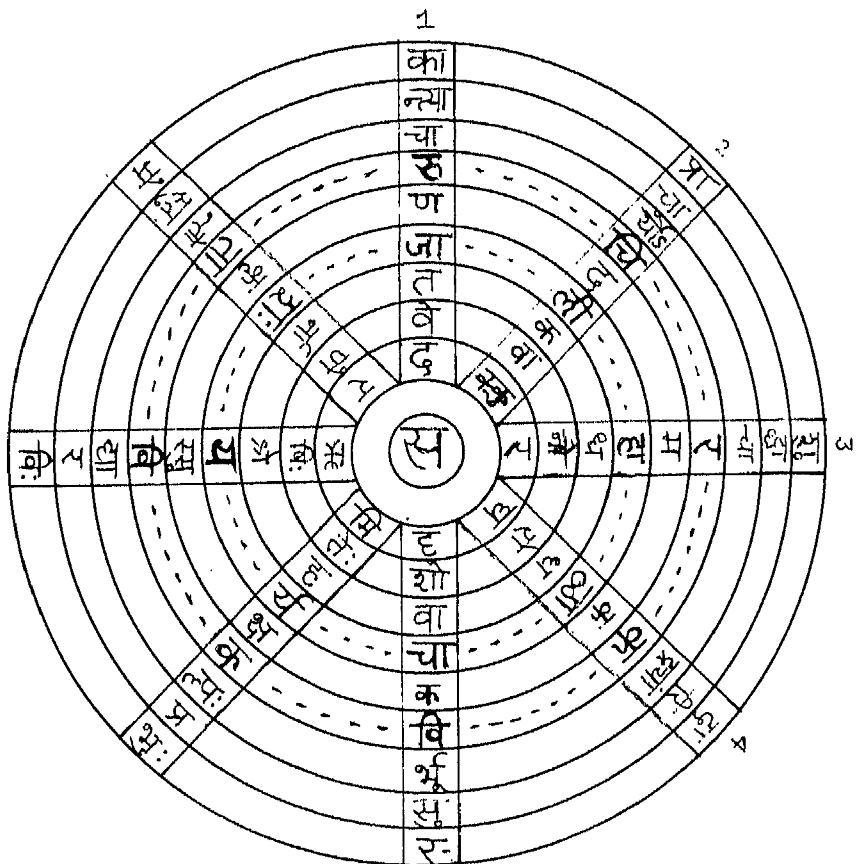
*१११ - **रुरुशत्त्वलिः** - दैत्यारिश्रीहरिरूपभ्रमर इत्यर्थः । ''रुरुर्दैत्ये मृगे'' इति हैमः । **कैः** - जलैरित्यर्थः । अत्र षड्दळचक्रबन्धः । **रुचिररचना - शतकत्रयकम्** इति कविकाव्यनामनिर्देशः।*

कान्त्या चारुणजातवेदसदृशो वाचा कविर्भूसर -
प्रचार्योऽचिदलीकवाक्कुसमितेः हर्यक्षकल्पः प्रभुः ॥
शुद्धाचारमहाधनो रसत्रऋषिः श्रेयस्सुविद्यारविः
दारिद्र्याङ्ककळाधरोऽघसरणेर्नाशः कृतान्तोऽस्तुमे ॥ ११२ ॥

---

*११२ - अत्र अष्टदळचक्रबन्धः । **रुचिरकविकविता - जालीहाळाचार्ययशः** इति कविकाव्यस्वरूपसूचना ।*

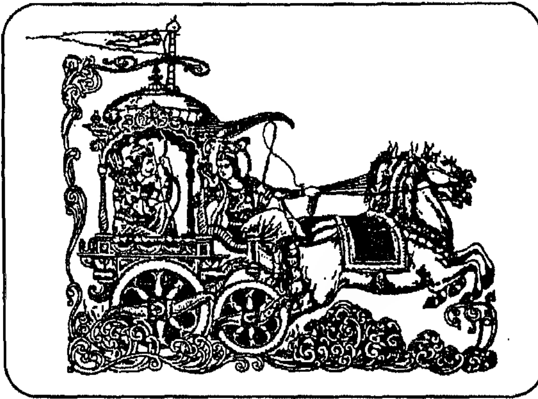
वन्देऽहमिन्द्रमुखमन्देतरत्रिदशवृन्देड्यसुन्दरपदे
नन्देरिते विमतिसन्देहनाशदमुकुन्देक्षणैककरणे ।।
मन्देतरार्थकृतिवृन्दे रतं बुधवरं देविताखिलगुरुं
निन्देतिहासरहितं देवचर्यमपि विन्दे श्रियेऽथ सुविदे ।। ११३ ।।

विरक्त्या सद्भक्त्या स्वविहितसुवृत्त्या विलसतः
पितुर्विद्यादानप्रवचनजकृष्णेष्टमनसः ।।
सुचारश्रीवाचा रुचिररचिताचार्यशतक -
त्रये गीताचार्यं द्वितयमपि कुर्यादुरुदयम् ।। ११४ ।।

इति रुचिराचार्यनामकेन बालकेन विरचिते आचार्यशतकत्रये

द्वितीयं आचारशतकं समाप्तम्

श्रीकृष्णार्पणमस्तु

११४- विद्यादानात् प्रवचनाच्च जाते श्रीकृष्णस्य इष्टे सन्तोषकरकर्मणि मनः यस्य तस्येति भावः । अथ वा - कृष्णायाः द्रौपद्या इष्टः - श्री भीमसेनदेवः तत्र मनः विद्यादानप्रवचनजं यस्य तादृशस्य। पितुरित्यत्रान्वयः । ''स्वविहितवृत्त्या भक्त्या भगवदाराधनमेव परमो धर्म'' इति द्रौपदीपतिभीमावतारेण श्रीमदाचार्येण सन्दर्शितं गीतासारं यथावदनुसरतः पितुः ***सुचारश्रीवाचा*** *- सदाचारसम्पद्विषयकवाक्प्रभावेण, रुचिरेण रचितमिदं, श्री* ***गीताचार्यं*** *कृष्णारमणप्रियं श्रीकृष्णं कृपाकारिणं कुर्यादित्यर्थपूर्णा हि प्रार्थना।।*

॥ श्रीः ॥

॥ श्री गुरुराजो विजयते ॥

हरिः ॐ

विचारशतकम्

स्तम्भीभूतकुवादशंबरनिधिर्गम्भीरवाणीनिधिः
सद्बोधाभिधदुग्धवृद्धजनतामुग्धाननामोदिनी ॥
कीर्तिव्याप्तशुभावनिश्च भजतां विद्यासुधादायिनी
भक्त्यालङ्कृततद्विचारसरणिर्बाभाति नित्यं भुवि ॥ १ ॥

तद्वादाख्यः सुरसितसरिद्वारिघोरप्रवाहः
नित्यं गन्ताऽमितमतिमतोत्कर्षरत्नाकरेशम् ॥
दूराच्चारुः सविधदरदः प्रेक्षकाणामराजीत्
यस्यान्तस्थाः कुमतनिरताः प्रेषिता अन्तकान्तम् ॥ २ ॥

नव्यन्याये नवतररसास्वादनोत्पत्तिहेतौ
सामान्योक्तौ खरतरपरिष्कारदुर्गम्यवित्तौ ॥
वाक्यार्थाजौ द्विजवरसुधीराजराजत्समाजे
लीला कूले कमलसरसोल्लासदा चिन्तयास्य ॥ ३ ॥

तत्र व्यद्योतत निजततप्रीतिभाजाऽनुजेन
युक्तः सीतापतिरिव हरिर्लक्ष्मणेनातुलेन ॥
नव्यं भव्यं सुदृढममलं मण्डयन् यस्स्ववादं
चक्रेऽलोले विबुधजलधौ चित्रतोल्लोलजालम् ॥ ४ ॥

---

२ - *रूपकश्लेषसंश्लेषः । मन्दाक्रान्ता ॥*

३ - ***सामान्योक्तौ*** *- सामान्यनिरुक्तौ इत्यर्थः ।* ***कमलसरसः*** *- तिरुपतिपुरे पद्मसरोवरस्य इत्यर्थः ॥*

४ - ***अनुजेन*** *- केशवाचार्यनामकेन ।* ***स्ववादं*** *- स्वस्य गुरोः वादमित्यर्थः ॥*

नानाकोटिक्रमखरपरिष्कारघोरानलोद्य -
ज्ज्वालादग्धाखिलखलमतानङ्गशृङ्गारलीला ॥
नित्यं चित्रानुगमगमना नूत्नतद्वादमाला
प्रैक्षि प्रेक्षाक्षिभिरिह सतां त्र्यक्षफालाक्षिजेव ॥ ५ ॥

शुभ्रश्रोतृप्रवराशिखिनां शर्मणाऽऽसाभ्रवाणी
घण्टावाणी सुखमुनिसुवाक्श्रीशपूजोत्सवेन ॥
दुर्वाङ्मत्तद्विरदरदानेन वन्येन्द्रवाणी
कान्तावाणी बुधमणिहृदाकर्षणेनास्य वाणी ॥ ६ ॥

वादाजौ तद्विजयमतुलं वर्णये किन्नु यत्र
सत्याभिज्ञद्युमणिररुणः श्रीनृसिंहौषधीशः ॥
धीरास्तारास्सुजनहृदहो दुर्मनीषा निशा च
सर्वे नूनं सदसि मिलिताः साक्षिणोऽलक्षयंस्ते ॥ ७ ॥

वीक्षारुद्धाऽबुधजनगिरः कांस्यनिस्वानभाजः
प्रत्युक्त्यारिग्रहणनिरतश्रोत्रसद्द्वारपस्य ॥
वादोद्वेगाधिगततरुणोष्णांशुशोणत्विषोऽस्य
स्तोत्रे भूषाऽभवदिह भृशं पौनरुक्त्याख्यदोषः ॥ ८ ॥

तीर्थक्षेत्रप्रवरगमने नन्दतीर्थामृतार्थं
यच्छन्नच्छान्निजपरिजनानाशु तन्वन् सुधीशः ॥
मध्येमार्गं परसमयिनामन्धजातान्धकानां
भीमाभोऽभात्स निरभिभवो भूसुरो भासुरोऽलम् ॥ ९ ॥

५ - *उत्प्रेक्षा ।*

६ - *उल्लेखः ।*

७ - ***श्रीनृसिंहौशधीशः*** *- वरखेड नरसिंहाचार्यः चन्द्र इत्यर्थः । उत्प्रेक्षापरिणामसङ्करः ॥*

नित्यं मिथ्यामतहतिरतिव्यक्तचित्तोत्तमेष्टं
शिष्टं स्रष्टृप्रभृतिसुखदोत्कृष्टदृष्ट्यातिपुष्टम् ॥
भक्त्या भीत्या विबुधमभजन् यात्रिका येऽत्र ते तं
धन्या मान्या ननु जनगणाः पुण्यभाजोऽघशून्याः ॥ १० ॥

वाराणस्यां विशदधिषणास्वर्णशाणायितायां
श्रीमन्नारायणसुकरुणाकारणे श्रीबदर्याम् ॥
पूर्वापूर्वाखिलपुरवरे स्वीयकर्णाटदेशे
कीनाशान्ध्रादिदिशि विशदं शोभते वाग्यशोऽस्य ॥ ११ ॥

चण्डक्ष्वेडासदृशदृढवाग्गूढतर्कप्रचण्डे
रीढाव्रीडानिगडनतदुष्पण्डितस्तेनतुण्डे ॥
शौण्डव्यासार्णवभवमणौ ताण्डवे भूमिमण्डे
क्रीडा व्याडे हरिनटनवद्व्याडपुर्यास तस्य ॥ १२ ॥

वादे विद्वद्विपिनदहने दिव्यदावाग्निमेनं
प्रामाण्योक्तावसदृशदृशोऽदार्यशौर्येण घोरम् ॥
धीरं स्वैरं स्वपरमतरूपार्णवोद्यद्विहारं
नन्दं कुन्दापुरयतिवरः प्राप पश्यन्नमन्दम् ॥ १३ ॥

कष्टाकृष्टान् तदनिलचलद्दक्षपक्षेषुनष्टान्
दृष्ट्वा घृष्ट्या निजबुधभटान् वादयुद्धे प्रविष्टे ॥
राज्ञि प्राज्ञेऽगणितकणभुक्पक्षरक्षैकदीक्षे
तुष्टो वादक्षुधितविबुधो वीक्ष्य तीक्ष्णारिभक्ष्यम् ॥ १४ ॥

चातुर्येण स्वपरवचनोषर्बुधज्वालयाऽलं
तत्पक्षाख्यं दशमुखपुरं सन्दहन्नार्यवर्यः ॥
तन्वन्नेवं तमवनिपतिं व्याकुलं मूकलीलं
धन्यं तेने स्वगतमतुलं रामदूतस्य दौत्यम् ॥ १५ ॥

विद्वद्वृन्दे युधि लसति धीश्वासगैर्न्यायबाणैः
द्वैताद्वैताभिधगुरुगदायुद्धबद्धेऽथ सर्वैः ॥
दृष्टः शिष्टः पटुरिह कटिं धार्तराष्ट्रस्य भिन्दन्
हुंकुर्वाणो विजयविलसद्भीमवत् भीमसन्धः ॥ १६ ॥

माध्वोद्यद्विजयध्वजेन सुजनानन्दप्रदेनेन्दिरा -
नेत्राम्भोजविधुं भुजङ्गशयनं भक्त्या भजन् भूसुरः ॥
राजद्राजसभाजनं बहुविधं नाङ्गीचकारेति किं
चित्रं यत्र पुरैव दुर्लभजगद्राजप्रसादोऽजनि ॥ १७ ॥

विद्वच्छब्दधरा धरातलगता भारा भुवः केवलं
दुर्वाग्घोरतरारिवारहरणाऽशक्तान्तरास्सन्ति ये ॥
क्षोणेर्भूषणमिष्यते शुभजनैर्दुष्पक्षशिक्षाप्तसत् -
पक्षीशप्रियसात्त्विकार्यतनयार्याद्यं हि विद्वत्कुलम् ॥ १८ ॥

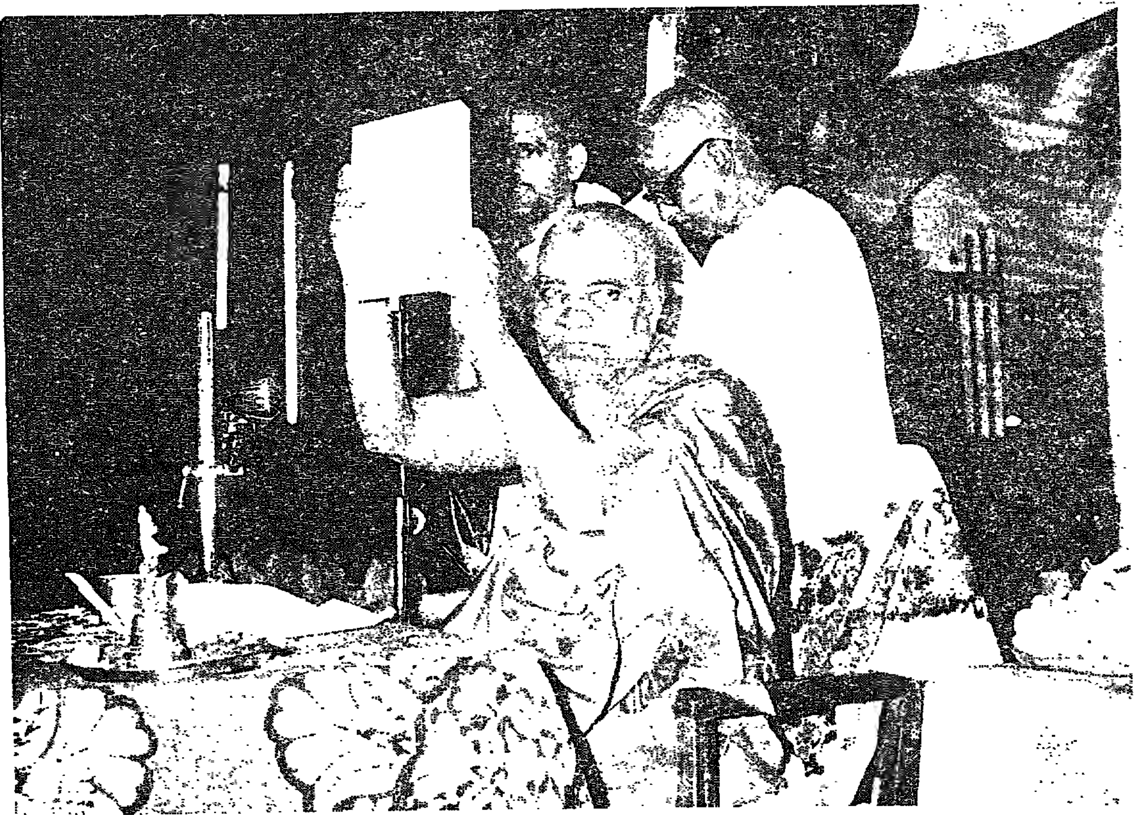
तीर्थक्षेत्रनिषेवणाभिधमिषेणाक्षीणविद्याधरः
दुर्वादारिविदारणार्थमवनौ सञ्चारभाराश्रयः ॥
सम्प्राप्ताखिलवादतूलदहनं तन्वन् गुरोस्तोषणं
रेजेऽलं ज्वलनप्रभो जगति सद्वातागमप्रोज्वलः ॥ १९ ॥

तद्वादारुणपूषणेक्षणविहीनाक्षा भणन्तो मृषे -
त्येवं तं च हसन्तु घूकसदृशाः का तेन हानिर्भवेत् ॥
नूनं तस्य हि घोरवादविलसद्धर्यक्षलीलेक्षणे
आदर्शा इह सन्ति साक्षिण इव ग्रन्था महान्तोऽधुना ॥ २० ॥

श्रीमन्न्यायामृताख्यामृतममरतरुस्तत्तरङ्गिण्युपाह्वः
यत्रामोदद्युधेनुः परतिमिरहरः कण्टकोद्धारचन्द्रः ॥

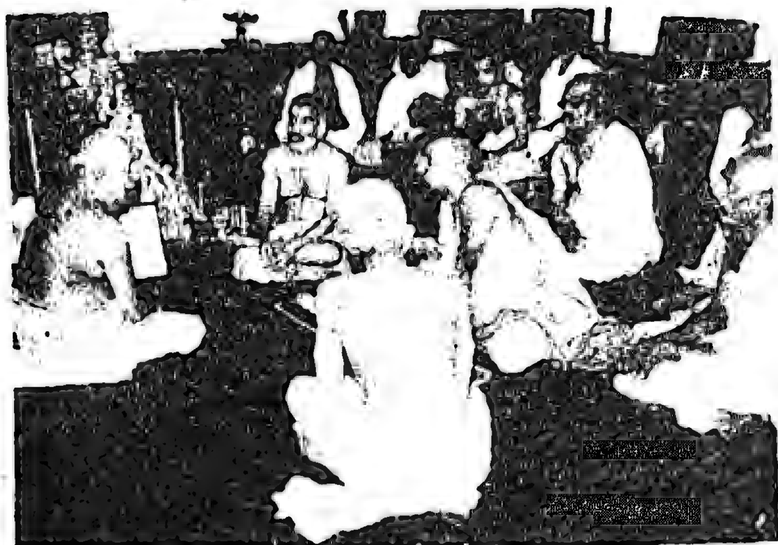
१७ - *शार्दूलविक्रीडितम् ।*

२० - *उत्प्रेक्षा ।*

(वि - २८)

अभिनवशरदागमकर्तारः पूज्याचार्याः

(चि - १६)

श्रीलक्ष्मीशतीर्थश्रीपादानां सन्निधौ वाक्यार्थे कोच्चिपरीक्षिन्महाराजविजयिनः श्री आचार्याः

मध्वोक्तिश्रीशराजद्विजयरथवहद्दिव्यसौगन्ध्यवाहः
तद्धीवार्धौ सुधाऽप्यर्णव इव पयसामर्णवो भाति नव्यः ॥ २१ ॥

सौगन्ध्यं साधुवन्द्यं कुमतततिहतौ हेतिभूतोक्तिहेतु
संहर्तुं रंहसाग्निं पतग इव परिष्वज्य तज्ज्वालयालम् ॥
दग्धासानन्तकृष्णाभिधविबुधगलं गोभिराहत्य दिग्धैः
कार्ष्ण्यस्यानन्त्यमास्ये स विदधदभवन्नामधन्यत्वहेतुः ॥ २२ ॥

मायावादाभिधाब्धिप्रभभयदबलेऽद्वैतसिद्ध्याख्यमुग्रं
ब्रह्मानन्द्यादिनानालघुगुरुविवृतिव्यूहबद्धे निगूढं ॥
सिन्ध्वीशं ध्यानकृष्णोदितसुपथगतो नाशयन्नेष रेजे
सम्राट्सत्प्रज्ञमान्योऽर्जुन इव नृवनाध्यक्षभीमाक्षिरक्षः ॥ २३ ॥

---

२१ - श्रीन्यायामृतार्णवमन्थनेन सर्वप्राचीनन्यायामृतादिग्रन्थसम्प्रतिपत्तिर्भवतीति भावेनेदं पद्यम् ॥

२२ - अनन्तकृष्णशास्त्रीनामकः पण्डितः श्रीन्यायामृतप्रवर्तितवाक्यार्थसरणिप्रबोधकान् सर्वानुपलब्धग्रन्थानेकत्र सङ्कलय्य मुद्रापयितुकामः, "अन्ते सिद्धस्तु सिद्धान्तः मध्वस्यागम एव हि" इति न्यायेनान्तिमतया सिद्धं श्रीवनमालिमिश्रप्रणीतं ब्रह्मानन्दीदाहकं श्रीन्यायामृतसौगन्ध्यं द्वित्रिशतमानेभ्यः केनाप्यद्वैतिना अखण्डितमत एव विषयतोऽखण्ड्यमित्यवलोक्य नामतो वा तत्खण्डनं भवेदिति वाञ्छया पूर्वापराविचारेण सौगन्ध्यविमर्शनामकं ग्रन्थाभासं कृत्वा "श्रीन्यायामृताद्वैतसिद्धी" इति शीर्षिकोपेतपुस्तकेऽन्तिमतया निवेशितवान् । तत्खण्डनायार्णवमरीरचन्नाचार्या इति स्तूयतेऽनेनपद्येन॥

२३ - श्रीसत्यध्यानतीर्थश्रीचरणाः अनन्तकृष्णशास्त्रिस्वरूपं सम्यक् जानन्तः एष्यति काले अयं किमपि कुहकं विदध्यादेवेति पाठकाल एव तन्निरसनरीतिं श्रीआचार्येभ्य उपदिदिशुः । तदनुसारेणैवायं ग्रन्थः विरचित इति श्रीआचार्यः - ***ध्यानकृष्णोदितसुपथगत*** *इति स्तुतिः ॥* ***सम्राट्सत्प्रज्ञमान्यः*** *- सप्तविंशतितमे वयस्येव एतादृशासदृशविद्वन्मात्रगम्यप्रौढप्रबन्धं विधाय मुद्राप्य स्वकरकमले समर्प्यानितरसाधारणीं माध्वराद्धान्तसेवां विदधत आचार्यान् दृष्ट्वा, नितरां सन्तुष्टाः श्रीसत्यप्रज्ञतीर्थश्रीचरणाः विशिष्टं विद्वद्गौरवं अनुजगृहुः। एतादृशप्रबन्धप्रकाशनादिकार्यं अस्मादृशैः पीठाधिपतिभिरेव कर्तव्यमित्युक्त्वा कृत्स्नं मुद्रणव्ययं (५००रूप्यकाणि) तत्क्षणादेव वात्सल्येन प्रददुश्च । इति भावः ॥* ***नृवनाध्यक्षः*** *- नृ - नर, वनाध्यक्ष - सिंह नरसिंह, इति यावत्॥ पण्डितप्रकाण्डाः न्यायपञ्चाननेत्याद्यनेकबिरुदभूषिताः श्रीचार्येभ्यः तर्कविद्योपदेशकाः श्रीवरखेडोपाह्वाः नरसिंहाचार्या एतत्प्रबन्धप्रणयने बहिरिव ग्रन्थेऽपि भूमिकां आरचय्य प्रोत्साहयन्तः अन्वग्रहिषुरिति भावः॥*

द्वैताद्वैताहवान्तस्स्थितबुधधिषणाह्लादिनी यं न यान्ती
मिथ्याधीपङ्कपूर्णह्रद इव जडतापूरिता साम्प्रतं स्यात् ॥
तस्यातुल्यार्णवस्य प्रणतिरियमहो धीरवर्यप्रपञ्चे
सत्यध्यानार्यकीर्तेर्लसदमृतशिलाशासनाभा विभाति ॥ २४ ॥

दृष्ट्वा सीतां कुदृष्ट्या विततमतिमतश्रीशभक्तां सुधाख्यां
क्लेशं दातुं वृथा तच्छुभदयहृदयस्यागतस्यासुरस्य ॥
काकस्यानन्तकृष्णाभिधकुरवकरस्याक्षियुग्मक्षयस्य
हेतुर्हेतिद्वयाभं जगति विजयते कण्टकोद्धारयुग्मम् ॥ २५ ॥

दुर्भाषाध्वान्तगूढं बुधसुखदसुधामण्डनग्रन्थरत्नं
ध्वस्तध्वान्ता ज्वलन्ती निजविजयदवाग्ज्योतिषा दर्शयन्ती ॥
सन्मोदं वर्धयन्ती कृतिरनलतुला कण्टकोद्धारनाम्नी
धत्तेऽप्यन्या धरित्र्यां दहनविधिमहो दुर्मतानां मृतानाम् ॥ २६ ॥

भिन्दन् प्रौढप्रबन्धत्रयपदभयदोग्रत्रिशूलाग्रतोऽलं
मायीशानन्तकृष्णं त्रिविधमथ परिच्छेदमस्मिंश्च यच्छन् ॥
प्राप्तं स्वप्नेऽप्यनाप्यं च्युतवचनपरिच्छेदचिद्ब्रह्मभावं
तद्युक्त्यैवानृतेशं स च विदधदगाच्छत्रुतां मित्रतां च ॥ २७ ॥

सन्देहाज्ञानमिथ्याविदनलवलयज्वालसन्तापशापे
दुर्मार्ताण्डे प्रचण्डे कलिमलमलिने भूतले घोरकाले ॥

२५ - *श्रीमन्न्यायसुधाकण्टकोद्धारवर्णनाय प्रवृत्तमेतत् ॥*

२६ - *श्रीन्यायसुधामण्डनकण्टकोद्धारग्रन्थवर्णनमेतत् ॥*

२७ - इदमुक्तं भवति । *अनिर्वाच्यापरिच्छिन्नाद्वैतब्रह्मैक्यविशिष्टः अनन्तकृष्णशास्त्री मिथ्या, परिच्छिन्नत्वात् (ग्रन्थत्रयप्राप्तपरिच्छेदत्रयवत्त्वात्) शुक्तिरूप्यवत् । इति परिच्छिन्नत्वरूपतदुक्तहेतोः मिथ्यात्वसाधकत्वेन मित्रत्वम् । तन्मात्र एव तत्पर्यवसानेन शत्रुत्वमिति भावः ॥*

आयान्ती ग्रीष्मतीयं कृतिशरदसतां चारुचर्चाब्धिजोद्य -
द्विद्यावातागमेता हतकुमततमश्चन्द्रिकाव्याप्तनाका ॥ २८ ॥

मार्ताण्डेऽप्यक्रमेण प्रकटितुमपटावुद्यतेऽद्यापि दूरे
चिन्तातापादिनानामलहरशरदोऽप्यागमे सागमा सा ॥
पञ्चम्याः पञ्चकेऽह्नामनुचितवचसां पञ्चतामञ्चयन्ती
व्यासप्रार्चाप्रपञ्चा शरदितपुरुषप्रोत्तमाऽऽस्तेऽधिकर्तुः ॥ २९ ॥

माला कीलालनिध्यालयजलनिधिजोल्लासदायीशलोल -
प्रेक्षाप्तातुल्यमूल्या खलकुलदलने शूलतुल्योरुलीला ॥

---

२८ - अभिनवशरदागमग्रन्थवर्णनमेतत् ॥

२९ - तत्वमार्तण्डनामकः श्रीवैष्णवग्रंन्थः द्वित्रिशतमानतः पूर्वमेव श्रीव्यासतत्वज्ञतीर्थश्रीचरणैः 'शरदागम' इति ग्रन्थेन खण्डित इति अपटुः । 'स च शरदागमः दुर्दैवेन नोपलभ्यत' इति माध्वानां खेदस्थितिं तथा चन्द्रिकामण्डनाचार्याणां श्रीसत्यध्यानतीर्थश्रीचरणानां अनुपस्थितिं दृष्ट्वा 'इदानीं तत्वमार्तण्डप्रकटनं करवाम, यतस्तत्खाण्डनक्षमा न क्षमायां सन्ति' इति अक्रमेण श्रीवैष्णवैर्विस्मृतसत्यध्यानतीर्थ प्रियशिष्यजालिहाळाचार्यसामर्थ्यैः कैश्चित् मुद्रापित इति तत्वमार्तण्डः अक्रमेण प्रकटितुं उद्युक्तः । मार्तण्डः (सूर्यः) अक्रमेण (सङ्क्रमराहित्येन) यदा प्रकटितुमुद्युक्तः तदा मलमासः खलु प्राप्नोति । नैजसाधनार्थमिष्टस्य निर्मलनिजमासस्येव अत्र निर्मलशरदागमस्य सुदूरत्वात्, तदा पुरुषोत्तममासवत् (अधिकमासवत्) पुरुषोत्तमशरदागमः साधकानां अपेक्षितः । तादृशः पुरुषोत्तमशरदागम एव श्री आचार्याणां शरदागमग्रन्थः । प्रकाशनात्पूर्वमेव कथञ्चित् स्वशिष्यैरानीय अश्विनशुद्धतृतीयायां प्रदत्तं तत्वमार्तण्डं दिनद्वये सम्यगवलोक्य, तद्विषयसम्बन्धिग्रन्थान्तराण्यपि समीक्ष्य, मूलनक्षत्रे श्रीवेदव्यासरूपिणं परमात्मानं पुस्तकेषु आवाह्य, विना तत्वमार्तण्डं ग्रन्थान्तराणि अपश्यन्, पञ्चम्या आरभ्य पञ्चदिनेषु (विजयदशमीदिने) पञ्चाधिकरणीपर्यन्तं अभिनवशरदागमं विलिख्य, श्रीव्यासतीर्थकृतचन्द्रिकाया अर्चनमेव श्रीवेदव्यासार्चनमिति प्रपञ्चयन् श्री आचार्यस्तं मुद्रापयितुं स्वशिष्याय प्रादात् । पुरुषोत्तममास इव पुरुषप्रोत्तमत्वं (आनन्दतारम्यसमर्थनपूर्वकं परमात्मनः निरवधिकानन्द इति प्रकृष्टोत्तमत्वं) समर्थयन्ती सा शरत् अधिक-ऋतुरिव विद्यमाना यदा तूर्णं प्रकाशिता ततस्तत्वमार्तण्डः मुद्रापितोपि न प्रकाशनपथमितः कोष्ठनिष्ठ एवाभूदिति 'अद्यापि दूर' इति मार्तण्डेप्यन्वेति । 'तत्त्वालोका' द्युत्तरकालीनग्रन्थस्थाक्षेपोत्तरचतुरत्वसूचनाय 'अनुचितवचसां पञ्चतामञ्चयन्ती'त्युक्तमित्यलं महता पल्लवितेन ॥

राजत्सद्वैजयीन्द्रध्वजविजयमणिं वैजयन्ती धरन्ती
माध्वत्वाप्त्यै सुधीनां विलसति तुलसीहारवत्कण्ठवारे ॥ ३० ॥

हृद्यो विद्याविवेको जनक इव मुदा बोधकोऽवध्यवाको
विद्वद्वस्थुप्रभूतातुलकलहहरद्दिव्यसन्न्यायदाता ॥
बाभात्यम्बोधिभानुर्विविधगमनसद्वाग्धुनीसङ्गमेन
तच्छस्तागस्त्यहस्तस्थितविततयशश्चोलिकीलाललीलः ॥ ३१॥

संक्षिप्तं क्षिप्तदोषं नवविविधपरिष्काररराजद्विचारं
नूत्नं धीरान्तराणां रुचिरविवरणं क्रोडपत्राभमस्य ॥
आज्यद्राक्ष्यादिरूपामितविवृतिलसत्तत्त्वसंख्यानटीका -
रूपे सम्प्रीतगोपे धरति हि मधुरे पायसे केसराभाम् ॥ ३२ ॥

मायापेयं निपीय श्रुतिविषहमिहाक्रुश्य विज्ञापितस्व -
श्वाकारं द्रावितं द्राग्विजयिहरिसुतैर्मायिकुग्रामसिंहम् ॥
आयान्तुं चोदितं सद्विपिनमपि पुनस्ताम्रचूडैः कुरावैः
मध्ये पादैर्निरून्धन् विलसति शरभो(ऽ)शेषगोभूषणाभः ॥ ३३ ॥

---

३० - *विजयीन्द्रविजयवैजयन्तीकृतिस्तुतिरियम् ॥*

३१ - *अयं परापरविद्याविषये चिराद्विद्यामानविवादं सर्वहृदयङ्गमतया परिहरन् निर्णयजनकः प्रबन्धः।*

३२ - *तत्वसङ्ख्यानटीकाविवरणवर्णनमेतत् ।*

३३- ***श्वाकारं*** - *अपेयदीक्षितइत्याकारं नाम इति यावत् इत्यप्यर्थः ।* ***विजयिहरिसुतैः*** - *श्रीविजयीन्द्रतीर्थश्रीचरणादिहरिभक्तैरित्यप्यर्थः। ताम्रचूडैः - ताम्रवत् रक्तचूडामण्डितैः मखिवर्यभूषण - सन्दर्भविवरणादि प्रणेतृभिः इति कथञ्चिदर्थान्तिरोररीकरणे श्लेषालङ्कारः । कुक्कुटमात्रग्रहणे समासोक्तिप्रसक्तिः ।* ***पादैः*** - *स्वपदसम्बन्धिव्याख्यानैरित्यर्थान्तरम् ।* ***शरभः*** - *प्राणी । शरवत् भा यस्य तादृशः।* ***शस्य*** - *सुखस्य* ***ईषः*** - *प्राप्तिः यस्मात्तादृशस्य सुखतीर्थस्य गावः भूषणाभः । स्वव्यख्यासहितसिद्धान्तभूषणवर्णनमिदम् ॥*

विद्याक्षुत्पीडितानां मधुरतरसुधाभोजने तीर्थचोलिः
मत्तानां पण्डितानां दुरधिगमतरस्वान्तरापारवार्धिः ॥
सद्भाषाभूषवैशेषिकसुनयसुधाकूतमस्तीत्यचित्रं
विद्यैश्वर्ये हि दैवे विघटितघटना चित्रतां कुत्र कुर्यात् ॥ ३४ ॥

सालङ्कारा सुधीरामृतपतिजनिता गद्यपद्याभिधोद्य -
द्विद्यावद्यादिदूराम्बुजसदृशपदा सुन्दराकारचीरा ॥
श्रित्वा श्रीजातवेदं जगदसमपतिं स्वाश्रितेष्टप्रदात्री
विश्रान्तोदन्तकीर्तिः श्रयति सुविवृतिर्विश्रुता श्रीश्रुतीनाम् ॥ ३५ ॥

धीशुद्ध्यद्भाष्यटीकाविवरणगणसन्दर्शितोद्यद्विचारः
ईशावास्याभिधानश्रुतिशिखरलसत्पञ्चमन्त्रप्रपञ्चः ॥
दुष्टानां मुष्टिबन्धः दृढहतिदमिलत्पञ्चपुष्टाङ्गुलीतः
शिष्टानामिष्टदाताऽविदघहतिददत्पञ्चगव्यायतेऽयम् ॥ ३६ ॥

श्रीमध्वार्यादिनानाबुधमणिधिषणापुष्करव्याप्तरूपं
संगृह्यावेदयत्तत्कृतियुगलमलं सूत्रकक्ष्योत्तमार्थम् ॥
व्याप्ताकाशस्य विष्णोरणुहृदयगुहास्थोत्तमात्मान्तरात्मा-
कारौ कम्राविवालं लसति बुधगुहामण्डलेऽतुल्यलीलम् ॥ ३७ ॥

व्याख्या प्रामाण्यवादप्रखरतरगिरां धीरवारान्तराल -
ज्वालाया आज्यतुल्या खलकुलदहने व्यालदावानलाभा ॥

---

३४ - **दैवे** - *अलौकिके । विद्यारूपे ऐश्वर्ये अचिन्त्येश्वरशक्ताविति यावत् । श्रीवैशेषिकनयन्यायसुधाकूतवर्णनमिदम् ॥*

३५ - जाताः - *प्रथममुपलब्धा वेदा यस्मात्स तादृशं श्रीहरिम् । श्रयतीति श्रीरिव आचरतीत्यर्थः। श्रीसूक्तविवरणवर्णनमेतत् ॥*

३६ - *ईशावास्योपनिषद्व्याख्यास्तुतिरियम् ।*

३७ - *सूत्रार्थसङ्ग्रह - कक्ष्यार्थसङ्ग्रहरूपकृतियुगलस्तुतिरियम् ।*

नानाभङ्गस्य तुङ्गे बुधभुवि कमनीयान्तरङ्गाख्यरङ्गे
रङ्गेशप्रीतिहेतोर्मुनिकृतविलसत्ताण्डवस्याऽऽस नान्दी ॥ ३८ ॥

लक्ष्मव्याप्तिप्रमाणप्रभृतितरुलसट्टिप्पणीस्वर्णपुष्प -
प्रोद्यत्सौगन्ध्यबद्धश्वसनसुरभिवत्स्वान्तरायां वरायाम् ॥
दीघानर्घप्रमाणावनिगतजयराट्पद्धतौ वृद्धकीर्तौ
यात्रार्थं छात्रकाणां रथ इव विवृतिस्तस्य धत्ते सहायम् ॥ ३९ ॥

मीमांसातर्कशाब्दाभिधघनरसधृद्दिव्यधाराधरेण
टीकाव्याख्यादिसन्दर्शितपथगतिना तेन विक्षिप्य दत्ताः ॥
व्याख्या लघ्व्योऽथ गुर्व्यो गुरुवरजयराड्व्यासराट्पूर्ववाचां
विद्याकाशे च विद्युत्ततिरिव सुदृशां शर्म निर्मान्ति चित्रम् ॥ ४० ॥

ग्रन्थेशः सूक्तभेशः श्रुतिशिखरजटः ब्रह्मसूत्री सुधास्व -
र्गङ्गावान् व्यासवाक्त्रीक्षणपवनमतश्वासवान् स्वोक्तिवासाः ॥
टीकाव्याख्यादिभूषः परमदनहरो युक्त्युमालिङ्गिताङ्गः
मीमांसामांसशाब्दो हरिरतिरुधिरो भाति दीक्षादृढास्थिः ॥ ४१ ॥

वादप्रौढप्रबन्धान् धृतविविधसुधास्वादुचारूरुचर्चान्
प्राचीनाचार्यवाचामनुगमनविधौ बद्धशुद्धाग्र्यसन्धान् ॥

---

३८ - *तर्कताण्डवव्याख्यानवर्णनमिदम् ।*

३९ - *प्रमाणपद्धतिविवरणवर्णनमेतत् ।*

४० - *मोक्षादिधर्मस्वरूपविचारादिप्रबन्धाः अत्र वर्णनविषयाः ।*

४१ - **ग्रन्थेशः** - *आचार्यग्रन्थरुपः महारुद्र इत्यर्थः । ब्रह्मसूत्री, शाब्द इत्यत्र श्लेषः । आचार्यसमग्रग्रन्थाणां समग्रतयैकत्र वर्णनमिदम्॥*

४२ - **यद्विनेति** - *अस्मिन् शतमाने श्रीसत्यध्यानतीर्थश्रीचरणकालानन्तरं माध्वसिद्धान्तं दूषयितुं प्रवृत्ता नैके ग्रन्थाः ।*

१) न्यायामृतसौगन्ध्यविमर्शः = श्रीन्यायामृतार्णवः ।

२) तत्वमार्तण्डः = अभिनवशारदागमः ।

दुर्वाग्गर्वौघनिर्वापणपणसुचणान् वर्णये किन्नु मन्दः
माध्वानां यद्विना नोऽवनमवनितले माननं चाधुना स्यात् ॥ ४२ ॥

चण्डक्रीडः स शौण्डः परवचनरिपोः पीडने पण्डितेशः.
श्रीमन्मध्वागमाब्धेर्विधुरिव बहुधा वर्धकोऽवध्यवाकः ॥
धन्यो मान्योऽस्ति कन्यां भगवति कवितामर्पयन् तर्पितेशः
याऽऽद्याध्यायोन्त्यपादोदितगतियुतवाग्जातिवृत्तिं विधत्ते ॥ ४३ ॥

भव्यं सत्सेव्यदीव्यद्विजयनिजगुरोर्वैभवं वर्णयत्त -
द्दिव्यं काव्यं च नव्यं स्वपितुरपि पितेवास्ति रम्येषु रम्यम् ॥

---

३) विजयीन्द्रपराजयः	=	*विजयीन्द्रविजयवैजयन्ती ।*
४) अद्वैततत्वसुधा	=	*न्यायसुधाकण्टकोद्धारः । (भाग - १)*
५) न्यायचन्द्रिकाभूमिका	=	*न्यायसुधाकण्टकोद्धारः । (भाग - २)*
६) मध्वतन्त्रमुखमर्दनम्	=	*सिद्धान्तभूषणम्।*
(मध्वतन्त्रमुखभूषणरूपविजयीन्द्रतीर्थ श्रीचारणकृतग्रन्थरत्ननिरसनपरमसिवर्य भूषणरूपरिप्पणी सहितम् तथा मध्वमुखालङ्कारनिरसनपरचिन्नस्वामिशास्त्रीकृत लघुटिप्पणी सहितम्)		*(मखिवर्यभूषणाद्याधुनिक परव्याख्याखण्डनपर स्वीयव्याख्यासमेतम्)*

एतेषां सर्वेषां निस्सङ्कोचं खण्डनं विदधतः अखण्ड्या अत एवाद्याप्यदत्तोत्तराः प्रौढप्रबन्धा आचार्यीया एव । तत्रापि सौगन्ध्यविमर्शखण्डनाय न कोप्यन्यः प्रवृत्त इति अवनितले मध्वानामवनं माननमपि आचार्यप्रबन्धाश्रयणेनैवेति भावः ॥

*४३ - **अद्याध्यायेति** - ब्रह्ममीमांसाशास्त्रे प्रथमाध्यायचतुर्थपादे अन्यत्रैव प्रसिद्धानां शब्दानां भगवति समन्वयः यथा प्रदर्शितः तथा कविताविषयेऽपि परैरन्याश्रयतया प्रसिद्धीकृतानां रसालङ्कारादीनां भगवत्येव समन्वयेन सार्थक्यं सम्पादितमाचार्यैरिति भावः ।*

"अलङ्काराः सर्वे यदनुगमनाद्यन्ति भुवने वरालङ्कारत्वं बहुकलुशकृत्तामितरथा ।

इति हि आचार्यैरलङ्कारसङ्ग्रहे प्रमाणारुढा प्रतिज्ञा विहिता । आसमप्ति सार्थकीकृता च ॥

नूत्नस्वानन्दतीर्थप्रियतमगुरुराजात्मजातस्य यस्मा -
ज्जाताऽभाग्यैरलभ्या बुधभुवि वितता नूत्ननारायणाख्या ॥ ४४ ॥

मन्दानन्दाय मन्देतरनिजगुरुराड्वैभवं भव्यभावं
संक्षिप्यावेदयन्ती कृतिरपि मितवाग्बद्धहृद्योरुपद्यैः ॥
अद्धा दत्तां विधत्ते निजवरजनुषा नूत्ननारायणाख्यां
विख्यातामर्थपूर्णामणुतनुरपि यास्त्यर्थसामर्थ्यपृथ्वी ॥ ४५ ॥

तीर्थक्षेत्रेश्वराणां सुविततयशसां दिव्यमाहात्म्यजातं
नैकैश्श्लोकैश्च लोकेश्वरसुखकरणैर्वर्णयच्चारुवर्णैः ॥
नूत्नं तत्काव्यरत्नं बुधहृदयगतं वादिराजार्यकाव्या -
दित्यच्छायेति तर्कं दृढयति खलु तत्पद्यविद्याविलासे ॥ ४६ ॥

४४- श्रीगुरुवैभवमहाकाव्यवर्णनमिदम् । आचार्याः पञ्चदशदिवसेषु पञ्चदशसर्गात्मकमिदं महाकाव्यं विरचय्य गुरुवर्याणां श्रीमत्सत्यध्यानतीर्थ श्रीचरणानां शततमे जयन्त्युत्सवे १९७२ तमे क्रिस्ताब्दे अनितरसाधारणवैभवविशिष्टोत्सवपुरस्सरं प्रकाश्य गुरुसेवां सम्यगाचेरुः । 'अभिनवानन्दतीर्था' इति विख्यातानां निजगुरुणां महावैभवं वर्णयदिदं नवनवरसालङ्कारसुमधुरं भक्त्युद्रेककरं महाकाव्यमवलोक्य, स्वयं 'अभिनवकालिदास, बाणभट्ट' इति विश्रुता कविवर्याः श्रीगलगली रामाचार्याः नितरामुद्रिक्तानन्दतुन्दिलाः सहृदयाः, श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादानां वैभवं सरसमधुरसुमध्वविजयमहाकाव्येन वर्णितवतो कविकुलतिलक श्रीमन्नारायणपण्डिताचार्यानेव स्मरन्त एवमस्तुवन् ।

"सत्यध्यानगुरोर्मुनेरभिनवस्वानन्दतीर्थप्रथा -
भाजः श्रीगुरुवैभवाभिधमिदं माहात्म्यसंस्फोरकम् ॥
नव्यं भव्यदकाव्यमाशु रचयन् श्रीश्रीनिवासः कवी -
ज्ञानो भाति महामना अभिनवो नारायणः पण्डितः ॥" इति ॥

४५ - अणुगुरुवैभवकाव्यवर्णनमिदम् ।

४६ - तीर्थक्षेत्रविलासस्तुतिरियम् ।

श्रृङ्गारानङ्गतातस्सरसमधुरवाग्द्वारकान्तर्निवासः
हृद्यालङ्कारवासास्तदमलधिषणागोपयोषिद्विलासः ॥
भक्तिश्रीप्रेमपूर्णः मुदितबुधगणो विप्रसन्देशकृष्णः
चक्रेऽलं मेघदूतं खलु निहतमुखं पौण्ड्रकं वासुदेवम् ॥ ४७ ॥

गूढत्वप्राप्तशङ्काऽगणितमणिलसत्स्वान्तरं क्षारवारं
पारावारं च तीरावधिमकृतमितं कुम्भभूरित्यचित्रम् ॥
तच्चित्रं बालकानामणुहृदि कवन व्याप्तसद्विष्णुपादं
नैकालङ्काररतारं निरवधिकमसौ न्यक्षिपत् क्षिप्रमित्थम् ॥ ४८ ॥

नानारूपस्य विष्णोरगणितमहिमावर्णनासक्तवर्णं
नूत्नं नाम्ना सहस्रं नवरसमधुरं सुन्दरोदारकाव्यम् ॥
भक्त्यम्भोजातराजद्दशमदलमिवाभाति वैराग्यभाजां
प्राप्तालङ्काररासै रसिककविहृदां षष्ठपुष्पेष्विषुः स्यात् ॥ ४९ ॥

लक्ष्मीशं वेङ्कटेशं कुलपतिमतुलं प्रार्थयन्ती कृपार्थं
शुद्धैः पद्यैरनेकैर्वरनिगमशिरोवेद्यहृद्यार्थबद्धैः ॥
कारुण्याख्याननाम्नी कृतिरजितकृपां नेत्रजां कारयन्ती
नूनं नेत्रावतीं तां शुभदहरिदयाविष्णुपादीं विधत्ते ॥ ५० ॥

---

४७ - विप्रसन्देशकाव्यवर्णनमिदम् । विप्रसन्देशकाव्ये मेघदूतस्थापातरमणीयार्थान्तरन्यासाद्यलङ्कारेषु अस्वारस्यप्रदर्शकार्थान्तरन्यासाद्यलङ्कारग्रन्थनात् 'मेघदूतं पौण्ड्रकं चक्रे' इत्यत्र वर्णितम् ।

४८ - अलङ्कारसङ्ग्रहस्तोत्रमिदम् ।

अलङ्काराः सर्वे यदनुगमनाद्यन्ति भुवने वरालङ्कारत्वं बहुकलुषकृत्तामितरथा ॥

त्रयीशास्त्राह्लादाकरकवनवाणीमृगदृशां अलङ्कारः सारो जयति स उदारो यदुपतिः ॥

इत्यलङ्कारसङ्ग्रहोक्ताचार्यकृतसङ्ग्राहकमिदं ***कवनव्याप्तसद्विष्णुपादमिति*** *॥*

४९ - भक्त्यम्भोजात इति - भक्तिर्नवदला इति प्रसिद्धिः । विष्णुसहस्राख्यमिदं काव्यं श्रवणादिवत् विशिष्टभक्त्याधायकतया दशमदलस्य पदमधिरोहतीति भावः । भगवति अलङ्कारसमन्वयार्थं ''अलङ्कारसङ्ग्रहस्य'' प्रवृत्तिरिव श्रृङ्गारादिरससमन्वयार्थं श्रृङ्गारस्तबकादियुततयाऽस्य प्रवृत्तिरिति सूचितं रासैरिति ॥

५० - श्रीवेङ्कटेशकारुण्याख्यानस्तुतिरियम् ।

विष्णोर्लीलां स्तुवन्ती सुमधुरलहरीनामधेयं धरन्ती
धीरान्तर्यं हरन्ती कृतिरपरकृतीर्लीलयाऽलं जयन्ती ॥
अद्धा श्रद्धाधनानां पठनरतरसज्ञाधरत्सद्वराणां
भक्त्यब्धिं कौमुदीवत्कलयति हृदये नित्यमुद्रेकयुक्तम् ॥ ५१ ॥

प्रासश्वासाशनेते श्रुतिमणिलसिते दिव्यहस्तावलम्ब -
स्तोत्रानन्ते हृदन्तो विलसति विमले भक्त्यकूपारमध्ये ॥
नायातश्चेद्रमेशो यदि भवति तदा शेषशायित्वलिङ्गं
नूनं विष्णुत्वसिद्ध्यै व्यभिचरितमुतासिद्धिबद्धं भवेद्धि ॥ ५२ ॥

कल्याणं पाठकाणां पठदमलहृदां वेङ्कटेशप्रसादात्
कुर्वाणा वेङ्कटेशप्रभुवरचरितं हृद्यपद्यैर्ब्रुवाणा ॥
नूत्ना तेन प्रणीता स्तुतिरपि मितवाग्भूषिताऽभूतपूर्वा
स्वान्तः पृथ्वर्थपूर्णा भजति जगति सा बालकृष्णास्यकीर्तिम् ॥ ५३ ॥

स्तोत्राणां चित्रकीर्तिप्रततसुजगतां वक्तृपावित्र्यदानां
तस्याश्वग्रीवमध्वप्रभृतिगुरुवरप्रीतिभूतिप्रदानाम् ॥
चित्तार्चाद्याभिधानामगणितगुणसंवर्णनं भाति विष्णो -
र्नानाज्ञानिप्रणीतस्तुतिगणनमिवाशक्यसाध्यं ममेदम् ॥ ५४ ॥

काव्याग्रीयोत्तमाङ्गीं हरिपदनतसद्दर्शनां प्रासहास -
स्तुत्यास्यां खण्डकाव्यस्तनभरनमितां वृत्तवासस्सुबन्धाम् ॥

---

५१ - *विष्णुलहरीस्तुतिरियम् ।*

५२ - *अनेकभुजङ्गप्रयातवृत्तविलसितश्रीहयग्रीवहस्तावलम्बस्तोत्रवर्णनमेतत् ।*

५३ - *श्री श्रीनिवासकल्याणाष्टकस्तुतिरियम् ।*

५४ - *मानसपूजाद्यनेकस्तोत्रस्तोत्ररूपमिदम् ।*

५५- ***काव्याग्रीयम्*** *- महाकाव्यं गुरुवैभवाभिधम् ।* ***स्तुतयः*** *- मानसपूजादयः ।* ***खण्डकाव्ये*** *- तीर्थक्षेत्रविलासविप्रसन्देशरूपे ।* ***नानालङ्कारेति*** *अलङ्कारसङ्ग्रहग्रहणम् ।* ***सरसेति*** *- विष्णुसहस्रग्रहणम्।*

नानालङ्कारवन्तीं सरसहृदयसन्देशमाश्वर्पयन्तीं
प्रेम्णा पूर्णां सुवर्णां हरति सुकवितारुक्मिणीं किं न कृष्णः ॥ ५५ ॥

नित्यं सिद्धान्तसेवारतसकलकरानेकशाखासुरेखा -
ऽगण्यान्यायोक्त्यरण्यानलतुलविलसत्पुण्यवाणीहिरण्यः ॥
अर्वाचीनोऽपि चार्वाकृतिरयमयते टिप्पणीकारनिष्ठं
प्राचीनत्वं जानानामिति समयति सम्मानतां चाभिमानम् ॥ ५६ ॥

भाषालेशेन लभ्ये जगति बहुविधे माननेऽपि स्वकाव्य -
प्रौढग्रन्थादिजातं कृतमखिलजितः केवलं पूजनार्थम् ॥
मत्कृत्यं पश्यतेत्थं सुकृतहतिभिया यागवत्तेन नोक्तं
तस्मादस्य प्रबन्धप्रणयनविषये वर्णनं विश्वमान्यम् ॥ ५७ ॥

आर्यस्यामरभारतीविरचितस्तोत्रौघवद्राजते
हृद्यावद्यविदूरपद्यनिचयः कार्णाटवाण्या कृतः ॥
साध्वीनामधुनाऽपिभाति मधुरां सद्भक्तिभुक्तिं दद -
द्यो दिव्याक्षयपात्रचित्रसुयशःपीयूषपात्रायितः ॥ ५८ ॥

ग्रन्थान्न प्रकटान् व्यधादिति बुधो विद्याविलुब्धोऽपि नो
दुर्ग्रन्थप्रहतिप्रदप्रकटनैः क्षिप्रं सतः प्रीणयन् ॥
यश्चक्रे स्वपदाश्रितानतिजडान् शिष्यांश्च लोके चलद् -
ग्रन्थान् दुर्मतनाशने च कुशलान् तस्मिन् कथं लुब्धता ? ॥ ५९ ॥

रुक्मिणीं ***नकृष्णः*** *- कृष्णभिन्नः हरति किम् ? कृष्णः न हरति किम् ? इति द्विधा योजना । आचार्यकवितायाः समग्रतया एकत्र दर्शनमतात् । श्रीकृष्णार्पणमस्तु इत्यास्यापि निरूपणमिदम्॥*

५६ - ***अर्वाचीनः*** *- टिप्पणीकारनिष्ठं प्राचीनत्वं अयते - प्राचीनटिप्पणीकारसदृश इति जनानां अभिमानं समानतां सम्यक् अयति - इदमभिमानं सम्यक् मान (गौरव) रूपमित्यर्थः । प्रमाणमिति च भावः ।*

पीठाधीश्वरसोदरप्रभृतयो नानाप्रदेशस्थिताः
विप्रा वैदिकधर्ममात्रनिरता यच्छात्रतामागताः ॥
विद्यादानकृतिप्रकाशमधुरोपन्यासतृप्ताश्रिताः
तत्प्रीत्याकृतिशिष्यसन्ततिनुतिर्नूनं महासाहसम् ॥ ६० ॥

शिष्यत्वं खलु यस्य शुभ्रयशसो विश्वप्रशस्तीयते
यद्ग्रन्थस्तुतिरद्भुता गुरुगुणस्तोत्रायते नूतना ॥
सत्यध्यानयतीश्वरस्य करुणा यन्मूर्ध्नि रत्नायते
तच्छात्रव्रजवर्णनं श्रवणयोर्भूषायते शृण्वताम् ॥ ६१ ॥

व्यासार्यप्रततयशःप्रभूतसम्पद्वेदान्तावनरतमाध्वपीठराज्ये ॥
राजेव द्विजनिचये विराजमानः लक्ष्मीशस्तदमलविद्ययातिरेजे ॥ ६२ ॥

लक्ष्मीशोऽलभत गुरुत्वमाश्रमेण ध्यानार्याश्रयणगुणेन मित्रभावम् ॥
शिष्यत्वं तदुदितविद्ययास्य भेजे तच्चित्रं त्रयमिह दुर्लभं निविष्टम् ॥ ६३ ॥

श्रीरङ्गे यतिपतिना च चन्द्रिकायाः टीकाकृद्गुरुवरसन्निधौ सुधायाः ॥
तेनाऽचीकरत सुमङ्गलोत्सवं यस्सामर्थ्यं ननु वचनस्य दिव्यमस्य ॥ ६४ ॥

सद्वाताशनशयने च ताण्डवस्य माध्वानां विजयदमङ्गलोत्सवेन ॥
सम्प्राप्तस्वविततकीर्तिसौरभस्य लक्ष्मीशं कुसुममिवातनोत्स मूलम् ॥ ६५ ॥

---

६२ - *तदुक्तं निर्मत्सरैः पण्डितवरेण्यैः श्रीगलगलीरामाचार्यैः -*

''सूनुः सत्त्विकमौलिरत्नगुरुराजाचार्यपुण्यात्मनां
सत्यध्यानमुनीशितुः प्रियतमः शिष्यो गुरूणां गुरोः ॥
छात्राणां धिषणावतां च निपुणश्शास्त्रेष्वलं देशिकः
पीठाधीश्वरपाठकोऽप्रतिभटो वादाहवेऽयं पटुः ॥ '' इति ॥

६५ - **सद्वाताशनशयने** - *श्रेष्ठानन्तशयनक्षेत्रे ।*

(वि - ६७)
पूज्याचार्यसविधे प्रवचननिरता:
तदनुजा: पण्डितवर्य श्री केशवाचार्या:

(वि - ६३)

कुन्दापुर व्यासराजमठाधिपैः श्री १०८ श्री लक्ष्मीशतीर्थश्रीपादैः
सहिताः पूज्याचार्याः

क्षेत्रेषु द्विजमहितेषु मङ्गलानि ग्रन्थानां गुरुवरकर्तृसन्निधाने ॥
तेनायं यतिपतिना च कारयन् सन् चक्रेऽलं गुरुवचनामृताब्धिपूर्तिम् ॥६६॥

शेमुष्या अनवरतं परिश्रमेण दुर्वादे करिणि हरेः पराक्रमेण ॥
आर्यस्य द्वितयसहोदरे च शिष्यश्रेष्ठत्वं लसति यतौ यथाऽऽश्रमेण ॥ ६७ ॥

दुर्धर्षो मितधिषणैरयं मनीषी श्रीहर्षोऽखिलमतखण्डनौदनेन ॥
आदर्शो विशदविचारदर्शनेन शीर्षस्योत्तमजनुषो विशोभतेऽलम् ॥ ६८ ॥

आचार्यप्रखरकृतिप्रभाकरेषु राजत्सु प्रतिमतदस्युभीतिदेषु ॥
चन्द्राभा जगति जयन्ति तत्कृतीन्द्रा मन्दाक्ष्युत्पलसुखदानुवादभासाः ॥ ६९॥

सङ्गीते वरज इवानुजोर्ध्वकस्य चातुर्यं विदधदमोघवादनेऽयम् ॥
अग्रेजं तमनुससार धीरराजः गानं सल्लयलसितं यथा हि तालम् ॥ ७० ॥

सम्प्रीताग्रजसुखतीर्थविष्णुतीर्थःविद्याधीश्वरसहजातकेशवार्यः ॥
को वेत्थं न च विदितस्स केशवार्यःविद्याधीश्वरसुखतीर्थदार्यदासः ॥ ७१ ॥

विख्याते क्रतुनगरेऽग्रजप्रवृत्तं विज्ञानक्रतुमतुलं तनोति योऽलम् ॥
तन्नानास्तुतिरपि मज्जनायते मे तद्वर्याग्रजकरुणार्णवे सदैव ॥ ७२ ॥

सौन्दर्यद्युतिजितगन्धसारमूर्तिः बाह्लीकद्विगुणितरम्यहार्दकीर्तिः ॥
आचार्याश्रितिनिहताखिलान्तरार्तिः भीमाख्योऽभजदिममाप्तभक्तिभूतिः॥७३॥

श्रीन्यायामृतकृतिदेवताग्रजातं लेभेऽयं फलमपि पक्वमर्णवाख्यम् ॥
सत्पक्षिद्विजसमुदायमध्य आदौ कानीनाच्छुक इव सात्वतं पुराणम् ॥ ७४ ॥

---

७३ - ***भीमाख्यः*** - *श्रीसन्तेबिदनूरु भीमसेनाचार्यः ।*

वागीशात्मजकविताख्यरुक्मिणीसत्सन्देशं सविशदमर्पयन् स कृष्णे ॥
कुर्वाणोऽनुवदनमस्य भासते तत्सन्देशप्रदकरविप्रयुग्मरूपः ॥ ७५ ॥

सद्ग्रन्थानुवदनभानुना दिनेनः सद्ग्रन्थप्रवचनरोचिषा निशेनः ॥
आचार्योदितपथदीक्षितस्वयानः आचार्यं भजति सदा स भीमसेनः ॥ ७६ ॥

स्याज्ज्ञाने गुरुकृपया त्रिविक्रमत्वं विप्राणां तनुमनसा च वामनानम् ॥
इत्यस्योत्तमवचसो निदर्शनाभो भात्येतद्गुरुकरुणस्त्रिविक्रमार्यः ॥ ७७ ॥

राजेते नरहरिनामधारिविप्रौ सत्कृत्या स्वविहितया सदैव विद्याम् ॥
कुर्वाणौ गुरुकरुणोत्थितां कृतार्थौ अर्थस्यात्र हि वचसा प्रयत्नसाध्यः॥७८॥

आचार्यप्रवरपदाब्जसेवकोन्यः भाति श्रीनिलयपदाभिधेय आर्यः ॥
ध्यानार्यप्रवचनवैभवप्रकाशात् यस्स्वस्थं स्वगुरुपदं तनोति सार्थम् ॥ ७९ ॥

आदर्शो गुरुनियमौघदर्शनेऽयं आकर्षन् शुभधिषणान् स्वरूपभासा ॥
सङ्घर्षन् पिशुनमतासुरैः सुविद्यां संवर्षन् सुखयति साधुमाध्वबन्धून् ॥ ८०॥

तद्रम्यप्रवचनमाक्षिकं पिबन्तः सन्तस्तद्गुरुवचनामृतस्य वित्तिम् ॥
आर्योक्तिश्रुतिरहिता अपि प्रयान्ति श्रीविष्णोर्दशधिषणेक्षयेव देवाः ॥ ८१ ॥

---

७५ - रुक्मिणीसन्देशं (द्वापरे) विप्ररूपेण परमात्मने समर्पितवन्तः श्री वादिराजगुरुराजाः । तत्सन्देशं (विप्रसन्देशं) विरचितवन्तः गुरवः पूज्याचार्याः । वागीशात्मज (वादिराजतीर्थ) कवितारूपरुक्मिण्याः सन्देशभूतं रुक्मिणीशविजयं प्रवचनद्वारा परमात्मने समर्प्य कर्नाटकभाषया विरच्य च विराजमानः भीमसेनाचार्यः पूर्वोक्तविप्रद्वयकार्यकारीति ***विप्रयुग्मरूपः भासत*** *इति कविवर्णनम् ॥*

७७ - ***त्रिविक्रमार्यः*** *- उमर्जी त्रिविक्रमाचार्यः ॥*

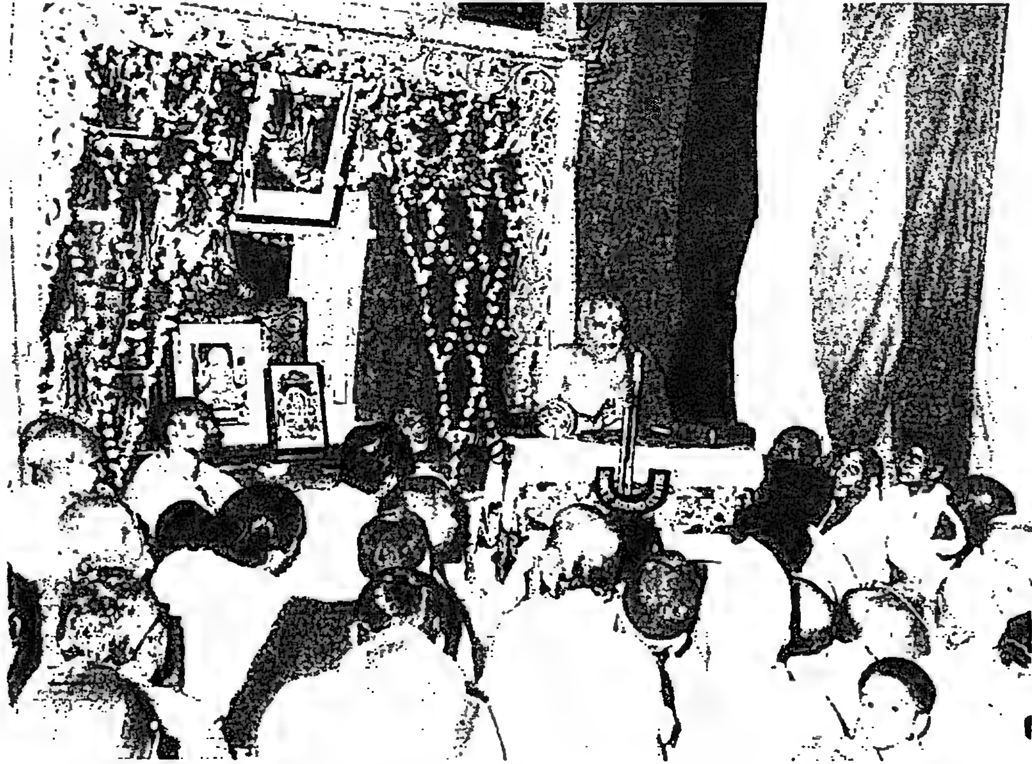
७८ - ***नरहरिनामधारिविप्रौ*** *- श्रीशिरहट्टिनरसिंहाचार्यः बण्ड्वाळ नरसिंहाचार्यः ।*

७९ - ***श्रीनिलयपदाभिधेयः*** *- बाळगारु श्रीनिवासाचार्यः ।*

(चि - ७१)

पून्याचार्यसविधे प्रवचननिरता:
तत्प्रियशिष्या: पन्य वाळगारु श्रीनिवासाचार्या:

(वि - १०४)

उपन्यासपीयूषवर्षकाः पूज्याचार्याः

कः स्यात्तत्पितृकरुणात्रिपुत्रचित्रज्योत्स्नायास्ततपरिमाणवेदनेऽलम् ॥
यल्लेशप्रसरणतो हि लेखनीत्वं प्राप्तैतत्स्तुतिवरलेखने मतिर्मे ॥ ८२ ॥

छात्राग्र्यो भजति जगत्तले द्विजोऽन्य आचार्यं यदुपुरनाथनामधेयः ॥
यो लेभे निजगुरुवर्यषष्टिपूर्तौ श्रीसौधानुवदनतो निजेष्टपूर्तिम् ॥ ८३ ॥

आर्येष्टद्विजतनुजोऽलभिष्ट रामः तत्प्रीतिं तनुजनिभाग्भिरप्यलभ्याम् ॥
तद्बीजं सुकृतमपूर्वपूर्वजन्मसञ्चीर्णं तदितरदस्ति कारणं किम् ॥ ८४ ॥

आर्यं श्रीनिलयापदोन्य विप्रवर्यस्स्यादागोऽभजदिति भूतवाक्प्रयोगः ॥
श्रीन्यायामृतरससारमण्डनेन यस्मात्तद्भजनमभूतपूर्वमास्ते ॥ ८५ ॥

शक्त्याल्पेन धियो मयाऽत्र गणिताश्छात्रास्तु केचित्ततः
किन्तस्यार्यवरस्य शिष्यसरणौ स्यादल्पताधीस्सताम् ॥
शुभ्रेऽभ्रे कृतमर्भकेन गणनं तारासु कासाञ्चने -
त्येतस्मादगणेयतोडुगणगा नह्यस्ति नाशं गता ॥ ८६ ॥

शिष्यानेष शशास शुभ्रयशसः कुर्यात नो विद्यया
यूयं जीवनमित्यमुष्य शिरसाऽऽदेशश्च शिष्यैर्धृतः ॥
मन्ये तानशिषत्तथा स धनतां विद्यागतां रक्षितुं
विद्यायाः क्रयणे कथं नु धनता वर्तेत चिन्तां कुरु ॥ ८७ ॥

स्यात्केषाञ्चिदिहाद्य शिष्यशतकं किं तेन यत्र स्थित
एकोऽन्तेनिवसंश्च वेदविहिते कृत्ये न दीक्षायुतः ॥
शिष्यास्तस्य तु नैजधर्मनिरता येऽन्यांस्तथा कुर्वते
तेष्वेकस्य तुलां न याति शतकं वाङ्मात्रपौरुष्यकम् ॥ ८८ ॥

---

८३ - *यदुपुरनाथनामधेयः* - मैसूरु द्वारकानाथाचार्यः ।

८४ - ***आर्येष्टः*** - *बागलकोटे अनन्ताचार्यः । तत्तनुजः रामः - बागलकोटे रामाचार्यः ।*

८५ - ***श्रीनिलयपदः*** - *श्रीनिवासाचार्यः ताम्रपर्णी ।*

येषां माध्वपथेऽभवच्छुभगतिस्तच्चारुवाक्चर्यया
तत्सर्वं भुवनं सदैव खलु तच्छिष्यत्वभूत्याश्रयः ॥
यस्मिन् शेषगिरीशवर्यनृहरी विप्रोत्तमौ भूतले
कीनाशोत्तरदिग्भवध्रुवनिभौ सत्संस्तुतौ लौकिके ॥ ८९ ॥

यद्दिव्यस्वनशोभितप्रवचनप्रोत्थोग्रसंशासनात्
शिष्यत्वं जगताखिलेन समितं सन्मार्गदीक्षावता ॥
तस्यार्यप्रवरस्य च प्रवचनं पीयूषभाभाजनं
गण्यान्यातुलपुण्यपूर्णजनताकर्णैकलभ्यं भुवि ॥ ९० ॥

मात्सर्येण जिगीषया विमलया भक्त्याऽथ वित्तीप्सया
वक्तृश्रोतृविमर्शकादिजनता प्राप्ताऽखिलाऽऽशंकिता ॥
यस्योपन्यसनं शृणोति वदनैः कर्णैरुतेतीक्षकैः
बाह्यैस्तन्मधुरस्वनप्रवचनं कः पूर्णमावर्णयेत् ॥ ९१ ॥

पूर्वेद्युःश्रुतसुन्दरप्रवचनस्तुत्यादिनानास्वने
तत्रस्थे जनसागरे विशति सत्यार्येऽनुभूताऽद्भुता ॥
तद्भाषामृतपानकातरजनैस्सर्वत्र निश्शब्दता
तद्विक्षासरिदन्तरस्थितिबलाद्बालैरपि व्यापृता ॥ ९२ ॥

रागालापविलासशालिमधुरार्थापादमौळ्याभिध -
श्लोकेन स्तवनं गुरोर्बुधवरे भक्त्या दधत्यादितः ॥
बालाश्चित्रकथाश्च तत्त्वमबलास्तत्र स्थितं पूरुषा
धीरा दुर्मतनाशमित्थमखिलाः कांक्षत ऐक्षन्त तम् ॥ ९३ ॥

---

९१ - येन केनापि निमित्तेन उपन्यासं श्रोतुमागता जनता एष्यद्विषयकुतूहला विस्मृतबाह्यप्रपञ्चा तदुपन्यासश्रवणमात्रमग्नतया अपिहितवदना भवतिस्म । तद्विक्षकाणां तदा इयमाशङ्का - श्रवणाय खलु कर्णौ उन्मुखीकर्तव्यौ । किमर्थं मुखमुद्धाट्यते ? इति । तदुत्प्रेक्षा इयमिति भावः ॥

तत्रादौ विबुधेन तेन रचिता व्याप्ताऽद्भुता भूमिका
सद्विद्याबदरेच्छुपक्षिवसतेः पाराशरक्षेत्रवत् ॥
भक्तिस्त्रीप्रियकृष्णपादविहृतेर्वृन्दावनक्षेत्रवत्
दुर्वाक्कौरवहारिघोरसमितेर्जाता कुरुक्षेत्रवत् ॥ १४ ॥

यद्वाणीश्रवणेन मार्गगमनं त्यक्त्वाऽथ यं पश्यतां
यूनां नेत्रपथे प्रवेशरहिता मार्गे बहिस्तिष्ठताम् ॥
मञ्जीराद्भुतशिञ्जितोह्ययुवतीपादागतेः पद्धतिः
तद्वाक्पद्धतिरास्त धर्मकथने भैमीव तीक्ष्णा सदा ॥ १५ ॥

सौधस्योपरि सौधवत्स्वविषयं विष्णोःपदान्तं तदा
साहित्यादिकलाख्यविग्रहकुलैर्विस्तारयन् भूषयन् ॥
विश्वव्यापृतविश्वकर्मसदृशः कीर्त्या स विप्रोत्तमः
रेजे भूसुरमण्डलेन महितः भूविश्वकर्मप्रभः ॥ १६ ॥

स्वोक्तार्थेऽगणितप्रमाणगणतस्साधुत्वसंसाधकं
आक्षेपोत्तररूपदुःखसुखयोरूह्यान्ययोः कारणम् ॥
सन्तो वीक्ष्य यशोद्रिशृङ्गनिलयं तं श्रीनिवासं तदा
संसारे सुखदुःखहेतुमविदुः श्रीश्रीनिवासं न किम् ॥ १७ ॥

विश्वेषां विशयाश्रयोग्रविषयं वैदुष्यतः शोधयन्
नानामानपुरस्सरं बुधवरस्संवर्णयन् लीलया ॥
तेषां संशयनाशमाशु सुदृशा विश्वज्ञवाचा दधत्
किं जातो विशयो न वेति विशयं चक्रे स विश्वाश्रयम् ॥ १८ ॥

अद्वैतादिकुवादवेद्यविषयः तीक्ष्णं विषं केवलं
पीयूषं दशधीप्रदर्श्यविषयः नित्यामृतत्वप्रदद्वि ॥
आर्ये बोधयतीति दुर्मतविषं कांक्षेद्विजः को नु तं
यस्मादाशु विनाशमेत्यमरता विप्रस्थिता भूतले ॥ १९ ॥

या जाता जनतान्तरे मृदुतरे दीक्षा तु तत्राक्षया
सिद्धान्ते प्रचुरान्तरेण विवृते तद्धीमदुक्तेस्तदा ॥
मोहाहार्यविहारसंहतिकृतौ चातुर्यवत्याः पुरः
दार्ढ्येस्याश्च बिडौजसोऽतिसुदृढं वज्रं च तूलायते ॥ १०० ॥

अज्ञानामयपीडनेन बहुलं ग्लानाननान् सज्जनान्
नैष्ठुर्यासहतत्वजायुभजने बालौघवच्चञ्चलान् ॥
मातेवायमपाययत्करुणया विप्रः प्रमाता तदा
निक्षिप्यातिविचित्रचारुचरितक्षौद्रे च तत्त्वौषधम् ॥ १०१ ॥

तत्कालीनमयं प्रसिद्धविषयं गृह्णन् कथां वर्णयन्
वक्ति स्माखिलकालसिद्धमतुलं तत्त्वामृतं केवलम् ॥
तत्कालीनजना इवाज्ञसुखदं तत्कालतत्वानृतं
तत्कालीनबुधोऽपि नोच इति किं तेषां स कालेऽभवत् ॥ १०२ ॥

सौन्दर्याचलभूमिकाभिधभुवि प्रोद्भूतनानाकथा -
वृक्षाग्रस्थितत्वपुष्पनिकरं दासालयः संश्रिताः ॥
तत्सारं समगृह्णतैवमिति तत्पद्यानि गायन् वदन्
स व्यासोक्तिपयस्सु दाससुपदक्षौद्रं तदामेलयत् ॥ १०३ ॥

हृत्पात्रे स कथापयोऽमितसुहृद्वत्सां दुहन् व्यासगां
कुर्वन् भक्तिरसेन तद्दधि सुधीमन्थेन मथ्नन् द्विधा ॥
आक्षेपोत्तरतस्समुद्धृतमथो सत्तत्वनव्योद्धृतं
दासोक्त्यग्निरुचा मुदाज्यकृदभात् सद्दीपसन्दीपकः ॥ १०४ ॥

कल्याणप्रभृतिप्रसिद्धविविधश्रोत्रौघशर्मप्रदैः
रागैर्दासवचांसि सुस्वरमयं गायंस्तदर्थं वदन् ॥
तारं चारुतरस्वरं तदुपसंहारे स धारामरः
कुर्वन् सर्वहृदन्तरिन्दुवदभूद्रत्नाब्धिमुद्रेचयन् ॥ १०५ ॥

स्यात्केषाञ्चन पाटवं प्रवचने किन्त्वत्र नो वर्तते
निर्दुष्टो विषयो हि यत्र विषयो नास्त्यत्र तत्पाटवम् ॥
किन्त्वार्ये द्वयमद्भुतं च मिलितं गानेन साकं ततः
तस्याकर्षकशर्मदप्रवचनं लोकेऽतुलं लक्ष्यते ॥ १०६ ॥

श्रीमद्भागवताटवीं भवरवेस्तापातपं हारितुं
विष्टानामटतां कथाध्वनि सतां श्रीकृष्णकल्पद्रुमम् ॥
आर्ये दर्शयति श्रितास्तरुमिमं बालाः फलं चाबलाः
पुष्पं पुष्परसामृतं भुवि सुराः प्राप्तुं प्रसादाभिधम् ॥ १०७ ॥

वैशम्पायनवर्णितं सुविततग्रन्थं महाभारतं
वैशम्पायनवत्प्रवर्णयति भूदेवोत्तमेऽस्मिन् जनाः ॥
श्रोतारो ददृशुश्च सञ्जय इव क्षिप्रं हि दिव्याक्षिभिः
तस्यास्याभिधदर्पणे बहुविधं युद्धाद्यमद्धा तदा ॥ १०८ ॥

श्रीरामायणवर्णनश्रवणतः पूर्णा जनाः शर्मणा
वक्तारं धरणीसुरं च रुचिरं विद्वद्वरं मेनिरे ॥
आर्यं वानरवर्यमारुतिकृपापीयूषवर्षावृतं
नो चेत्तादृशवर्णनं तु धरणौ कुर्यान्नु को वा नरः ॥ १०९ ॥

गीता भारतसङ्ग्रहेति कथिता तस्याश्च वक्ता तथा
को युष्मास्विति पृच्छति प्रियगुरौ प्रादर्शि येनैतयोः ॥
पर्वाध्यायनवद्वयस्य च मिथः सम्यङ्नवीनान्वयः
तद्गीतामृतपानतस्स्वविहितासक्त्याऽर्जुनोऽभूज्जनः ॥ ११० ॥

श्रुण्वन् श्रीहरिवंशविष्णुमुखसन्नानापुराणादिकं
आचार्येण च वर्णितं जनगणः प्राप्ते समाप्तेर्दिने ॥

---

*११० - **प्रियगुरौ** - श्रीसत्यध्यानतीर्थश्रीचरणे । युष्मास्विति - शिष्येषु मध्य इत्यर्थः ।*

श्वो नैवं भवितेति चिन्तनयुतो म्लानोऽपि तावद्दिने
लब्ध्वा साधु भवौषधं भुवि बभौ साक्षात्परीक्षिन्निभः ॥ १११ ॥

दिव्ये भव्यदरुक्मिणीशविजये काव्येऽथ तद्वर्णिते
सद्वातागमपोषितां सुकवितां दृष्ट्वोत्तमां सूत्रिणीम् ॥
निर्वातागमतः कृशां कुकवितां निस्सूत्रिणीं स्वैरिणीं
दुष्कांक्षाविषयोषिदं परभवां ज्ञात्वा जनोऽद्रावयत् ॥ ११२ ॥

सर्वेषामुपकारिणं हरिकथापीयूषसाराभिधं
दासाधीशजनिं द्विजः कृतिमणिं गायंश्च संवर्णयन् ॥
सत्तत्त्वानि सुबोधयन् सुजनतां सन्तोषयन् दर्शयन्
दासव्यासवचस्सु स स्वपटुतां श्रीसव्यासाचीयते ॥ ११३ ॥

या भूकम्पनिभा कुवेंपुकपिपद्दुर्पादपोत्पाटने
या बेन्द्रेप्रमुखान् चकार विमुखानर्कों यथा चातकान् ॥

---

११४ - कुवेम्पुनामके कपौ (वौ) श्रीजयतीर्थगुरुं तथा तत्प्रतिपादितं तारतम्यबोधकमध्वसिद्धान्तं अवाच्यवचनैः अन्यायैर्निन्दति सति, माध्वानां महावमानप्रसङ्गे प्राप्ते, लौकिककीर्तिभङ्गभिया तूष्णीं स्थितेषु महत्स्थानसमारूढेषु, वैदिकसन्मार्गसंस्थापनदीक्षितः श्रीआचार्यस्सत्वरं महिषपुरमेत्य तन्निन्दावचनानां सम्यगुत्तरं प्रददत् साहित्यसङ्गीतादिकलाभिः सद्युक्तिसंसिक्तस्वोक्तिभिर्हास्यरसधाराभिश्च लौकिकानामपि हृदयङ्गमतया श्रीमध्वसिद्धान्तोक्ततारतम्यादिप्रमेयसमर्थनं तथा श्रीजयतीर्थगुरुवर्यमाहात्म्यं न्यरूरुपत्। तदा ताडनाय सपाषाणखण्डहस्तमण्डिता मूढपाषण्ढपिण्डा अपि करतालपरित्यक्तशिलाकलाः अमन्दहासखण्डितमौढ्या बभूवुः, कुवेम्पुरपि सकम्पः पलायित इति कथासङ्ग्रहोऽयम् ॥ ***या भूकम्पनिभेति*** *॥*

बेन्द्रेप्रमुखानिति ॥ द.रा.बेन्द्रे प्रमुखाः सर्वे कन्नडप्रमुखमहाकवयः क्रतुपुरे वीरनारायणदेवस्थानस्य पार्श्वस्थले प्रवर्तितायां गोष्ठ्यां श्रीआचार्यभाषणे कन्नडसाहित्यप्रावीण्यं शृङ्गारहास्यादिरसरञ्जितवाणीलहरीं च संश्रुत्य ''इतः आसममि भवन्त एव भाषणचणाः यतो भवदद्भुतगम्भीरहास्यशृङ्गारादिरस-पूर्णवाणीश्रवणानन्तरं अन्येषां गिरः को वा श्रुणुयात्?'' इति वदन्तः विमुखा अभूवन्नित्यादि कथासङ्ग्रहोऽयम् ॥

या द्वैतारिदिवाकरादिनुतगोस्वाच्छादनेऽरिप्रभा
भाषापञ्चककाञ्चनाञ्चितरुचा साऽऽचार्यवागर्च्यते ॥ ११४ ॥

श्रुत्या यन्नदगर्जितस्य शिखिनो भूत्वा बभुर्भुसुराः
योषा वैदिकवेषभूषणपणा यद्भाषया चाशुभन् ॥
फुल्लं बालकलोललोककमलं यस्मात्कृतं लीलया
तस्याचार्यवरस्य च प्रवचनं किं वा स्तुवेऽहं जडः ॥ ११५ ॥

आर्यस्येदृशसुन्दरप्रवचसो माहात्म्यमत्यद्भुतं
नूनं तद्धरिभक्तिमात्रसुफलं पाण्डित्यतो नोत्थितम् ॥
स्वस्मिन् यस्य च नास्ति भक्तिरजिते किं शक्नुतेऽयं नरः
स्वान्येषां हरिभक्तिदप्रवचनं कर्तुं धरित्र्यामहो ॥ ११६ ॥

R.R. दिवाकरनामको लौकिकधुरीणः हुबलीनगरे श्रीआचार्यप्रवचनमत्यद्भुतं मध्वसिद्धान्तस्यैव युक्तत्वमिति प्रतिबोधकं श्रुत्वा अन्ते "आचार्यः महान् कलाकारः । अत एव मध्वसिद्धान्तवत् अद्वैतादिपरमतमपि आचार्यप्रवचने सति एवमेव पाराम्यं प्राप्नुयात् । नात्र कस्यचिन्मतस्य श्रेष्ठत्वम् ॥" इति आचार्यस्तवनरूपेण मध्वसिद्धान्तदूषणं चकार । तदा तूर्णमुत्थाय प्रवचने समाप्तेऽपि पुनः प्रवचनं आरभ्य 'सङ्गीतसाहित्यादिसकलकलानां मध्वसिद्धान्तविनियोगेन पारम्यं न तु अन्यथा' इति प्रतिज्ञाय यावद्दिवाकरः क्षमां न याचते तावत्प्रवचनं अनेकघण्टापर्यन्तं निशीथेपि विदधानः श्रीमद्द्वैतमतसमर्थनमकरोदाचार्य इति कथासङ्ग्रहः ॥ या द्वैतारीतिं ॥ अत्र श्लेषश्च ॥ द्वैतस्य - जयद्रथविदारणरूपद्वैतस्य अरिः - शत्रुः यः दिवाकरः R. R- दिवाकरश्च, तस्य नुतगौः स्तुतिरूपवाक्यं प्रकाशश्च, तस्याःसु आच्छादने अरिवत् श्रीकृष्णचक्रवत् प्रभा यस्याः सेति ॥ भाषापञ्चकम् - संस्कृत - कन्नड - हिन्दी - मराठी उर्दू इति । रुचेत्यनन्तरं सहितेति शेषः । अथ वा "टांप चैव हलन्तानां यथा वाचा निशा दिशा" इत्युक्तरीत्या टाबन्तः शब्दोऽयम् ।

११५ - धारवाडनगरे १९५२ - १९५४ (क्रिस्ताब्दे) पर्यन्तं प्रवृत्ते महाज्ञानसत्रे धर्मिकप्रश्नोत्तरवेलायां पण्डितैरन्यैर्विद्यार्थिगणकृतप्रश्नानामुत्तरेऽसञ्जाते क्रतुपुराद्रात्रावेव सबहुमानमाहूतस्सन् समागतः श्रीआचार्यः तत्प्रश्नानामुत्तरं यच्छन् प्रवचनकरोत् । तदा सर्वे ५० सङ्ख्याकाः विद्यार्थिप्रभृतयः परदिने शिखामण्डिताः आचार्योत्तरहृदयङ्गमताया अभिव्यक्तिमकुर्वन् । एवमादिकथासङ्ग्रहः ***श्रुत्येति*** *॥*

वाक्यार्थग्रन्थरत्नप्रणयनविनयालङ्कृतच्छात्रयूथ -
भक्त्युद्रेकप्रदायिप्रवचनविधया सुप्रसिद्धश्चतुर्था ॥
धीरस्यायं विचारः परमतहरणे हर्षणे सज्जनानां
त्रय्याः संसेवने गोक्षुरकर इव भ्राजते श्रीमुरारेः ॥ ११७ ॥

मुक्तीशे तस्य भक्तिं दृढतरमधुरां वच्मि किं यद्बलेन
तस्यासीज्जन्म शुद्धप्रचुरमतिमतासक्तविद्वत्सुवंशे ॥
धीरः श्रीसात्विकार्यो हरिगुरुनिरतः शुद्धिदाता पिताऽभूत्
माता सद्वंशजाता शुभदययमुना वृद्धिदा बुद्धिदाऽभूत् ॥ ११८ ॥

लब्धः सद्ध्यानतीर्थाभिधविबुधपतिः शुद्धकारुण्यमूर्तिः
विश्रान्तोन्दन्तकीर्तिर्नवविफुलमतिर्नाशितस्वाश्रितार्तिः ॥
विश्वग्विद्याप्रदीप्तिः गुरुरपि जयदार्शीर्दसद्वाग्विभूतिः
आर्येणानेन भक्तिद्रुमफलकमलानाथकारुण्यतो हि ॥ ११९ ॥

दुष्टानां दृष्टिकष्टं हरिपदरतिमच्छिष्टनॄणां सदेष्टं
कायायासं सुशर्मप्रदमपि मनसः श्रीशसेवादिरूपम् ॥
तच्चार्वाचारभारं प्रचुरमतिमतं श्रद्धयानुव्रजन्ती
पत्नीपुत्रादिसम्पत् हरिरतिजहरिप्रीतिजाता हि तस्य ॥ १२० ॥

विद्याविद्याप्रदानप्रवचनकविताघोरवाक्यार्थचर्चा -
वादप्रौढप्रबन्धप्रणयनहरिसद्दासवाग्गानरूपः ॥
नानाकारो विचारः परतिमिरहरः धीरमाध्वोक्तिचारः
भक्त्या फल्यप्ययं तद्धरिगुरुचरणाम्भोजभक्तेः फलं हि ॥ १२१ ॥

तीर्थक्षेत्रादियात्राफलमपि सकलं जानकं नैव मे स्यात्
दुर्वादारिप्रदारिप्रथितकृतिततिर्दक्षिणा स्याद्गुरूणाम् ॥
इत्थं सद्भावनावान् हरिगुरुचरणे यादृशीं भक्तिमाप्नोत्
एवं वक्तुं न वक्त्रं प्रभवति मम किं त्वं च मे स्यात्समानः ॥ १२२ ॥

निर्यातो ब्रह्मरन्ध्रात् विबुधगणमणेः सात्विकार्यस्य सूनुः
ध्यात्वा तीर्थेश्वरश्रीपतिमथ सुतनुं त्यक्तवत्या जनन्याः ॥
देहं त्यक्त्वाऽऽप देवं वसनवदिति तद्भक्तिशक्तिं व्यनक्ति
नृणामन्ते हि भक्तिर्भवति यदि सदा भक्तिरीशे विशुद्धा ॥ १२३ ॥

आयान्तं वेङ्कटेशं तिरुपतिपुरतो वीक्षमाणस्तुवानः
स्वोपास्याश्वास्यपूजाकृदमलदिवसे दिव्यगीताजयन्त्याम् ॥
एकादश्यां त्यजन् स स्वतनुमथ गतो व्यासदेवस्य वासं
रेजे धन्याग्रगण्यः सुमहितचरितः सच्छ्रितः श्रीनिवासः ॥ १२४॥

नमस्ते प्राणेशप्रियकुलजने सात्विकसुत
नमस्ते ध्यानार्यप्रियजयदवाक्कार्यलसित ॥
नमस्ते विध्वस्ताखिलकुमत माध्वागमरत
नमः श्रीवासार्य प्रदिश सुदृशं साधुमहित ॥ १२५ ॥

इति निगदितवन्तः सर्वभूदैवतेन्द्राः
गुरुवरपदसक्ताः भक्तिपीयूषसिक्ताः ॥
हृदि धृतगुरुरूपा नेमुरेनं विपापाः
हरिगुरुदयिताग्र्यं श्रीनिवासाभिधार्यम् ॥ १२६ ॥

---

*१२३ - **निर्यात** इति षष्ठी । अद्भुतरीत्या देहोत्क्रमणशालिनोर्मातापित्रोः पुत्रः श्रीआचार्यस्तथैव स्वदेहं त्यक्तवानिति भावः ॥*

*१२४ - १९८० (क्रिस्ताब्दे) रोद्रिसंवत्सरस्य मार्गशीर्षशुद्धाष्टम्यां रात्रौ श्रीआचार्याः "कुलदैवतं श्रीश्रीनिवासः आगतोस्ति। द्वारं उद्घाटयत" इति उच्चैस्स्वशिष्यान् वदन्तः, शिष्यैरदृष्टभगवद्रूपैस्तथा कृते सति, घटिकाद्वयपर्यन्तं नखाशिखान्तं श्रीवेङ्कटेशं अपरोक्षीकृत्य स्वीयनव्यतत्कालकलितश्लोकसङ्कुलैस्तुवानाः, ततः दशम्यां सायङ्काले एकादशीतिथिसमागमे सति दिव्यगीताजयन्तीयोगे स्वोपस्याश्वास्यं पूर्वं पूजितवतः श्रीसत्यनाथतीर्थश्रीचरणानामाराधनदिनसन्निधाने सति स्वतनुं तत्यजुरिति कथा । स्वशिष्यान् प्रत्याचार्यः 'वयमिदानीं बदरीं प्रति गच्छाम' इति अकथयन्निति **व्यासदेवस्य** वासमित्युक्तम् ॥*

कुवाक्पङ्कानर्थक्षयदसुखतीर्थान्वयजनेः
पितुश्शास्त्रच्छात्रप्रवचनकृतो भक्तिसुधया ॥
विचारश्रीवाचा रुचिररचिताचार्यशतक -
त्रये व्यासस्यान्त्यं भवतु हृदयात्यन्तरुचिरम् ॥ १२७ ॥

इति श्री रुचिराचार्यनामकेन बालकेन विरचिते आचार्यशतकत्रये

तृतीयं अन्तिमं च विचारशतकं

समाप्तम्

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ मध्वेशार्पणमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥

१२७ - तीर्थेन पङ्कानर्थपरिहारवत् सुखतीर्थेन कुवादानर्थक्षय इति भावः । तादृशसुखतीर्थवति अन्वये जनिर्यस्य तस्येत्यर्थः । तथा तीर्थान्वयः - तीर्थाचार्य इति वंशः तत्र जनिमत इत्यर्थोऽपि ग्राह्यः । श्रीव्यासदेवशिष्यश्रीसुखतीर्थसच्छास्त्रपानरतस्य सच्छास्त्रोदितवर्त्मना विचाराचारशीलस्य पितुः विचारसम्पद्विषयकवाक्प्रभावेण रुचिररचितमिदं तादृशव्यासदेवहृदयस्य अत्यन्तरुचिरं अतिवल्लभं भवत्विति अर्थपूर्णा हि प्रार्थना ॥

॥ मध्वेशार्पणमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥

ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್

ಕನ್ನಡಾನುವಾದಸಹಿತಮ್

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ

ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್

ಕಥಾ ಶತಕಮ್

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪ್ರತತಾಸಿತಾಂಘ್ರಿಗಗನೋದ್ಯಾನಪ್ರಸೂನಂ ನಖಂ
ಶೀರ್ಷಾಲೇ ಶ್ರಯ ಮೋಕ್ಷಮಾಕ್ಷಿಕಸರೋ ರಕ್ತಂ ವಿರಕ್ತಪ್ರಿಯಮ್ ॥
ಯತ್ಸಂಯೋಗತ ಏವ ಗೌರಗಿರಿರಾಟ್‌ಶೀರ್ಷಂ ತುಷಾರಾಂಶುಮತ್
ಗಂಗಾವಚ್ಚ ಸದಾರುಣಂ ನ ತು ಸಿತಂ ಸತ್ಯಾಶ್ಚ ಚಿಂತಾಯುತಮ್ ॥ ೧ ॥

ಹೇ ಶಿರಸ್ಸೆಂಬುವ ದುಂಬಿಯೇ ! ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ವ್ಯಾಪ್ತವೂ ನೀಲಕಾಂತಿ ಸಂಪನ್ನವೂ ಆದ ಪಾದವೆಂಬ ಆಕಾಶದ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೂವಿನಂತಿರುವ ಉಗುರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸು. ಈ ನಖಕುಸುಮವು ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಸರೋವರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ರಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿರಕ್ತರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಎಷ್ಟು ರಕ್ತ (ಕೆಂಪು)ವಾಗಿದೆಯೆಂದರೇ - ಅದರ ಸಂಬಂಧಮಾತ್ರದಿಂದ, ಬೆಳ್ಳನೆಯ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ (ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ) ಒಡೆಯನಾದ ಸ್ವತಃ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಮಹರುದ್ರದೇವರ ಶಿರಸ್ಸು, ಹಿಮದಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹಾಗು ತಣ್ಣಗೆ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಮತ್ತು ಗಂಗೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದರೂ, ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸತೀದೇವಿಯ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ನಿತ್ಯವೂ ಕೆಂಪಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಸೀತಾನಾಥಪದಾನತಂ ಸುರನುತಂ ದಿವ್ಯಾಕೃತಿಂ ಮಾರುತಿಂ
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪ್ರಿಯಮಾತ್ರದೀಕ್ಷಿತಮತಿಂ ಭೀಮಂ ಚ ಕೃಷ್ಣಾಪತಿಮ್ ॥
ವ್ಯಾಸಾಂತೇನಿವಸಂತಮದ್ಭುತಕೃತಿಂ ವಿಧ್ವಸ್ತದುರ್ಭಾರತಿಂ
ವಂದೇಽಮಂದಮತಿಂ ಯತಿಂ ಚ ಜಗತಾಮಾಚಾರ್ಯವರ್ಯಂ ಗುರುಮ್ ॥೨॥

ಸೀತಾ ದೇವಿಗೆ ನಾಥನಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರದೇವರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುವ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯರಾದ, ದಿವ್ಯವಾದ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ವಾಯುಪುತ್ರ ಹನುಮಂತದೇವರನ್ನು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನು ಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ ದೀಕ್ಷಿತವಾದ ಮತಿಯುಳ್ಳ, ಕೃಷ್ಣೆಗೆ (ದ್ರೌಪದಿಗೆ) ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಭೀಮಸೇನ ದೇವರನ್ನು, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಅದ್ಭುತಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ, ದುರ್ಮತಗಳನ್ನು ವಿಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿದ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯರೂ ಗುರುಗಳೂ ಆದ, ಯತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರನ್ನು (ನಾನು) ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಕಜನಾಭದೈವತಗುರುಷ್ಟೀಕಾಕೃದಿಂದ್ರಸ್ತಥಾ
ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾರ್ಯರವಿಶ್ಚ ವಿದ್ವದುಡುಪೋ ವ್ಯಾಸಾಭಿಧಶ್ಚಂದ್ರಮಾಃ ॥
ರಾರಾಜೀತಿ ರಘೂತ್ತಮಾಪ್ಪತಿರಥ ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜದ್ಯುರಾಟ್ -
ಸೋದರ್ಯೋ ಗುರುರಾಘವೇಂದ್ರಧನದಸ್ತದ್ರಾಜ್ಯಮಾರಾಜತೇ ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ದೇವತಾಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ದೇವಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರೇ ದೇವಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು. ಶ್ರೀ ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರೇ ಇಂದ್ರದೇವರು. ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರೇ ಸೂರ್ಯದೇವ. ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರೇ ಚಂದಿರ. ಶ್ರೀ ರಘೂತ್ತಮಮುನಿಗಳು ವರುಣದೇವರು. ಶ್ರೀ ವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥರೇ ಅಲ್ಲಿ ಉಪೇಂದ್ರ. ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರೇ ಧನ ನೀಡುವ ಕುಬೇರನಂತೆ ಇದ್ದಾರೆ.

ಮಾಧ್ವಗ್ರಂಥಮುಕುಂದಮದ್ಭುತಗುಣಂ ಟೀಕಾರಮೋಲ್ಲಾಸಿನಂ
ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯಾಶು ಮನೋರಥೇಷು ಸುಧೃಶಾಮಾಸೇತುಶೈತ್ಯಾಚಲಮ್ ॥
ಯೋ ದಿವ್ಯೋರುರಥೋತ್ಸವಂ ಚ ಕೃತವಾನ್ ಕೃತ್ವಾ ಕುವಾದಂ ಬಲಿಂ
ಸತ್ಯಧ್ಯಾನಯತಿಃ ಕೃತೀಶ್ವರಪತಿರ್ಮಾಂ ಪಾತು ದತ್ವಾ ಮತಿಮ್ ॥ ೪ ॥

ಜಯತೀರ್ಥವರ್ಯರ ಟೀಕಾ ಎಂಬ ರಮಾದೇವಿಯಿಂದ ಸಹಿತನಾದ, ಅದ್ಭುತಗುಣಸಂಪನ್ನನಾದ ಮಾಧ್ವಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಮುಕುಂದನನ್ನು, ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಮನೋರಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು, ಆಸೇತುಹಿಮಾಚಲ ಪರ್ಯಂತ ದುರ್ಮತಗಳನ್ನು ಬಲಿಯನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿ, ಉತ್ತಮವಾದ ದಿವ್ಯವಾದ ರಥೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡಿದ, ವಿದ್ವಚ್ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ಯತಿಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಮತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ.

ಟೀಕಾಮಾಧ್ವರಥೋತ್ಸವಸ್ಯ ಸರಣೌ ಕೀರ್ಣಾನ್ ಖಲೈಃ ಕಂಟಕಾನ್
ದೋಷಾಖ್ಯಾಂಶ್ಚ ಹರನ್ ಕೃತಾರ್ಥಮಕರೋದ್ಯೋ ಜಾಲಿಹಾಳಾಹ್ವಯಮ್ ॥
ತಂ ಶ್ರೀಮದ್ಗುರುರಾಜಜಾತಮಜಿತಂ ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಶಿಷ್ಯಾಗ್ರಿಯಂ
ಆಚಾರ್ಯಂ ಪರಮಂ ಪರೌಘಜಯಿನಂ ಮಾತಾಮಹಂ ನೌಮ್ಯಹಮ್ ॥ ೫ ॥

ಟೀಕಾ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ವಗ್ರಂಥಗಳ ರಥೋತ್ಸವದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟರಿಂದ ಹರಡಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ದೋಷವೆಂಬ ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಯಾರು ಜಾಲಿಹಾಳ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೋ. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಯುತ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ, ಅಜೇಯರಾದ, ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯಾಗ್ರೇಸರರಾದ, ಪರಮಾಚಾರ್ಯರಾದ, ಪರವಾದಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ, ಮಾತಾಮಹರನ್ನು ನಾನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಬಾಣಾಕಾರಪುರೋತ್ಥಿತಃ ಪರಹೃದೋ ಬಾಣಾಯಿತೋ ಭೂಸುರಃ
ಸುಬ್ಬಣ್ಣಾರ್ಯಸುತೋ ಜಗತ್ಸುಮಹಿತಃ ಶ್ರೀನಾಥಸೇವಾರತಃ ॥
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಪ್ರಿಯಜಾಲಿಹಾಳಬುಧರಾಟ್‌ಶಿಷ್ಯಾಗ್ರಿಯೋ ಭಾತಿ ಯಃ
ತಾತಂ ತಂ ಪ್ರಣಮಾಮಿ ಸಂತತಮಹಂ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ರಕ್ಷಕಮ್ ॥ ೬ ॥

ಬಾಣಾಕಾರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ (ಬಾಳಗಾರಿನಲ್ಲಿ) ಹುಟ್ಟಿದ, ಪರವಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಾಣದಂತಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ, ಸುಬ್ಬಣ್ಣಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ, ಶ್ರೀನಾಥನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ, ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದ ಪಂಡಿತರಾಜ ಶ್ರೀಜಾಲಿಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದಲೂ ರಕ್ಷಕರಾದ, ಪೂಜ್ಯ ತಂದೆಯವರನ್ನು ನಾನು ಸಂತತ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವಿಜ್ಞಾನಾಯ ವಿನಾಶನಾಯ ವಿಮತೇರ್ವಿಷ್ಣೌ ಸದಾ ಭಕ್ತಯೇ
ವಿಷ್ಣುಪ್ರೇಷ್ಠಗುರುಪ್ರಸಾದಮಧಿಕಂ ಸಂಲಬ್ಧುಕಾಮೋಽಧುನಾ ॥
ತಾತಾಸ್ಯಪ್ರಸರತ್ಸುವರ್ಣರಸ ಸಂಪೂರ್ಣಪ್ರಧೀಲೇಖನೀ -
ಸಾಹಾಯ್ಯೇನ ಲಿಲೇಖಿಷಾಮಿ ಕಿಮಪಿ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಗುರೂಣಾಮಹಮ್ ॥ ೭ ॥

ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಅಜ್ಞಾನದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದ ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಂದಲು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಈಗ, ತಂದೆಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಸುವರ್ಣ (ಉಪದೇಶ) ವೆಂಬ ಸುವರ್ಣ (ಬಂಗಾರ)ದ ರಸದಿಂದ (ಮಸಿಯಿಂದ) ತುಂಬಿದ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಲೇಖನಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾನು ಗುರುಗಳ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ ಬರೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಯದಿ ವರ್ತತೇ ವಿವರಣೇ ಮೂಲೇಽಪಿ ಯದ್ವತ್ತಥಾ
ತಸ್ಯಾರ್ಯಸ್ಯ ಚ ಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಜನುಷೋ ಮಾತಾಮಹಸ್ಯಾಪಿ ಮೇ ॥
ಸ್ತೋತ್ರೇ ಸರ್ವಗುರುಪ್ರಬರ್ಹಮಧುರಸ್ತೋತ್ರಂ ಭವೇದಿತ್ಯತಃ
ಆಚಾರ್ಯಂ ಗುರುವೈಭವಾಮೃತರತಂ ಸಂವರ್ಣಯೇ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ ॥ ೮ ॥

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದ್ದರೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆ ನನ್ನ ಮಾತಾಮಹರಾದ, ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಮೂಲರಾದ ಸಕಲಗುರುವರ್ಯರ ಸ್ತೋತ್ರವು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುರುವೈಭವವೆಂಬ ಅಮೃತರಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಶ್ರೀ ಜಾಲಿಹಾಳ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಈಗ ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸಂತಾಪತ್ರಯಹಾರಿಚಾರುಚರಿತಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಮಸ್ಯಾದ್ಭುತಂ
ವ್ಯಾಪ್ತುಂ ಶುಭ್ರಕಥಾಸದಾಚರಣಧೀಕಾರ್ಯಾಖ್ಯಲೋಕತ್ರಯಮ್ ॥
ಸಂವೃತ್ತಂ ಮತಿವಾಮನಂ ಗತಪದಂ ಕ್ಷಾಮ್ಯಂತು ಸಂತೋಽಥ ಮಾಂ
ಕುರ್ವೀರನ್ ಕೃಪಯಾ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಕೃಪಾಸದ್ಯಾನಪಾತ್ರಂ ಸದಾ ॥ ೯ ॥

ಈ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆ ದೊಡ್ಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಂತಿದೆ. ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ತಾಪತ್ರಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಅವರ ಕಥಾ ಸದಾಚಾರ ವಿಚಾರಗಳೇ ಅದರೊಳಗಿರುವ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು. ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಮತಿಯಿಂದ ವಾಮನ (ಅಲ್ಪ) ನಾದ ನಾನು ವ್ಯಾಪಿಸಲು ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಿರುವೆ. ಆ ವಟುವಾಮನನಂತೆ. ಆದರೆ ಆ ವಾಮನನಿಗೆ ಕಾಲಿವೆ ನನಗೆ ಪದಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಸಜ್ಜನರು ಅಪಹಾಸಮಾಡದೇ ಕ್ಷಮಿಸಲಿ. ಹಾಗೆಯೇ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಕೃಪೆಯೆಂಬ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಹನವು ನನಗೆ ದೊರಕುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ. ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ನಾನು ವ್ಯಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಹುದು.

ಚಿತ್ರೇ ಯಚ್ಚರಿತೇಽಖಿಲತ್ರ ಮಿಲಿತಂ ಸತ್ಸಂಸ್ತುತಂ ಸತ್ಕಥಾ -
ಶುಭ್ರಾಚಾರವಿಚಾರರೂಪಮತುಲಂ ದುರ್ಲಭ್ಯಮಂಗತ್ರಯಮ್ ॥
ತ್ರೇಧಾ ತಚ್ಚರಿತೇ ವಿಭಕ್ತಿರಪಿ ಮೇ ದೋಷಾವಹಾ ನೋ ಭವೇತ್
ವಿಷ್ಣೋ ರೂಪಗಣೇ ಬಲಾದಿವಿಧಯಾ ಭಾಗೋ ವಿಶೇಷಾದಿವ ॥ ೧೦ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕಥಾ ಸದಾಚಾರ ವಿಚಾರವೆಂಬ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಸಮ್ಮಿಲಿತವಾಗಿವೆ. ಆ ಅಂಶಗಳು (ಸಾಮಾನ್ಯವಾದವುಗಳಲ್ಲ) ಬಹಳ ದುರ್ಲಭವಾಗಿವೆ. ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸಂಸ್ತುತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಅಂಶಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ದೊರೆಯುವ ಈ ಆಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ (ಕಥಾ, ಸದಾಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಶತಕ ಎಂದು) ವಿಭಾಗಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನ ಬಲಾದಿಗಳು ಸಮವಾಗಿದ್ದರೂ, ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಾವತಾರ ಜ್ಞಾನಾವತಾರ, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರಗಳು ಬಲಾವತಾರವೆಂದು ಒಂದು ವಿಶೇಷದಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಥಾಶತಕ - ಆಚಾರಶತಕ - ವಿಚಾರಶತಕಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಾಲಾ ಮತ್ಯಬಲಾ ಕಥಂ ಕೃತಿಸುತಂ ಸೋತೇತಿ ಚಿಂತಾ ತು ನೋ
ಪಿತ್ರಾಖ್ಯಾತ್ರಿಸುಪುತ್ರಮಂತ್ರಬಲತಃ ಕುಂತೀವ ಸಾ ಸೋಷ್ಯತೇ ॥
ಕಿಂತ್ವೇತಚ್ಚರಿತೇಽಸ್ಮಿ ನ ಯಾತು [illegible]
ಶ್ರೀಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಕೃಷ್ಣಸಾರಥಿರಿವ ಪ್ರಾಪ್ನೋತು ಸತ್ಸಂಸ್ತುತಮ್ ॥ ೧೧ ॥

"ಈ ಮತಿಯೆಂಬ ಅಬಲೆ, ಇನ್ನೂ ಬಾಲೆ. ಇವಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಹೇಗೆ ಹಡೆಯುವಳು?" ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ನನಗಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ತಂದೆಗಳೆಂಬ ಅತ್ರಿಪುತ್ರರ (ಶ್ರೀ ದೂರ್ವಾಸಮಹರ್ಷಿಗಳ) ಮಂತ್ರೋಪದೇಶದಿಂದ ಈ ಮತಿಯೆಂಬ ಅಬಲೆ ಬಾಲೆಯಾದರೂ ಕುಂತಿಯಂತೆ ಗ್ರಂಥಪುತ್ರನನ್ನು ಹಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ, ಇವಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಗ್ರಂಥರಾಜನು ರಾಧೇಯ (ಕರ್ಣ) ನಂತೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಬೇಡ. ಕಿಂತು ಶ್ರೀ ಪ್ರಾಣ (ಭೀಮ) ಪ್ರಿಯನಾದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸಾರಥಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ ಅರ್ಜುನನಂತೆ ಸಜ್ಜನರ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ.

ಪುರಾ ಗೋದಾತೀರೇ ವಿಬುಧನಿಕರೇ ಪೈಠಣಪುರೇ -
ಽವಸತ್ತಿಮ್ಮಣ್ಣಾಖ್ಯೋ ಮತಿಸಮಿತವಿಖ್ಯಾತಿಲಸಿತಃ ॥
ರಘುಶ್ರೇಷ್ಠಪ್ರಖ್ಯಾನುತಯತಿವರಾಖ್ಯಾಖಿಲವಿದಾ
ಜಿತಃ ಶಿಷ್ಯೋ ಯೋಽಭಾಲ್ಲಿಕುಚಕವಿವತ್ ಕೌಶಿಕವರಃ ॥ ೧೨ ॥

ಹಿಂದೆ ಗೋದಾವರೀ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪೈಠಣ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಭಟ್ಟರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿದ್ದರು. ಅವರು ಪಂಡಿತರಿಂದ ತುಂಬಿದ ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀರಘೂತ್ತಮಯತಿವರ್ಯರಿಂದ ವಾದದಲ್ಲಿ ಪರಾಜಿತರಾದ ಕೌಶಿಕ ಗೋತ್ರದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪರಾಭವಗೊಂಡ ಲಿಕುಚ ಕವಿಗಳಾದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಂತೆ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು.

ತದತುಲಕುಲಕೀಲಾಲಾಯಯೇಽಥ ಪ್ರಭೂತಃ
ಶುಭಗುಣಗಣಸಾಂದ್ರೋಽನಂತಭಟ್ಟಾಖ್ಯಚಂದ್ರಃ ॥
ಹರಿಗುರುವಚನಾನಾಂ ಟಿಪ್ಪಣೀ ಚಂದ್ರಿಕಾಭಾ
ಕಲಯತಿ ಖಲು ಸತ್ಯಂ ಚಂದ್ರವಾಚಂ ಯದುತ್ಥಾ ॥ ೧೩ ॥

ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಭಟ್ಟರ ಅಸದೃಶವಾದ ವಂಶವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಅನಂತಭಟ್ಟರೆಂಬ ಚಂದ್ರನು ಉದಯಿಸಿದ್ದನು. ಅವರು ಹರಿಗುರುಗಳ ವಚನಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಂತಿರುವ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಚಂದ್ರನೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಸತ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಹರಿಗುರುಗಳ ವಚನಗಳ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಅವರನ್ನು ಚಂದ್ರನೆಂದು ಕರೆಯುವುದನ್ನು ಸತ್ಯವನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ).

ವ್ಯಾಪ್ತೇಽಥ ಪೈಠಣಪುರೋತ್ಥಿತವಂಶವೃಕ್ಷೇ
ಆಹೂನುಗುಂದಮಭವದ್ಗುರುರಾಜನಾಮಾ ॥

ಶ್ರೀಪ್ರಾಣನಾಥಚರಣಾಂಬುಜಧಿಷ್ಣ್ಯವಾಸಾತ್
ಯಸ್ಯದ್ವಿರೇಫಪದಮಾಪ ಯಥಾರ್ಥಮರ್ಥಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ಆನಂತರ ಪೈಠಣಪುರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ವಂಶವೃಕ್ಷವು ಹುನುಗುಂದ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯವರೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತಿರಲು, ಅದರೊಳಗೆ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬುವರು ಜನಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಪ್ರಾಣ ಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲವೆಂಬ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಸದಾ ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರ ದ್ವಿರೇಫ (ಎರಡು 'ರ' ಕಾರವುಳ್ಳ) ಪದವು (ಗುರುರಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರು) (ದುಂಬಿಗೂ ದ್ವಿರೇಫವೆಂದು ಹೆಸರು) ಸತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ದ್ವಿರೇಫಕ್ಕೆ (ದುಂಬಿಗೆ) ಕಮಲವೇ ನೆಲೆಯಷ್ಟೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣಧೀಪೀಠವರೇ ವಿರಾಜತಃ
ಸದ್ಜ್ಞಾನತೀರ್ಥಸ್ಯ ಗಿರರ್ಥಪೂರುಷಮ್ ॥
ತಚ್ಛೇಮುಷೀಯೋಷಿದಸೂತ ಸಂಶ್ರಿತಾ
ಶ್ರೀಶಪ್ರಿಯೇ ಜ್ಞಪ್ತಿವಿರಕ್ತಿಪುತ್ರಿಕೇ ॥ ೧೫ ॥

ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲ ಪೀಠವಾದ ಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನತೀರ್ಥರ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೆಂಬ ಸತ್ಪುರುಷನನ್ನು ಈ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಬುದ್ಧಿ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ ಆಶ್ರಯಿಸಿದಳು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯವೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರಿಯರು ಜನಿಸಿದರು. ಇವರಿಬ್ಬರು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಬಹು ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು.

ಶಾಬ್ದೇಽಬ್ಧಿಶೋಚೇರ್ಮಿತಶಬ್ದಭಾಸುರಃ
ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ವಬುದ್ಧ್ಯಾ ಧೃತಯುಕ್ತಿಭೂಧರಃ ॥
ವೇದಾಂತವಿಷ್ಣ್ವಂಘ್ರಿಖಗಃ ಸುಧಾಕರಃ
ರೇಜೇ ಮಠೇಽಸೌ ಗುರುರಾಜಭೂಸುರಃ ॥ ೧೬ ॥

ಈ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಇದ್ದರೂ ಮಿತಭಾಷಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಬುದ್ಧಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಪರ್ವತಗಳಂತೆ ದುರ್ಧಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ವೇದಾಂತವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುಪಾದ (ಆಕಾಶ)ದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಇದ್ದ ಅವರು ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಸುಧೆಗೆ ಆಕರ(ಮನೆ)ರಾಗಿದ್ದರು. ಸುಧಾಕರ (ಚಂದ್ರ)ನಂತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಮಠದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸಿದರು.

ಮಠೇಽಲ್ಪಧೀಕುತ್ಸಿತಚೇಷ್ಟಯೋದಯ -
ದ್ಧಿಕಾರರಾಹಿತ್ಯಕರಾಶ್ಯಭಾ ಗುಣಾಃ ॥

ಬುಧಸ್ಯ ಸೌಮ್ಯಪ್ರಮುಖಾ ಅಹೋ ಬಭುಃ
ವಿಕಾರಯುಕ್‌ಸಾತ್ವಿಕನಾಮಹೇತವಃ || ೧೭ ||

ಮಂದ ಬುದ್ಧಿಗಳು ಮತದಲ್ಲಿ ಕುಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಂದ ಕೆಣಕಿದರೂ ಇವರು ನಿರ್ವಿಕಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವರ ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣಗಳು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ವಿಕಾರ ಬರದೇ ಇರಲು ಕಾರಣವಾದ ಈ ಗುಣಗಳೇ ಇವರಿಗೆ 'ವಿ' ಕಾರ(ವರ್ಣ)ವುಳ್ಳ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಕಾರಣವಾದವು. ಅಹೋ!

ಅಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ಗುರುರಾಜಸಂಜ್ಞಕಃ
ಸತಾಂ ಗಣೇ ಸಾತ್ವಿಕವರ್ಯಸಂಜ್ಞಯಾ ||
ಗುಣೋತ್ಥಸಂಜ್ಞಾ ಗುಣತಾಮವಾಪ ನೋ -
ಽಗುಣೋತ್ಥಸಂಜ್ಞಾಪ ವಿಚಿತ್ರಮೇವ ತತ್ || ೧೮ ||

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಗುರುಜಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಇವರು ಸಜ್ಜನರ ಸಮುದಾಯ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಗುಣಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ "ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಗುಣತ್ವ (ಅಪ್ರಾಧಾನ್ಯ) ವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಗುಣಭಿನ್ನರಾದ ತಂದೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ " ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯ " ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಗುಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಅದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಸರಿ.

ಮಂತ್ರಾಲಯಕ್ಷೇತ್ರಪವಿತ್ರತಾಪ್ರದ -
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಾರ್ಯಪದಾಂಬುಜಂ ಭಜನ್ ||
ತತ್ಸನ್ನಿಧಾನೇನ ಚ ತಚ್ಚಲದ್ವದ -
ದ್ವೃಂದಾವನಾಭೋ ಭುವಿ ಭೂಸುರೋ ಬಭೌ || ೧೯ ||

ಮಂತ್ರಾಲಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿವರ್ಯರ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಭಜಿಸುವ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಆ ಶ್ರೀರಾಯರ ದಿವ್ಯ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ಆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಗುರುಗಳ ಚಲಿಸುವ ಹಾಗೂ ಮಾತನಾಡುವ ವೃಂದಾವನದಂತೆ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಸರಸ್ವತೀ ವ್ಯಾಸಲಸತ್ಸರಸ್ವತೀ
ಸುರಸ್ರವಂತೀ ಗುರುರಾಜಜಾ ದಯಾ ||
ಯಮಸ್ವಸಾ ಸಮ್ಮತಿವರ್ಯಜಾತವಿತ್
ಸದಾ ಬುಧೇ ಸಂಗಮಿತಾ ಪ್ರಯಾಗವತ್ || ೨೦ ||

ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ವಾಕ್ ಸಂಪತ್ತೆಂಬುವ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯೂ ಹಾಗು ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರ ದಯೆಯೆಂಬುವ ದೇವನದಿಯು (ಗಂಗೆ), ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನತೀರ್ಥರಿಂದ ಪಡೆದ ಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬುವ ಯಮುನಾನದಿಯೂ ಕೂಡ (ತ್ರಿವೇಣಿಯು) ಈ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಗಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಸಂಗಮಿಸಿದ್ದವು.

ವಾಣೀ ವೇದಮಣಿಃ ಕೃತಿಃ ಕ್ರತುವರಾಽದೃಷ್ಟಂ ಚ ದೃಷ್ಟಿಸ್ತಥಾ
ಸಂಗಸ್ತುಂಗವಿಹಂಗಯಾನಕರುಣಾಪೀಯೂಷವರ್ಷಾಕರಃ ॥
ಯಸ್ಯಾಶೋಭತ ತಸ್ಯ ದಿವ್ಯಚರಿತಂ ಸತ್ಸತ್ತಮೈಃ ಸಂಸ್ತುತಂ
ಪೂರ್ಣಂ ವರ್ಣಯ ಇತ್ಯಹೋ ಭುವಿ ಭಣನ್ ಭೂಯಾನ್ನರೋ ವಾನರಃ ॥ ೨೧॥

ಮಾತು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕೃತಿಯು ಕ್ರತು (ಯಜ್ಞ) ವಿನಂತಿತ್ತು. ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ದೃಷ್ಟಿಪಾತವು ಭಾಗ್ಯಾದೃಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಸಹವಾಸವು ಗರುಡವಾಹನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕರುಣೆಯೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆ ದಿವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಯಾರು ಸಮರ್ಥರು ? ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವೆನೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ನರನು ಸಾಹಸದಿಂದ ಹೇಳಿದರೆ ಅವನು ವಾನರನೇ (ಹುಚ್ಚುಮಂಗನೇ) ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಭಾರ್ಯಾಸ್ಯಾಸೀಚ್ಛುಭಗುಣಗಣಾ ಪೂರ್ಣಸೌಭಾಗ್ಯವರ್ಣಾ
ಗಂಗೂರಾರ್ಯಾನ್ವಯಸರಸಿಜಾ ಭೀಮಸೇನಾರ್ಯಪುತ್ರೀ ॥
ಯಸ್ಯಾ ಆಸ್ಯೇ ಮಧುರಮಧುಪಃ ಪದ್ಮಭಾಸಾಂಶ್ಚ ಸದ್ಮ -
ನ್ಯಾರ್ಯೋ ಭೃಂಗಃ ಶುಭಹರಿಕಥಾಮಾಕ್ಷಿಕಂ ನ್ಯಸ್ಯ ರೇಜೇ ॥ ೨೨ ॥

ಒಳ್ಳೆಯ ಅನೇಕ ಗುಣಸಂಪನ್ನಳಾದ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ವರ್ಣವುಳ್ಳ, "ಗಂಗೂರ" ಆಚಾರ್ಯರ ವಂಶವೆಂಬ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ, ಶ್ರೀ ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಶ್ರೀಯಮುನಾಬಾಯಿಯವರು ಈ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪತ್ನಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಕಮಲದಂತಿರುವ ಅವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ದುಂಬಿಯಂತೆ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಮಧುರವಾದ ಮಧುವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುತ್ತ ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾ ಎಂಬ ಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನು (ಜೇನು ಇಡುವ ರಸ) ಇಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಅಥ ಲೇಸತೂ ರುಚಿರಚಿತ್ರಭಾಷಿಣೌ
ಸುಜನಪ್ರಮೋದಕರಮಾರ್ಗಗಾಮಿನೌ ॥
ಹರಿಪಾದಪದ್ಮಮಧುಗಂಧರೂಪಿಣೌ
ಶುಭದಂಪತೀ ಶುಭದಜಾಲಿಹಾಳಗೌ ॥ ೨೩ ॥

ಮನೋಹರವಾಗಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತ ಮಂಗಲಕರವಾದ ಜಾಲಿಹಾಳದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದಂಪತಿಗಳು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸಂತೋಷ ನೀಡುವ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದ ಪದುಮದಲ್ಲಿ ಮಧು ಮತ್ತು ಗಂಧಗಳಂತೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು.

ಶುಚಿಶೀತಶೋಚಿಷಿ ಗತೇಽಖಿಲೇಪ್ಸಿತೇ
ಸುತಭಾಸ್ಕರೇತ್ವನುದಿತೇಽತರೇಽನಯೋಃ ॥
ಶ್ರಿತಶುಭ್ರವಿಷ್ಣುಪದಶೃಂಗಶೈಲಯೋಃ
ಘನಚಿಂತನಾಖ್ಯತಿಮಿರಂ ಸಮಾವೃತಮ್ ॥ ೨೪ ॥

ಈ ದಂಪತಿಗಳು ನಿರ್ಮಲವಾದ ವಿಷ್ಣುಪದವನ್ನು (ಆಕಾಶವನ್ನು) ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಶಿಖರ (ಶಿರಸ್ಸು) ವುಳ್ಳ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ನಡುವೆ ಶುಚಿ (ಶೃಂಗಾರ)ವೆಂಬ ಚಂದ್ರನು ವಿಲಾಸಮಾಡಿ ಅಸ್ತಂಗತನಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈ ಚಂದ್ರನ ನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಪುತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಇನ್ನೂ ಉದಯಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆಗ ಇವರ ನಡುವೆ ಚಿಂತೆಯು ನಿಬಿಡವಾದ ಕತ್ತಲೆಯಂತೆ ಆವರಿಸಿತ್ತು.

ಕುಲನಾಥಮಾಸಹಿತವೇಂಕಟೇಶ್ವರಂ
ಸತತಂ ಸತಾಂ ಹಿತದಮಾತತಪ್ರಭಮ್ ॥
ಶರಣಂ ಗತೌ ವಿಮಲಧೀತದಂಪತೀ
ವರಪುತ್ರರತ್ನವರಕಾಂಕ್ಷಿಣಾವುಭೌ ॥ ೨೫ ॥

ಶ್ರೇಷ್ಠಪುತ್ರನೆಂಬ ರತ್ನಶ್ರೇಷ್ಠವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಈ ದಂಪತಿಗಳು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿ ಕುಲದೇವತೆಯಾದ, ಸದಾ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ನೀಡುವ; ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ, ಪದ್ಮಾವತೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀವೆಂಕಟೇಶದೇವರನ್ನು ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕರು.

ಶತಧೀಸರೋಜಪದಪದ್ಮಮಾಲಯಾ
ಹರಿಭಕ್ತಿಸೂತ್ರಯುತಯಾರ್ಚಿತೋಽಪ್ಯಲಮ್ ॥
ಯದಿ ಚಾಭವಿಷ್ಯದಯಮಪ್ರಸನ್ನಧೀಃ
ಗಿರಿರಾಡಯಾಸ್ಯದುಪಲತ್ವಮೇವ ಹಿ ॥ ೨೬ ॥

ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದಗಳೆಂಬ ಪದುಮಗಳನ್ನು ಹರಿಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಬಂಧಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಉತ್ತಮಹಾರದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿದರೂ ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ವೆಂಕಟಗಿರಿಯೊಡೆಯನಾದ ಹರಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗದಿದ್ದರೆ ಗಿರಿರಾಜನಾದ

ಇವನು ಗಿರಿಯಂತೆ ಕಲ್ಲಾಗಬೇಕಾದೀತು! (ಅಂದರೆ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯ ದಂಪತಿಗಳ ಸೇವೆಗೆ ಶ್ರೀಹರಿ ಸುಪ್ರೀತನಾದ ಎಂದು ಭಾವ.)

ಅಥ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಮುನೀಶಪಾದಪಂ
ಶ್ರಯತಾಮಿತೀಹ ಹರಿಣಾ ಚ ಸೂಚಿತೇ ॥
ಯಯತುಶ್ಚ ಚಿತ್ತಪುರಮೀಶಚೋದಿತೌ
ರಮಣೀಯವಿಷ್ಣುಪದಸಂಶ್ರಿತೌ ದ್ವಿಜೌ ॥ ೨೭ ॥

ಅನಂತರ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮ ಯತಿವರ್ಯರೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂಚಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೇ ಮನೋಹರವಾದ ವಿಷ್ಣುಪಾದವೆಂಬ ಆಕಾಶವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಈ ದಂಪತಿಗಳೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಚಿತ್ತಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಟವು.

ಶ್ರೀಶಾನಂದದನಂದತೀರ್ಥಪದಭೂಃ ಸದ್ಭಕ್ತಿವೈರಾಗ್ಯಧೀ -
ರೂಪೇಣ ದ್ಯುನದೀಜಲೇನ ವಿಮಲಃ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಾತ್ಮಜಃ ॥
ಭಕ್ತಿಜ್ಞಪ್ತಿವಿರಕ್ತಿಭಿಃ ಸ್ವಸಮಯಾ ಪತ್ನ್ಯಾ ಯುತೋಽಸ್ಮಾರಯತ್
ಪ್ರಾಣೇಶಪ್ರಿಯಸೇವಯಾ ವಿಮಲಯಾ ಸನ್ಮಧ್ವಗೇಹಾದಿಕಾನ್ ॥ ೨೮ ॥

ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವ ಶ್ರೀಮತ್ ಆನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರ ಪದಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿ ಎಂಬ ಗಂಗೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪತ್ನಿಯೂ ಸಹ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ಪತಿಗೆ ಅನುಗುಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಹೆಂಡತಿಯಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಚಿತ್ತಾಪುರದಲ್ಲಿ ತಾವು ಮಾಡಿದ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಶ್ರೀಪ್ರಾಣನಾಥ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸೇವೆಯಿಂದ, ಪರಮ ಮಂಗಲರಾದ ಶ್ರೀ ಮಧ್ಯಗೇಹ ಭಟ್ಟರೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಧಕರನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆನಂದಾಹಾರ್ಯರಾಜತ್ಪ್ರಭುವರಕೃಪಯಾಽನಂದತೀರ್ಥೀಯತುಷ್ಟ್ಯಾ -
ಽಽನಂಧೇ ಶಾಸ್ತ್ರಾಗ್ನಿದಿಕ್ಷದ್ವಿಜಪಮಿತಶಕೇ ಫಾಲ್ಗುಕೃಷ್ಣೇ ನವಮ್ಯಾಮ್ ॥
ಸಾಧ್ವಾನಂದಪ್ರದಾತಾ ಸಮಜನಿ ಯಮುನಾಗರ್ಭವಾರ್ಧೌ ಸುತೇಂದುಃ
ಪ್ರಾಣಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷೋ ನವವಿಧಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಮಾನ್ ಫಲ್ಗುನಾಭಃ ॥ ೨೯ ॥

ಆನಂದ ಗಿರಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಶ್ರೀವೆಂಕಟಪತಿಯು ಕೃಪೆ ತೋರಿದ್ದಾನೆ. ಆನಂದತೀರ್ಥರ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಈ ಯತಿಗಳೂ (ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮರು) ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರ-೬-ಅಗ್ನಿ-೩-ದಿಕ್ಪ-೮-ದ್ವಿಜಪ (ಚಂದ್ರ) -೧ ಇವುಗಳಿಂದ ಊಹಿಸುವ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕದಲ್ಲಿ(೧೮೩೬ - ಅಂಕಾನಾಂ ವಾಮತೋಗತಿಃ) ಆನಂದನಾಮಕ ಸಂವತ್ಸರದ ಫಾಲ್ಗುಣಮಾಸದ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ನವಮೀ ತಿಥಿ ಸಮೀಪಿಸಿದೆ. ಆಗ ಯಮುನಾಬಾಯಿಯವರ ಗರ್ಭಾಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಪುತ್ರನೆಂಬ ಚಂದ್ರನು ಉದಯಿಸಿದನು. ಆನಂದಗಿರಿಯೊಡೆಯನ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಆನಂದತೀರ್ಥಿಯರ (ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಯತಿಗಳ) ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆನಂದನಾಮಕ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಶಿಶು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡುವುದಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಶಿಶು ಪ್ರಾಣನಾಥನಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುವುದಾಗಿತ್ತು. ನವಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಶಿಶು ನವವಿಧ ಭಗದ್ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಫಾಲ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಶಿಶು ಫಲ್ಗುನ (ಅರ್ಜುನ) ನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಶ್ರೀಶಾನುಗ್ರಹವರವಿಗ್ರಹಂ ಸುತಂ ತಂ
ಸಂಪ್ರೀತಾಶ್ರಯದಯತೀ ಚ ದಂಪತೀ ತೌ ॥
ಪಶ್ಯಂತೌ ಯದತುಲಮಾಪತುಸ್ಸುಖಂ ತ -
ನ್ನಿರ್ವಾಚ್ಯೇತರಪದವಾಚ್ಯಮುಲ್ಲಲಾಸ ॥ ೩೦ ॥

ನಿರ್ಮಲ ಸೇವೆಯಿಂದ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮ ಯತಿಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದ ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವೇ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಂದಂತಿರುವ ಈ ಪುತ್ರನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಆ ಆನಂದವೆಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ' ಪದದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಬಹುದು.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಪದಧಾರಿಯತೀಡ್ಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸವರಜಸ್ಯ ಸುತಸ್ಯ ॥
ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಇತಿ ನಾಮ ಹಿ ಸಾರ್ಥಂ ನಾಮಕರ್ಮವಿದಧಜ್ಜನಕೋಕ್ತಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮತೀರ್ಥಯತಿಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು 'ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ' ಎಂದು. ಇಂತಹ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಯತಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನಾದ ಆ ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ವೆಂಕಟಪತಿಯೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವರ ವರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಮಗನಿಗೆ ಜಾತಕರ್ಮ ನಾಮಕರಣವನ್ನು ಮಾಡುವ ತಂದೆಗಳಾದ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು " ಶ್ರೀನಿವಾಸ " ಎಂದೇ ನಾಮಧೇಯವನ್ನಿಟ್ಟರು. ಅದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.

ಮಾತೃಮೋದಕರಹಾಸಶಶಿಶ್ರೀಃ ಯತ್ರ ತಾತಸುಖದಾಯಿಗುಣಶ್ರೀಃ ॥
ಪ್ರೀತಲೋಕಚತುರತ್ವವಚಶ್ರೀಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪದಮಸ್ಯ ಹಿ ಸಾರ್ಥಮ್ ॥ ೩೨ ॥

ತಾಯಿಗೆ ಆನಂದ ಕೊಡುವ ಮಂದಹಾಸವೆಂಬ ಚಂದಿರನ ಶ್ರೀ (ಬೆಳದಿಂಗಳು), ತಂದೆಗೆ ಆನಂದಕೊಡುವ ಗುಣವೆಂಬ ಶ್ರೀ, ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವ ಚಾತುರ್ಯದ ವಾಕ್ ಎಂಬ ಶ್ರೀ, ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಶಿಶುವಿಗೆ 'ಶ್ರೀನಿವಾಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಷ್ಟೆ.

ವ್ಯಾಪ್ತದಿಗ್ಜಿತರವಿಃ ಕವಿತಾಶ್ರೀಃ ದಾಸವರ್ಯಪದಗಾನರಸಶ್ರೀಃ ||
ಯತ್ರ ತರ್ಕವನರಾಜನದಶ್ರೀಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪದಮಸ್ಯ ಹಿ ಸಾರ್ಥಮ್ || ೩೩ ||

ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುವ ಕವಿತಾ ಎಂಬ ಶ್ರೀ, ಪುರಂದರಾದಿ ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಗೀತರಸವೆಂಬ ಶ್ರೀ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ವನರಾಜನ ಗರ್ಜನೆಯೆಂಬುವ ಶ್ರೀ, ಹೊಂದಿದ ಈ ಶಿಶುವಿಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯವು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಷ್ಟೆ.

ಶಾಬ್ದಭೂಷಣವಿಭೂಷಿತವಾಕ್‌ಶ್ರೀಃ ತುಷ್ಟಸದ್ವಿಬುಧಶಾಸ್ತ್ರಸುಧಾಶ್ರೀಃ ||
ಯತ್ರ ವಿಷ್ಣುಪದಭಕ್ತಿಮತಿಶ್ರೀಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪದಮಸ್ಯ ಹಿ ಸಾರ್ಥಮ್ || ೩೪ ||

ವಾಕ್ ಎಂಬ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಕರಣವೆಂಬ ಆಭರಣದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಸಜ್ಜನರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಸಂತೋಷಕೊಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹಾಗು ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಎಂಬ ಶ್ರೀ ಅಲ್ಲಿತ್ತು. ವಿಷ್ಣುಪದಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಶ್ರೀ ಇತ್ತು. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಶ್ರೀ ಇರುವ ಕೂಸಿಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸನೆಂದು ಹೆಸರಿಸುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.

ಇತಿಪ್ರಾಜ್ಞಸಂವರ್ಣ್ಯನಾಮಾ ಸ ಧೀಮಾನ್ ಶಿಶುಃ
ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷೋದಿತೋಽಪ್ಯೈಧತಾಲಮ್ ||
ಶ್ರಿತಾಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷೇಂದುವತ್ತನ್ನ ಚಿತ್ರಂ
ಶ್ರಿತಪ್ರಾಣರಾಟ್‌ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷಸ್ಯ ನೂನಮ್ || ೩೫ ||

ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವ ನಾಮಧೇಯವುಳ್ಳ ಈ ಶಿಶುವು ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಚಂದಿರನಂತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ. ಇದು ಪ್ರಾಣಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ಏನು ಆಶ್ಚರ್ಯ!

ತರಲನೀಲಸುಕುಂತಲಶೋಭಿತಪ್ರತತಫಾಲಲಸನ್ಮುಖಮಂಡಲಃ ||
ನಲಿನಸನ್ನಿಭಲೋಲಸುಲೋಚನಃ ಸ ಜನನೀಜನಕಪ್ರಮದಪ್ರದಃ || ೩೬ ||

ಶ್ರವಣಸಂಶ್ರಿತಭೂಷಣಶೋಚಿಷಾ ಲಸಿತಪೀವರಗಂಡಸುಮಂಡಿತಃ ||
ವಿಜಿತಚಂಪಕದೀಧಿತಿನಾಸಿಕಃ ಸ್ಮಿತವಿಭಾಸಿತರಕ್ತರದಚ್ಛದಃ || ೩೭ ||

ಅತನುಪೀವರಪಾಣಿಪದಾನ್ವಿತಃ ಸ್ವತನುಭೂಷಿತಸರ್ವವಿಭೂಷಣಃ ||
ಹರಿಗುರುಪ್ರವರೋರುಕೃಪಾವಪುಃ ಕಿಮು ನ ಕರ್ಷತಿ ಚಿತ್ತತತಿಂ ಸತಾಮ್ || ೩೮||

ಚಂಚಲವಾದ ಕಪ್ಪಾದ ಗುಂಗುರು ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಣೆಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಮುಖಮಂಡಲ, ಕಮಲದಂತಿರುವ ಚಂಚಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಿವಿಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಕುಂಡಲಾದಿ ಆಭರಣಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುವ ಪುಷ್ಟವಾದ ಕಪೋಲಗಳು, ಸಂಪಿಗೆಯ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಜಯಿಸುವ ನಾಸಿಕ, ಮಂದಹಾಸದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಕೆಂದುಟಿಗಳು, ದಪ್ಪ ಪುಷ್ಟವಾದ ಹಸ್ತ ಪಾದಾದಿ ಅವಯವಗಳು, ಆಭರಣಗಳಿಗೆ ಆಭರಣವಾದ ಸುಂದರವಾದ ದೇಹ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಆ ಶಿಶು ಶ್ರೀ ಹರಿಗುರುಗಳ ಪರಮಕೃಪಾಮೂರ್ತಿಯೇ ಸರಿ. ಇಂತಹ ಈ ಶಿಶುವು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವುದಲ್ಲದೇ, ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರ ಹೃದಯವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ?

ಚಕ್ರೇಽಥ ಸಾತ್ವಿಕಪದಪ್ರಥಿತೋ ದ್ವಿಜೇಂದ್ರಃ
ಬಾಲಸ್ಯ ವಾಲಕುಲಪೂರಿತಮಸ್ತಕಸ್ಯ ||
ಚೌಲಂ ವಿಧಿಂ ಸುಸಮಯೇ ಸಮಯೇಽಸಮೋಽಯ -
ಮಭ್ಯಾಸಮಕ್ಷರಕುಲಸ್ಯ ತತಃ ಶುಭಸ್ಯ || ೩೯ ||

ಆನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಆ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಕೇಶಗಳ ಸಂಕುಲದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಶಿರಸ್ಸುಳ್ಳ ತಮ್ಮ ಬಾಲ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಚೌಲವಿಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆ ಬಳಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶರಾದ ಆ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಮಂಗಲಕರನಾದ ಆ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದರು.

ಪಠನೇ ಪಟುಂ ಸುತಮಥೈಕಪಾಠಿನಂ
ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಭಾಪ್ತಶುಭಕೀರ್ತಿಶೋಭಿನಮ್ ||
ಜನಕಸ್ಯ ವೀಕ್ಷ್ಯ ನನು ಜಾತಮುತ್ತುಲಾಂ
ಅಮಿತತ್ವ ಆಪ ನ ಚ ತದ್ಯಶೋ ವಿನಾ || ೪೦ ||

ಆ ಬಾಲಕ ಪಠನ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪಟುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಏಕಪಾಠಿ. ಅವನು ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಪುತ್ರನನ್ನು ನೋಡುವ ಆ ತಂದೆಯ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಸಮವಾದದ್ದು ಇದೆಯೇ? ಆ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಅಮಿತತ್ವದ (ಅಪರಿಮಿತತ್ವದ) ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆ ಬಾಲಕನ ಕೀರ್ತಿಯೊಂದೇ ಸಮಾನವಾಗಬಹುದು.

ಅಥ ತರತಿ ಸುತೇಽಬ್ದಂ ಸಪ್ತಮಂ ವ್ಯಾಪ್ತದೀಪ್ತೌ
ಅದಿತಿಸುತಸಮಾನೇ ಮಾನಸೇನಾಸಮಾನೇ ॥
ಉಪನಯನಮುಹೇನ ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಿ -
ತ್ರಿಭುವನತತಪಾದಂ ತಂ ಪಿತಾ ಕರ್ತುಮೈಚ್ಛತ್ ॥ ೪೧ ॥

ಅನಂತರ, ವ್ಯಾಪ್ತತೇಜಸ್ಸಂಪನ್ನನಾದ ಆ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರನು ಏಳನೇ ವಯಸ್ಸನ್ನು ದಾಟಿದ್ದಾನೆ. ನೋಡುವವರಿಗೆ ಅದಿತಿಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀ ವಾಮನನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಸದೃಶನಾಗಿದ್ದ. ಆಗ ತಂದೆಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಉಪನಯನ ಮಹೋತ್ಸವದಿಂದ ವಾಮನನಂತಿರುವ ಈ ಪುತ್ರನನ್ನು ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಪದವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ (ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನನ್ನಾಗಿ) ಮಾಡಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು.

ಗುಣಮಣಿಗಣಪೂರ್ಣಸ್ವರ್ಣವರ್ಣಸ್ವರೂಪ -
ದ್ವಿಜತನುಜನಿಭಾಜೋ ಭಾವಿ ಜನ್ಮ ದ್ವಿತೀಯಮ್ ॥
ಸುಜನವಿಜರವರ್ಯಾ ಭೇಜುರಾಕರ್ಣ್ಯ ಮೋದಂ
ಜಯದಜಿತಜಯಂತ್ಯಾಕರ್ಣನೇನೇವ ತೂರ್ಣಮ್ ॥ ೪೨ ॥

ಆ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಜನ್ಮ ಪಡೆದ ಪುತ್ರನು ಗುಣಗಳೆಂಬ ಮಣಿಗಳಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸುವರ್ಣದಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ರೂಪ. ಇಂತಹ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಎರಡನೇ ಜನುಮವನ್ನು (ಉಪನಯನವನ್ನು -ದ್ವಿಜತ್ವವನ್ನು) ಕೇಳಿ ಸಜ್ಜನರೆಂಬ ದೇವವರೇಣ್ಯರು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜಯಂತೀಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕೂಡಲೇ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ಸದಯಹೃದಯಕಾಯಂ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯವರ್ಯಂ
ತದನು ದನುಜನಿಘ್ನಶ್ರೀಶಕಾರುಣ್ಯಮೂರ್ತಿಮ್ ॥
ಸುವಿನಯತನಯಾಗ್ರ್ಯಂ ದ್ರಷ್ಟುಕಾಮೋಽಸ್ಯ ನಿತ್ಯಂ
ಜನ ಇಹ ಮಹಮಾಹ್ವಾಮಾಗಮೇ ಕಿಂ ನು ಕಾಂಕ್ಷೇತ್ ॥ ೪೩ ॥

ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ದಯೆ ತುಂಬಿದ ಹೃದಯವುಳ್ಳ ಕಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿನಯಸಂಪನ್ನರಾದ ಅವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಜನತೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಜನಸಮೂಹ ಈ ಉಪನಯನ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಬರಲು ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆಯೇ ? (ಆಹ್ವಾನದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಜನರು ಈ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಬರಲು ಉತ್ಸುಕರಾಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಭಾವ.)

ನಿಜವಿಜಯಕರಾಶೀರ್ದಾನಸತ್ಪಾತ್ರಲಬ್ಧ್ಯಾ
ಶುಭತಮಪರಮಾಶೀರ್ದಾನಿಸದ್ಗೋತ್ರಲಬ್ಧ್ಯಾ ॥
ರುಚಿರವಚನಚೇತೋಹಾರಿಸನ್ಮಿತ್ರಲಬ್ಧ್ಯಾ -
ಽಮಿಲದಿಹ ಜನತಾಽಲಂ ಚೈಲವೈಚಿತ್ರ್ಯಹೃದ್ಯಾ ॥ ೪೪ ॥

ಅಲ್ಲಿ ವಿಜಯಪ್ರದವಾದ ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದದ ದಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಸತ್ಪಾತ್ರರು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಂಗಲಕರವಾದ ಉತ್ತಮ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ನೀಡುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ವಿಪ್ರವರ್ಯರು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತೆ ಸುಂದರವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಿತ್ರರೂ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನತೆ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿತ್ತು.

ಉಪನಯನದಿನಸ್ಯ ಪ್ರಾತರತ್ರಾಖಿಲೇಷು
ತತ ಇತ ಇಹ ಗತ್ವಾ ಸಂಭ್ರಮಂ ದರ್ಶಯತ್ಸು ॥
ವಿವಿಧನಿನದತೋಽದ್ಧಾಪ್ಯುದ್ಧವೇ ಬದ್ಧಧೀಷು
ಸ್ಥಲಮವನಿಮುಖಾಭಂ ಲೇಖಲೋಕೈರವೈಕ್ಷಿ ॥ ೪೫ ॥

ಉಪನಯನದ ದಿನದ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಚರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಭೂದೇವಿಯ ಮುಖವೇನೋ ಎಂಬುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಕಂಡರು.

ಇತಿ ವಿತತಮಹೇ ಸಂಸಕ್ತಚಿತ್ತೇ ಜನೌಘೇ
ಹರಿಗುರುಪದಸಕ್ತಸ್ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾರ್ಯಸ್ತ್ವಸಕ್ತಃ ॥
ಕುತ ಇತಿ ಚ ನ ವೇತ್ತುಂ ಕೋಽಪಿ ತತ್ರಾಸ ಶಕ್ತಃ
ನ ಹಿ ಸುಲಭತಯಾ ಸ್ಯಾದ್ಧೀರಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಿತ್ತಿಃ ॥ ೪೬ ॥

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಈ ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಏಕೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಯಾರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಧೀರರಾದವರ ಕಾರ್ಯದ (ಮರ್ಮವನ್ನು) ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗದಷ್ಟೆ.

ವಿದಧತಿ ಚ ವಿಲಂಬಂ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾರ್ಯೇ ಮಹೇಽಸ್ಮಿನ್
ಸಕಲಜನಕುಲಂ ಸಂವ್ಯಾಕುಲೇಕ್ಷಾಲಿಲೀಲಮ್ ॥

ಅಯಮವಿದಿತ ಆಸ್ತೇಽಸ್ಮಿನ್ ವಿಲಂಬೋ ಮಮೇತಿ
ಪ್ರತಿವಚನಕರೋ ವ್ಯಸ್ಮಾರಯಲ್ಲಗ್ನಮೇನಮ್ ॥ ೪೭ ॥

ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವಿಲಂಬವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಳವಳಗೊಂಡಿರುವ ದುಂಬಿಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. "ಯಾಕೆ ಹೀಗೆ ನಾನು ವಿಲಂಬ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದು ನನಗೇ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ" ವೆಂದು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಲಗ್ನವನ್ನು (ಉಪನಯನದ ಮುಹೂರ್ತವನ್ನು) ಮರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು.

ಅಥ ಮಹಸಿ ಮುಹೂರ್ತೇ ಸನ್ನಿವೃತ್ತೇಽಪ್ಯಖಿನ್ನಃ
ವಿಲಸಿತಮುಖಚಂದ್ರಃ ಸಾತ್ವಿಕೇಂದ್ರೋ ಬಭಾಷೇ ॥
ಉಪನಯನಮುಹೂರ್ತಂ ಪಶ್ಯತಾದ್ಯಾನ್ಯದಿತ್ಥಂ
ಪ್ರಥಿತಮಹಿತದೈವಜ್ಞಾನಿನಸ್ತತ್ರ ಸಂಸ್ಥಾನ್ ॥ ೪೮ ॥

ಉಪನಯನ ಮಹೋತ್ಸವದ ಮುಹೂರ್ತವು ಮೀರಿಹೋಯಿತು. ಆದರೂ ಖೇದವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಮುಖವು ಅರಳಿದ ಚಂದ್ರನಂತೆಯೇ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಅಂದಿನ ದಿನಕ್ಕೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಒಳ್ಳೆ ಉಪನಯನ ಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ಇತರವರಮುಹೂರ್ತೇ ದರ್ಶಿತೇ ತೂರ್ಣಮೇತ್ಯೈಃ
ಪುನರಪಿ ರತಿಹೀನೇಽಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಖಿನ್ನೇ ಜನೌಘೇ ॥
ಅಥ ಚ ಧೃತಗುರುಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಪ್ರಸಾದಃ
ಧವಲವಸನಧಾರೀ ಕೋಽಪಿ ವಿಪ್ರಃ ಸಮಾಯಾತ್ ॥ ೪೯ ॥

ಆ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೂಡಲೇ ಇನ್ನೊಂದು ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆಗಲೂ ಸಹ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಆಸಕ್ತರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಜನರು ಖಿನ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಬಿಳಿಯ ವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟಿರುವ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು (ಕೊಪ್ಪ ಸ್ವಾಮಿರಾಮಾಚಾರ್ಯರು) ಬಂದರು. ಅವರು ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದ ಫಲಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಮಂತ್ರಾಲಯದಿಂದ ತಂದಿದ್ದರು.

ಪ್ರಸಾದೇ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ನಿಜಗುರುವರಸ್ಯಾಥ ಬುಧರಾಟ್
ಪರಂ ಹೃಷ್ಟಃ ಪುತ್ರೋಪನಯನವಿಧಾವಾಸ ರತಿಮಾನ್ ॥

ತದಾನಂದೋದ್ರೇಕಃ ಸಕಲಸುಜನಾನಾಂ ಸಮಜನಿ
ವಿಲಂಬೇ ಹೇತುಶ್ಚ ಪ್ರವಿದಿತ ಇಹಾಭೂನ್ನನು ಜನ್ಯೈಃ ॥ ೫೦ ॥

ಅನಂತರ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗುರುವರ್ಯರ ಪ್ರಸಾದವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿರಲು ಬಹಳವಾಗಿ ಆನಂದ ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಪುತ್ರನ ಉಪನಯನಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲೇ ಆಸಕ್ತರಾದರು. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರಿಗೂ ಆನಂದದ ಉದ್ರೇಕವಾಯಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಏಕೆ ವಿಳಂಬ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನೂ ತಿಳಿದರು.

ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸರ್ವನಿರೀಕ್ಷಿತೇ ಶುಭತಮೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಮುಹೂರ್ತೋತ್ತಮೇ
ಲಕ್ಷ್ಮೀರ್ಯಸ್ಯ ಪರಿಗ್ರಹಾದಿವಿವಿಧಸ್ತೋತ್ರಸ್ವನೇ ಮಂಟಪೇ ॥
ಉದ್ಯದ್ಭಾನುನಿಭಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನಿ ವಟೋರಂತಃಪಟೇ ನಿಸ್ಸೃತೇ
ಸರ್ವೇ ಮಂತ್ರಮಯಾಕ್ಷತಾನಿಹ ಜನಾ ಭದ್ರಾಶಿಷಾ ನ್ಯಕ್ಷಿಪನ್ ॥ ೫೧ ॥

ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ ಆ ಶುಭಮುಹೂರ್ತವು ಸಮೀಪಿಸಿದಾಗ, ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ 'ಲಕ್ಷ್ಮೀರ್ಯಸ್ಯ ಪರಿಗ್ರಹ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಉಚ್ಚಸ್ವರವು ಮೊಳಗಿತು. ಅಂತಃಪಟವನ್ನು ಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸುಮಂಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು, ಉದಯಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಶೋಭಿಸುವ ಆ ವಟುವಿನ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರು.

ಧನ್ಯೋ ಯತ್ರ ಬಭುರ್ಬುಧಾಃ ಶುಭಧಿಯೋ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶೋತ್ಸವೋ
ಧನ್ಯಾ ಸಾ ಜನನೀ ಸುತಂ ಶುಭಮತಿಂ ಯಾಽಸೂತ ದಿವ್ಯಾಕೃತಿಮ್ ॥
ಧನ್ಯೋಽಯಂ ಜನಕಶ್ಚಕಾರ ಖಲು ಯಸ್ತಸ್ಯೋಪನೀತಿಂ ವಟೋಃ
ಧನ್ಯೋ ಧನ್ಯಜನೋ ವಟುಸ್ಸ ಇತಿ ಯೋ ವಕ್ತಾ ಚ ಧನ್ಯೋಽಭವತ್ ॥ ೫೨ ॥

ಯಾವ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸೇರಿದ್ದರೋ ಆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶ ಮಹೋತ್ಸವವೇ ಧನ್ಯವು. ಯಾರು ದಿವ್ಯವಾದ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಆ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದಳೋ ಆ ತಾಯಿಯೇ ಧನ್ಯಳು. ಅಂತಹ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಯಾರು ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೋ ಅಂತಹ ತಂದೆಯೇ ಧನ್ಯರು. ಇಂತಹ ಧನ್ಯರಾದ ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ವಟುವೇ ಧನ್ಯನು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಹೀಗೆ ಯಾರು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರೋ ಅಂಥ ಜನರೂ ಧನ್ಯರಾದರು.

ಬಾಲ್ಯೇ ಗೃಹವ್ಯಾಪ್ತನುತಿಸ್ವನೋಽಯಂ ಚಕ್ರೇಽಥವೇದಾಧ್ಯಯನಸ್ವನೇನ ॥
ಧನ್ಯಂ ನಿಜಂ ಸಂವಸಥಂ ವಿಚಿತ್ರಂ ತಲ್ಲೋಕಧನ್ಯತ್ವಕರಧ್ವನೇಃ ಕಿಮ್ ॥ ೫೩ ॥

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲ ತುಂಬುವಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರಪಾಠಾದಿಗಳ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಆ ವಟು ಆನಂತರ ಕೌಮಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವೇದಪಾಠದ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ತನ್ನ ಊರನ್ನೇ ಧನ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ. ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಧ್ವನಿಯುಳ್ಳ ಈ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರನಿಗೆ ಇದು ಏನು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ!

ಸುಮಧ್ವಕಾವ್ಯಂ ಗುರುರಾಜಕಾವ್ಯಂ
ದಶಾರ್ಧಕಾವ್ಯಾನಿ ಪರಾಣಿ ಸರ್ವಮ್ ॥
ಕ್ಷಣಾರ್ಧತಃ ಕಂಠಗಮಾದಧಾನಂ
ತಮೀಕ್ಷಿತುರ್ಮುನ್ನ ಪಿತುಃ ಕಥಂ ಸ್ಯಾತ್ ॥ ೫೪ ॥

ಶ್ರೀ ಸುಮಧ್ವವಿಜಯಕಾವ್ಯ, ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಕೃತವಾದ ಸಮಗ್ರ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ, ಮತ್ತು ಗುರುರಾಜರ (ಶ್ರೀ ವಾದಿರಾಜರ) ರುಕ್ಮಿಣೀಶ ವಿಜಯ ಕಾವ್ಯ ಹಾಗೂ ಬೇರೆ ಪಂಚಕಾವ್ಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ (ಶೀಘ್ರವಾಗಿ) ಕಂಠಸ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಪುತ್ರನನ್ನು ನೋಡುವ ತಂದೆಗೆ ಆನಂದವಾಗದೇ ಇದ್ದೀತೆ?

ಸಾಹಿತ್ಯಶಾಬ್ದಾಬ್ಧಿಚರಃ ಕುಮಾರಃ
ತಾತೋಕ್ತಿನೌಕಾನಿಲಯೋಽನಪಾಯಃ ॥
ಶಾಲಾಂ ಸ ಗಚ್ಛನ್ ಪ್ರತಿಭಾಂ ವಿಶಾಲಾಂ
ಪ್ರಾದರ್ಶಯತ್ ಕನ್ನಡಕಾವ್ಯಕೃತ್ಯಾ ॥ ೫೫ ॥

ಈ ಕುಮಾರನು ಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಾಕರಣಗಳೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ತಂದೆಯ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ದೋಣಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲದೇ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲದೇ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗ "ಪಾರ್ವತೀಪರಿಣಯ ಚಂಪೂ" ಎಂಬುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ ತನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದನು.

ದ್ವಿಷಟ್‌ಶರದ್ಯಾಜ್ಞಿಕಕರ್ಮಸಂವಿತ್
ಸ ಕಾರಯನ್ ಕರ್ಮ ವಿವಾಹಪೂರ್ವಮ್ ॥
ಪ್ರದತ್ತಧಾನ್ಯಾದಿ ಧರನ್ ಪಿತೃಭ್ಯಾಂ
ದದದ್ದದೌ ತದ್ದ್ವಿಗುಣಂ ಪ್ರಮೋದಮ್ ॥ ೫೬ ॥

ಆ ಕುಮಾರನಿಗೆ ಆಗ ಹನ್ನೆರಡುವರ್ಷ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಯಾಜ್ಞಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದ. ವಿವಾಹಾದಿ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ತನಗೆ ನೀಡಿದ ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ತಂದು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗ ಅದಕ್ಕೂ ಎರಡು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾದ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಖನಿತ್ರೇಣ ಕೃತಶ್ರಮೋಽಲಂ
ಶ್ವಾಣಾಂಬುಮಾತ್ರೇಣ ಹಸನ್ಮುಖೋಽಯಮ್ ॥
ಜಗತ್ಪತೇರ್ಭಕ್ತಿವಿಭೂತಿಹೇತುಂ
ದಾರಿದ್ರ್ಯದೋಷಂ ಗುಣಮೇವ ಮೇನೆ ॥ ೫೭ ॥

ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಗುದ್ದಲಿಯಿಂದ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕುಮಾರನು ಕೇವಲ ನುಚ್ಚು ನೀರುಗಳಿಂದ ಹಸನ್ಮುಖನಾಗಿದ್ದನು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ದೋಷವನ್ನು ಗುಣವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದನು.

ಅಥೈಕದಾ ಮೋದಪುರಃ ಸಮೀಪೇ
ವನಂ ತುಲಸ್ಯಾನಯನಾಯ ಗಚ್ಛನ್ ॥
ಪಿತ್ರಾನುಶಿಷ್ಟಃ ಸ ಪುರಸ್ಥಿತೇನಾಪಶ್ಯದ್ಯತಿಂ
ಕಂಚನ ಕಾಂಚನಾಭಮ್ ॥ ೫೮ ॥

ಅನಂತರ ಒಮ್ಮೆ ಆ ಕುಮಾರನು ತಮ್ಮ ತಂದೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಿನ್ನಾಳ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭ. ಅಲ್ಲಿ ತಂದೆಗಳ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ತುಲಸಿಯನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾದನೂರಿನ ಬಳಿಯಿರುವ ವನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಯತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅವರು ಒಳ್ಳೆ ಸುವರ್ಣದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅದೃಷ್ಟಪೂರ್ವೇಣ ಚ ತೇನ ಕಿಂ ತೇ
ಜ್ಞಾನಂ ಧನಂ ವೇಷ್ಟಮಿತೀಹ ಪೃಷ್ಟಃ ॥
ಜ್ಞಾನಂ ಸ ವವ್ರೇ ಪ್ರಣಮನ್ ಕುಮಾರಃ
ಯತೀಶಮಾದಿತ್ಯವದಾಯತಾಂಶುಮ್ ॥ ೫೯ ॥

ಹಿಂದೆಂದೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಯತಿಗಳು "ನಿನಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಇಷ್ಟವೋ? ಅಥವಾ ಧನವೋ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಆ ಯತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮಮಾಡುತ್ತ ಆ ಕುಮಾರನು ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಇಷ್ಟವೆಂದು ವರ ಕೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಶ್ರುತ್ವಾಥ ವೃತ್ತಾಂತಮಿದಂ ಸುತೋಕ್ತಂ
ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥಾರ್ಯವರಪ್ರಸಾದಃ ॥
ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಸುತೇನೇತಿ ಪಿತಾಪ ಮೋದಂ
ಗುರುಪ್ರಸಾದೋ ಹಿ ಸದಾ ಸದರ್ಥ್ಯಃ ॥ ೬೦ ॥

ಆನಂತರ ತಂದೆಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರು ಪುತ್ರನು ಹೇಳುವ ಈ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಹಳ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಕಾರಣ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥ ಗುರುವರ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹವು

ಪುತ್ರನಿಗೆ ಆಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಗುರುಪ್ರಸಾದವು ಮಾತ್ರವೇ ಸದಾ ಅಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.

ದುರ್ಲಭ್ಯಾಮಥ ಬಂಧುತಾಂ ಬುಧವರಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯೇಶಿತುಃ
ತಿಮ್ಮಣ್ಣಾರ್ಯ ಇಯಾಯ ಪುಣ್ಯಧನವಾನ್ ಭಾಗ್ಯಂ ಕಿಮಸ್ಯೋಚ್ಯತೇ ॥
ಅಭ್ಯಸ್ತಾಖಿಲಕಾವ್ಯಶಾಬ್ದಕೃತಯೇ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಯ ಯಃ
ಗೌರೀವಲ್ಲಸಿತಾಂ ಪ್ರದಾಯ ತನಯಾಂ ಭೇಜೇ ನಿಜೇ ಧನ್ಯತಾಮ್ ॥ ೬೧ ॥

ಅನಂತರ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು 'ಹನುಮಸಾಗರ' ಗ್ರಾಮದ 'ಪುರೋಹಿತ' ತಿಮ್ಮಣ್ಣಾಚಾರ್ಯರೆಂಬುವರು ಹೊಂದಿದರು. ಅವರ ಬಾಂಧವ್ಯವು ದುರ್ಲಭವಾಗಿದ್ದರೂ, ತಿಮ್ಮಣ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ಪುಣ್ಯವೆಂಬ ಧನವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಸಕಲ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುವ (ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ) ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಗೌರೀಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುವ ಎಂಟು ವರ್ಷದವಳಾದ ತಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು.

ಆಯಾಸೀದ್ದ್ವಿಜಜನಜೀವಜಾಲಿಹಾಳಂ
ಸದ್ಧ್ಯಾನಾಭಿಧಬುಧರಾಜ್ಯರಾಜಹಂಸಃ ॥
ಬುದ್ಧ್ಯೃದ್ಧಿಬುಧವಿಶುದ್ಧಿದಾ ವಿಶುದ್ಧಾ
ಯದ್ವಿದ್ಯಾ ದ್ಯುಭವನದೀವ ದಿದ್ಯುತೇಽದ್ಯ ॥ ೬೨ ॥

ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಜಜನರಿಗೆ ಜೀವದಂತಿರುವ ಈ ಜಾಲಿಹಾಳ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ಪಂಡಿತರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜರಾದ ಯತಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದರು. ಸಜ್ಜನರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಅವರ ವಿದ್ಯೆಯು ಇಂದೂ ಸಹ ಗಂಗೆಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. (ಇಲ್ಲಿಂದ ೭೫ ನೇ ಶ್ಲೋಕದ ವರೆಗೆ ಆದಿಕುಲಕ)

ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಂಬುಧಿಭವಭಾರತಾಮೃತಾರ್ಥ -
ಸೇವಾಸತ್ಸ್ಥಲಗಮನೇಕ್ಷಣಾದಿಲಬ್ಧಃ ॥
ಕೃಷ್ಣಾಂಬಾರಮಣಜಯಾರ್ಯಪಾಣಿಪೂರ್ಣಃ
ಯೋ ರೇಜೇ ಸುತವರವದ್ಧರಿಪ್ರಸಾದಃ ॥ ೬೩ ॥

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭಾವಹೊಂದಿದ ಶ್ರೀ ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾ , ಶ್ರೇಷ್ಠ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಬಂದಂಥ ಶ್ರೀಹರಿ ಪ್ರಸಾದವು ಪುತ್ರರೂಪದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾಬಾಯಿ ಜಯಾಚಾರ್ಯರ ಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿತ್ತು. ಅಂಥ ಪುತ್ರರೂಪದ ಹರಿಪ್ರಾಸಾದವೇ ಈ ಯತಿಗಳು.

ಬಾಲ್ಯೇऽಹಿಪ್ರತತಫಣಾತಪತ್ರಮೌಲಿಃ
ಯಸ್ತಪ್ತಾಪ್ರತಿಮಸುವರ್ಣವರ್ಣಕಾಯಃ ॥
ರೇಜೇऽಥ ಶ್ವಸನಸುವರ್ಣಪೂರ್ಣಕಾಯಃ
ಟೀಕಾಕೃದ್ವಚನಫಣಾತಪತ್ರಮೌಲಿಃ ॥ ೬೪ ॥

ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯು ಛತ್ರಿಯಂತೆ ಇತ್ತೋ, ಅವರಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದನಂತರವೂ ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರ (ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥರ) ವಚನಗಳೆಂಬ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಗಳು ಛತ್ರಿಯಂತೆ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರ ದೇಹವು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾದಂತಹ ಬಂಗಾರದಂತೆ ವರ್ಣ (ಬಣ್ಣ)ವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಗೆ ಬಾಲ್ಯಾನಂತರವೂ ಸಹ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸುವರ್ಣಗಳು ತುಂಬಿತ್ತು.

ಯೋ ವೃದ್ಧೌ ಕುಮುದಪತಿಪ್ರಭಶ್ಚ ಪದ್ಯ –
ಪಾಠೇನ ಪ್ರಮದಕರಸ್ಸದಾ ಸ್ವಪಿತ್ರೋಃ ॥
ಸದ್ವೃಂದಾಕ್ಷಿಕುಮುದವೃದ್ಧಿದಶ್ಚ ಪಶ್ಚಾತ್
ಪಾಠೇನ ಪ್ರಮದದ ಆಸ ಲೋಕಪಿತ್ರೋಃ ॥ ೬೫ ॥

ಯಾರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಮುದ ರಾಜನಾದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಪದ್ಯಗಳ ಪಠನದಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಅವರೇ ಆನಂತರ ಸಜ್ಜನರ ಕಂಗಳೆಂಬ ಕುಮುದಗಳಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತ, ತನ್ನ ಪಾಠಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೇ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. (ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು).

ಯಃ ಪ್ರಾಪ್ತೋಪನಯನಬಾಲಕೋऽಥ ಬಾಲ –
ಮೌಲೀನಾಂ ನಯನವದಾಸ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟ್ಯಾ ॥
ಸಂಧ್ಯಾದ್ಯೈಃ ಸ್ವನಿಯತಕರ್ಮಭಿಶ್ಚ ನಿತ್ಯಂ
ಯಃ ಪ್ರಾಕಾಶತ ಜಿತಚಿತ್ರಭಾನುಭಾನುಃ ॥ ೬೬ ॥

ಯಾವ ಬಾಲಕ ಉಪನಯನ ಹೊಂದಿದನೋ, ಆನಂತರ ಅವರೇ ಬಾಲಕಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ನಯನದಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತನ್ನ ನಿಯತವಾದ ಸ್ನಾನ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದಿರುವರಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು).

ರಾಮಾರ್ಯಾದಸದೃಶತರ್ಕಕರ್ಕಶೋಕ್ತೀಃ
ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೀಃ ಸ್ವಪಿತುರಧೀತ್ಯ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಃ ||
ಯೋಜೇಽಯೋಽಖಿಲಜಿದಭೂದ್ಧಿ ಸೇತುರಾಮಃ
ಸಂಸಾರಾರ್ಣವತರಣೇಽಥ ರಾಮಸೇತುಃ || ೬೭ ||

ರಂಗಂ ಪೇಟೆ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಅಸದೃಶವಾದ ಕರ್ಕಶವಾದ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ತಮ್ಮ ತಂದೆಯಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದ, ಅಸದೃಶ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಯಾವ ಸೇತುರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ವಾದದಲ್ಲಿ ಅಜೇಯರಾಗಿ ಸಕಲರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅವರೇ ಆನಂತರ ಸಂಸಾರ ಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಲು ರಾಮಸೇತುವಿನಂತೆ ಆದರು. (ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು).

ಯಃ ಕೃಷ್ಣಾತಟನಿಕಟೇ ವಸನ್ ಸಭಾರ್ಯಃ
ಶೈಕ್ಷ್ಯಾಣಾಮಸದೃಶಶಿಕ್ಷಕೋಽಥ ರೇಜೇ ||
ಪ್ರೇಕ್ಷಾವತ್ಸುಮತಿಪರೀಕ್ಷಕಃ ಸಭಾರ್ಯಃ
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರುಣಚರಣಾಬ್ಜಭೃಂಗರಾಜಃ || ೬೮ ||

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣವೇಣಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಸಭಾರ್ಯರಾಗಿ (ಭಾರ್ಯೆಯಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ) ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ ಯಾರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅಸದೃಶ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೋ. ಅವರೇ ಆನಂತರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಕೆಂಪಾದ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ಭೃಂಗರಾಜನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ಸಭಾರ್ಯರಾಗಿ (ಸಭೆಗೆ ಆರ್ಯರಾಗಿ) ಎಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು)

ಯಚ್ಛಿಷ್ಯೋ ಗುರುರಪಿ ಸದ್ಯತೀ ಸಮಾಸ್ತಾಂ
ಮಧ್ಯಸ್ಥಃ ಸ ಚ ಯತಿರೇವ ನೂನಮಾಸ್ತಾಮ್ ||
ಇತ್ಥಂ ಭೂಸುರವರವರ್ಣಿತೋರುಕೀರ್ತಿಃ
ಯೋಽಟಿರಾಜೀತ್ ಕುಮತನೃಪೋಗ್ರರಾಮಮೂರ್ತಿಃ || ೬೯ ||

"ಯಾರ ಶಿಷ್ಯರು ಹಾಗು ಗುರುಗಳು ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯತಿಗಳಾಗಿದ್ದರೋ, ಅಂಥ ಈ (ಸೇತುರಾಮಾಚಾರ್ಯರು) ಮಧ್ಯಸ್ಥರೂ ಸಹ ಯತಿಗಳೇ ಆಗಲಿ" ಎಂದು ಭೂಸುರವರ್ಯರಿಂದ ಶ್ಲಾಘಿತವಾದ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳ ಈ ಸೇತುರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಿ ದುರ್ಮತಗಳೆಂಬ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಉಗ್ರರಾಮನಂತೆ (ಪರಶುರಾಮ) ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಯೋ ಮಾಯಾಸಮಯಮಥಾಖಿಲಂ ಗಯಾಯಾಂ
ಬೌದ್ಧೋಕ್ತಂ ಶ್ರುತಿಶತಗರ್ಹಿತಂ ಚ ತನ್ವನ್ ॥
ಮಧ್ವೋಕ್ತೇಃ ಖಲಕಲಿತಾಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹಾರೀ
ತತ್ರಾಭಾದಭಿನವತತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಧಾರೀ ॥ ೭೦ ॥

ಆನಂತರ ಗಯಾದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಬೌದ್ಧಮತವೆಂದು, ಅನೇಕ ವೇದಗಳಿಂದ ನಿಂದಿತವೆಂದು ಯಾರು ನಿರೂಪಿಸಿದರೋ, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮಧ್ವರಾಯರ ವಚನಗಳಿಗೆ ದುಷ್ಟರು ಆರೋಪಿಸಿದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಮಧ್ವ (ಆನಂದತೀರ್ಥ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಭಿನವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ (ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರೆನಿಸಿ) ಶೋಭಿಸಿದರೋ. ಅಂಥಾ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು.

ದುರ್ಮಿಥ್ಯಾಸಮಯತಮಸ್ಯಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷೇ
ಸಂವೃದ್ಧಂ ಶಿವಸುತಧೀರತಾರಕೇಂದ್ರಮ್ ॥
ಧಿಕ್ಕುರ್ವನ್ ಮಿತವಿತತಾರ್ಥದಸ್ವಗೋಭಿಃ
ಯಃ ಕಾಶ್ಯಾಂ ವಿಶದನಿಶೇಶವಚ್ಚಕಾಶೇ ॥ ೭೧ ॥

ದುಷ್ಟವಾದ ಮಿಥ್ಯಾಮತವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಕೃಷ್ಣಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಪಕ್ಷವೆಂಬ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಬೆಳೆದಂಥ ಶಿವಕುಮಾರಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂಬ, ಪಂಡಿತರೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ನಾಥನಾದ, ಚಂದ್ರನನ್ನು ಯಾರು ತಮ್ಮ ಮಿತವಾದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರ್ಥಪ್ರಕಾಶಕೊಡುವ ಮಾತೆಂಬ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತಾ, ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಆಗತಾನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರೋ ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು.

ವ್ಯಾಸಾಬ್ಧ್ಯುತ್ಥಿತಕೃತಿರಾತ್ರಿಪಂ ಗ್ರಹೀತುಂ
ಪ್ರೋದ್ಯುಕ್ತಂ ದಿತಿಸುತರಾಮಸುಬ್ಬರಾಹುಂ ॥
ಯೋ ರುಂಧನ್ ನವಹನುಮಾನಿವ ಸ್ವದಿವ್ಯ -
ವೀರ್ಯೇಣಾವನಿದಿವಿಷನ್ನಿಷೇವಿತೋಽಭೂತ್ ॥ ೭೨ ॥

ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಪ್ರವೃತ್ತನಾದ ರಾಮಸುಬ್ಬಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂಬ ದೈತ್ಯ ರಾಹುವನ್ನು ಯಾರು ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ತಡೆಯುತ್ತಾ ಅಭಿನವ ಹನುಮಂತನ ಹಾಗೆ ಭೂದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದಿತರಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿದರೋ, ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು.

ಸಂಚಾರೀ ಮಹಿಷಪುರೇ ನರೇಶ್ವರೇಡ್ಯಃ
ಗೀತೋಕ್ತಂ ಸದಸಿ ದಧದ್ವಿಭೇದತತ್ತ್ವಮ್ ॥
ವಾಗ್ಬಾಣೈಶ್ಚ ಬಲಮಹೋಬಲಸ್ಯ ಭಿಂದನ್
ಯೋ ದೃಷ್ಟೋಽಂತಕವದನಂತಕೃಷ್ಣದೃಷ್ಟ್ಯಾ ॥ ೭೩ ॥

ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಮಹಿಷಪುರಕ್ಕೆ (ಮೈಸೂರು ನಗರಕ್ಕೆ) ಬಂದಾಗ ರಾಜನಿಂದ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಯಾರು ಭೇದತತ್ತ್ವವೇ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರೋ. ಅನಂತರ ತಮ್ಮ ವಾಗ್ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅಹೋಬಲ ಮಠಾಧಿಪತಿಯ ಬಲವನ್ನು (ಪಕ್ಷವೆಂಬ ಸೈನ್ಯವನ್ನು) ತುಂಡು ಮಾಡಿದರೋ. ಹಾಗೆಯೇ ಯಾರು ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ವಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತಕ(ಯಮ)ನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೋ. ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು.

ದ್ವಾಕೋಟ್ಯಾದಿಷು ಮಧುರೌದನಾಭಿಧಾನಂ
ಸದ್ವಿದ್ಯಾಭಿಧಮಮೃತಂ ಸತಾಂ ದದದ್ಯಃ ॥
ಸ್ವರ್ಲೋಕಾತುಲಕುಲತೋಽಮೃತದ್ವಯೇನ
ಭೂಲೋಕಾನತಿಶಯಿತಾನಿಹಾತತಾನ ॥ ೭೪ ॥

ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಮಧುರವಾದ ಆಹಾರವೆಂಬ ಹಾಗೂ ಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಯಾರು ಭೂದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಎರಡು ಅಮೃತವಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೋ, ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು.

ಪೀಠಾಧೀಶ್ವರವರಶಿಷ್ಯಕಸ್ಯ ಯಸ್ಯ
ಜೈತ್ರಂ ಸದ್ರುಚಿರವಿಚಿತ್ರಸಚ್ಚರಿತ್ರಮ್ ॥
ಸಂವಕ್ತುಂ ಸಕಲಮಶಕ್ತ ಏವ ವಿಪ್ರೋ
ಯಾವದ್ಭೂಸುರಗಿರಿ ಭಾತಿ ಭೂಪಶಬ್ದಃ ॥ ೭೫ ॥

ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ ಯಾರ, ಜಯಶೀಲವಾದ, ಕರ್ಣಗಳಿಗೆ ಮಧುರವಾದ, ಆಶ್ಚರ್ಯ ನೀಡುವ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ವರ್ಣಿಸಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಯಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಭೂಸುರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಭೂ ಎಂಬ ಉಪಶಬ್ದವು ಇರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅಸಮರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತಾನೋ, ಅಂಥ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು.

(ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಪೂರ್ಣ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ದೇವತೆಗಳೇ ಸಮರ್ಥರು ಹೊರತು ಭೂದೇವತೆಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕುಲಕವು ಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.)

ಸನ್ನ್ಯಾಸೀಶ್ವರ ಏಷ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಧೀಷಣಾಶಕ್ತ್ಯಾಖಿಲಾನ್ ಬಾಲಕೀ -
ಕುರ್ವದ್ಬಾಲಕಮೌಲಿಮೇತಮತುಲಂ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಾತ್ಮಜಮ್ ॥
ಪ್ರಾಪ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಮಥೋ ವಿಚಿಂತ್ಯ ಚತುರಂ ದುಶ್ಶಿಕ್ಷಣೇ ದೀಕ್ಷಿತಂ
ಪೂರ್ಣಪ್ರೇಕ್ಷಣಪಕ್ಷಪೂರ್ಣಭಜನೇ ದಕ್ಷಂ ಚ ನಿನ್ಯೇ ಮಠಮ್ ॥ ೭೭ ॥

ಇಂಥ ಈ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಅಸದೃಶನಾದ ಆ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹೊಂದಿದರು. ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಕಲರನ್ನೂ ಬಾಲಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಚತುರನಾದ ಆ ಬಾಲಮೌಲಿಯನ್ನು, ದುರ್ಮತಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತನನ್ನಾಗಿ ಹಾಗು ಶ್ರೀಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೇವಿಸುವಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನನ್ನಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕೂಡಲೆ ಅವನನ್ನು ಮಠಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು.

ಷಟ್‌ಸಪ್ತವರ್ಷೋ ಸದನೇ ಚ
ತಾತಾದಭ್ಯಸ್ತಕಾವ್ಯಾಮರಶಾಬ್ದವೇದಃ ॥
ಮಠೇಽಪಠತ್ಕರ್ಕಶತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಂ
ಸ ಧೀರರಾಡ್‌ದುರ್ಗಮದುರ್ಗರೂಪಮ್ ॥ ೭೭ ॥

ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷದ ಆ ಹುಡುಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ತಂದೆಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಅಮರ ವ್ಯಾಕರಣ-ವೇದ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದನು. ಆನಂತರ ಮಠದಲ್ಲಿ ಧೀರರೆಂಬ ರಾಜರಿಗೆ ದುರ್ಗಮವಾದ ಕೋಟೆಯಂತಿರುವ ಕರ್ಕಶವಾದ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಿದನು.

ಯಸ್ಯೇಕ್ಷಣೇನ ಶ್ರವಣೇನ ವಾಚಃ
ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಮಾತ್ರೇಣ ಬುಧಾ ಭವಂತಿ ॥
ಯತೀಶ್ವರೇಽಸ್ಮಿನ್ ಭವತಿ ಪ್ರಸನ್ನೇ
ಕಿಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸೇ ಕಥನೀಯಮಾಸ್ತೇ ॥ ೭೮ ॥

ಯಾರನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ, ಯಾರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ, ಯಾರ ಸನ್ನಿಧಾನ (ಸಹವಾಸ) ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪಂಡಿತರಾಗುತ್ತಾರೋ. ಅಂಥ ಆ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ಯತಿವರ್ಯರು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿದ್ದಾಗ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ?

ಸಮಜ್ಯಾಯಾಂ ಕೂಲೇ ಕಮಲಕಮಲಿನ್ಯಾಸ್ತಿರುಪತೌ
ಯತಾವುಚ್ಚಸ್ಥಾನೇ ಲಸತಿ ಪರಿತಃ ಪಂಡಿತಕುಲೇ ॥
ಸಮಾಸನ್ನೇ ನಾನಾಜನಪದವಸತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಕಜನೇ
ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥೀ ಕಶ್ಚಿದ್ದಿನಕರಕೃತೇರೇನಮನಮತ್ ॥ ೭೯ ॥

ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಎತ್ತರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿದ್ದಾಗ, ಅವರ ಸುತ್ತ ಪಂಡಿತ ಮಂಡಲಿಯು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಗ, ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಕ ಜನರು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾಗ, ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ದಿನಕರೀ ಗ್ರಂಥದ ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಈ ಯತಿವರ್ಯರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು.

ಸಾಮಾನ್ಯಬಾಧೇ ವಿಬುಧೋಥ
ಕಶ್ಚಿದ್ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಂ ಪ್ರಶ್ನಗಣಾನಪೃಚ್ಛತ್ ॥
ತದುತ್ತರೇಣಾಥ ಸ ತೃಪ್ತಿಹೀನಃ
ಪ್ರಶ್ನೈಸ್ತಮಸ್ತಂಭತ ದುರ್ನಿವಾರ್ಯೈಃ ॥ ೮೦ ॥

ಆಗ ಒಬ್ಬ ಪಂಡಿತರು ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಜಾತಿಬಾಧವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ನೀಡಿದ ಉತ್ತರದಿಂದ ಅವರು ತೃಪ್ತರಾಗದವರಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗದ ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸ್ತಂಭನೆಗೊಳಿಸಿದರು.

ತಂ ಸ್ತಂಭಮಾನಂ ವಿಬುಧಂ ಯತೀಂದ್ರ -
ಶ್ಚರ್ಚಾನಲ ಪ್ರಜ್ವಲನಾಯ ಪಶ್ಚಾತ್ ॥
ಪಪ್ರಚ್ಛ ಸಾಂಕರ್ಯಸುಲಾಂಛನಂ ಕಿಂ
ಬಾಧತ್ವಮಾಸ್ತೇಽಸ್ಯ ಕಥಂ ವದೇತ್ಥಮ್ ॥ ೮೧ ॥

ಹೀಗೆ ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನು ಸ್ತಂಭನೆಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಚರ್ಚೆಯೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಲು ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕರ್ಯ ಲಕ್ಷಣವು ಏನೆಂದು ಹಾಗೂ ಅದು ಹೇಗೆ ಜಾತಿಬಾಧಕವೆಂದು ಹೇಳಿರೆಂದು ಕೇಳಿದರು.

ನಿರುತ್ತರೇಽಸ್ಮಿನ್ ವಿಬುಧೇ ಸ್ವಪೃಷ್ಟೇ ಪ್ರೇಷ್ಠಂ ಪಟುಂ ಸಾತ್ವಿಕಪುತ್ರಮೇಷಃ ॥
ಆಹ್ವಾಯಯನ್ನಾಶು ಸುಹಾಸಹಂಸಃ ತದುತ್ತರಂ ವಕ್ತುಮಮುಂ ದಿದೇಶ ॥ ೮೨ ॥

ತನ್ನಿಂದ ಕೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಪಂಡಿತರು ಉತ್ತರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದಾಗ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ತಮಗೆ ಅತಿಪ್ರಿಯನಾದ ಚತುರನಾದ, ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ, ಪುತ್ರನನ್ನು ಕರೆಸಿ, ಮಂದಹಾಸವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಆದೇಶಿಸಿದರು.

ಕರ್ಮಂದೀಶನಿದೇಶಭೀಷ್ಮಜನನೀಪೂತಾಂತರೋಂತೇವಸನ್
ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಾದಿಪರಿಷ್ಕೃತಾತಿಕಠಿಣಂ ಸಾಂಕರ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಕಮ್ ॥
ಮಂಜೂಷಾಪ್ರತಿಮಪ್ರಭಾದಿಗದಿತಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜಾತಂ ವದನ್
ಪ್ರಶ್ನಾನಾಂ ದದದುತ್ತರಂ ಗುರುವರಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮಪ್ರೀಣಯತ್ ॥ ೮೩ ॥

ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಆದೇಶವೆಂಬ ಗಂಗೆಯಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಆ ಶಿಷ್ಯನು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಾನುಗಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ "ಮಂಜೂಷಾ" "ಪ್ರಭಾ" ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ಸಾಂಕರ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತ, ಗುರುವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದನು.

ವೇದಾಂತಮಾತ್ರಚತುರೋ ಯತಿವರ್ಯ ಇತ್ಥಂ
ವಿದ್ವದ್ವರಭ್ರಮತಮಶ್ಚ ವಿನಾಶಮಾಶು ॥
ಪ್ರಾಪಾಖಿಲಾವಿದಿತ ಚಿತ್ರಪರಿಷ್ಕರೇಣ
ಮೌನೀಶಶಿಷ್ಯವರಭಾಸ್ಕರಗೋಗಣೇನ ॥ ೮೪ ॥

ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ವೇದಾಂತಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚತುರರಿರುವರೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತರ ಭ್ರಮೆಯೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯು, ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿಯಲಾಗದ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಪರಿಷ್ಕಾರಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಕಿರಣಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ ನಾಶ ಹೊಂದಿತು.

ತತಶ್ಚ ನಿತ್ಯಂ ಪುರತೋ ನಿಧಾಯ ಯಂ
ಸಭಾಸು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಯಂ ಯತೀಶ್ವರಃ ॥
ವಿಧಾಪಯನ್ ಯೇನ ಕುವಾದಿನೋಽಪ್ಯಹನ್
ತದಸ್ಯ ಭಾಗ್ಯೋದಯಮತ್ರ ವಕ್ತಿ ಕಃ ॥ ೮೫ ॥

ಅಂದಿನಿಂದ ನಿತ್ಯವೂ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟು, ಯಾರಿಂದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತ ದುರ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ. ಅಂಥ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಗ್ಯೋದಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಯಾರು ವರ್ಣಿಸಿಯಾರು?

ಮಠೇಽಥ ಕೃಷ್ಣಾಭಿಧಪಾಂಡುರಂಗೀ -
ವಿಪ್ರಪ್ರಬರ್ಹಸ್ಯ ಪದಾಬ್ಜಸಂಗೀ ॥
ವಿದ್ಯಾಸುಧಾಸೇವನಭೃಂಗಭಂಗಿ -
ರ್ಬಭಾವಯಂ ವ್ಯಾಪ್ತಯಶಸ್ತರಂಗೀ ॥ ೮೬ ॥

ಅನಂತರ ಮಠದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗೀ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ವಿಪ್ರಶ್ರೇಷ್ಠರ ಪದಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಮಧುವನ್ನು ಸೇವಿಸುವಲ್ಲಿ ಭೃಂಗದಂತೆ ಭಂಗಿಯುಳ್ಳ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಯಶಸ್ಸಿನ ಅಲೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಸ್ವಪ್ರೌಢವರ್ಗೇಽಥ ವಯಸ್ಯವರ್ಗೇ
ಮನೀಷಯಾ ಸ್ವಾತಿಶಯಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ ॥
ಚರ್ಚಾವಿಹಾರಾದಿಷು ಸರ್ವಜೇತ್ರೇ
ಸರ್ವೋತ್ತರಂ ಸರ್ವವಿದುಕ್ತಿಮಾತ್ರಮ್ ॥ ೮೭ ॥

ತನಗಿಂತ ಪ್ರೌಢರಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಚರ್ಚೆ ವಿಹಾರ (ಆಟಗಳು) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವರನ್ನು ಜಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ' ಸರ್ವಜ್ಞ ' (ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಬಾಳ ಶಾಣ್ಯಾ) ಎಂಬ ಮಾತೊಂದೇ ಎಲ್ಲರ ಉತ್ತರವಾಗಿತ್ತು.

ಹ್ರೀಹೀನತೀಕ್ಷ್ಣವಚನಾತಪತೋಽಸ್ಯ ತೀವ್ರಂ
ಶುಷ್ಕಾರ್ದ್ರನಾಭಹೃದಿ ಮತ್ಸರವಹ್ನಿಭಾಜಾಮ್ ॥
ದುರ್ಮಾನಿನಾಮಿಹ ಗಿರಾ ಗುರುಮಪ್ರಸನ್ನಂ
ವಿಕ್ಷ್ಯೇವ ಪಂಢರಪುರಮೇಷ ನಮನ್ ಜಗಾಮ ॥ ೮೮ ॥

ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ನಿರ್ಭಿಡೆಯ ಕಠೋರವಾದ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಮಠದಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಒಣಗಿದ ಎಲೆಗಳಂತಾಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ಸರ್ಯವೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯು ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಈ ದುರಾಗ್ರಹಿಗಳ ಒಳಸಂಚಿನ ಮಾತಿನಿಂದ ಗುರುಗಳನ್ನು ಅಪ್ರಸನ್ನರಾದಂತೆ ನೋಡಿ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಕೂಡಲೆ ಗುರುಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಗತೌ ಕುವಾದಿಕರಿಸಂಹಾರೇ ಚ ಪಂಚಾನನಂ
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಾಮಲಹಂಸಶಿಷ್ಯಸರಣಾವೇಕೋನಪಂಚಾನನಮ್ ॥
ಕೀರ್ತಿವ್ಯಾಪ್ತಮಹೀತಲಂ ಶ್ರಿತಸತಾಂ ವಿದ್ಯಾಸುಧಾದಾಯಿನಂ
ವಿಶ್ವೇಡ್ಯಂ ವರಖೇಡ್ಯುಪಾಹ್ವನೃಹರಿಂ ಶಿಶ್ರಾಯ ಬಾಲೋ ಹರಿಃ ॥ ೮೯ ॥

ಅನಂತರ, ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದುರ್ವಾದಿಗಳೆಂಬ ಆನೆಗಳನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪಂಚಾನನ (ಸಿಂಹ)ದಂತಿರುವ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ನಿರ್ಮಲ ಹಂಸರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನಂತಿರುವ, ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವ, ಆಶ್ರಿತ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಮೃತನೀಡುವ, ಜಗನ್ಮಾನ್ಯರಾದ ವರಖೇಡಿ ಎಂಬ ಉಪನಾಮ (ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು)ವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಬಾಲಸಿಂಹವು ಆಶ್ರಯಿಸಿತು.

ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಭಾಪ್ರಸರಣೇನ ಸಸ್ಮಿತಂ
ನರಸಿಂಹವರ್ಯವದನಾಂಬುಜಂ ನಯನ್ ॥
ಹರಿಗುರ್ವನುಗ್ರಹಸಮಗ್ರವಿಗ್ರಹೋ
ಸಮಯೇನ ತರ್ಕಸಮಯೇಽಸಮೋ ಬಭೌ ॥ ೯೦ ॥

ಆನಂತರ ಪ್ರತಿಭೆಯೆಂಬ ಪ್ರಭೆಯ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಶ್ರೀನರಸಿಂಹ ಆಚಾರ್ಯರ ಮುಖಕಮಲವನ್ನು ಅರಳಿಸುತ್ತಾ, ಹರಿಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರೀರವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶರೆನಿಸಿದರು.

ನರಸಿಂಹಗಹ್ವರತ ಆಗತೋ ಬಹಿ -
ರ್ನವಸಿಂಹರಾಡಥ ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಷುಧಾ ॥
ಪಟುರಾಟ ಸರ್ವಸುಸಭಾಟವೀಷ್ವಯಂ
ಬುಧವರ್ಯಘೋರತರಜಂತುಪೂರ್ತಿಷು ॥ ೯೧ ॥

ಶ್ರೀ ವರಖೇಡಿ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ಗುಹೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಪಟುವಾದ ಈ ನವಸಿಂಹರಾಜನು ಆನಂತರ ಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂಬ ಹಸಿವೆಯಿಂದ, ದೊಡ್ಡಪಂಡಿತರೆಂಬ ಘೋರಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಎಲ್ಲ ಸಭೆಗಳೆಂಬ ಅರಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದನು.

ಪೂನಾಪುರ್ಯಾಂ ಸದಸಿ ಸತತಂ ನೈಕಸಂವತ್ಸರೇಷು
ನ್ಯಾಯಾದ್ಯಾಸು ಪ್ರಥಿತಸುಪರೀಕ್ಷಾಸು ಸರ್ವಾಸು ವರ್ಯಮ್ ॥
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕೋಟಿಕ್ರಮಸರಣಿಭಿಸ್ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರೇಽತಿಹೃಷ್ಟಾಃ
ಕೃಷ್ಟಿಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ ಪಟುತಮಮತಿಂ ಮಾನಯಾಮಾಸುರೇತಮ್ ॥ ೯೨ ॥

ಪೂನಾಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸತತವಾಗಿ ನ್ಯಾಯವೇದಾಂತ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿರುವ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನೋಡಿ ಕೋಟಿಕ್ರಮಗಳ ಸರಣಿಯಿಂದ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆನಂದ ಹೊಂದಿದ ಪಂಡಿತ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಚತುರಮತಿಗಳಾದ ಇವರನ್ನು ಬಹಳ ಗೌರವಿಸಿದರು.

ಸಾಹಿತ್ಯಕೋವಿದಪದೇನ ಚ ತರ್ಕಚೂಡಾ -
ಮಣ್ಯಾಖ್ಯಸಾಧುಪದವೀಮಣಿನಾ ತಥೈವ ॥
ವೇದಾಂತಕೋವಿದಪದೇನ ಸದಸ್ತದೇನಂ
ಸಮ್ಮಾನಯತ್ಸ್ವಯಮಗಾದಸಮಾನಮಾನಮ್ ॥ ೯೩ ॥

ಸಾಹಿತ್ಯಕೋವಿದ, ನ್ಯಾಯಚೂಡಾಮಣಿ, ವೇದಾಂತಕೋವಿದ ಎಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪದವಿಗಳಿಂದ ಆ ಸಭೆಯು ಇವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ತಾನು ಅಸಮಾನವಾದ ಗೌರವವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು.

ಬಡೋದಾಸಭಾಯಾಂ ಪರೀಕ್ಷಾವಿಜೇತಾ
ಸ ಚ ನ್ಯಾಯರತ್ನಾಭಿಧಾನೇನ ಮಾನ್ಯಃ ॥
ಗುರೋರ್ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಾಪಯಾಮಾಸ ಪಿತ್ರೇ
ತಥಾ ತಾತಸೇವಾರತಃ ಕೋಽಸ್ತಿ ಪುತ್ರಃ ॥ ೯೪ ॥

ಬಡೋದಾ ಸಭೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯಿಯಾಗಿ 'ನ್ಯಾಯರತ್ನ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗೌರವಿತರಾದ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು (ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯಿಯಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಗೌರವವನ್ನು) ತಂದೆಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಸೇವೆಯನ್ನು ತಂದೆಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪುತ್ರನು ಇನ್ನ್ಯಾರು ಇದ್ದಾರೆ?

ಯಾ ಯಾಃ ಪರೀಕ್ಷಾ ಪರಿಷತ್ಸು ನಿಶ್ಚಿತಾ
ಅದ್ವೈತಪೂರ್ವೇಷು ಪರೇಷು ಪಂಡಿತೈಃ ॥
ಸ ತಾಸು ತಾಸು ಪ್ರತಿಭಾ ಪ್ರಭಾಬಲಾತ್
ರೇಜೇ ಜಯೀ ಪಂಡಿತರಾಜನಾಮಕಃ ॥ ೯೫ ॥

ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಾದಿ ಪರಮತಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಯಾವ ಯಾವ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತೋ, ಆ ಎಲ್ಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆಯೆಂಬ ಪ್ರಭೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವಿಜಯಿಗಳಾದ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾರ್ಯರು 'ಪಂಡಿತರಾಜ' ಎಂಬ ಪದವಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸಿದರು.

ಉಜ್ಜೈನ್ಯಾಂ ನಿಜಮಾಧುರೀಪದಕೃತೇಃ ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠ್ಯಾಂ ಬುಧೈಃ
ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೋತ್ತಮಮಾನನೋಽಥ ಬುಧರಾಡೌಂಧೇ ಸಭಾಯಾಮಯಮ್ ॥
ನಾಗೇಶಾಭಿಧವಿದ್ವಧೀಶಸವಿಧೇ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮತ್ಯದ್ಭುತಂ
ಕುರ್ವನ್ ಸರ್ವಮನಸ್ಸ್ವಪೂರ್ವಸುಖಕೃತ್ಸರ್ವೈರಭೂನ್ಮಾನಿತಃ ॥ ೯೬ ॥

ಉಜ್ಜಯನಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ 'ಮಾಧುರೀ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಕೃತಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಗೌರವಹೊಂದಿದ ಪಂಡಿತವರ್ಯರಾದ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಅನಂತರ, ಔಂಧರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗೇಶ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂಬ ವಿದ್ವದ್ವರ್ಯನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಾಡಿ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಪೂರ್ವ ಆನಂದ ನೀಡಿ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸನ್ಮಾನಿತರಾದರು.

ನ್ಯಾಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರೇಽಥ ವಿಶೇಷವಿತ್ತ್ವ
ಕಾಶ್ಯಾಮುವಾಸೈಷ ಯಶಸ್ತತಾಶಃ ॥

ವಿದ್ಯಾಸುಧಾಪಾನಮಲಂ ದಧಾನಃ
ನ ಖಲ್ವಲಂಬುದ್ಧಿಧರೋಽಸ್ತಿ ಕಶ್ಚಿತ್ ॥ ೯೭ ॥

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಶೀಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿದರು. ವಿದ್ಯಾಮೃತದ ಪಾನವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವನು ಸಾಕು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ.

ಬುಧಾನ್ ಸಮಾನ್ ಬಾಲಸಮಾನ್ ಧಿಯಾಲಂ
ಸಭಾಸು ಕುರ್ವಾಣಮುಮೇಶಪುರ್ಯಾಮ್ ॥
ಸ ಬಾಲಕೃಷ್ಣಾಭಿಧತರ್ಕಭೂಪಂ
ಸಂತೋಷಯನ್ನಾಪ ವಿಶೇಷವಿದ್ಯಾಮ್ ॥ ೯೮ ॥

ಕಾಶೀಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಂಡಿತರನ್ನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಸಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಮಿಶ್ರನೆಂಬ ತರ್ಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುತ್ತ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ವಿಶೇಷವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

ಅನುಗಮುಗಣಪೂರ್ಣೈಃ ಕ್ರೋಡಪತ್ರೈರ್ಗಭೀರಂ
ಕಣಭುಗತುಲಶಾಸ್ತ್ರಂ ಲೀಲಯಾಲಂ ಮಿಮಾನಮ್ ॥
ಸುಮತಿಮಿಹ ವಿನೈನಂ ತರ್ಕಭಟ್ಟಾರಕೋಽನ್ಯೋ
ನ ಹಿ ಭುವಿ ಭವಿತೇತ್ಥಂ ಬಾಲಕೃಷ್ಣೋ ಜಗೌ ತಮ್ ॥ ೯೯ ॥

"ಅನೇಕ ಅನುಗಮುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕ್ರೋಡಪತ್ರಗಳಿಂದ ಗಂಭೀರವಾದ, ಅಸದೃಶವಾದ ಕಾಣಾದಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಚತುರಮತಿಯಾದ ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ತರ್ಕ ಭಟ್ಟಾರಕ ಮುಂದೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಲಾರ" ಎಂದು ಬಾಲಕೃಷ್ಣಮಿಶ್ರನು ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದನು.

ಮೀಮಾಂಸಾಬ್ಧೌ ಘಟಭವನಿಭಂ ಶಾಬ್ದಕಲ್ಪದ್ರುಮಾಭಂ
ಗಾನಾಲಾಪಾಮಲಪರಿಮಲೈಃ ಪದ್ಯಪುಷ್ಪೈರ್ಭಜಂತಮ್ ॥
ಆರ್ಕಂ ಕೋಟಿಕ್ರಮಗಣಲಸತ್ತರ್ಕತೋ ವಿಕ್ರಮಂತಂ
ಶಿಷ್ಯಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಸ್ಮರಹರಪುರೇ ಧ್ಯಾನರಾಡಾಪ ಮೋದಮ್ ॥ ೧೦೦ ॥

ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಂಭಸಂಭವ (ಅಗಸ್ತ್ಯ) ನಂತಿರುವ, ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತಿರುವ, ಸಂಗೀತದ ಆಲಾಪನೆಯೆಂಬ ನಿರ್ಮಲಪರಿಮಳವುಳ್ಳ ಶ್ಲೋಕಗಳೆಂಬ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಕೋಟಿಕ್ರಮಗಳ ಸರಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ

ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮೀರಿಸುವನಂತಿರುವ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕಾಶೀಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಬಹಳ ಸಂತೋಷ ಹೊಂದಿದರು.

ಧ್ಯಾನಾರ್ಯೇ ಹರನಗರೇ ವಿದಾಕರೇಽಸ್ಮಿನ್
ಅದ್ವೈತಾಭಿಧತಮಸೋ ದಿವಾಕರಾಭೇ ॥
ಅದ್ವೈತೀ ತದಸಹಮಾನತೀಕ್ಷ್ಣಧೀಮಾನ್
ಆಯಾಸೀದಥ ಬದರೀಶಶುಕ್ಲನಾಮಾ ॥ ೧೦೧ ॥

ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಈ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಅದ್ವೈತವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಇದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಸಹಿಸದವನಾಗಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಬದರೀನಾಥಶುಕ್ಲನೆಂಬ ಅದ್ವೈತಿಯು ಆಗಮಿಸಿದ್ದನು.

ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವಾದಸಮಿತಾವಥ ಸಾತ್ವಿಕೋತ್ಥಃ
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಮಧ್ಯವಚನಾಪ್ತವಿಶೇಷಚೇತಾಃ ॥
ಶುಕ್ಲಂ ಜರಾಸುತಮಿವಾತ್ರ ನಿಹತ್ಯ ಸೋಽಭಾತ್
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಕೃಷ್ಣಪದಪದ್ಮಗಭೀಮಭೃಂಗಃ ॥ ೧೦೨ ॥

ಆನಂತರ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ವೇದಾರ್ಥಗಳ ವಾದವೆಂಬ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಮಧ್ಯಸ್ಥ ವಚನಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಭೀಮಸೇನ ದೇವರು ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ವಧಿಸಿದಂತೆ ಆ ಶುಕ್ಲನೆಂಬ ಪಂಡಿತನನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಗಳೆಂಬ ಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನದೇವರಂತೆ ದುಂಬಿಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಜ್ಞಾನವ್ಯಾಪಿಪದೇ ಬುಧೋತ್ತಮಪದೇ ದಿವ್ಯೇಽಥ ಗೋಷ್ಠ್ಯಂತರೇ
ಗುರ್ವಾದೇಶಮಣೀಶಶೋಭಿತಶಿರಾಃ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಾತ್ಮಜಃ ॥
ಭೀಷ್ಮದ್ರೋಣಕೃಪೋಗ್ರಕರ್ಣಸದೃಶಾನ್ ವಿಶ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಶ್ಯಾಂ ಜಯನ್
ಭಾಸಾಽಭಾಸತ ಸೋತ್ತರೋ ವಿಜಯವದ್ವೇದಾಂತವಾದಾಹವೇ ॥ ೧೦೩ ॥

ಆನಂತರ 'ಜ್ಞಾನವ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠರ ಸ್ಥಾನವಾದ ದಿವ್ಯವಾದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಆದೇಶವೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠಮಣಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಶಿರಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಭೀಷ್ಮದ್ರೋಣ ಕೃಪ ಉಗ್ರ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಸದೃಶರಾದ ಎಲ್ಲ ಪಂಡಿತರನ್ನು ವೇದಾಂತವಾದವೆಂಬ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುತ್ತ, ಕಾಶೀಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಸಹಿತನಾದ ವಿಜಯ (ಅರ್ಜುನ)ನಂತೆ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಿದರು.

ಸತ್ಯಧ್ಯಾನಾಭಿಧಾನೋ ದ್ವಿಜಕುಲನಿಲಯೋ ದೇವತಾಪಾದಪೋಽಥ
ಜ್ಞಾನವ್ಯಾಪ್ಯಾಬ್ಧಿಲಬ್ಧಾಂ ಮಧುರಜಯಸುಧಾಂ ಪಾದಯೋರರ್ಪಯಂತಮ್ ॥
ವೀಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರೀತ್ಯಾನ್ವಗೃಹ್ಣಾತ್ಸದಸಿ ಬುಧವರೈರ್ಭೂಷಿತೇ ಯಂ ಸ್ವಶಿಷ್ಯಂ
ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾಶೇಷವಿದ್ಯಂ ಬುಧತತಿಮಹಿತಂ ಕಿಮ್ವಹಂ ವರ್ಣಯೇ ತಮ್ ॥ ೧೦೪॥

ದ್ವಿಜ (ಹಕ್ಕಿಗಳು) ವೃಂದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ಪಾದಕ್ಕೆ (ಬುಡಕ್ಕೆ) 'ಜ್ಞಾನವ್ಯಾಪೀ' ಎಂಬ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮಧುರವಾದ ವಿಜಯವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದಾಗ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಯಾವ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರೋ, ಅಂಥ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಪಂಡಿತರ ಮಂಡಲಿಯಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯರಾದ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸುವೆ ?

ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಲಕ್ಷ್ಮವಿಷಯೇ ದ್ವಿತಯೇಽದ್ವಿತೀಯಃ
ತತ್ರಾಥ ಸಾತ್ವಿಕಸುತೋಽಯಮನಂತಕೃಷ್ಣಂ ॥
ವಾದೇ ವಿಜಿಗ್ಯ ವಚಸೋಽಸ್ಯದದತ್ತದಾಂತ್ಯ
ಮಾನಂತ್ಯ ಮಾಶು ವಿಶದಸ್ವಯಶಾಂಸ್ಯನೈಷೀತ್ ॥ ೧೦೫ ॥

ಆನಂತರ ಆ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶ ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ದ್ವಿತೀಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಾದದಲ್ಲಿ, ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂಬ ಪಂಡಿತನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ಮಾತಿಗೆ ಅಂತ್ಯ ಹಾಡಿದರು. ಹಾಗೆ ಕೂಡಲೇ ತಮ್ಮ ನಿರ್ಮಲಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂತ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದರು.

ಆಗತಂ ಹರಪುರಾನ್ನಿಜಪಲ್ಲಿಂ
ಪೂರ್ವಮೇವ ಯಶಸಾಗತಮತ್ರ ॥
ಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯತನಯಂ ವಿನಯೇತಂ
ಸ್ವಾಗತೀಕೃತವತೀ ಜನತೈತಮ್ ॥ ೧೦೬ ॥

ಆನಂತರ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಹರನ ಪುರವಾದ ಕಾಶಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಆಗಮನ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಅವರು ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರು. ಇಂಥ ವಿನಯಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಜಾಲೀಹಾಳದ ಜನತೆ ಸ್ವಾಗತ ನೀಡಿತು.

ಸರ್ವದಿಗ್ವಿಜಯಿನಂ ನಿಜಸೂನುಂ
ದಂಪತೀ ತು ಚರಣೌ ಪ್ರಣಮಂತಮ್ ॥

ವೀಕ್ಷ್ಯ ಸಂತುತುಷತುರ್ನ ಹಿ ಚಿತ್ರಂ
ಗ್ರಾಮ ಏವ ಸುಖಸಾಗರಮಗ್ನೇ ॥ ೧೦೭ ॥

ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯಿಯಾದ, ಪಾದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡುವ ಆ ತಮ್ಮ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯ ದಂಪತಿಗಳು ಆನಂದ ಹೊಂದಿದರೆಂಬುದು ಏನು ಆಶ್ಚರ್ಯ? ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಆಗಮನದಿಂದ ಇಡೀ ಹಳ್ಳಿಯೇ ಆನಂದದ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿತ್ತು.

ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಠನ ಪಟುರ್ನಿಜಪಲ್ಯಾಂ
ಸುಂದರಂ ಪ್ರವಚನಂ ವಿದಧಾನಃ ॥
ಶಂಭುಲಿಂಗಮುಖಭಂಗಕರೋಽಯಂ
ಜಾಲಿಹಾಳಜನಭೂತಿರಿವಾಽಭಾತ್ ॥ ೧೦೮ ॥

ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಚತುರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರವಚನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಶಂಭುಲಿಂಗಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಮುಖಭಂಗ ಮಾಡಿದ ಇವರು ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರಿಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯದಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಶಿವಯೋಗಮಂದಿರಗಶಾಸ್ತ್ರಿಣಂ ಜಯನ್
ಅಥ ಪಂಚಲಕ್ಷಣಪಟುಂ ಸ ಧೀರರಾಟ್ ॥
ವಿದಧತ್ ಸ್ವಶಿಷ್ಯಮುಮುನಾ ಯುತೋ ಯಯೌ
ಗುರುಶೋಭಿತಾಂ ತಿರುಪತಿಸ್ಥಿತಾಂ ಸಭಾಮ್ ॥ ೧೦೯ ॥

ಶಿವಯೋಗಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಿದ ಆ ಪಂಡಿತರಾಜರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಆನಂತರ ತಮ್ಮ ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಪಂಚಲಕ್ಷಣೀಯಲ್ಲಿ ಚತುರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅವನಿಂದ ಜೊತೆಗೂಡಿಕೊಂಡು ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿರುವ ತಿರುಪತಿಯ ಸಭೆಗೆ ನಡೆದರು.

ಶಿಷ್ಯಂ ನವಂ ನವಗುರೋರಸಹಿಷ್ಣವೋಽತ್ರ
ಕೇಚಿದ್ಬುಧಾಶ್ಚ ಬಹುಧಾ ವಿದಧುಃ ಪರೀಕ್ಷಾಮ್ ॥
ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಸುತವರ್ಯಸುಶಿಕ್ಷಿತೋಽಯಂ
ಸರ್ವೋತ್ತರಪದ ಇಯಾಯ ಪರಂ ಸುಮಾನಮ್ ॥ ೧೧೦ ॥

ಹೊಸದಾಗಿ ಗುರುವೆನಿಸಿರುವ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಹೊಸಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದೆಂದು ಅಸಹನೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರು ಬಹಳ ವಿಧದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ

ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಪಡೆದಿರುವ ಆ ಶಿಷ್ಯನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತ ಒಳ್ಳೆ ಗೌರವವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಜಗಾದ ಬುಧಕಾರ್ಯಮಿಮಂ ಯತೀಂದ್ರೋ
ಮಾನಂ ವಿದಾಂ ತವ ತು ನಾಸ್ತಿ ವಿನಾ ಪರೀಕ್ಷಾಮ್ ॥
ವೇತ್ತ್ಯಾಪಿ ತಂ ಬುಧಮಿತಿ ಪ್ರಕಟಚಿಕೀರ್ಷುಃ
ವೇದ್ಯೋ ಹಿ ಹೇಮಮಹಿಮಾಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷಣೇನ ॥ ೧೧೧ ॥

ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಹೊಸದಾಗಿ ಪಂಡಿತರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಇತರ ಪಂಡಿತರ ನಡತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ 'ನಿನಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪಂಡಿತರ ಗೌರವವಿಲ್ಲ' ವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪಂಡಿತರೆಂದು ತಾವು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಸುವರ್ಣದ ಮಹಿಮೆಯು ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ.

ಸಪದಿ ಸಮಿತೌ ಧೀರೋ ವೀರೋಽವದದ್ಗುರುರಾಜಜೋ
ಗುರುವರಪದಾಂಭೋಜೇ ರಾಜಾಲಿವದ್ವಿಲಸನ್ನಯಮ್ ॥
ಭವತು ಚ ಭವದ್ವೀಕ್ಷಾರಕ್ಷಸ್ಯ ಪಕ್ಷಯುಗೇನ ಮೇ
ಬುಧಮಣಿಗಣೈರ್ಗೇಯೇ ನ್ಯಾಯಾಮೃತೇ ಚ ಪರೀಕ್ಷಣಮ್ ॥ ೧೧೨ ॥

ಕೂಡಲೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಧೀರರಾದ, ವೀರರಾದ, ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳ ಪಾದಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭೃಂಗರಾಜನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಾ "ಸ್ವಾಮಿನ್, ತಮ್ಮ ನೋಟದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯುಳ್ಳ ನನಗೆ ಪಂಡಿತಪ್ರಕಾಂಡರ ಮಂಡಲಿಯಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ನ್ಯಾಯಾಮೃತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಿಂದ (ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪಕ್ಷಗಳಿಂದ ಹಾಗು ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳು ಕಳೆದನಂತರ) ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯಲಿ ಎಂದು ನುಡಿದರು.

ಧರನ್ನಾಜ್ಞಾಂ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತಮಥ ಗುರೋಃ ಸ್ವಂ ಪದಮಿತಃ
ಪಠನ್ ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಾಮೃತಕಠಿಣ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಸರಣಿಮ್ ॥
ಅಹೋರಾತ್ರಂ ಚಕ್ರೇ ತಪ ಇವ ವಿಮರ್ಶಂ ಸ ಸುದೃಶಾ
ಮನಸ್ವೀ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥೀ ನ ಗಣಯತಿ ದುಃಖಂ ನ ಚ ಸುಖಮ್ ॥ ೧೧೩ ॥

ಗುರುಗಳ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಹಾಗು ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವಾದ ಜಾಲೀಹಾಳಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಾಮೃತದ ಕಠಿಣವಾದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಸರಣಿಯನ್ನು ಓದುತ್ತಾ ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಂತೆ ಹಗಲಿರುಳೂ ಮಾಡಿದರು.

ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಹಾಗು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಸುಖವನ್ನು ಹಾಗು ದುಃಖವನ್ನು ಎಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಾಮೃತಮಂಡನೇ ಪಟುರಯಂ ಮಾಯಾವಿವಾಕ್ಖಂಡನೇ
ತತ್ರಾಭ್ಯಸ್ಯ ತರಂಗಿಣೀಂ ಚ ಸತತಂ ನಾನಾವಿಧಾಷ್ಟಿಪ್ಪಣೀಃ ॥
ನವ್ಯನ್ಯಾಯದಿಶಾ ಭೃಶಂ ನವಪರಿಷ್ಕಾರಾದಿದರ್ಶೀ ಯಯೌ
ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯಮಹೋತ್ಸವೇಽಭಿನವಸನ್ಮಧ್ವಾರ್ಯಸಂಸನ್ಮಹಮ್ ॥ ೧೧೪ ॥

ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಯಾಮೃತವನ್ನು ಮಂಡನೆಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಮಾಯಾವಿ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚತುರರಾದ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ತರಂಗಿಣಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ನಿರಂತರ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ, ನವೀನನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸಹೊಸ ಪರಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀಮಧ್ವನವಮಿಯ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಅಭಿನವ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಿದ ಸಭೆಯ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದರು.

ಆಯಾತಂ ಪದನತಮಸ್ತಕಂ ಯತೀಶೋ
ವೀಕ್ಷ್ಯೈತಂ ಶುಭತಮಸೂಕ್ಷ್ಮಶೇಮುಷೀತಮ್ ॥
ದೋಷಜ್ಞಾನ್ ಪರಿಷದಿ ಭೂಷಿತಾನದಿಕ್ಷತ್
ದಕ್ಷೈತಚ್ಛುಭಧಿಷಣಾಪರೀಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ॥ ೧೧೫ ॥

ಕಾಲುಗಳ ಬಳಿ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ (ವಂದಿಸಿ) ಮಾತಿನಂತೆ ಆಗಮಿಸಿದ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನೋಡಿದ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಇವರ ದಕ್ಷವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿರೆಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾದ ದೋಷವನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಆದೇಶಿಸಿದರು.

ವಿದ್ಯಾದೀಪ್ತಿರ್ಭವತು ವಿತತೇತ್ಯಾಶಯಾ ತಸ್ಯ ಕೈಶ್ಚಿತ್
ಅಜ್ಞೋ ಭೂಯಾದಯಮಿತಿ ಧಿಯಾ ನೈಕಭಂಗ್ಯಾ ಸಭಾಯಾಮ್ ॥
ದೋಷಜ್ಞೈಶ್ಶೈಃ ಕಠಿಣಕಠಿಣೇ ಪ್ರಶ್ನಜಾತೇ ಪ್ರಜಾತೇ
ಸರ್ವೇ ಕೌತೂಹಲವಿದಲಿತಂ ನ್ಯಕ್ಷಿಪನ್ನಕ್ಷಿ ತಸ್ಮಿನ್ ॥ ೧೧೬ ॥

ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಕಾಶವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಕೆಲವರಿಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಈಗ ಇವರು ದಡ್ಡನೆಂದು ಸಾಬೀತಾಗಲಿ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಿಂದ ದೋಷವನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಪಂಡಿತವರ್ಯರು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ

ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಜನರೆಲ್ಲರು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ತೆರೆದಿರುವ ತಮ್ಮ ಕಂಗಳನ್ನು ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟರು.

ಸ್ಫುಟಂ ಝುಟಿತಿ ನಿರ್ಯಯೌ ದ್ಯುತಟನೀವ ವಕ್ತ್ರಾಂಬರಾತ್
ಗಿರಾಂ ಸರಣಿರದ್ಭುತಾ ಬಹುವಿಧಾರ್ಥಸಂಪೂರಿತಾ ॥
ರಮೇಶಚರಣಾಶ್ರಿತಾ ಕಠಿಣತರ್ಕಭಂಗಾವೃತಾ
ಪರೀಕ್ಷಕಗಿರೋಽಪಿ ಯತ್ರಕಿಲ ಶುಷ್ಕಪತ್ರಾಯಿತಾಃ ॥ ೧೧೭ ॥

ಕೂಡಲೇ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಮುಖವೆಂಬ ಆಕಾಶದಿಂದ ಅದ್ಭುತವಾದ ವಾಕ್ ಸರಣಿಯು ಗಂಗೆಯಂತೆ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಆ ವಾಗ್ಗಂಗೆಯು ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಗರ್ಭಿತವಾಗಿತ್ತು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿತ್ತು, ಕಠಿಣವಾದ ನ್ಯಾಯಗಳೆಂಬ ಸುಳಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಈ ವಾಗ್ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಕರ ಮಾತುಗಳು ತರಗೆಲೆಯಂತೆ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗಿತ್ತು.

ದಶಾಂತರಗಿರಾಶುಗಾಶನಶರೀರಶಾಯ್ಯಾಶ್ರಯಂ
ಸುವರ್ಣಮಯಟಿಪ್ಪಣೀಮಣಿಗಣಾಂತರಂ ಸುಂದರಮ್ ॥
ಯತಿಪ್ರವರಚಂದ್ರಿಕಾಕೃದುದಿತಾಮೃತಾವಿರ್ಭವಂ
ಗತಾ ವಿಬುಧಧೀಧುನೀಗಮನಧಾಮ ಕೃತ್ಯಂಬುಧಿಮ್ ॥ ೧೧೮ ॥

ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಶೇಷನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಿಲಯವಾದ, ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೆಂಬ ಮಣಿಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ, ಸುಂದರವಾದ, ಹಾಗೂ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಚಂದ್ರಿಕಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಆವಿರ್ಭಾವ ನೀಡುವ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ನದಿಗಳ ಗಮನಕ್ಕೆ ಮನೆಯಾದ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಾಮೃತವೆಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಆ ವಾಗ್ಗಂಗೆಯು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಇಯಾಯ ಮುದಮೀಶವತ್ಸಪದಿ ಯಾಂ ಧರನ್ ಧ್ಯಾನರಾಟ್
ವಿಜಹ್ರುರಪಿಯತ್ರ ಸದ್ವಿಬುಧಧೀದ್ಯುವಧ್ವಸ್ತದಾ ॥
ಯದೂರ್ಮಿತರಸೈಕ್ಯವಾಗ್ವಿಷಕರದ್ರುರುತ್ಪಾಟಿತಃ
ಸುಯುಕ್ತಿತಪನೋತ್ಥಿತಾಗಮಸರಸ್ವತೀಸಂಯುತಾ ॥ ೧೧೯ ॥

ಆ ವಾಗ್ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ರುದ್ರದೇವರಂತೆ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಆಗ ಆ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯರಂತೆ ಸಜ್ಜನರ ಬುದ್ಧಿಯು ವಿಹಾರ ಮಾಡಿತು. ಆ ಗಂಗೆಯ

ಅಲೆಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಐಕ್ಯವಾದವೆಂಬ ವಿಷವೃಕ್ಷವು ಬುಡಮೇಲಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದಿತು. ಇಂತಹ ಆ ವಾಗ್ಗಂಗೆಯು ಸದ್ಯುಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಯಮುನಾನದಿಯಿಂದ ಸದಾಗಮಗಳೆಂಬ ಸರಸ್ವತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ತ್ರಿವೇಣಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಇತ್ಥಂ ತತ್ರ ಪರೀಕ್ಷಣೇऽತಿಕಠಿಣೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಿದ್ವದ್ಗಣೇ
ನಿಷ್ಪ್ರಶ್ನೇ ನವನಂದತೀರ್ಥನಯನಾನಂದಪ್ರಭೂತಾಮೃತೈಃ ॥
ವಿದ್ವದ್ವರ್ಯಪದೇऽಭಿಷಿಕ್ತಸುತನುಶ್ಶುಭ್ರಸ್ವಭಾಸ್ವದ್ಯಶಃ -
ಪೀಯೂಷೇಣ ವವರ್ಷ ಸರ್ವಭುವನಂ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಾತ್ಮಜಃ ॥ ೧೨೦ ॥

ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆದಾಗ ಎಲ್ಲ ಪಂಡಿತರು ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಲ್ಲದೇ ಮೌನರಾದಾಗ, ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಅಮೃತಬಿಂದುಗಳಿಂದ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಷಿಕ್ತರಾದರು. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಇವರ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕೀರ್ತಿಯೆಂಬ ಅಮೃತದ ವರ್ಷಣವು ನಡೆದಿತ್ತು.

ವಂದೇ ಯೇನ ವಿಶುದ್ಧಪೈಠಣಕುಲಸ್ಕಾಲಃ ಫಲಿತ್ವಂ ಗತಃ
ತಂ ಶ್ರೀಶಪ್ರಿಯಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಯಮುನಾನಂದಪ್ರವೃದ್ಧಿಪ್ರದಮ್ ॥
ವೃದ್ಧ್ಯಾ ಚಂದ್ರಮಹಸ್ಕರಂ ಪ್ರತಿಭಯಾ ಸತ್ಕರ್ಮಣಾ ಷಣ್ಮುಖಂ
ರೂಪೇಣ ಸ್ಮರಮಾರುಣಿಂ ಗುರುವರಪ್ರೀತ್ಯಾಂಬುಧಿಂ ವಿದ್ಯಯಾ ॥ ೧೨೧ ॥

ಯಾವ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ, ಪೈಠಣವಂಶ ವೃಕ್ಷವು ಫಲಭರಿತವೆಂದಾಯಿತೋ ಅಂಥಾ, ಶ್ರೀಪತಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಯಮುನಾಬಾಯಿಯವರ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನೀಡುವ, ದೈಹಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಚಂದ್ರನಂತಿರುವ, ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವ, ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಷಣ್ಮುಖನಂತಿರುವ, ರೂಪದಿಂದ ಮನ್ಮಥನಂತಿರುವ, ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆರುಣಿಯಂತಿರುವ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಅಗಾಧರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಾನು ವಂದಿಸುವೆ.

ರಘೋರ್ಬಾಣಾಕಾರಾಭಿಧಪದಧರಶ್ರೀಪದಗಿರಃ
ಪಿತುಃ ಪದ್ಮಾಂಬಾಯಾಸ್ಸುಹೃದಯಜನನ್ಯಾಃ ಕರುಣಯಾ ॥
ಸುಚಾರ್ವಾಶೀರ್ವಾಚಾ ರುಚಿರರಚಿತಾಚಾರ್ಯಶತಕ -
ತ್ರಯೀ ಭೂಯಾತ್ಕಾಮಂ ಪ್ರಥಮಮಪಿ ರಾಮಪ್ರಿಯತಮಮ್ ॥ ೧೨೨ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರದೇವರ ಬಾಣಾಕಾರ (ಬಾಳಗಾರು) ಎಂಬ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ತಂದೆಗಳ ಹಾಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೃದಯವುಳ್ಳ ಪದ್ಮಾಬಾಯಿ ಎಂಬ ನನ್ನ ತಾಯಿಯ ಕರುಣೆಯಿಂದ, ಸುಂದವಾದ ಆಶೀರ್ವಾದದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ರುಚಿರನು ರಚಿಸಿದ ಈ ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾದ ಕಥಾಶತಕವು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯತಮವಾಗಲಿ.

ಇತಿ ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯನಾಮಕೇನ ಬಾಲಕೇನ ರಚಿತೇ
ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯೇ ಪ್ರಥಮಂ
ಕಥಾಶತಕಮ್

|| ಶ್ರೀಃ ||

|| ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ||

ಆಚಾರಶತಕಮ್

ಆರಬ್ಧ ಮಧ್ವಮತಪಾಠಮಥೋ ಯತೀಂದ್ರೋ
ಹೃದ್ಯಾನವದ್ಯಶತಪದ್ಯಸುಧಾಪ್ರದಾಯ ||
ಗೋಷ್ಠ್ಯಾಂ ಸಮಸ್ತಮಹಿತಾಯ ನಿಜಾಶ್ರಿತಾಯ
ಪ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಶಿಷ್ಟತಮಸಾತ್ವಿಕಾರಾಟ್‌ಸುತಾಯ || ೧ ||

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು, ಸುಂದರವಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದ ಶತಶ್ಲೋಕಗಳೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ನೀಡುವ ("ಘಟಿಕಾಯಾಂ ಶತಶ್ಲೋಕೀ" ಎಂಬ ಬಿರುದು ಹೊಂದಿದ) ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಂದ ಗೌರವಿತರಾದ, ತನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ, ತಮಗೆ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾದ, ಉತ್ತಮಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ ಪಾಠವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು.

ಭಾಷ್ಯಪಾಠಮಪಿ ಸೋಽತ್ರ ಟೀಕಯಾ
ಪ್ರೋಲ್ಲಸದ್ವಿವಿಧಟಿಪ್ಪಣೀಕಯಾ ||
ಸನ್ನಿಶಮ್ಯ ನವಮಧ್ವತೋ ನವ -
ಶೋಭನೋಪಪದಭಟ್ಟವದ್ಬಭೌ || ೨ ||

ಇಲ್ಲಿ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ವಿಧ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಟೀಕಾದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಪಾಠವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಅಭಿನವ ಶೋಭನಭಟ್ಟರಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ವಿರಾಜಿಸಿದರು.

ಮಿಥ್ಯಾಮತಚ್ಛಿದ್ಯತಿನಾಥ ಏಷಃ
ಮಿಥ್ಯಾಮತಿಂ ಮಾಠರಗೀರ್ಷು ತನ್ವನ್ ||
ಪ್ರೀತ್ಯಾನ್ವಗೃಹ್ಣಾತ್ ಗುರುರಾಜಪುತ್ರಂ
ಪ್ರೀತಿಸ್ತು ಸತ್ಯೇವ ಸತಾಂ ಹಿ ನಿತ್ಯಮ್ || ೩ ||

ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಮಿಥ್ಯಾಮತವನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಕೋಪದಿಂದ ಕೆಲವು ಮಠೀಯರು ಮಾಡಿದ್ದ ಚಾಡಿಮಾತಿನಲ್ಲಿ

ಮಿಥ್ಯಾಮತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟರು. ಹಾಗೆಯೇ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು. ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿಯೇ ಸಜ್ಜನರ ಪ್ರೀತಿಯು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ.

ತತ್ರಾಥ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಪಕ್ಷಪೂರ್ವಂ
ಸೂತ್ರಾಹಿಣಾ ಧೀಪದಮಂದರೇಣ ॥
ಶಾಸ್ತ್ರಾಂಬುಧಿಂ ಮಥ್ನತಿ ಸಾತ್ವಿಕೋತ್ಥೇ
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಧನ್ವಂತರಿರಾವಿರಾಸೀತ್ ॥ ೪ ॥

ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಮಂದರಪರ್ವತವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವೆಂಬ ವಾಸುಕಿಯಿಂದ (ಬಿಗಿದು) ಪೂರ್ವ ಉತ್ತರ ಪಕ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆಯುವಾಗ (ಭಾಷ್ಯಾದಿಗ್ರಂಥಗಳ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ) ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಧನ್ವಂತರಿಯಂತೆ ಆವಿರ್ಭೂತರಾದರು.

ಶರೀರಿಣಾಂಚಾಮೃತತಾಪ್ರದಾನಾತ್
ಯಾ ದೇವದೇಹಾಮೃತಮತ್ಯಶೇತ ॥
ತಾಂ ಸರ್ವಪೃಥ್ವೀತ್ರಿದಿವೇಶಜೀವಾಂ
ಪ್ರಾದಾದಯಂ ನ್ಯಾಯಸುಧಾಂ ಬುಧಾಯ ॥ ೫ ॥

ದೇವತೆಗಳ ದೇಹಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಮೃತ್ವವನ್ನು ನೀಡುವ ಅಮೃತವನ್ನು, ಎಲ್ಲ ದೇಹಿಗಳಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವ ನೀಡುವುದರಿಂದ ಜಯಿಸಿರುವ, ಎಲ್ಲ ಭೂದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಜೀವದಂತೆ ಇರುವ ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಸುಧಾವನ್ನು ಈ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ಧನ್ವಂತರಿಯು ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಭೂದೇವನಿಗೆ ನೀಡಿದನು.

ಪಾತುಂ ಪ್ರವೃತ್ತೇ ಚ ಸುಧಾಂ ಬುಧೇಽಸ್ಮಿನ್
ತಾಂ ಹರ್ತುಕಾಮೇ ಕುಮತಾಸುರೌಘೇ ॥
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಹರ್ಯಾಕೃತಿರಾವಿರಾಸೀತ್
ವಾಣೀ ತದಾ ಸುಂದರಮೋಹಿನೀವ ॥ ೬ ॥

ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ದೇವನು ಆ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ದುರ್ಮತಗಳೆಂಬ ಅಸುರರು ಅದನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು (ನಾಶಮಾಡಲು) ಆಸೆ ಪಟ್ಟರು. ಆಗ ಧನ್ವಂತರಿ ರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸುಂದರ ಮೋಹಿನೀರೂಪದಂತೆ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ವಾಣಿಯು ಆವಿರ್ಭಾವ ಹೊಂದಿತು. (ಇಲ್ಲಿಂದ ೧೧ನೇ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೆ ಆದಿಕುಲಕ).

ಯಾ ಸುಂದರೀ ಬಂಧುರಪಾದಲೀಲಾ -
ವಿಲಾಸಸಮ್ಮೋಹಿತದುರ್ಮತೌಘಾ ||
ಸುವರ್ಣಪೂರ್ಣಾಭರಣೈರ್ವಿಭಾಂತೀ
ಸುಧಾಂ ಸುಧೀಡ್ಯಾಂ ಶಿರಸಾ ಧರಂತೀ || ೭ ||

ಆ ವಾಣಿಯು ಮೋಹಿನಿಯಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಮೋಹಿನಿಯು ತನ್ನ ಭಾವತುಂಬಿದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ಚೆಲ್ಲಾಟದಿಂದ ದುರ್ಮತಿಗಳಾದ ಅಸುರರ ಹಿಂಡನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದಂತೆ ಆ ವಾಣಿಯೂ, ತನ್ನ ಭಾವಪೂರ್ಣವಾದ ಪದಗಳ ವಿಲಾಸದಿಂದ ಎಲ್ಲ ದುರ್ಮತಗಳನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಿದೆ. ಮೋಹಿನಿಯು ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಆಭರಣ (ಅಲಂಕಾರ)ಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಅಮೃತವನ್ನು ಶಿರಸಾ ಧರಿಸಿದಂತೆ ಈ ವಾಣಿಯೂ ಸಹ ಸು-ಒಳ್ಳೆ ವರ್ಣಮಯವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂಧ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಾ, ಪಂಡಿತರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಸುಧೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾ ಧರಿಸಿದೆ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಸೂತ್ರಾಭಿಧನೀಲವಾಲಾ
ವಾತಾಗಮಪ್ರೋಲ್ಲಸಿತಾಸ್ಯಲೀಲಾ ||
ಜಯಾರ್ಯವಾಚಾಽಖಿಲಹೃಜ್ಜಯಂತೀ
ವ್ಯಾಸಾರ್ಯವಾಕ್ಚಂದ್ರಿಕಯಾ ಲಸಂತೀ || ೮ ||

ಈ ವಾಣಿಯೆಂಬ ಮೋಹಿನಿಗೆ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳೇ ನೀಲವಾದ ಕೇಶಗಳು. ವಾಯು ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಆಗಮವೆಂಬ ವಾಯುವಿನ ಆಗಮನದಿಂದ ಮುಖವು ಉಲ್ಲಾಸಮಯವಾಗಿದೆ. ಜಯಪ್ರದವಾದ ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ (ದೇವತೆಗಳ ಜಯಕಾರಗಳಿಂದ) ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯವನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಈ ವಾಣಿಯೆಂಬ ಮೋಹಿನಿಯು ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರ ಚಂದ್ರಿಕೆಯೆಂಬ ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.

ಸದ್ವಾದಿರಾಜಾಭಿಧವರ್ಯವಿದ್ಯಾ -
ಧೀಶಾರ್ಯಜಾತಾಕೃತಿನೇತ್ರಯುಗ್ಮಾ ||
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತ್ರಿದಶದ್ರುರಾಜ -
ದ್ವಾಕ್ಪಾರಿಜಾತೋತ್ಥಿತಗಂಧಹೃದ್ಯಾ || ೯ ||

ಶ್ರೀ ವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾಧೀಶತೀರ್ಥರೆಂಬ ಹಿರಿಯರ 'ಗುರ್ವರ್ಥದೀಪಿಕಾ' 'ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಚಂದ್ರಿಕಾ' ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಮೋಹಿನಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು. ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂಬ ದೇವವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಪಾರಿಜಾತ ಪುಷ್ಪಗಳ ಪರಿಮಳದಿಂದ ಈ ವಾಣೀಮೋಹಿನಿಯು ಹೃದಯಂಗಮಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಯಾ ಯಾದುಪತ್ಯಾಭಿಧಕಂಠಭೂಷಾ
ಕಾಶೀಯಕೌಶೇಯಧರಾಽತಿಕಮ್ರಾ ॥
ಅನೇಕವಿದ್ವತ್ಕೃತಿಪಾರಿಹಾರ್ಯ -
ಕೇಯೂರಮಂಜೀರವಿಭೂಷಿತಾಂಗೀ ॥ ೧೦ ॥

ಈ ಮೋಹಿನಿಗೆ 'ಯಾದುಪತ್ಯ'ವು ಕೊರಳಿಗೆ ಅಲಂಕಾರವಾದ ಹಾರ. 'ಕಾಶೀಯ' ವೆಂಬ ಉತ್ತಮ ರೇಶ್ಮೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಹಳ ರಮಣೀಯಳಾದ ಇವಳ ಹಸ್ತಪಾದಾದಿ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕೃತಿಗಳು, ಬಳೆ ಕೇಯೂರ ಗೆಜ್ಜೆ ಮೊದಲಾದ ಆಭರಣಗಳಾದವು.

ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾಸ್ವಾದನಮತ್ತಚಿತ್ತಾ
ಸತ್ತರ್ಕರಂಗಸ್ಥಲತಾಂಡವಸ್ಥಾ ॥
ಸತ್ಸು ಪ್ರಸನ್ನಾಽಸುಜನೇಷು ಖಿನ್ನಾ
ಸದೈವ ವಿಶ್ವಾವನಿದೇವಸೇವ್ಯಾ ॥ ೧೧ ॥

ಆ ಮೋಹಿನಿಯು ನ್ಯಾಯಾಮೃತವೆಂಬ ಅಮೃತದ ಪಾನದಿಂದ ಆನಂದೋದ್ರೇಕಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸತ್ತರ್ಕವೆಂಬ ರಂಗಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ತಾಂಡವ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧಾವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ ಅಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ಖಿನ್ನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಎಲ್ಲ ಭೂದೇವತೆಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಇವಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತಿದ್ದಾರೆ. (ಇಂತಹ ವಾಣೀಯೆಂಬ ಮೋಹಿನಿಯು ಆವಿರ್ಭಾವ ತಾಳಿದಳು).

ಏವಂ ನ್ಯಾಯಸುಧಾಂ ಸಮಸ್ತಮಹಿತಾಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಶತೈಃ ಪೂರಿತಾಂ
ಸತ್ಯಧ್ಯಾನಯತೀಶ್ವರೇಣ ಕಥಿತಾಂ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಾತ್ಮಜಃ ॥
ಭಕ್ತಿಜ್ಞಪ್ತಿವಿರಕ್ತಿತೋಯನಿಲಯಃ ಧ್ಯಾಯನ್ ಕೃತಾರ್ಥೋಽಭವತ್
ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಾಶ್ರಮಿವರ್ಯಪೂರ್ವಶುಭದೃಗ್‌ಶೌರ್ಯೈಃ ಸತೀರ್ಥ್ಯೈರ್ಯುತಃ ॥ ೧೨ ॥

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನೂರಾರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ, ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ, ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವಿರಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಇರುವ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರೆಂಬ ಯತಿವರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಸತೀರ್ಥರಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತ ಕೃತಾರ್ಥರಾದರು.

ಯೋ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಣದುರ್ಗಮಾರ್ಥಪೂರ್ಣಃ
ಶ್ರೀದ್ವೈತದ್ಯುಮಣಿಪದೋ ಮಣಿಃ ಕೃತೀನಾಮ್ ॥
ಅದ್ವೈತಾಂಧತಮಸಭಕ್ಷಣೈಕದೀಕ್ಷಃ
ತಂ ಪ್ರಾದಾದ್ಬುಧಮಣಯೇ ಮಣಿರ್ಯತೀನಾಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ಉತ್ತಮ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಮಂಡಲಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣಹೊಂದಲಾಗದ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ, ಅದ್ವೈತವೆಂಬ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನ ನಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ದೀಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ದ್ವೈತದ್ಯುಮಣಿ ಎಂಬ ಕೃತಿರತ್ನವನ್ನು, ಯತಿರತ್ನರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಪಂಡಿತರತ್ನರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ನೀಡಿದರು.

ಸಮಗ್ರಂ ತದ್ಗ್ರಂಥಂ ಗುರುವರಪದಾಂಭೋಜಸವಿಧೇ
ಪಠನ್ ಸಮ್ಯಕ್ ತನ್ವನ್ನನುವದನಮಸ್ಯಾತಿಕಠಿಣಮ್ ॥
ಯ ಏಕಃ ಪ್ರಾಕಾರ್ಷೀದಸದೃಶಮುದಂ ದೇಶಿಕಹೃದಃ
ಗುರೋಽಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರೀತಿರ್ನ ಹಿ ಭವತಿ ಶಕ್ಯಾ ಕಥಯಿತುಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಪಾದಕಮಲದ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ, ಅತಿಕಠಿಣವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅನುವಾದವನ್ನು ನೇರವೇರಿಸಿ ಗುರುಗಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅನುಪಮವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಇವರೊಬ್ಬರೇ ನೀಡಿದರು. ಇಂಥ ಶಿಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳ ಪ್ರೀತಿಯು ಎಷ್ಟೆಂದು ಎಣಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.

ಚಾತುರ್ಯಚಾರುತರವಾಗ್ಭೃತಸರ್ವಚೇತಾಃ
ನಿತ್ಯಂ ನಿಜಾಧ್ಯಯನತತ್ಪರಸಾಧುಚೇತಾಃ ॥
ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಘೋರವಿಪಿನೇ ಮೃಗರಾಜತೇಜಾಃ
ರೇಜೇ ಮಠೇಽಖಿಲಪಟುರ್ಗುರುರಾಟ್ತನೂಜಃ ॥ ೧೫ ॥

ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಬಹಳ ಚಾರುವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವೆಂಬ ಘೋರ ಅರಣ್ಯರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೃಗರಾಜನಾದ ಸಿಂಹನಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಚತುರರಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸಿದರು.

ಅಥ ಯತಿವರಶಿಷ್ಯೋ ವರ್ಯಧರ್ಮಾಧಿಕಾರೀ -
ಪದವರಲಸಿತೋಽಗಾದ್ಧೀರಕಂಠೀರವೋಽಯಮ್ ॥
ತಿರುಪತಿಗತಗೋಷ್ಠೀಂ ಮಂಡಿತಾಂ ಪಂಡಿತೇಂದ್ರೈಃ
ಕಠಿಣತರಪರೀಕ್ಷಾಘೋರಚರ್ಚಾದಿಯುಕ್ತಾಮ್ ॥ ೧೬ ॥

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಧೀರಸಿಂಹವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರೀ ಎಂಬ ಪದವಿಯಿಂದ

ವಿರಾಜಿಸುತ್ತ ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಮಂಡಿತವಾದ ಸಭೆಗೆ ತೆರಳಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಕಠಿಣವಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಘೋರ ವಾದಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಮಧ್ಯಸ್ಥೇ ವರಖೇಡಿಪಂಚವದನೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಾಹವೇ
ವಿದ್ವಚ್ಛೇಖರಯಜ್ಞವಿಠ್ಠಲಮುಖ್ಯೈಃ ಪೂರ್ಣೇ ಸಮಿತ್ಯಂತರೇ ॥
ಆಯಾತೋ ಯಶಸಾ ತತೋಽತ್ರ ವಿಬುಧ್ಯೈಃ ಸಾರ್ಧಂ ನಿಯುಧ್ಯ ಪ್ರಧೀಃ
ಚಕ್ರವ್ಯೂಹಚರೋಽಭಿಮನ್ಯುರಿವ ತಾನ್ ಬುಧ್ಯಾತಿಶಿಶ್ಯೆ ಭೃಶಮ್ ॥ ೧೭ ॥

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದವೆಂಬ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ವರಖೇಡಿ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಮಧ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಭೆಯ ಒಳಗೆಲ್ಲ ಯಜ್ಞವಿಠ್ಠಲಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವತ್ ಶಿರೋಮಣಿಗಳು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಸಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪಂಡಿತರಿಂದ ನಿಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರು. ಹಾಗೂ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನಂತೆ ಇವರು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮೀರಿಸಿಬಿಟ್ಟರು.

ತರುಣಂ ಧರಣೀಸುರಾರುಣಾರ್ಕಂ
ಬುಧರಾಜಂ ಗುರುರಾಜಸೂನುರಾಜಮ್ ॥
ಬುಜಯೋಶ್ಚ ವಹನ್ನನರ್ತ ಚಿತ್ರಂ
ಪ್ರಮದೋದ್ರಿಕ್ತಸುಯಜ್ಞವಿಠ್ಠಲಾರ್ಯಃ ॥ ೧೮ ॥

ಆಗ ತರುಣನಾದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಪಂಡಿತರಾಜರಾದ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಯಜ್ಞವಿಠ್ಠಲಾಚಾರ್ಯರು ಆನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡಿದರು.

ಕಿಮು ತಾದೃಶಶಿಷ್ಯಸಂಘತೋಽಸ್ಯ
ಗುರುರಾಜೋಽಪ್ಯುತ ತೇನ ತಸ್ಯ ಶೋಭಾ ॥
ಇತಿ ಲೌಕಿಕಲೋಚನೋತ್ಥಿತೋಽಯಂ
ವಿಶಯೋಽಭೂದುಭಯೋಶ್ಚ ಭೂಷಣಾಭಃ ॥ ೧೯ ॥

ಹೀಗೆ ವಿಚಾರನಿರತರಾದ ಅಂಥ ಶಿಷ್ಯರ ವೃಂದದಿಂದ ಗುರುವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಗೆ ಶೋಭೆಯೋ ? ಅಥವಾ ಆ ಗುರುವರ್ಯರಿಂದ ಈ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಶೋಭೆಯೋ ? ಎಂದು ಲೌಕಿಕರ ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸಂಶಯವು ಈ ಗುರುಶಿಷ್ಯರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅಲಂಕಾರವಾಯಿತು.

ದಿಗಂತವಿಶ್ರಾಂತಬುಧ್ಯೈಶ್ಚ ಭವ್ಯಂ
ವಿಭೂಷಿತಂ ಮೌನಿವರೇಣ ದಿವ್ಯಮ್ ॥

ಗತ್ವಾಽಥ ಬಳ್ಳಾರಿಗತಂ ಸದೋಽಯಮ್
ಗುರುಂ ನನಾಮಾತ್ರ ಸಮಸ್ತಸೇವ್ಯಮ್ ॥ ೨೦ ॥

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ದಿಗಂತವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಭವ್ಯವಾದ, ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ದಿವ್ಯವಾದ ಸಭೆಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸೇವಿತರಾದ ಗುರುಗಳಿಗೆ ನಮಿಸ್ಸಿದರು.

ತತ್ರಾಽಽಯಾಸೀನ್ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರೇಽತಿದಕ್ಷಃ
ವಿದ್ವದ್ವರ್ಯೋ ವೇಂಕಟಾರ್ಯಾಭಿಧಾನಃ ॥
ಯೋಽಯಂ ಛಾತ್ರಾಣಾಂ ಪಟುಃ ಪಾಂಡುರಂಗೀ -
ತ್ಯೇವಂ ಬಾಲ್ಯೇಽಸ್ತಾವಿ ವಿದ್ವದ್ವರೌಘ್ಯೈಃ ॥ ೨೧ ॥

ಅಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಕ್ಷರಾದ ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಪಾಂಡುರಂಗೀ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪಂಡಿತರ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ, "ಛಾತ್ರಾಣಾಂ ಪಟುಃ ಪಾಂಡುರಂಗೀ" ಅಂದರೇ "ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ (ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ) ಪಾಂಡುರಂಗಿಯೇ" ಪಟುವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಗಂಗೇಶಾಭಂ ನವ್ಯತರ್ಕದ್ಯುನದ್ಯಾಂ
ವೃದ್ಧಂ ವಿದ್ವತ್ತಾವಯೋಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ ॥
ಕರ್ಮಂದೀಶೋ ವೀಕ್ಷ್ಯ ತಂ ಚ ಪ್ರಹೃಷ್ಟ -
ಸ್ತದ್ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಂ ಶ್ರೋತುಕಾಮೋ ಬಭೂವ ॥ ೨೨ ॥

ನವ್ಯ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೇಶ (ಶಿವ-ಗಂಗೇಶೋಪಾಧ್ಯಾಯ) ನಂತೆ ಇರುವ, ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತು ವಯೋಮಾನದಿಂದ ವೃದ್ಧರಾದ, ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಆನಂದವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಅವರ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೇಳಲು ಬಯಸಿದರು.

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥೇ ಸ ಶ್ರೀನಿವಾಸಂ ಸಮರ್ಥಂ
ಮತ್ವಾಽಽಹೂಯ ಪ್ರಾಹ ತಂ ವೇಂಕಟಾರ್ಯಮ್ ॥
ಪಶ್ಯತ್ವೇತನ್ನವ್ಯಗೋರಾಜಲೀಲಾಂ
ನವ್ಯನ್ಯಾಯೇಽನಮ್ಯವಾಕ್ಯಾರ್ಥಭಂಗೀಮ್ ॥ ೨೩ ॥

ಆ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಇವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಮಾಡಲು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೇ ಸಮರ್ಥರೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವರನ್ನು ಕರೆದು, 'ನವೀನನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ

ಅದಮ್ಯವಾದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಭಂಗಿಯುಳ್ಳ ಈ ಹೊಸ ಘೂಳಿಯ ಆಟವನ್ನು ನೋಡಿರೆಂದು' ಈ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ಹೇತ್ವಾಭಾಸಾನಾಂ ಚ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದೇ
ಚರ್ಚಾರಂಭೇ ವೇಂಕಟಾಯಸ್ಸ್ವಿಷ್ಟಃ ||
ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಂ ಸ್ವಂ ಸಂಪ್ರದಾಯಾಪ್ತರೀತ್ಯಾ
ಕುರ್ವನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಹರ್ಷಿತಾನಾಶ್ವಕಾರ್ಷೀತ್ || ೨೪ ||

ಆಗ ಹೇತ್ವಾಭಾಸ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ವೃದ್ಧರಾದ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ ತಮ್ಮ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದ ನೀಡಿದರು.

ಮಧ್ಯಸ್ಥಶ್ರೀಧ್ಯಾನತೀರ್ಥಾರ್ಯವಾಚಾ
ತತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತಾನೇಕನವ್ಯಾರ್ಥಸಾರಃ ||
ತದ್ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಂ ಸ್ವೀಯಕೋಟಿಕ್ರಮೌಘೈಃ
ನವ್ಯೋ ರೇಜೇ ದೂಷಯನ್ ಧ್ಯಾನಶಿಷ್ಯಃ || ೨೫ ||

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಅಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದನಂತರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಪೂರ್ವಾಪರಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರ ಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮ ಕೋಟಿಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಆ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಶೋಭಿಸಿದರು.

ನವ್ಯಾನೇತತ್ಕೋಟಿಸಂಘಾನ್ ಸ್ವಭಂಗ್ಯಾ
ವೃದ್ಧೋಽಪ್ಯದ್ಧಾ ದೂಷಯತ್ಯೇಷ ಆಶು ||
ಕಾಶೀಯಾವಚ್ಛೇದಕಾಚ್ಛೇದ್ಯಕೋಟಿ -
ಸಂಘೈಸ್ಸ್ವೀಯಂ ನವ್ಯವಾದಂ ರರಕ್ಷ || ೨೬ ||

ಹೊಸತರನಾದ ಈ ಕೋಟಿಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ ವೃದ್ಧರಾದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ದೂಷಿಸಿದಾಗ, ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಶೀ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತರದೇಶದ ಅವಚ್ಛೇದಕಗಳಿಂದ ಅಚ್ಛೇದ್ಯವಾದ ಕೋಟಿಕ್ರಮಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಹೊಸವಾದವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಏವಂ ವೃತ್ತೇ ವಾದಯುದ್ಧೇಽಥ ಶಾಂತಃ
ಶಿಷ್ಟಶ್ರೇಷ್ಠ ಸ್ಸಸ್ಥವಿಷ್ಠೋಽತಿಹೃಷ್ಟಃ ||
ಅಶ್ಲೀಷ್ಯೈನಂ ಭಾಷಿಣಂ ಧ್ಯಾನಶಿಷ್ಯಂ
ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಕೃಷ್ಟಿಶ್ರೇಷ್ಠಮಸ್ತೋಷ್ಟ ಗೋಷ್ಠ್ಯಾಮ್ || ೨೭ ||

ಹೀಗೆ ಏಷು ಪೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ವಾದ ಯುದ್ಧವು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬಳಲಿದಂಥ ವೃದ್ಧರಾದ ಬಹುಶಿಷ್ಯರಾದ ಆ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರು ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಿಂದ, ಅನುವಾದಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಈ ಶ್ರಿಷ್ಯನನ್ನು ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

ನೂನಂ ನೂತ್ನೋಽಪ್ಯೇಷ ಗೋರಾಟ್ ಬಲಿಷ್ಠಃ
ಭಾಷಾ ಯಸ್ಯ ಶ್ರೋತೃಭೂಷಾಯಿತಾಽತ್ರ ||
ಏವಂ ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಾಂತಿಕೇ ಶಂಸಿತೋಽಯಂ
ರೇಜೇ ಕೃಷ್ಟೀನಾಂ ಪಟುರ್ಜಾಲಿಹಾಳಃ || ೨೮ ||

"ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಈ ಘೂಳಿಯು ಕಿರಿಯದಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಮಾತುಗಳು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಾಯವಾಗಿವೆ." ಎಂದು ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟರಮಣಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು "ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಜಾಲಿಹಾಳನೇ ಪಟು" ಎಂಬಂತೆ ವಿರಾಜಿಸಿದರು.

ಧ್ಯಾನಾರ್ಯನಿರ್ಮಲಪದಾಮರವರ್ತ್ಮಚಾರಿ -
ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯತನಯಾರ್ಯನವಾರ್ಕಭಾಸಾ ||
ದೀಪೋಪಮೇಯವಿದುಷಾಂ ಭೃಶಮಾಪ ನಾಶಂ
ರೀಢಾಖ್ಯಗಾಢತಿಮಿರಂ ಪರಿತೋಽಧರಸ್ಥಮ್ || ೨೯ ||

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಪಾದಗಳೆಂಬ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ, ದೀಪದಂತಿರುವ ಇತರ ಪಂಡಿತರ ಒಳಗೆ, ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ತಿರಸ್ಕಾರವೆಂಬ ಗಾಢಕತ್ತಲೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಯಿತು. (ಉಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಲವು ಪಂಡಿತರೂ ಸಹ ಇವರನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದರು ಎಂದು ಭಾವ).

ಪಠನ್ನಥ ಚ ಪಾಠಯನ್ ವಿಮಲಸರ್ವಮೂಲಂ ಶುಭಂ
ಪರೋಕ್ತಿಮಪಿ ದೂಷಯನ್ ಸುಖಮುನಿಂ ಚ ಸಂತೋಷಯನ್ ||

ವಸೇತಿ ಗುರುಣೋದಿತಃ ಕ್ರತುಪುರಂ ಸ ಜೋಷೀದ್ವಿಜ -
ಮನೋರಥಗತೋ ಯಯೌ ಗುರುಕರಾತಪತ್ರೀ ಬುಧಃ || ೩೦ ||

ಅನಂತರ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು "ನಿರ್ಮಲವಾದ ಸರ್ವಮೂಲವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತ, ಹಾಗು ಪಾಠಮಾಡುತ್ತ, ಪರವಾದವನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತ, ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತ ವಾಸಮಾಡು" ಎಂದು ಆದೇಶಿಸಿದಾಗ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುಗಳ ಅಭಯಹಸ್ತವೆಂಬ ಛತ್ರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವವರಾಗಿ ಜೋಷೀ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಮನೋರಥವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಗದುಗಿಗೆ ನಡೆದರು.

ಮಧ್ವಾರ್ಯೋದಿತವರ್ತ್ಮನೈವ ಸತತಂ ವಸ್ತವ್ಯಮಿತ್ಥಂ ಗುರೋ -
ರಾದೇಶಂ ಶಿರಸಾ ಧರನ್ ಬುಧವರಃ ಶಿಷ್ಯಾನಯಂ ಪಾಠಯನ್ ||
ಪಿತ್ರಾದ್ಯೈಃ ಸಹಿತೋ ವಸನ್ ಕ್ರತುಪುರೇ ಶ್ರೀವೀರನಾರಾಯಣಂ
ನಿತ್ಯಂ ಸ್ವೋಚಿತಕರ್ಮಣಾಭಜತ ಸದ್ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಧರ್ಮಸ್ಥಿತಃ || ೩೧ ||

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ನಿತ್ಯವೂ ಜೀವಿಸಬೇಕೆಂದು ಗುರುಗಳು ನೀಡಿದ ಆದೇಶವನ್ನು, ಪಂಡಿತರಾಜರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಶಿರಸಾ ಧರಿಸುತ್ತ, ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾಠಹೇಳುತ್ತ, ತಂದೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಗದುಗಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಮಗೆ ಉಚಿತವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರಹಸ್ಥಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಶ್ರೀವೀರನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರು.

ಬ್ರಾಹ್ಮೇ ಮುಹೂರ್ತೇ ಮಾರ್ತಾಂಡಸಾರಥೇರುದಯಾತ್ಪುರಾ ||
ಕರ್ತವ್ಯಂ ಕರ್ತುಮುತ್ತಸ್ಥೌ ಸೂರವತ್ ಪ್ರತಿವಾಸರಮ್ || ೩೨ ||

ಬ್ರಾಹ್ಮಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸಾರಥಿಯಾದ ಅರುಣನು ಉದಯಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಕರ್ತವ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರತಿದಿವಸವೂ ಏಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಸ್ವಪ್ನೇಶಂ ಸ್ಮರನ್ನೇಷಃ ಸುಸ್ವಪ್ನೋಲ್ಲಸಿತಾನನಃ ||
ವಿಧೀನ್ ವಿಧಾಯ ವಿಧಿವದ್ವಿಧುವಚ್ಛುಶುಭೇಽನಘಃ || ೩೩ ||

ಸ್ವಪ್ನವನ್ನೇ ಕಾಣದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ಒಳ್ಳೆ ಸ್ವಪ್ನದಿಂದ ಉಲ್ಲಾಸಗೊಂಡ ಮುಖವುಳ್ಳ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ನಿರ್ಮಲರಾಗಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದರು.

ತುಲಸೀಮೃತ್ತಿಕಾಧೂಲಿವಿಲಸದ್ವಿತತಾಲಿಕಃ ॥
ನತ್ವಾ ಮಾತರಪಿತರೌ ಕೋಷ್ಠ ಆಸಿಷ್ಟ ದೈವತೇ ॥ ೩೪ ॥

ಅವರು ತುಳಸೀ ಮೃತ್ತಿಕೆಯ ಧೂಳಿಯಿಂದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ತಮ್ಮ ಹಣೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ನಮಿಸಿ, ದೇವರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಾಯವಾಙ್ಮನಸೈಃ ಶ್ರೀಶಂ ದಶಧೀಶಮಯಂ ನಮನ್ ॥
ದಧ್ಯೌ ನಾರಾಯಣಂ ದೇವಂ ಜಗದ್ಧಾರಣಕಾರಣಮ್ ॥ ೩೫ ॥

ದೇಹದಿಂದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹಾಗು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಜಗತ್ತಿನ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣದೇವರನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಮಾನಮನುಸಂಧಾತುರಮಾನೇನಾನನೌಜಸಾ ॥
ಧಾಮಾಽಽಸಾವಾಚ್ಯಮೋದಸ್ಯ ಕಾಮಮೀಕ್ಷಕಮಾನಸಮ್ ॥ ೩೬ ॥

ಪ್ರಮಾಣಾನುಗುಣವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡುವ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಅಸದೃಶವಾದ ಮುಖದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ನೋಡುಗರ ಮನಸ್ಸು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗದ ಅದ್ಭುತ ಆನಂದಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಭಕ್ತಿಸಂತುಷ್ಟವೈಕುಂಠಃ ಪಟುರ್ಸ್ತುತ್ವಾಥ ಸುಷ್ಠು ಸಃ ॥
ಅಪಾರಕೀರ್ತ್ಯಕೂಪಾರರೂಪಾಂ ಗುರುಪರಂಪರಾಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ಆನಂತರ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಪ್ರೀತಿಗೊಳಿಸಿದ ಚತುರರಾದ ಈ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಪಾರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವ ಗುರುಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗೀರ್ವಾಣವಾಣೀಸರಣಿಸ್ತುತದೇಶಿಕಸನ್ಮಣಿಃ ॥
ಜಗೌ ದಾಸಾಗ್ರಣೀವಾಣೀಂ ಧರಣೀಪುಣ್ಯಕಾರಿಣೀಮ್ ॥ ೩೮ ॥

ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ದೇವವಾಣಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸರಣಿಯಿಂದ ಗುರಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ ಮೇಲೆ ದಾಸವರ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಂಬೂರೀಧಾರಿವಿಪ್ರಾರ್ಯಃ ಷಡ್ಜಪಂಚಮುಸುಸ್ವರೌ ॥
ಯೋಜಯನ್ ವಾದಯನ್ ರೇಜೇ ತುಂಬರೋಽಂಬರಗೋ ಯಥಾ ॥ ೩೯ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರಾದ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ತಂಬೂರಿಯನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾ ಷಡ್ಜ ಪಂಚಮ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ ತುಂಬುರುರಂತೆ (ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ) ವಿರಾಜಿಸಿದರು.

ವಿರಾಗೀ ಭಕ್ತಿಯೋಗಾಪ್ತರಾಗರಂಜಿತವಿಗ್ರಹಃ ||
ರಾಗಾಲಾಪಮಥೈಕಾಂತೇಽಕೃತ ಶ್ರೀಕಾಂತಗಾಂತರಃ || ೪೦ ||

ತಂಬೂರಿಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವರು ವಿರಾಗಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಿಯೋಗದಿಂದ ಕೆಂಪಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕಾಂತನ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ರಾಗಗಳ ಆಲಾಪವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಲಪನ್ ಮಧುರಂ ರಾಗಾನ್ ಸತಾಲಂ ಭೈರವಾದಿಕಾನ್ ||
ದಿವ್ಯಸ್ವಾನೋ ಮನಸ್ಸಾರ್ವಂ ಚಕರ್ಷೇತಿ ನ ಚಿತ್ರತಿ || ೪೧ ||

ತಾಳಬದ್ಧವಾಗಿ ಭೈರವ ಮೊದಲಾದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಮಧುರವಾಗಿ ಆಲಾಪ ಮಾಡುವ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ದಿವ್ಯವಾದ ಕಂಠಸಿರಿಯುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ.

ಮಂದ್ರಮಧ್ಯಮತಾರೈಶ್ಚ ಗಾಯನ್ ಲಯವಿಲಾಸವಾನ್ ||
ನಾದಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸಿಷ್ಟ ಸ ತಾನಾದಿಕಲಾನಿಧಿಃ || ೪೨ ||

ಮಂದ್ರ ಮಧ್ಯ - ತಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ಸಪ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತ, ಲಯದಲ್ಲಿ ಆಟವಾಡುತ್ತ, ತಾನ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳ ಖನಿಯಾದ ಅವರು ನಾದರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಕ್ತ್ಯಾಽನನ್ಯಹೃದಾ ಗಾಯನ್ ಗಿರಃ ಪೌರಂದರಾದಿಕಾಃ ||
ಗಂಧರ್ವ ಇವ ಸೋಽದೇವೀತ್ ಪ್ರೀತಗಂಧರ್ವಕಂಧರಃ || ೪೩ ||

ಇತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸದ ಹೃದಯದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರೇ ಮೊದಲಾದವರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಗಂಧರ್ವನಂತೆ ಹಯವದನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾ ಶೋಭಿಸಿದರು.

ಸಾಂಗವೇದೋತ್ತಮಾಂಗೋಕ್ತಮಂಗಲಾರ್ಥಂ ಗವೇಷಯನ್ ||
ಹೃದ್ಯಾನವದ್ಯ ಪದ್ಯಂ ಸ ಜಗೌ ರಂಗಾಂತರಂಗವಾನ್ || ೪೪ ||

ಅಂಗ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ವೇದ ಶಿರಸ್ಸಾದ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಂಗಲಕರವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು, ಸುಂದರವಾದ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುತ್ತ ಅವರು ಶ್ರೀರಂಗನಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗವನ್ನಿಟ್ಟು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಜೈಜೈವಂತೀವಸಂತಾದಿರಾಗಸಂಘಾನುರಾಗವಾನ್ ॥
ರಂಗೇಽರ್ಪಯನ್ ಗಾನವಿದ್ಯಾಂ ಧನ್ಯತಾಮನಯತ್ತದಾ ॥ ೪೫ ॥

'ಜೈಜೈವಂತಿ' 'ವಸಂತ' ಮೊದಲಾದ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ಅವರು ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಗಾನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ರಂಗನಾಥನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ ಅದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಾಂಧಾರಂ ಪಂಚಮಂ ತಾರಂ ಮಧುರಂ ಭೈರವೀಸ್ವರಮ್ ॥
ಗಾಯನ್ ಗಾನೋಪಸಂಹಾರಂ ವಿಧತ್ತೇ ಸ್ಮ ಬುಧಸ್ಸದಾ ॥ ೪೬ ॥

ಈ ಪಂಡಿತರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಗಾಂಧಾರ ಹಾಗು ಪಂಚಮ ಎಂಬ ಮಧುರವಾದ ಭೈರವೀರಾಗದ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ ಗಾಯನದ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅನೇಕಘಟಿಕಂ ಗಾನತಟನೀಘಟಕಃ ಪಟುಃ ॥
ಸ್ವಾನಂದನಿರ್ಭರೋಽಭಾಸೀದ್ಧಯಾಸ್ಯವ್ಯಾಸಮಾನಸಃ ॥ ೪೭ ॥

ಹೀಗೆ ಚತುರರಾದ ಅವರು ಬಹಳ ಘಳಿಗೆಗಳವರೆಗೆ ಗಾಯನವೆಂಬ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವವರಾಗಿ 'ಹಯವದನವ್ಯಾಸ'ನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಆನಂದದಿಂದ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಾ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಾನಶ್ರುತ್ಯಾಪ್ತಸುಪ್ತೀನಾಮುತ್ಥಾನಾಮಪ್ಯಥೋತ್ಥಿತೇಃ ॥
ಕಾದಾಚಿತ್ಕತ್ವಮತ್ರಾಸೀನ್ನೂನಮಾತ್ಮಾಶ್ರಯಾಶ್ರಯಃ ॥ ೪೮ ॥

ಹೀಗೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಇವರ ಗಾನವನ್ನು ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು ಎದ್ದರವರೆಲ್ಲರೂ ಮತ್ತೆ ನಿದ್ದೆಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಯನ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಕಾದಚಿತ್ಕತ್ವವು ಅಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಆತ್ಮಾಶ್ರಯದೊಷಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿತ್ತು. (ಅಂದರೆ ಅದು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಭಾವ).

ಮಾಧ್ವೋಕ್ತ್ಯುಜ್ಜ್ವಲಜ್ಞಾನದೀಪಾದ್ದೀಪಾನಯಂ ಸೃಜನ್ ॥
ಪಿಪ್ರಾಯ ಶ್ರೀಪ್ರಿಯಂ ದಿಪೋತ್ಸವೇನಾಂತೇವಸತ್ಕುಲೇ ॥ ೪೯ ॥

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಉಜ್ವಲಗೊಂಡ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದೀಪದಿಂದ ಶಿಷ್ಯರ ವೃಂದದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದೀಪಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತ, ರಮೆಯ ಅರಸನನ್ನು ದೀಪೋತ್ಸವದಿಂದ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದರು.

ನಿರ್ವಾಣಕಾರಣಂ ಮಾಧ್ವೀ ಧಿಷಣ್ಯೇವೇತಿ ಶೇಮುಷೀ ॥
ತತ್ಪಾಠೇಕ್ಷೋತ್ಥಿತಾಯಾಶ್ಚ ಜಹ್ರೇಽಂತ್ಯಫಲತಾಂ ಮುದಃ ॥ ೫೦ ॥

ಈ ಆಚಾರ್ಯರ ಪಾಠಪ್ರವಚನವನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದ ಆನಂದದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತ್ಯಫಲತ್ವವೆಂಬುದನ್ನು "ಮಧ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆಂಬ" ಜ್ಞಾನವು ಅಪಹರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. (ಆನಂದವು ಅಂತ್ಯಫಲ, ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಪಾಠದ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದಾದ ಆನುದದಿಂದ ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಮೋಕ್ಷಕಾರಣವೆಂಬ ಜ್ಞಾನಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಈ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಫಲವಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಅಂತ್ಯಫಲವಾಗದೇ ಆ ಜ್ಞಾನವೇ ಅಂತ್ಯ ಫಲವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಭಾವ).

ಛಾತ್ರಾ ಬಾಲಾ ಅಬಾಲಾಶ್ಚ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಲಘು ಮಹತ್ ಸಮಮ್ ॥
ಶ್ರಿತಾಸ್ತಮಂಬುಧಿಂ ನಾನಾಮಣಿಪ್ರಾಣಿಗಣಾ ಇವ ॥ ೫೧ ॥

ಬಾಲಕರಾದಂಥ ಹಾಗೂ ಯುವಕರಾದಂಥ ಶಿಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಲಘು ಹಾಗೂ ಮಹತ್ ಆದ ಅನೇಕ ವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅನೇಕ ವಿಧ ಮುತ್ತುರತ್ನಗಳು - ಮೀನು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಂತೆ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದವು.

ಶ್ರಿತಧ್ಯಾನಾರ್ಯಕಲ್ಪದ್ರುಃ ಪರಿತಶ್ಛಾತ್ರ ಸತ್ತಮಃ ॥
ಸುಯೋಗಪಟ್ಟಿಕಾನಿಷ್ಠೋ ಭಾಸಾ ವ್ಯಾಸ ಇವಾಸ ಸಃ ॥ ೫೨ ॥

ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಸುತ್ತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿಷ್ಯರಿರುವಾಗ, ಒಳ್ಳೆಯ ಯೋಗಪಟ್ಟಿಕಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಾಗ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವೇದವ್ಯಾಸ ದೇವರಂತಾಗಿದ್ದರು.

ದಯಾಯಾ ಧರ್ಮಜೋ ಧರ್ಮದೀಕ್ಷಯಾ ಧರ್ಮಜಾನುಜಃ ॥
ಜಯೇನ ವಿಜಯೋ ರೇಜೇ ಗುರುರಾಜತನೂಜನೂಃ ॥ ೫೩ ॥

ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಸುಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ದಯೆಯಿಂದ ಧರ್ಮರಾಜನಂತೆ, ಧರ್ಮದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಧರ್ಮರಾಜನ ಅನುಜನಾದ ಭೀಮಸೇನದೇವರಂತೆ, ವಾದಿವಿಜಯದಿಂದ ವಿಜಯನಾದ ಅರ್ಜುನನಂತೆ ನಿತ್ಯ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪರುಷಂ ಭಾಷಮಾಣೋಽಯಂ ಭೀಷಯನ್ ದ್ರಾವಯನ್ ಕಲಿಮ್ ॥
ಧೀತ್ವಿಷಾ ಭೂಷಯನ್ ಶಿಷ್ಯಾನ್ ತಚ್ಚಿಂತಾಂ ಚಿಂತಯನ್ನಹನ್ ॥ ೫೪ ॥

ಇವರು ಕಠೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಕಲಿಯನ್ನು ಭಯಗೊಳಿಸಿ ಓಡಿಸಿದ ನಂತರ ಜ್ಞಾನಸಿರಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತ, ಹಿಂದಿನ ಪಾಠಗಳ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತ "ಪಾಠ ಕಂಠಸ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ" ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಾಹಿತ್ಯಶಾಬ್ದಮೀಮಾಂಸಾತರ್ಕವೇದಾಂತಪಂಚಕಮ್ ॥
ಯತ್ಕರೇ ಕರಶಾಖಾಭಂ ವಿದ್ಯಾಕ್ಷುತ್ಕ್ವಾಶ್ರಿತಸ್ಯ ತಮ್ ॥ ೫೫ ॥

ಸಾಹಿತ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ, ನ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ವೇದಾಂತ ಈ ಐದು ಅವರ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರಳಿನಂತಾಗಿದ್ದವು. ಅಂಥ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಸಿವಾಗುತ್ತದೆ? (ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಪೂರ್ಣಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಭಾವ).

ಏಷ ಶಿಷ್ಯಾನತಿಪ್ರೌಢಾಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥರಸಾಯನಮ್ ॥
ಲೀಲಯಾ ಪಾಯಯಾಮಾಸ ಡಿಂಭಾನಂಬಾ ಗುಡಾಂಬುವತ್ ॥ ೫೬ ॥

ತಾಯಿಯು ಕಂದಮ್ಮಗಳಿಗೆ (ಒಳ್ಳೆಯ ಪಾನಕವನ್ನು) ಬೆಲ್ಲದ ಸಿಹಿ ನೀರನ್ನು ಅನಾಯಾಸದಿಂದ ಕುಡಿಸುವಂತೆ ಈ ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರೌಢವಾದ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢವಲ್ಲದ ಎಲ್ಲತರಹದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಪಾನಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಮಲಾಽಮೂಲ್ಯಮೂಲಾರ್ಥಲಲತ್ತರಳಮಂಜುಳಾ ॥
ವ್ಯಾಖ್ಯೋಕ್ತಿಮೌಕ್ತಿಕಶ್ರೇಣೀವ್ಯಕ್ತರಕ್ತಾನುಮಾಮಣಿಃ ॥ ೫೭ ॥

(ಇಲ್ಲಿಂದ ೬೦ ರವರೆಗೆ ಅಂತ್ಯಕುಲಕ) ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶವೆಂಬುದು ಒಂದು ಸುಂದರ ಮಾಲೆಯಂತಿತ್ತು. ಆ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಲ ಹಾಗು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸರ್ವಮೂಲದ ಅರ್ಥವೇ ಚಂಚಲವಾದ ನಾಯಕಮಣಿಯಂತೆ ಇತ್ತು. ಟೀಕೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ವಚನಗಳೆಂಬ ಮುತ್ತಿನಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಕೆಂಪಾದ ಮಣಿಗಳಂತೆ (ಹವಳಂತೆ) ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ನವ್ಯದಿವ್ಯಪರಿಷ್ಕಾರಮಂಜೂಷಾಂತರ್ನಿವೇಶಿತಾ ॥
ದುರಾಗಮತಮೋಪಾರಹರಾ ಧೀರಮನೋಹರಾ ॥ ೫೮ ॥

ಹೊಸ ಹೊಸ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪರಿಷ್ಕಾರಗಳು ಆ ಮಾಲೆಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ. ಅದರೊಳಗಿದ್ದ ಆ ಮಾಲೆಯು ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ದುರ್ಮತಗಳೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಸುವರ್ಣಸ್ವರ್ಣರಚಿತಾ ಕೃಷ್ಣಸೂತ್ರಗಣಾಶ್ರಿತಾ ॥
ಭಕ್ತಿಮೂಲ್ಯೇತಿ ವಿತತಾ ವೇದಬ್ರಹ್ಮಪದಾರ್ಪಿತಾ ॥ ೫೯ ॥

ಒಳ್ಳೆಯ ವರ್ಣಗಳೆಂಬ ಸ್ವರ್ಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಮಾಲೆಗೆ ಆಕರ್ಷಕ ಸೂತ್ರವೇ (ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವೇ) ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ಭಕ್ತಿಯೇ ಅದರ ಬೆಲೆ. ವೇದವೆಂಬ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತತ್ಪಾಠನಾಭಿಧಾ ಲಬ್ಧಾ ಮಾಲಾ ಯೈರಮಲಾಂತರೈಃ ॥
ತದ್ದೈವಮವದಿಶ್ಯಂಶ್ಚೇತ್ ಮೇ ಸಹಸ್ರಾಸ್ಯತಾ ಧ್ರುವಮ್ ॥ ೬೦ ॥

ಹೀಗೆ ಶೋಭಿಸುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪಾಠವೆಂಬ ಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ನಿರ್ಮಲ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಈ ಶಿಷ್ಯರ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲು ಪ್ರವೃತ್ತನಾದರೆ ನನಗೆ ಸಾವಿರ ಮುಖಗಳೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ!!

ವಿದ್ಯಾವಾಂಛಾಽವರ್ಧತಾಸ್ಯ ಛಾತ್ರೇಚ್ಛಾ ತರ್ಪಿತಾ ಯಥಾ ॥
ಅವ್ಯಯೇ ಧನಚಿಂತಾ ಹಿ ವಿದ್ಯಾ ಚಿಂತಾ ವ್ಯಯೇಽಧಿಕಾ ॥ ೬೧ ॥

ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪಾಠದಿಂದ ಶಿಷ್ಯರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯ ವಾಂಛೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು ನಿಜವು. ಏಕೆಂದರೆ ಧನಚಿಂತೆಯು ಖರ್ಚಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ವಿದ್ಯಾಚಿಂತೆಯು ವಿದ್ಯೆ ಖರ್ಚಾದಷ್ಟೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ.

ಅಪೀಪಠತ್ತಥಾನ್ಯಾನಿ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಂ ವಿಶೇಷತಃ ॥
ಯತ್ತೀಕ್ಷ್ಣಧೀಷಣಾಶಕ್ತಿವ್ಯಕ್ತಿಕಾರಣಮಿಷ್ಯತೇ ॥ ೬೨ ॥

ವೇದಾಂತವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆಚಾರ್ಯರು ಪಾಠನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹರಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡುವ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶಾಸ್ತ್ರಶಿಕ್ಷಾಂ ಧರ್ಮದೀಕ್ಷಾಂ ದಕ್ಷಾಂ ಯೋ ದದದಕ್ಷತಾಮ್ ॥
ರರಕ್ಷಾನ್ನಾದಿಭಿಃ ಶಿಷ್ಯಾನ್ ಕಾ ಧೀಮಂಸ್ತತ್ಕೃಪೋಪಮಾ ॥ ೬೩ ॥

ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಧರ್ಮದ ದೀಕ್ಷೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ದಕ್ಷವಾಗಿ ನಾಶ ಹೊಂದದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತ ನೀಡುತ್ತ, ಅನ್ನವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದ ವಾಚಕನೇ! ಯಾವ ಉಪಮಾನವಿದೆ?

ಆಪಂಚಮ್ಯಾಃ ಪಂಚಘಂಟಾ ನಿತ್ಯಂ ಪಾಠಪ್ರಪಂಚನಮ್ ॥
ಪಂಚತೇಽಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಪಂಚೇಶಕೃಪಾಕಾಂಚನಸಂಚಯಮ್ ॥ ೬೪ ॥

ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಐದು ಗಂಟೆಯಿಂದಾರಂಭಿಸಿ ಐದು ತಾಸು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಠಪ್ರವಚನವು ಈ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯವೆಂಬ ಕಾಂಚನ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಪವಿತ್ರಪೂರ್ಣಧೀವಾಣೀತ್ರಿವೇಣೀಪೂತಧೀಮಣಿಃ ॥
ಯಾನ್ ಸ್ನಾನನಲಸಃ ಸ್ವಾಂಶ್ಛಾಭೂಬುಧದ್ಭಾನುವದ್ಬುಧಃ ॥ ೬೫ ॥

ಪವಿತ್ರವಾದ ಪೂರ್ಣಪಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ವಾಣಿಯೆಂಬ ತ್ರಿವೇಣಿ (ಗಂಗೆ) ಯಿಂದ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ರತ್ನವನ್ನು ಪವಿತ್ರ (ಸ್ವಚ್ಛ) ಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಪಂಡಿತರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ನಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ ತನ್ನವರಾದ ಆ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಂತೆ (ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುವಾಗ ಮೇಲೇರುವಾಗ ಆಕಾಶ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಹೀಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಕಾಶನೀಡುವಂತೆ) ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪಟುರ್ವೇಂಕಟರಾಡಿಷ್ಟಪಾಠನೇ ದೃಷ್ಟಿಮಾಂಸ್ತತಃ ॥
ಅಪೂಪುಜದ್ರಮಾಜಾನಿಂ ಜಗದ್ರಾಜಮಜಂ ದ್ವಿಜಃ ॥ ೬೬ ॥

ನಿಪುಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆನಿಸಿದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ವೆಂಟಪತಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಆನಂತರ ಜಗದೊಡೆಯನಾದ, ಜನನವಿಲ್ಲದ, ಶ್ರೀರಮಾವಲ್ಲಭನಾದ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸೋಽನಲ್ಪಾನಲ್ಪಕಾಲೇನ ದಧ್ಯೌ ಮಾಧವವಿಗ್ರಹಾನ್ ॥
ಸಂಕ್ಷೇಪವಿಸ್ತರಾಭ್ಯಾಂ ಹಿ ಚಿಂತಯಂತಿ ಮನೀಷಿಣಃ ॥ ೬೭ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಬಹಳವಾದ ಶ್ರೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಂಕ್ಷೇಪವಿಸ್ತಾರ ಎರಡರಿಂದಲೂ ಧ್ಯಾನಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಷ್ಟೆ.

ಶ್ರೀಶಂ ಶ್ರೀವೇಂಕಟೇಶಾನಂ ವಂಶಾಭೀಷ್ಟಪ್ರವರ್ಷಣಮ್ ॥
ಹಯಾಸ್ಯಂ ವಿಠ್ಠಲಂ ಕೃಷ್ಣಂ ವಾಸಿಷ್ಠಂ ವಲ್ಗುಬಾಲಕಮ್ ॥ ೬೮ ॥

ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶದೇವರನ್ನು, ಹಯಗ್ರೀವದೇವರನ್ನು, ವಿಠ್ಠಲದೇವರನ್ನು, ವಾಸಿಷ್ಠಕೃಷ್ಣನಾದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರನ್ನು ಹಾಗೂ ಸುಂದರ ಬಾಲರೂಪನಾದ, ಉಡುಪಿಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅವರು ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (೭೨ರವರೆಗೆ ಅಂತ್ಯ ಕುಲಕ).

ಪರಂ ಸ್ತೋಪಾಸ್ಯಮಶ್ವಾಸ್ಯಂ ಪ್ರಶಸ್ಯಂ ಮುನಿಭಿರ್ಭೃಶಮ್ ॥
ವ್ಯಾಸಂ ಪಾಪೇಭಪಂಚಾಸ್ಯಲಾಸ್ಯಂ ಪಂಚಾಸ್ಯಮಾರುತಿಮ್ ॥ ೬೯ ॥

ಹಾಗೆಯೇ ತಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾದ, ಶ್ರೀಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥಾದಿ ಮುನಿಗಳಿಂದ ಅರ್ಚಿತನಾದ, ಹಯಗ್ರೀವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾಪಗಳೆಂಬ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಸಿಂಹದಂತಿರುವ ಪಂಚಮುಖಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನೂ ಅವರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅನಂತಪದ್ಮನಾಭಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾದಿಕಾನ್ ॥
ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗ್ರಾಮರಾಜದ್ರಂಗಮಂಗಲವಿಗ್ರಹಾನ್ ॥ ೭೦ ॥

ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುವ ಅನಂತಪದ್ಮನಾಭ ಹಾಗು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಂಗಲಕರ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅವರು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪ್ರಾಣಪಕ್ಷಿಫಣೀಶಾದಿದೇವತಾತಾರತಮ್ಯತಃ ॥
ಜಯಾರ್ಯರಾಘವೇಂದ್ರಾರ್ಯಪ್ರಭೃತೀಂಶ್ಚ ಮಹಾಯತೀನ್ ॥ ೭೧ ॥

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು, ಗರುಡದೇವರು ಶೇಷದೇವರೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಹಾಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಯತಿಗಳಾದ ಜಯತೀರ್ಥರು ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿಶ್ವಾನಾರ್ಚತ್ಸ ವಿಶ್ವಾಚಾರ್ಯನಾಶ್ವೇತಾನ್ ವಿಶ್ವಹೃದ್ದಿಶಾ ॥
ನವವಿಶ್ವಜ್ಞಶಿಷ್ಯಸ್ಯ ಶೇಮುಷ್ಯಾ ಬಲಮದ್ಭುತಮ್ ॥ ೭೨ ॥

ಹೀಗೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಜಗದ್ವಂದ್ಯರಾದ ಈ ಎಲ್ಲರನ್ನು, ಶ್ರೀಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯ, ತೋರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಭಿನವ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಇವರ ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಯೂ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದದ್ದು.

ಭಕ್ತಪಾವಿತ್ರ್ಯದೋ ರೇಜೇ ಪೂಜಯನ್ ದ್ವಿತಯೇಂದುವತ್ ॥
ಛಾತ್ರಾನೇತ್ರಾಬ್ಜರಾಜೋಽಯಂ ಪಾಠಯನ್ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರವತ್ ॥ ೭೩ ॥

ಹೀಗೆ ಪೂಜಿಸುವ ಈ ಆಚಾರ್ಯರು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೆಲ್ಲ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತ, ಬಿದಿಗೆಯ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೃಶ್ಯರಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪಾಠಹೇಳುವಾಗ ಶಿಷ್ಯರ ಕಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ನೈದಿಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾಗಿ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಂತೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ದೃಶ್ಯರಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತ್ರಯೀಗೋಗೋಪಿಕಾಸಂಗರಾಸಕ್ರೀಡಾಭಿವರ್ಧಕೇ ॥
ತುಷಾರತ್ವಿಷಿ ಪೂರ್ಣೇ ಹಿ ಪೂರ್ಣತೋಷೋ ರಮೇಶಿತುಃ ॥ ೭೪ ॥

ಆದರೆ ಈ ಬಿದಿಗೆಯ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಪ್ರೀತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ರಮೆಯರಸನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಗಮವೆಂಬ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಗೆ ಉತ್ತೇಜಕನಾದ ಆ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದನಷ್ಟೆ.

ತೀರ್ಥಪೂತಚ್ಛಾತ್ರಪಂಕ್ತಿಯುತಃ ಕೃತಿಪತಿಸ್ತತಃ ॥
ಗಂಧಾಕ್ಷತಾದಿಭಿಃ ಶುದ್ಧಂ ವ್ಯಧಾದದ್ಧ್ವಾಸುಧಾಮ ಸಃ ॥ ೭೫ ॥

ತೀರ್ಥ ಗಂಧಾದಿಗಳಿಂದ ಪಾವನರಾದ ಶಿಷ್ಯರ ಸಾಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಆ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಗಂಧಾಕ್ಷತಾದಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಮಂದಿರವಾದ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಗಂಧಾಕ್ಷತಾದಿಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿತತಾಲಿಕನಿಕ್ಷಿಪ್ತಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥಾರ್ಪಿತಾಕ್ಷತಃ ॥
ಸ ವೀಕ್ಷಕಾಕ್ಷಿಭಿಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಫಾಲಾಕ್ಷ ಇವ ಲಕ್ಷಿತಃ ॥ ೭೬ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾಥನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ನೋಡುಗರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಫಾಲಾಕ್ಷನಾದ ಮಹಾ ರುದ್ರದೇವರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪೀತ್ವಾ ತೀರ್ಥಂ ಕೃತಾರ್ಥೋಽಯಮ್ ಶಿಷ್ಯಾನ್ ಶ್ರೀಶಾರ್ಪಿತಂ ತತಃ ॥
ಭೋಜಯನ್ ಬಭುಜೇ ಭೋಜ್ಯಂ ಭವಭೀಕರಭೈಷಜಮ್ ॥ ೭೭ ॥

ತೀರ್ಥವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿದ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಣಬಡಿಸಿ, ಧನ್ಯರಾದ ಈ ಆಚಾರ್ಯರು ಅನಂತರ ತಾವೂ ಸಹ, ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಉಗ್ರ ಔಷದವಾದ ಈ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಭೋಜನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಛಾತ್ರಾ ನನಂದುರ್ಭುಂಜಾನಾಸ್ತಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಾಮೃತಪಾಯಿನಃ ॥
ಚತುರರ್ಥಾಶ್ಚ ಪೀನೋಧ್ನೀಚತುರಾಪೀನಪಾ ಇವ ॥ ೭೮ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಾಸ್ತ್ರಾಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಭೋಜನಮಾಡುವ ಆ ಶಿಷ್ಯರು, ದೊಡ್ಡ ಕೆಚ್ಚಲುಳ್ಳ ಕಾಮಧೇನುವಿನ ನಾಲ್ಕೂಸ್ತನಗಳ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವ ಕರುಗಳಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಅರ್ಥ (ಪುರುಷಾರ್ಥ)ವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಆನಂದ ಹೊಂದಿದರು.

ಯಜನ್ ಸ ಯಾಜಯನ್ ಜ್ಞಾನಭೋಜ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಯಜ್ಞಮೀಶ್ವರಮ್ ||
ಏಕದೈವ ಭಜನ್ ದ್ವೇಧಾ ಫಲಬಾಹುಲ್ಯಭಾಗಭೂತ್ || ೭೯ ||

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹಾಗು ಅನ್ನದಿಂದಲೂ ತಾವು ಯಜ್ಞನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ, ಶಿಷ್ಯರಿಂದಲೂ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ, ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಎರಡು ವಿಧದಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತ, ಬಹಳ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. (ಅಂದರೆ ಭೋಜನಕಾದಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಿಚಾರರತರಾಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಭಾವ.)

ತಸ್ಯಾರ್ಯಸ್ಯ ಮಹಾಯಜ್ಞ ಶೀಲಸ್ಯ ಸಹಧರ್ಮಿಣೀ ||
ರಮಾರಮಣಸದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ನಿತ್ಯಂ ಪತ್ಯನುರೂಪಿಣೀ || ೮೦ ||

ಹೀಗೆ ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಶೀಲರಾದ ಆ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯೂ ಸಹ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಗೆ ಅನುರೂಪರಾಗಿದ್ದರು. (ಇಲ್ಲಿಂದ ೯೦ ರವರೆಗೆ ಅಂತ್ಯಕುಲಕ)

ದೈತ್ಯಾರಾತಿಪ್ರೀತಿಭೂತಿಧೃತ್ಯಾ ನಿತ್ಯಂ ವಸುಂಧರಾ ||
ದಶಧೀಮತಸಂಬದ್ಧಾಽಚಂಚಲಶ್ರದ್ಧಯಾಽಚಲಾ || ೮೧ ||

ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹವೆಂಬ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ನಿತ್ಯವೂ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯು 'ವಸುಂಧರೆ' ಆಗಿದ್ದರು. ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ಮತದಲ್ಲಿ ಅಚಂಚಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿರುವುದರಿಂದ 'ಅಚಲಾ' ಆಗಿದ್ದರು.

ಭಕ್ತ್ಯುದ್ಭಾವಿತಸದ್ವರ್ಯಪ್ರಸತ್ತಿಲತಯಾ ಚ ಭೂಃ ||
ಸತ್ಕೃತ್ಯಾ ಪೃಥಿವೀ ಪೃಥ್ವ್ಯಾ, ಬಂಧುಮೋದದಯಾ ಸದಾ || ೮೨ ||

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯು ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಯತಿ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವೆಂಬ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ 'ಭೂ' ಎನಿಸಿದ್ದರು. ನಿತ್ಯವೂ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಆನಂದನೀಡುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಸತ್ಕಾರದಿಂದ 'ಪೃಥಿವೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು.

ಪತಿಪ್ರೇಮ್ಣಾ ರಸಾಽನಂತಾ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಾದಿಸದ್ಗುಣೈಃ ||
ವಿಶ್ವಂಭರಾ ಛಾತ್ರಪುತ್ರಪೌತ್ರಪ್ರಭೃತಿವಿಶ್ವತಃ || ೮೩ ||

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯು ಪತಿಯ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ 'ರಸಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಾದಿಸದ್ಗುಣಗಳು ಅವರನ್ನು 'ಅನಂತಾ' ಎಂದು ಕರೆಯಲು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದವು. ಶಿಷ್ಯರು ಪುತ್ರರು ಪೌತ್ರರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಭರಿಸಿದ್ದರಿಂದ 'ವಿಶ್ವಂಭರಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು.

ಸ್ಥಿರಾ ಸಂಪದ್ವಿಪತ್ಕಾಲಾನಾಕುಲಾಮಲಯಾ ಧಿಯಾ ॥
ಧರಾ ಸಂಶ್ರಿತಸಂಕಷ್ಟಾಧಾರ್ಯಾಹಾರ್ಯಚಯೇನ ಚ ॥ ೮೪ ॥

ಸಂಪತ್ತಿನ ಕಾಲ ಹಾಗು ವಿಪತ್ತಿನ ಕಾಲ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಕಳವಳಗೊಳ್ಳದೇ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವರು 'ಸ್ಥಿರಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರ ಕಷ್ಟಗಳೆಂಬ ಹೊರಲಾಗದ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರಿಂದ 'ಧರಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು.

ಧರಿತ್ರೀ ತೃಪ್ತಿಮಣಿನಾ ಯದೃಚ್ಛಾಲಬ್ಧಸಂಪದಿ ॥
ಧರಣೀ ಪಾಣಿಪದ್ಮಸ್ಥಭೂತಿಪದ್ಮವತೀತ್ವಿಷಾ ॥ ೮೫ ॥

ದೈವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಯೆಂಬ ರತ್ನವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರಿಂದ 'ಧರಿತ್ರೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಕರಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಐಶ್ವಯವೆಂಬ ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಕಾಂತಿಯಿರುವುದರಿಂದ 'ಧರಣೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. (ಆಕಾಶರಾಜನ ಪತ್ನಿ ಧರಣಿದೇವಿಯಂತೆ ಎಂಬುದು ಗೂಡಾರ್ಥ)

ಕ್ಷೋಣಿಃ ಶ್ರವಣಮೋದಿನ್ಯಾ ವಾಣ್ಯಾ ಚ ಕ್ಷೀಣದೋಷಯಾ ॥
ಜ್ಯಾರಿದಾರೀಷುವಾಙ್ಮುಂಚತ್ಪತೀಶ್ವಾಸಾನುಗುಣ್ಯತಃ ॥ ೮೬ ॥

ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಸುಖಕರವಾದ ದೋಷವಿಲ್ಲದ ಮಾತಿನಿಂದ 'ಕ್ಷೋಣಿ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರವಾದಿಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ತಮ್ಮ ಪತಿಯೆಂಬ ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅನುಗುಣರಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಜ್ಯಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು.

ವಸುಮತ್ಯಪತ್ಯವಸುನಾ ವಸನೇನಾಕ್ಷಿಮೋದಿನಾ ॥
ಶರೀರಶೇಮುಷೀಶಕ್ತ್ಯಾಪ್ಯುರ್ವೀ ಸರ್ವಸಮರ್ಥಯಾ ॥ ೮೭ ॥

ಸಂತಾನವೆಂಬ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಹಾಗು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವ ವಸ್ತ್ರಧಾರಣೆಯಿಂದ 'ವಸುಮತೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಚತುರವಾದ ದೈಹಿಕ ಹಾಗು ಬೌದ್ಧಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ 'ಉರ್ವೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು.

ಋಷ್ಯರ್ಚಯಾ ಕಾಶ್ಯಪೀ ಚ ಕ್ಷಿತಿಶ್ಚ ಕ್ಷೀಣತೃಷ್ಣಯಾ ॥
ಸರ್ವಂಸಹಾ ಶಿಷ್ಯಪೂರ್ವಸರ್ವಾಮರ್ಷಾದಿಚರ್ಯಯಾ ॥ ೮೮ ॥

ಕಶ್ಯಪಾದಿ ಋಷಿಗಳ ಅರ್ಚನೆಯಿಂದ 'ಕಾಶ್ಯಪೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ದುರಾಸೆಗಳ ಕ್ಷಯದಿಂದ 'ಕ್ಷಿತಿ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಶಿಷ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಜನರ ಸಿಟ್ಟಿನ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವುದರಿಂದ 'ಸರ್ವಂಸಹಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು.

ಗವಾ ಗೊತ್ರಾ ಹೃದಾ ಪೃಥ್ವೀ ಮುದಾಽಽನಂದನದೇನ ಕುಃ ||
ಮಹೀ ಮಹೇನ ಧಿಷ್ಣ್ಯೇನಾವನಿಶ್ಚ ಕ್ಷಮಯಾ ಕ್ಷಮಾ || ೮೯ ||

ಗೋಸೇವೆಯಿಂದ ' ಗೋತ್ರಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಹೃದಯದಿಂದ ಹಾಗು ಆನಂದದಿಂದ 'ಪೃಥ್ವೀ' (ವಿಶಾಲರು) ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಆನಂದಕರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ 'ಕುಃ' ಎನಿಸಿದ್ದರು. ನಿತ್ಯೋತ್ಸವದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಪೂಜೆಯಿಂದ 'ಮಹೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು. ಮನೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ 'ಅವನಿ' ಯಂತೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ಷಮಾಗುಣದಿಂದ 'ಕ್ಷಮಾ' ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದರು.

ಕೌಶಿಕೇನ ಸತೀ ಪತ್ಯಾ ಪತಿವೀಕ್ಷಾರ್ಣವಾವಧಿಃ ||
ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಂಬಿಕಾಭಿಧಾ ಸಾಧ್ವೀ ಭೂಮೌ ಭೂಮಿನಿಭಾ ಬಭೌ || ೯೦ ||

ಕೌಶಿಕ ಋಷಿಗೆ ಸತೀಯಂತೆ ಕೌಶಿಕಗೋತ್ರದ ಪತಿಗೆ ಸತಿಯಾಗಿರುವ ಇವರು ಗಂಡನ ನೋಟವೆಂಬ ಕಡಲಿನವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಅವಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯೀ ಎಂಬ ಸಾಧ್ವಿಯು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯಂತೆ (ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ) ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತದ್ದಂಪತೀಪ್ರೀತಿಭಾಜಾಮೃಧೇತಾಂ ತನುಚಿತ್ತನೂ ||
ಹಿಮಾಽಹಿಮೇದಿನೀಧ್ರೇಶಪ್ರೀತಿಭಾಜಾಮಿವಾಧಿಕಂ || ೯೧ ||

ಇಂಥ ಆ ದಂಪತಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಯಾರು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಅಂಥ ಶಿಷ್ಯರ, (ಆಗಮಿಸುವಾಗ) ಕಿರಿದಾದ ಬುದ್ಧಿ ಹಾಗು ಶರೀರ ಇವೆರಡೂ, ಹಿಮವತ್ ಪರ್ವತಾಧಿಪತಿಯಾದ 'ನಾರಾಯಣದೇವರ' ಹಾಗು ಶೇಷಾಚಲಾಧಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರ ಅನುಗ್ರಹಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದವು.

ರಕ್ತಾಂತೋಽಭೂತ್ ಬಹೀ ರಕ್ತಾ ತಾಂಬೂಲೀರಸವಾಸಸಾ ||
ಮಾಧ್ವಾಗಮಾನಂಗತಾತಸಂಗಾತ್ತದ್ರಸನಾಽಙ್ಗನಾ || ೯೨ ||

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ನಾಲಿಗೆಯೆಂಬ ಅಂಗನೆ ತಾಂಬೂಲದರಸವೆಂಬ ಸೀರೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವಳು, ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಮನ್ಮಥಪಿತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಿಲನದಿಂದ ಒಳಗೂ ಕೆಂಪಾಗಿಬಿಟ್ಟಳು! (ಆಚಾರ್ಯರು ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಪಾಠಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದರ ವರ್ಣನೆಯಿದು).

ವಿಪಶ್ಚಿತ್ ಪಾಠಯನ್ ಛಾತ್ರಾನ್ ರಚಯನ್ನುತ ಸತ್ಕೃತೀಃ ||
ಚಾರುಪ್ರವಚನಂ ನನ್ವನ್ನಿಯಾಯ ಸಮಯಂ ಮುದಾ || ೯೩ ||

ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತ ಅಥವಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತ ಅಥವಾ ಸುಂದರ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಆನಂದದಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆನಕ್ತಂಭುಕ್ತಿ ಧೀಶಕ್ತ್ಯಾ ಮುಕ್ತಿದಂ ಭಕ್ತವತ್ಸಲಮ್ ||
ನಿತ್ಯಂ ಭಜನ್ನಯಂ ನೂನಂ ಭುವಿ ಧನ್ಯೋಕ್ತಿಭಾಜನಮ್ || ೯೪ ||

ಹೀಗೆ ರಾತ್ರಿಯ ಭೋಜನದ ಪರ್ಯಂತ ಬೌದ್ಧಿಕವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಮುಕುಂದನನ್ನು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸೇವಿಸುವ ಈ ಆಚಾರ್ಯರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ 'ಧನ್ಯ'ರೆಂಬ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಯೋಗ್ಯರು.

ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸಾಭಿಧಾಂ ದಿವ್ಯಾಮಹರ್ನಿಶಮುಪಾಸನಾಮ್ ||
ವಿದಧದ್ವಿಬುಧೋದಾತ್ತೋ ವಿರಲೋ ಹಿ ಧರಾತಲೇ || ೯೫ ||

ಹೀಗೆ ಹಗಲು ಇರುಳು ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸರೂಪವಾದ ದಿವ್ಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮರು ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಿರಳರಷ್ಟೆ!

ಶಯಾನೋಽಪಿ ರತಃ ಶಿಷ್ಯೈಃ ಸಹ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಮರ್ಶನೇ ||
ಕಿಂ ಕಾಮಿನೀವಿಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಧೀಮತಾಂ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಕಾ || ೯೬ ||

ಮಲಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಅವರು ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶಾಸ್ತ್ರಪರಾಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಮಿನೀಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಧೀಮಂತರಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗುತ್ತದೆಯೇ? (ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ)

ಪಾರ್ಶ್ವೇ ಕಲತ್ರಮೇಕತ್ರಾಪರತ್ರ ಛಾತ್ರಸತ್ತಮಃ ||
ಆಸ್ತಾಮಿತಿ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತೌ ಭ್ರಮಂತ್ಯತ್ಯುಕ್ತಿತಾಂ ಜನಾಃ || ೯೭ ||

ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಶ್ರೇಷ್ಠಶಿಷ್ಯನು ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. (ಹೀಗೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಸದಾ ವಿಚಾರರತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು) ಎಂದು 'ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ' ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಹೇಳಿದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ಜನರು ಭ್ರಮೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಆದರೆ ಇದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಅಲ್ಲ)

ಭವಾರತಸ್ಯ ತಸ್ಯಾಪಿ ಭಾವಂ ಸಮುಭವತ್ಸುಖಮ್ ||
ಸುಖಂ ಹಿ ದುಃಖವನ್ನೂನಮಪ್ರಯತ್ನೇನ ಗಮ್ಯತೇ || ೯೮ ||

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಆ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸುಖವು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಸುಖವು ದುಃಖದಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಬರುವುದಿದೆಯಷ್ಟೆ (ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ)

ದಕ್ಷಿಣಾಯನವದ್ಯಜ್ಞಪುರ್ಯಾಂ ಸಾಧನವರ್ತ್ಮನಃ ||
ಉತ್ತರಾಯಣವತ್ತಸ್ಯ ಧಾರವಾಡಪುರೀ ಬಭೌ || ೯೯ ||

ಹೀಗೆ 'ಯಜ್ಞ ಪುರೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ 'ಗದಗ'ನಗರವು ಅವರ ಸಾಧನೆಯ ಹಾದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾಯಣದಂತಿದ್ದರೆ 'ಧಾರವಾಡ' ನಗರವು ಉತ್ತರಾಯಣದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಪರೀವಾರಸ್ಯ ತಸ್ಯಾಸೀತ್ ತೇನ ಸರ್ವತ್ರ ಸಂಸ್ತುತಿಃ ||
ಗಂಧೇನ ಗಂಧಯಶಸೋ ವಿತತಸ್ಯೇವ ಸಂತತಮ್ || ೧೦೦ ||

ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿರುವ ಸುಗಂಧದಕೀರ್ತಿಗೆ ಗಂಧಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸಂಸ್ತುತಿ ಇರುವಂತೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಂಬಂಧಿಗಳೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಒಳ್ಳೆ ಗೌರವವು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಅರಾಜತ ತ್ರಿಭೀ ರಾಜಾ ರಾಮಚಂದ್ರ ಇವಾನುಜೈಃ ||
ದ್ವಿಜಃ ಸ ವಿದುಷಾಂ ರಾಜಾ ಗುರುರಾಜಾತ್ಮಜಾಗ್ರಜಃ || ೧೦೧ ||

ಪಂಡಿತರಾಜರಾದ ಆ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರರು, ಮೂವರು ಅನುಜರಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಾಜನಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸ್ವಸ್ರಾತತಹೃದಾಶಾಶ್ಚ ಚತಸ್ರಃ ಪ್ರೇಮಭಪ್ರಭಾಃ ||
ಪಪಾರಾಪಾರವಾತ್ಸಲ್ಯಕೌಮುದ್ಯಾ ಸ ಮುದೇಂದುವತ್ || ೧೦೨ ||

ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಸಹೋದರಿಯರ ವಿಶಾಲ ಹೃದಯವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಪಾರವಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯವೆಂಬ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಿಂದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಚಂದಿರನಂತೆ ಆನಂದದಿಂದ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶಿಷ್ಟಃ ಸ ತೋಕಾಷ್ಟಕಾಂತರ್ನಿಷ್ಠಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಂಬಿಕಾಧವಃ ||
ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯವಿಶಿಷ್ಟಶ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಭೋ ಬಭೌ || ೧೦೩ ||

ಅಷ್ಟಸಂತಾನಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯವರ ಪತಿಯಾದ ಶಿಷ್ಟರಾದ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಮ್ಮೃದ್ಧಸಂಪದಶ್ಶುದ್ಧಾಸ್ತನಯಾ ವಿನಯಾಲಯಾಃ ॥
ತದನ್ವಯಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಲೋಕತ್ರಯಾಖ್ಯಯಾ ॥ ೧೦೪ ॥

ಸಮ್ಮೃದ್ಧಸಂಪದ್ಭರಿತರಾದ ಶುದ್ಧರಾದ ವಿನಯಿಗಳಾದ ಮಕ್ಕಳು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಂಶವೆಂಬ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳೆಂದು ಸ್ತುತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ಸುಂದರಪರೀವಾರಾಮರಾರಾಮೇ ವಿರೇಜಿರೇ ॥
ಪಂಚ ಪುತ್ರ್ಯಶ್ಚ ಸಂತಾನಫಲಿನ್ಯೋ ದ್ಯುಫಲೀನಿಭಾಃ ॥ ೧೦೫ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸುಂದರವಾದ ಪರಿವಾರವೆಂಬ ದೇವೋದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಸಂತಾನಫಲವುಳ್ಳ ಐವರು ಪುತ್ರಿಯರು ಸ್ವರ್ಗದ ಐದು ವೃಕ್ಷಗಳಾದ ಮಂದಾರ, ಪಾರಿಜಾತ, ಸಂತಾನ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಹರಿಚಂದನಗಳಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಧನ್ಯಾ ಹಿ ಬಾಂಧವಾ ಯೇ ತಂ ಪಶ್ಯಂತೋ ವಿಗತಾಂಧತಾಃ ॥
ಭಜಂತೋ ಹಸ್ತಿನೋ ವಾಣೀಂ ಶೃಣ್ವಂತಃ ಶ್ರುತಿಭಾಗಿನಃ ॥ ೧೦೬ ॥

ಯಾವ ಬಂಧುಗಳು ಆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ನೋಡುವುದರಿಂದ ಅಂಧತ್ವವಿಲ್ಲದವರೆಂದೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅವರೇ ಧನ್ಯರು. ಯಾರು ಅವರನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಕೈಗಳುಳ್ಳವರೆಂದೆನಿಸುವರೋ ಅವರೇ ಧನ್ಯರು. ಯಾರು ಅವರ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮಾತನ್ನೂ ಕೇಳುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಗಳುಳ್ಳವರೆಂದೆನಿಸುವರೋ ಅವರೇ ಧನ್ಯರು.

ಮಿತ್ರತಾ ಚಿತ್ರಗೋಃ ಪುಣ್ಯಮಾತ್ರತೋ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ॥
ಮಹಾವ್ಯಾಘ್ರೋಽಪಿ ತತ್ಪಾತ್ರಂ ಚಿತ್ರಮಿತ್ಯನ್ಯಥಾ ನ ಕಿಮ್ ॥ ೧೦೭ ॥

ಅದ್ಭುತವಾದ ಗೋ(ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಕ್ಯ) ಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಿತ್ರತ್ವವು ಪುಣ್ಯಮಾತ್ರದಿಂದ ಲಭ್ಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೇ : - ಮಹಾಹುಲಿಯೂ (ಮಹಾಹುಲಿ ಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯರೂ) ಸಹ ಆ ಗೋವಿನ ಮಿತ್ರತ್ವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯಾಗದೇ ಇದ್ದೀತೇ? (ಹುಲಿಯು ಗೋವಿನ ಮಿತ್ರತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದರೇ ಅದೃಷ್ಟವೇ ಕಾರಣವಿರಬೇಕು. ಲೌಕಿಕ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಹಾಹುಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿರಿಯರಾಗಿದ್ದರೂ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಲ್ಲಿ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಓದದಿದ್ದರೂ, ಅದ್ಭುತಗೋಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಿತ್ರತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದೃಷ್ಟದ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಎಂದು ಭಾವ.)

ಶ್ರೀಶಶ್ರೀನಾಥಭಕ್ತಾನಾಂ ಮೂರ್ತಿಮಂತಮನುಗ್ರಹಮ್ ||
ಸದಾ ಸದಾಚಾರಚೈಲಂ ಚಂಚಲಸ್ತೌಮ್ಯಹಂ ಕಿಮು || ೧೦೮ ||

ಶ್ರೀಪತಿಯ ಹಾಗು ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾರ್ಯಾದಿಗುರುಗಳ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಸದಾಚಾರವೆಂಬ ಶುಭವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸದಾ ಧರಿಸಿರುವವರೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಚಂಚಲಚಿತ್ತನಾದ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಸ್ತುತಿಸಲು ಶಕ್ಯನಾಗುವೆನು? (ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು ನಾನು ಸಮರ್ಥನೇ ಅಲ್ಲ)

ಹೃದ್ಯೋ ಹೃದ್ವ್ಯೋಪತಿತೋ ವರ್ಣನಬಿಂದುಃ ಸುಭಕ್ತಿಘನಜಾತಃ ||
ಮಂದೋಽಪಿ ಸಾಧುಬಂಧೋಶ್ಚರಿತಾಂಭೋಧೇಸ್ಸಹೇತ ಕಿಂ ವಿರಹಮ್ || ೧೦೯||

(ಆದರೂ ಸಹ) ಹೃದಯವೆಂಬ ಆಕಾಶದಿಂದ ಬಿದ್ದಿರುವ, ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಮೇಘದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸುಂದರವಾದ ಈ ವರ್ಣನಯೆಂಬ ಹನಿಯು ಸಣ್ಣದಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಬಂಧುವಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಚರಿತ್ರೆಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರದ ವಿರಹವನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೇ? (ಎಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ - ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಅಲ್ಪನ ಸ್ವಲ್ಪ ವರ್ಣನೆಯೂ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಭಾವ)

ಕರಾಲೇಽಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಕಲಿಕಲುಷಜಕ್ಲೇಶನಿಲಯೇ
ಭವಜ್ವಾಲಾಮಾಲಾಹತಹಸಿತತೂಲಾಚಲಕುಲೇ ||
ಸ್ವಯಂ ಧರ್ಮಿಷ್ಠೋಽಲಂ ಶ್ರಿತಸುಜನಧರ್ಮಾವನಿರಯಂ
ಪರೀಕ್ಷಿತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ ಖಲು ಖಲಕಲಿಧ್ವಂಸನಕರಃ || ೧೧೦ ||

ಕರಾಳವಾದ ಈ ಕಲಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಲಿಯ ಕಾಲುಷ್ಯದಿಂದ ಕ್ಲೇಶಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ನಗುವುದೆಂಬ ಸಂತೋಷದ ಹತ್ತಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಸಂಸಾರದ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿವೆ. ಇಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸ್ವತಃ ತಾವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಾಗಿರುವದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರನ್ನೂ ಧರ್ಮಿಷ್ಠರನ್ನಾಗಿಸಿ, ದುಷ್ಟನಾದ ಕಲಿಯನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದ ಈ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿರುವ ಪರೀಕ್ಷಿತ ಮಹಾರಾಜನೇ ಸರಿ.

ಭಕ್ತ್ಯಬ್ಧೇ ರುರುಶಕ್ತ್ಯಲಿರ್ಲಸತಿ ಸಚ್ಛಾಸ್ತ್ರದ್ಯುರತ್ನಾಶ್ರಿತೇ
ಮಧ್ವೋಕ್ತೋಚಿತತಂತ್ರನಾಲಸಹಿತೇ ಕ್ವೈರ್ಯಸ್ಯ ಚರ್ಚಾಭಿಧ್ಯೇ ||
ಬದ್ಧೇ ಹೃದ್ರಸಕಮ್ರವಾರಿಸದನೇ ಸಾಕಂ ಸ್ವನಾರ್ಯಾ ಮುದಾ
ದಾಂತೋಽಯಂ ಭಗವನ್ಮತಿಪ್ರಬಲದಸ್ತೇಜೇದ್ಯುಧ್ಯೇ ಮಾಂ ಸದಾ || ೧೧೧ ||

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿಯು ಕಮಲದಂತಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಅದನ್ನು ಅರಳಿಸುವ ಸೂರ್ಯ. ಆ ಕಮಲಕ್ಕೆ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ತಂತ್ರಗಳೇ ದೇಟು. ಚರ್ಚೆಯೆಂಬ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಹೃದಯವೇ ಆ ಕಮಲಕ್ಕೆ ಸುಂದರವಾದ ಮಂದಿರವೆನಿಸುವ ಸರೋವರ. ಇಂತಹ ಈ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯ ಸಂಹಾರಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ದುಂಬಿಯು ತನ್ನ ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ರಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆನಂದದಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವ ಆಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ, ಅಂಥ ದಾಂತರಾದ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಭಗವದ್ವಿಷಯಕ ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲವನ್ನು ನೀಡಿ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಲಿ.

ಕಾಂತ್ಯಾ ಚಾರುಣಜಾತವೇದಸದೃಶೋ ವಾಚಾ ಕವಿರ್ಭೂಸುರ -
ಪ್ರಾಚಾರ್ಯೋಽಚದಲೀಕವಾಕ್ಕುಸಮಿತೇಃ ಹರ್ಯಕ್ಷಕಲ್ಪಃ ಪ್ರಭುಃ ॥
ಶುದ್ಧಾಚಾರಮಹಾಧನೋ ರಸಮುಷಿಃ ಶ್ರೇಯಸ್ಸುವಿದ್ಯಾರವಿಃ
ದಾರಿದ್ರ್ಯಾಂಕಕಳಾಧರೋಽಘಸರಣೇರ್ನಾಶಃ ಕೃತಾಂತೋಽಸ್ತುಮೇ ॥ ೧೧೨ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೆಂಪಾದ ಬಂಗಾರದಂತಿದ್ದರು. ದ್ವಿಜರಿಗೆ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಅವರು ಮಾತಿನಿಂದ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಅಸತ್ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತೆ ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಶುದ್ಧ ಅನುಷ್ಠನವೇ ಅವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದುಡ್ಡು. ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯ. ದಾರಿಂದ್ರ್ಯವೆಂಬ ಚುಕ್ಕೆಯಿಂದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಇರುವ ಅವರು ನನ್ನ ಪಾಪ ಕೂಪಕ್ಕೆ ಯಮನಂತೆ ನಾಶಕರಾಗಲಿ.

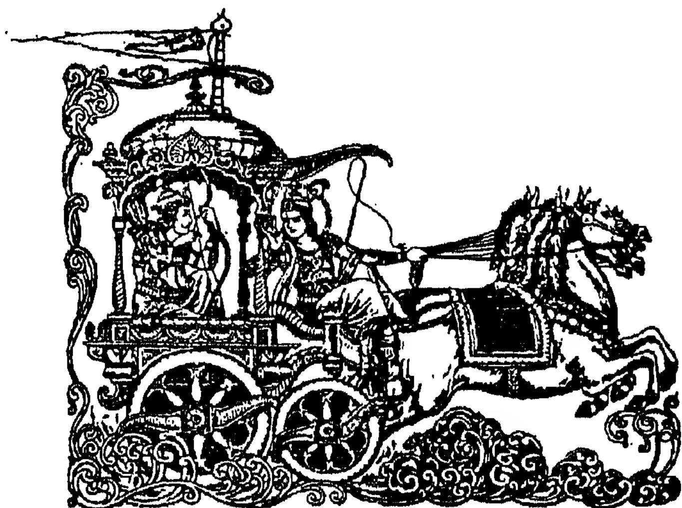
ವಂದೇಽಹಮಿಂದ್ರಮುಖಮಂದೇತರತ್ರಿದಶವೃಂದೇಡ್ಯಸುಂದರಪದೇ
ನಂದೇರಿತೇ ವಿಮತಿಸಂದೇಹನಾಶದಮುಕುಂದೇಕ್ಷಣೈಕಕರಣೇ ॥
ಮುದೇತರಾರ್ಥಕೃತಿವೃಂದೇ ರತಂ ಬುಧವರಂ ದೇವಿತಾಖಿಲಗುರುಂ
ನಿಂದೇತಿಹಾಸರಹಿತಂ ದೇವಚರ್ಯಮಪಿ ವಿಂದೇ ಶ್ರಿಯೇಽಥ ಸುವಿದೇ ॥ ೧೧೩॥

ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ದೇವತಾವೃಂದದಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಸುಂದರ ಪದಗಳಿಂದ ಗರ್ಭಿತವಾದ, ವಿರುದ್ಧಜ್ಞಾನ ಸಂದೇಹ ಇವುಗಳಿಗೆ ನಾಶವನ್ನು ನೀಡಿ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಸಾಧನವಾದ, ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು ನುಡಿದಂಥ, ಬಹಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ, ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರಾದ, ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಗುರುಗಳನ್ನೂ ಸೇವಿಸಿದ, ನಿಂದೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇತಿಹಾಸವಿಲ್ಲದವರಾದ, ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಶುದ್ಧಾಚಾರದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ, ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಾನು ವಂದಿಸುವೆ. ಹಾಗೂ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತಿಗೊಸ್ಕರ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೊಸ್ಕರ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವಿರಕ್ತ್ಯಾ ಸದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸ್ವವಿಹಿತಸುವೃತ್ತ್ಯಾ ವಿಲಸತಃ
ಪಿತುರ್ವಿದ್ಯಾದಾನಪ್ರವಚನಜಕೃಷ್ಣೇಷ್ಟಮನಸಃ ॥
ಸುಚಾರಶ್ರೀವಾಚಾ ರುಚಿರರಚಿತಾಚಾರ್ಯಶತಕ -
ತ್ರಯೇ ಗೀತಾಚಾರ್ಯಂ ದ್ವಿತಯಮಪಿ ಕುರ್ಯಾದುರುದಯಮ್ ॥ ೧೧೪ ॥

ಅನ್ಯತ್ರ ವಿರಕ್ತಿಯಿಂದ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ಸ್ವವಿಹಿತಸದಾಚಾರದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ, ವಿದ್ಯಾದಾನ ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಯಸುವ ಪೂಜ್ಯತಂದೆಗಳ ಸದಾಚಾರ ಸಂಪತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, ರುಚಿರನು ರಚಿಸಿದ ಈ ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯದಲ್ಲಿ, ಎರಡನೇಯದಾದ ಆಚಾರಶತಕವು ಗೀತಾಚಾರ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಹಳ ದಯೆತೋರುವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ.

ಇತಿ ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯನಾಮಕೇನ ಬಾಲಕೇನ
ವಿರಚಿತೇ ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯೇ
ದ್ವಿತೀಯಂ ಆಚಾರಶತಕಂ ಸಮಾಪ್ತಂ
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

|| ಶ್ರೀ ||
|| ಶ್ರೀ ಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ||

ವಿಚಾರಶತಕಮ್

ಸ್ತಂಭೀಭೂತಕುವಾದಶಂಬರನಿಧಿರ್ಗಂಭೀರವಾಣೀನಿಧಿಃ
ಸದ್ಬೋಧಾಭಿಧದುಗ್ಧವೃದ್ಧಜನತಾಮುಗ್ಧಾನನಾಮೋದಿನೀ ||
ಕೀರ್ತಿವ್ಯಾಪ್ತಶುಭಾವನಿಶ್ಚ ಭಜತಾಂ ವಿದ್ಯಾಸುಧಾದಾಯಿನೀ
ಭಕ್ತ್ಯಾಲಂಕೃತತದ್ವಿಚಾರಸರಣಿರ್ಬಾಭಾತಿ ನಿತ್ಯಂ ಭುವಿ || ೧ ||

ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಚಾರಧಾರೆಯು ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆ ವಿಚಾರಸರಣಿಯಿಂದ ದುರ್ವಾದವೆಂಬ ಸಮುದ್ರವು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಶಬ್ದ - ಅರ್ಥಗಳ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಆ ವಿಚಾರಧಾರೆಯು ತುಂಬಿದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಹಾಲನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ ಜನರ ಮುಗ್ಧ ಮುಖಕ್ಕೆ ಆನಂದಪ್ರದವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಕೀರ್ತಿ ಸಜ್ಜನಮಂಡಲದಲ್ಲೆಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿದೆ. ಸೇವಿಸುವವರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಕರುಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ತದ್ವಾದಾಖ್ಯಃ ಸುರಸಿತಸರಿದ್ವಾರಿಘೋರಪ್ರವಾಹಃ
ನಿತ್ಯಂ ಗಂತಾಽಮಿತಮತಿಮತೋತ್ಕರ್ಷರತ್ನಾಕರೇಶಮ್ ||
ದೂರಾಚ್ಚಾರುಃ ಸವಿಧದರದಃ ಪ್ರೇಕ್ಷಕಾಣಾಮರಾಜೇತ್
ಯಸ್ಮಾಂತಸ್ಥಾಃ ಕುಮತನಿರತಾಃ ಪ್ರೇಷಿತಾ ಅಂತಕಾಂತಮ್ || ೨ ||

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾದವು ದೇವತೆಗಳ ಧವಳ ನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯ ನೀರಿನ ಘೋರ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಇತ್ತು. ಆ ಪ್ರವಾಹವು ಯಾವಾಗಲೂ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ಮತದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಆಕರನಾದ, ಸಮುದ್ರರಾಜನನ್ನೇ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ನೋಡುಗರಿಗೆ ದೂರದಿಂದ ಸುಂದರ. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರ ಹೋದರೆ ಬಹು ಭಯಂಕರ. ದುರ್ವಾದದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರು ಅದರೊಳಗೆ ಹೋದರೆ ಅದು ಅವರನ್ನು ಅಂತಕನ (ಸೋಲಿಸಿ) ಹತ್ತಿರ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ನವ್ಯನ್ಯಾಯೇ ನವತರರಸಾಸ್ವಾದನೋತ್ಪತ್ತಿಹೇತೌ
ಸಾಮಾನ್ಯೋಕ್ತೌ ಖರತರಪರಿಷ್ಕಾರದುರ್ಗಮ್ಯವಿತ್ತೌ ||
ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಾಜೌ ದ್ವಿಜವರಸುಧೀ ರಾಜರಾಜತ್ಸಮಾಜೇ
ಲೀಲಾ ಕೂಲೇ ಕಮಲಸರಸೋಲ್ಲಾಸದಾ ಚಿಂತಯಾಸ್ಯ || ೩ ||

ನವೀನ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯನಿರುಕ್ತಿಯು ಹೊಸ ಹೊಸ ರಸಗಳ (ವಿಷಯಗಳ) ಆಸ್ವಾದನೆಯ ಜನನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಚುರುಕಾದ ಪರಿಷ್ಕಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವು. ಇಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯನಿರುಕ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವೆಂಬ ಯುದ್ಧವು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಭೆಯು ಪಂಡಿತಪ್ರಕಾಂಡರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವರೇಣ್ಯರಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪದ್ಮಸರೋವರದ ದಡದಲ್ಲಿ ಅದು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ನಡೆಸಿದ ಕ್ರೀಡೆಯು ನೆನೆಯುವುದರಿಂದಲೇ ಉಲ್ಲಾಸನೀಡುವಂಥದ್ದು ಆಗಿದೆ. (ಇನ್ನು ಸ್ವತಃ ನೋಡಿದ್ದರೇ . . . ಏನು ಹೇಳುವುದಿದೆ? ಎಂಬ ಭಾವ)

ತತ್ರ ವ್ಯದ್ಯೋತತ ನಿಜತತಪ್ರೀತಿಭಾಜಾನುಜೇನ
ಯುಕ್ತಃ ಸೀತಾಪತಿರಿವ ಹರಿರ್ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನಾತುಲೇನ ॥
ನವ್ಯಂ ಭವ್ಯಂ ಸುದೃಢಮಮಲಂ ಮಂಡಯನ್ ಯಸ್ಸ್ವವಾದಂ
ಚಕ್ರೇಽಲೋಲೇ ವಿಬುಧಜಲಧೌ ಚಿತ್ರತೋಲ್ಲೋಲಜಾಲಮ್ ॥ ೪ ॥

ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ 'ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯ' ಎಂಬ ಅನುಜರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು, ಅಸದೃಶನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಸಹಿತನಾದ ಸೀತಾಪತಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹೋದರರೂ ಅಸದೃಶರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಹೊಸಮಾದರಿಯ ಭವ್ಯವೂ ಸುದೃಢವೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟವೂ ಆದ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸಿದ್ದ ವಾದವನ್ನು (ಆಚಾರ್ಯರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) ಮಂಡಿಸುತ್ತ ನಿಶ್ಚಂಚಲವಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರು. (ಅನಂತರ ಆಚಾರ್ಯರು ಆ ವಾದವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದ್ದರು)

ನಾನಾಕೋಟಿಕ್ರಮಖರಪರಿಷ್ಕಾರಘೋರಾನಲೋದ್ಯ -
ಜ್ಜ್ವಾಲಾದಗ್ಧಾಖಿಲಖಲಮತಾನಂಗಶೃಂಗಾರಲೀಲಾ ॥
ನಿತ್ಯಂ ಚಿತ್ರಾನುಗಮಗಮನಾ ನೂತ್ನತದ್ವಾದಮಾಲಾ
ಪ್ರೈಕ್ಷಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಾಽಕ್ಷಿಭಿರಿಹ ಸತಾಂ ತ್ರ್ಯಕ್ಷಫಾಲಾಕ್ಷಜೇವ ॥ ೫ ॥

ಅನೇಕ ಕೋಟಿಕ್ರಮಗಳು ಹಾಗೂ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಪರಿಷ್ಕಾರಗಳೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯ ಚಿಮ್ಮುವ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ದುಷ್ಟವಾದಗಳೆಂಬ ಮನ್ಮಥನ ಶೃಂಗಾರ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿದ್ದ, ವಿಚಿತ್ರ ಅನುಗಮಗಳೆಂಬ ಸಂಚಾರವುಳ್ಳ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಹೊಸ ವಾದಮಾಲೆಯು ಸಜ್ಜನರ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನ ಹಣೆಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಹೊರಟ ನೋಟದಂತೆ ಕಂಡಿತ್ತು.

ಶುಭ್ರಶ್ರೋತ್ರಪ್ರವರಶಿಖಿನಾಂ ಶರ್ಮಣಾಽಽಸಾಭ್ರವಾಣೀ
ಘಂಟಾವಾಣೀ ಸುಖಮುನಿಸುವಾಕ್ಶ್ರೀಶಪೂಜೋತ್ಸವೇನ ॥
ದುರ್ವಾಙ್ಮತ್ತದ್ವಿರದದರದಾನೇನ ವನ್ಯೇಂದ್ರವಾಣೀ
ಕಾಂತಾವಾಣೀ ಬುಧಮಣಿಹೃದಾಕರ್ಷಣೇನಾಸ್ಯ ವಾಣೀ ॥ ೬ ॥

ಆಗ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಣಿಯು ನಿರ್ಮಲರಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶ್ರೋತೃಗಳೆಂಬ ಶಿಖಿ(ನವಿಲು)ಗಳಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವುದರಿಂದ ಮೇಘವಾಣಿಯಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಘಂಟಾವಾಣಿಯಾಗಿತ್ತು. ದುರ್ವಾದಿಗಳೆಂಬ ಮದಿಸಿದ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಭಯಹುಟ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಮೃಗರಾಜನಾದ ಸಿಂಹದ ವಾಣಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ ವಿದ್ವದ್ವರೇಣ್ಯರ ಹೃದಯವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಾಂತಾವಾಣಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು.

ವಾದಾಜೌ ತದ್ವಿಜಯಮತುಲಂ ವರ್ಣಯೇ ಕಿನ್ನು ಯತ್ರ
ಸತ್ಯಾಭಿಜ್ಞದ್ಯುಮಣಿರರುಣಃ ಶ್ರೀನೃಸಿಂಹೌಷಧೀಶಃ ॥
ಧೀರಾಸ್ತಾರಾಸ್ಸುಜನಹೃದಹೋ ದುರ್ಮನೀಷಾನಿಶಾ ಚ
ಸರ್ವೇ ನೂನಂ ಸದಸಿ ಮಿಲಿತಾಃ ಸಾಕ್ಷಿಣೋಽಸ್ತೇಲಕ್ಷಯಂತ ॥ ೭ ॥

ಆ ವಾದಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಜಯವನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸೇನು? ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯಾಭಿಜ್ಞತೀರ್ಥರೆಂಬ ಕೆಂಪಾದ ಸೂರ್ಯನು ಹಾಗು ವರಖೇಡಿ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಚಂದ್ರನು, ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಸಜ್ಜನರ ಹೃದಯವೆಂಬ ಹಗಲು, ದುರ್ಜನರ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ರಾತ್ರಿ ಹೀಗೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಇವರೆಲ್ಲರು ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರಷ್ಟೆ.

ವೀಕ್ಷಾರುದ್ಧಾಬುಧಜನಗಿರಃ ಕಾಂಸ್ಯನಿಸ್ವಾನಭಾಜಃ
ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾರಿಗ್ರಹಣನಿರತಶ್ರೋತ್ರಸದ್ದ್ವಾರಪಸ್ಯ ॥
ವಾದೋದ್ವೇಗಾಧಿಗತತರುಣೋಷ್ಣಾಂಶುಶೋಣತ್ವಿಷೋಽಸ್ಯ
ಸ್ತೋತ್ರೇ ಭೂಷಾಽಭವದಿಹ ಭೃಶಂ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯಾಖ್ಯದೋಷಃ ॥ ೮ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ನೋಟಬೀರಿದರೆ ಸಾಕು ಅಪಂಡಿತರ ಮಾತುಗಳು ತಡೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂಚಿನ ನಾದದಂತೆ ಅವರ ಧ್ವನಿ. ಕಿವಿಗಳಾದರೋ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಂತೆ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವೆಂಬ ಶತ್ರುವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತವಾಗಿದ್ದವು. ಅವರ ದೇಹವೂ ಸಹ ವಾದದಲ್ಲಿ ಉದ್ವೇಗವಾದಾಗ ತರುಣ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕೆಂಪಾದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಪೌನರುಕ್ತ್ಯದೋಷವು ಆಗ ಭೂಷಣವೇ ಆಗಿತ್ತು.

(ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು, ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಳಿದ್ದನ್ನೇ ಆನಂದದಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಭಾವ.)

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರವರಗಮನೇ ನಂದತೀರ್ಥಾಮೃತಾರ್ಥಂ
ಯಚ್ಛನ್ನಚ್ಛಾನ್ನಿಜಪರಿಜನಾನಾಶು ತನ್ವನ್ ಸುಧೀಶಃ ||
ಮಧ್ಯೇ ಮಾರ್ಗಂ ಪರಸಮಯಿನಾಮಂಧಜಾತಾಂಧಕಾನಾಂ
ಭೀಮಾಭೋಽಭಾತ್ಸ ನಿರಭಿಭವೋ ಭೂಸುರೋ ಭಾಸುರೋಽಲಮ್ || ೯ ||

ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ನೀಡುತ್ತ, ತನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಜನರನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭೂದೇವತೆ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ)ಯಾದ ಅವರು ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಕುರುಡ ದೊರೆ (ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ)ಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮದಾಂಧರಾದ ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳಂತಿರುವ ಪರವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸೋಲಿಲ್ಲದ ಭೀಮಸೇನದೇವರಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಿತ್ಯಂ ಮಿಥ್ಯಾಮತಹತಿರತಿವ್ಯಕ್ತಚಿತ್ತೋತ್ತಮೇಷ್ಟಂ
ಶಿಷ್ಟಂ ಸ್ರಷ್ಟೃಪ್ರಭೃತಿಸುಖದೋತ್ಕೃಷ್ಟದೃಷ್ಟ್ಯಾತಿಪುಷ್ಟಮ್ ||
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭೀತ್ಯಾ ವಿಬುಧಮಭಜನ್ ಯಾತ್ರಿಕಾ ಯೇಽತ್ರ ತೇ ತಂ
ಧನ್ಯಾ ಮಾನ್ಯಾ ನನು ಜನಗಣಾಃ ಪುಣ್ಯಭಾಜೋಽಘಶೂನ್ಯಾಃ || ೧೦ ||

ನಿತ್ಯವೂ ಮಿಥ್ಯಾಮತವಾದ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಉನ್ನತ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ, ಶಿಷ್ಟರಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಸುಖಪ್ರದವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ನೋಟದಿಂದ ಪರಿಪುಷ್ಟರಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು, ಆ ಯಾತ್ರಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾತ್ರಿಕರು ಭಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಆ ಜನರೇ ನಿಜವಾಗಿ ಧನ್ಯರು. ಮಾನ್ಯರು. ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಪಶೂನ್ಯರು.

ವಾರಾಣಸ್ಯಾಂ ವಿಶದಧಿಷಣಾಸ್ವರ್ಣಶಾಣಾಯಿತಾಯಾಂ
ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣಸುಕರುಣಾಕಾರಣೇ ಶ್ರೀಬದರ್ಯಾಂ ||
ಪೂರ್ವಾಪೂರ್ವಾಖಿಲಪುರವರೇ ಸ್ವೀಯಕರ್ನಾಟದೇಶೇ
ಕೀನಾಶಾಂಧ್ರಾದಿದಿಶಿ ವಿಶದಂ ಶೋಭತೇ ವಾಗ್ಯಶೋಽಸ್ಯ || ೧೧ ||

ವಿಶದವಾದ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬುವ ಬಂಗಾರಕ್ಕೆ ಒರೆಗಲ್ಲಿನಂತಿರುವ ವಾರಾಣಸೀ (ಕಾಶೀ) ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರ ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಶ್ರೀ ಬದರೀಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ,

ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ, ಹಾಗು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕರ್ನಾಟಕದೇಶದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾದದ ಯಶಸ್ಸು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಚಂಡಕ್ಷ್ವೇಡಾಸದೃಶದೃಢವಾಗ್ಗೂಢತರ್ಕಪ್ರಚಂಡೇ
ರೀಢಾವ್ರೀಡಾನಿಗಡನತದುಷ್ಪಂಡಿತಸ್ತೇನತುಂಡೇ ॥
ಶೌಂಡವ್ಯಾಸಾರ್ಣವಭವಮಣೌ ತಾಂಡವೇ ಭೂಮಿಮಂಡೇ
ಕ್ರೀಡಾವ್ಯಾಡೇ ಹರಿನಟನವದ್ವ್ಯಾಡ ಪುರ್ಯ್ಯಾಸ ತಸ್ಯ ॥ ೧೨ ॥

ಭಯಂಕರವಾದ ಸಿಂಹಘರ್ಜನೆಯಂತಿರುವ ಸುದೃಢವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗೂಢವಾದ ತರ್ಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಚಂಡವೆನಿಸಿದ, ಉಪೇಕ್ಷೆ ಹಾಗು ನಾಚಿಕೆಯೆಂಬ ಬೇಡಿಯಿಂದ ದುಷ್ಟಪಂಡಿತರೆಂಬ ಚೋರರ ಮುಖವನ್ನು ಬಾಗಿಸಿದ, ಹಾಗು ಚತುರರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಜರೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಣಿಯಾದ, ಭೂಮಿಗೆ ಅಲಂಕಾರವಾದ 'ತರ್ಕತಾಂಡವ'ದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅನಂತಶಯನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆಚಾರ್ಯರ ಕ್ರೀಡೆಯು (ವಾದಲೀಲೆ) ಅನಂತನ (ಸರ್ಪದ)ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕುಣಿದಂತೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿತ್ತು.

ವಾದೇ ವಿದ್ವದ್ವಿಪಿನದಹನೇ ದಿವ್ಯದಾವಾಗ್ನಿಮೇನಂ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಕ್ತಾವಸದೃಶದೃಶೋऽದಾರ್ಯಶೌರ್ಯೇಣ ಘೋರಮ್ ॥
ಧೀರಂ ಸ್ವೈರಂ ಸ್ವಪರಮತರೂಪಾರ್ಣವೋದ್ಯದ್ವಿಹಾರಂ
ನಂದಂ ಕುಂದಾಪುರಯತಿವರಃ ಪ್ರಾಪ ಪಶ್ಯನ್ನಮಂದಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ವಾದದಲ್ಲಿ ದುರ್ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂಬ ಕಾಡನ್ನು ಸುಡುವುದರಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತಿರುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲಾಗದ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಘೋರರಾಗಿದ್ದರು. ಧೀರರಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಸ್ವಮತ ಪರಮತಗಳೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಶೋಭಿಸುವ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಕುಂದಾಪುರ ವ್ಯಾಸರಾಜಮಠದ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರು. ಅತೀವ ಆನಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು.

ಕಷ್ಟಾಕೃಷ್ಟಾನ್ ತದನಿಲಚಲದ್ವಕ್ಷಪಕ್ಷೇಷುನಷ್ಟಾನ್
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಘೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿಜಬುಧಭಟಾನ್ ವಾದಯುದ್ಧಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೇ ॥
ರಾಜ್ಞೆ ಪ್ರಾಜ್ಞೋಗಣಿತಕಣಭುಕ್ಪಕ್ಷರಕ್ಷೈಕದೀಕ್ಷೆ
ತುಷ್ಟೋ ವಾದಕ್ಷುಧಿತವಿಬುಧೋ ವೀಕ್ಷ್ಯ ತೀಕ್ಷ್ಣಾರಿಭಕ್ಷ್ಯಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಪುರದ ರಾಜನು (ಸ್ವತಃ ಮಹಾಪಂಡಿತನಾದ ಪರೀಕ್ಷಿತ್ ಎಂಬುವನು) ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದ ಪಂಡಿತರೆಂಬ ಸೈನಿಕರು (ಭಟರು) ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಯುಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ (ಮಧ್ವಮತ) ಬರುವ, ದಕ್ಷವಾದ ಪಕ್ಷ (ರೆಕ್ಕೆ) ವುಳ್ಳ ವಾಕ್ ಬಾಣಗಳಿಂದ ತತ್ತರಿಸಿಹೋಗಿದ್ದನ್ನು ಹಾಗೂ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಕೋಪದಿಂದ ಸಹಿಸಲಾರದೇ ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಅಗಾಧವಾದ ಕಣಾದ (ತರ್ಕ) ಮತದ ರಕ್ಷಣೆಯ ದೀಕ್ಷೆತೊಟ್ಟು ವಾದಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದನು. ಆಗ ವಾದದ ಹಸಿವೆಯುಳ್ಳ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಭರ್ಜರಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಯೆಂಬ ಭಕ್ಷ್ಯ ದೊರಕಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷವುಳ್ಳವರಾದರು.

ಚಾತುರ್ಯೇಣ ಸ್ವಪರವಚನೋಷರ್ಬುಧಜ್ವಾಲಯಾಽಲಂ
ತತ್ಪಕ್ಷಾಖ್ಯಂ ದಶಮುಖಪುರಂ ಸಂದಹನ್ನಾರ್ಯವರ್ಯಃ ॥
ತನ್ವನ್ನೇವಂ ತಮವನಿಪತಿಂ ವ್ಯಾಕುಲಂ ಮೂಕಲೀಲಂ
ಧನ್ಯಂ ತೇನೇ ಸ್ವಗತಮತುಲಂ ರಾಮದೂತಸ್ಯ ದೌತ್ಯಮ್ ॥ ೧೫ ॥

ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ, ಸ್ವಮತ ಪರಮತಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಆ ರಾಜನ ಪಕ್ಷವೆಂಬ ರಾವಣನ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸುಡುತ್ತ, ಆ ರಾಜನನ್ನು ಕಳವಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಮಾತಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ರಾಮದೂತನ (ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ) ದೌತ್ಯವನ್ನು ಧನ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

ವಿದ್ವಂದ್ವಂದ್ವೇ ಯುಧಿ ಲಸತಿ ಧೀಶ್ಚಾಪಸರ್ಗೈರ್ನ್ಯಾಯ ಬಾಣೈಃ
ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಾಭಿಧಗುರುಗದಾಯುದ್ಧಬದ್ಧೇಽಥ ಸರ್ವೈಃ ॥
ದೃಷ್ಟಃ ಶಿಷ್ಟಃ ಪಟುರಿಹ ಕಟಿಂ ಧಾರ್ತರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ ಭಿಂದನ್
ಹುಂಕುರ್ವಾಣೋ ವಿಜಯವಿಲಸದ್ಭೀಮವತ್ ಭೀಮಸಂಧಃ ॥ ೧೬ ॥

ಈ ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಬಿಲ್ಲಿನಿಂದ ಯುಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕದನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ದ್ವೈತಾದ್ವೈತವೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಶಿಷ್ಟರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಗನಾದ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಸೀಳಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ನೆರವೇರಿಸಿದ ವಿಜಯ (ಅರ್ಜುನ) ಸಹಿತರಾದ ಶ್ರೀ ಭೀಮಸೇನದೇವರಂತೆ, ಹೂಂಕರಿಸುತ್ತಾ ಆ ವಾದಿಯನ್ನು (ರಾಜನನ್ನು) ಸೋಲಿಸಿ ವಿಜಯಿಗಳಾದರು.

ಮಾಧ್ವೋದ್ಯದ್ವಿಜಯಧ್ವಜೇನ ಸುಜನಾನಂದಪ್ರದೇನೇಂದಿರಾ -
ನೇತ್ರಾಂಭೋಜವಿಧುಂ ಭುಜಙ್ಗಶಯನಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭಜನ್ ಭೂಸುರಃ ॥
ರಾಜದ್ರಾಜಸಭಾಜನಂ ಬಹುವಿಧಂ ನಾಂಗೀಚಕಾರೇತಿ ಕಿಂ
ಚಿತ್ರಂ ಯತ್ರ ಪುರೈವ ದುರ್ಲಭಜಗದ್ರಾಜಪ್ರಸಾದೋಽಜನಿ ॥ ೧೭ ॥

ಸಜ್ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಆನಂದತರುವ ಮಾಧ್ವರ (ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದ) ವಿಜಯವೆಂಬ ಧ್ವಜದಿಂದ, ಇಂದಿರಾದೇವಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ನೈದಿಲೆಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರನಂತಿರುವ ಅನಂತಶಯನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸುವ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಆ ರಾಜನ ಬಹುವಿಧವಾದ ರಾರಾಜಿಸುವ ಗೌರವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಹಳ ದುರ್ಲಭವಾದ, ಜಗದ್ರಾಜನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವು ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು.

ವಿದ್ವಚ್ಛಬ್ದಧರಾ ಧರಾತಲಗತಾ ಭಾರಾ ಭುವಃ ಕೇವಲಂ
ದುರ್ವಾಗ್ಘೋರತರಾರಿವಾರಹರಣಾಽಶಕ್ತಾಂತರಾಸ್ಸಂತಿ ಯೇ ॥
ಕ್ಷೋಣೇರ್ಭೂಷಣಮಿಷ್ಯತೇ ಶುಭಜನೈರ್ದುಷ್ಟಪಕ್ಷಶಿಕ್ಷಾಪ್ರಸತ್ -
ಪಕ್ಷೀಶಪ್ರಿಯಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯತನಯಾರ್ಯಾದ್ಯಂ ಹಿ ವಿದ್ವತ್ಕುಲಂ ॥ ೧೮ ॥

ದುರ್ವಾದಗಳೆಂಬ ಭಯಂಕರ ಶತ್ರುಗಳ ಹಿಂಡನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಸಮರ್ಥವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ 'ವಿದ್ವಾನ್' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೊತ್ತವರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವರೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೇವಲ ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರರೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ದುಷ್ಟಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ ಪಕ್ಷಿ (ಗರುಡ) ಗೊಡೆಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವವೃಂದವು ಭೂಮಿಗೆ ಭೂಷಣವೆಂದು ಸಜ್ಜನರು ಅಭಿಮತಿಪಡುತ್ತಾರಷ್ಟೆ.

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರನಿಷೇವಣಾಭಿಧಮಿಷೇಣಾಕ್ಷೀಣವಿದ್ಯಾಧರಃ
ದುರ್ವಾದಾರಿವಿದಾರಣಾರ್ಥಮವನೌ ಸಂಚಾರಭಾರಾಶ್ರಯಃ ॥
ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾಖಿಲವಾದತೂಲದಹನಂ ತನ್ವನ್ ಗುರೋಸ್ತೋಷಣಂ
ರೇಜೇಽಲಂ ಜ್ವಲನಪ್ರಭೋ ಜಗತಿ ಸದ್ವಾತಾಗಮಪ್ರೋಜ್ವಲಃ ॥ ೧೯ ॥

ಕರಗದಿರುವಷ್ಟು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸೇವೆಯೆಂಬ ನೆಪದಿಂದ, ದುರ್ವಾದಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರದ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಎಲ್ಲ ವಾದಗಳೆಂಬ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಸುಡುತ್ತ, ಗುರುಗಳಾದ ತಂದೆಯವರನ್ನು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾತಾಗಮ (ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಗಾಳಿಯ ಆಗಮನ)ದಿಂದ ಉಜ್ವಲರಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತ ಜಿಸಿದರು.

ದ್ವಾದಾರುಣಪೂಷಣೇಕ್ಷಣವಿಹೀನಾಕ್ಷಾ ಭಣಂತೋ ಮೃಷೇ -
ೀವಂ ತಂ ಚ ಹಸಂತು ಘೂಕಸದೃಶಾಃ ಕಾ ತೇನ ಹಾನಿರ್ಭವೇತ್ ॥

ನೂನಂ ತಸ್ಯ ಹಿ ಘೋರವಾದವಿಲಸದ್ಧರ್ಯಕ್ಷಲೀಲೇಕ್ಷಣೆ
ಆದರ್ಶಾ ಇಹ ಸಂತಿ ಸಾಕ್ಷಿಣ ಇವ ಗ್ರಂಥಾ ಮಹಾಂತೋಽಧುನಾ ॥ ೨೦ ॥

ಗೂಗೆಯಂತೆ ಮದಾಂಧರಾದ ಕೆಲವು ಅಸಜ್ಜನರು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾದವೆಂಬ ಕೆಂಪಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡಲು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವರಾಗಿ "ಅದೆಲ್ಲ ಸುಳ್ಳು" ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾ ಅಪಹಾಸಮಾಡಿದರೆ ಮಾಡಲಿ. ಅದರಿಂದ ಹಾನಿಯೇನಾಗುತ್ತದೆ? ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಘೋರವಾದ ವಾದವೆಂಬ ವಿರಾಜಿಸುವ ಸಿಂಹದ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಲು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಈಗಲೂ ಸಹ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥವರ್ಣನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ : -

ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾಖ್ಯಾಮೃತಮಮರತರುಸ್ತತ್ತರಂಗಿಣ್ಯುಪಾಹ್ವಃ
ಯತ್ರಾಮೋದದ್ಯುಧೇನುಃ ಪರತಿಮಿರಹರಃ ಕಂಟಕೋದ್ಧಾರಚಂದ್ರಃ ॥
ಮಧ್ವೋಕ್ತಿಶ್ರೀಶರಾಜದ್ವಿಜಯರಥವಹದ್ದಿವ್ಯಸೌಗಂಧ್ಯವಾಹಃ
ತದ್ಧೀವಾರ್ಧೌ ಸುಧಾಽಪ್ಯರ್ಣವ ಇವ ಪಯಸಾಮರ್ಣವೋ ಭಾತಿ ನವ್ಯಃ ॥೨೧ ॥

ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಾಮೃತವೆಂಬುವ ಅಮೃತ, ನ್ಯಾಯಾಮೃತ ತರಂಗಿಣಿಯೆಂಬ ದೇವತೆಗಳ ವೃಕ್ಷ (ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ), ಆಮೋದವೆಂಬ ಸ್ವರ್ಗದ ಆಕಳು (ಕಾಮಧೇನು), ಪರವಾದಿಗಳೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಸೀಳುವ ಕಂಟಕೋದ್ಧಾರವೆಂಬ ಚಂದ್ರ, ಹಾಗೂ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಉಕ್ತಿ (ವಾಕ್ಯ) ಗಳೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಿಜಯರಥವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಸೌಗಂಧ್ಯವೆಂಬ ದೇವತೆಗಳ ಕುದುರೆ (ಉಚ್ಚೈಶ್ರವ) ಇವೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂಥ ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾರ್ಣವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತದಂತಿದ್ದರೂ ಅಮೃತಾದಿಪ್ರದವಾದ ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸೌಗಂಧ್ಯಂ ಸಾಧುವಂದ್ಯಂ ಕುಮತತತಿಹತೌ ಹೇತಿಭೂತೋಕ್ತಿಹೇತು
ಸಂತಹುರ್ತುಂ ರಂಹಸಾಗ್ನಿಂ ಪತಗ ಇವ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ತಜ್ಜ್ವಾಲಯಾಽಲಂ ॥
ದಗ್ಧಾಪ್ತಾನಂತಕೃಷ್ಣಾಭಿಧವಿಬುಧಗಲಂ ಗೋಭಿರಾಹತ್ಯ ದಿಗ್ಭ್ಯಃ
ಕಾರ್ಷ್ಣ್ಯಸ್ಯಾನಂತ್ಯಮಾಸ್ಯೇ ಸ ವಿದಧದಭವನ್ನಾಮಧನ್ಯತ್ವಹೇತುಃ ॥ ೨೨ ॥

ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಾಮೃತಸೌಗಂಧ್ಯವು ಕುಮತಗಳ ಹಿಂಡನ್ನು ಸುಡುವಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳಂತಿರುವ ಉಕ್ತಿ (ಮಾತು) ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಅಗ್ನಿಯಂತಿದೆ. ಆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವೇಗವಾಗಿ ಪತಂಗಹುಳುವಿನಂತೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಆ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ

ಬಹಳ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಬ್ಬ ಪಂಡಿತನು 'ಅನಂತಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾದನು. ಈ ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಕಂಠಕ್ಕೆ ವಿಷಪೂರ್ಣವಾದ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದು ಅವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಅನಂತವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಅವನ 'ಅನಂತಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಲು ಕಾರಣರಾದರು.

ಮಾಯಾವಾದಾಭಿಧಾಬ್ಧಿಪ್ರಭಭಯದಬಲೇಽದ್ವೈತಸಿದ್ಧ್ಯಾಖ್ಯಮುಗ್ರಂ
ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ್ಯಾದಿನಾನಾಲಘುಗುರುವಿವೃತಿವ್ಯೂಹಬದ್ಧೇ ನಿಗೂಢಂ ||
ಸಿಂಧ್ವೀಶಂ ಧ್ಯಾನಕೃಷ್ಣೋದಿತಸುಪಥಗತೋ ನಾಶಯನ್ನೇಷ ರೇಜೇ
ಸಮ್ರಾಟ್‌ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಮಾನ್ಯೋಽರ್ಜುನ ಇವ ನೃವನಾಥ್ಯಕ್ಷಭೀಮಾಕ್ಷಿರಕ್ಷಃ ||೨೩||

'ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದೀ'ಮೊದಲಾದ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಸಣ್ಣದು ದೊಡ್ಡದು ಎನಿಸಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೆಂಬ ವ್ಯೂಹವುಳ್ಳ, ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವ ಭಯಂಕರವಾದ, ಅದ್ವೈತಮತವೆಂಬ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ, ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಿಯೆಂಬ ಕ್ರೂರಿಯಾದ ಸಿಂಧುರಾಜನನ್ನು (ಜಯದ್ರಥನನ್ನು) ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರೆಂಬ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಳಿಸಿದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಸಂಹಾರಮಾಡಿದ ಈ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು, ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞತೀರ್ಥರೆಂಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಮಹಾರಾಜನಿಂದ ಮಾನ್ಯರಾಗಿ, ವರಖೇಡಿ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಭೀಮಸೇನದೇವರ ನೋಟದಿಂದ ರಕ್ಷಿತರಾಗಿ, ಅರ್ಜುನನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸಿದರು.

ದ್ವೈತಾದ್ವೈತಾಹವಾಂತಸ್ಸ್ಥಿತಬುಧಧಿಷಣಾಹ್ರಾದಿನೀ ಯಂ ನ ಯಾಂತೀ
ಮಿಥ್ಯಾಧೀಪಙ್ಕಪೂರ್ಣಹ್ರದ ಇವ ಜಡತಾಪೂರಿತಾ ಸಾಂಪ್ರತಂ ಸ್ಯಾತ್ ||
ತಸ್ಮಾತುಲ್ಯಾರ್ಣವಸ್ಯ ಪ್ರಣತಿರಿಯಮಹೋ ಧೀರವರ್ಯಪ್ರಪಂಚೇ
ಸತ್ಯಧ್ಯಾನಾರ್ಯಕೀರ್ತೇರ್ಲಸದಮೃತಶಿಲಾಶಾಸನಾಭಾ ವಿಭಾತಿ || ೨೪ ||

ದ್ವೈತಾದ್ವೈತವಾದವೆಂಬ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸನ್ನದ್ಧರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ನದಿಯು ಆ 'ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾರ್ಣವ' ಎಂಬ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ ಪ್ರವಹಿಸಲೇಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಬುದ್ಧಿಯು ಹ್ರಾದಿನೀ (ನದಿಯು) ಆಗಲಾರದು. ಮತ್ತು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕೆಸರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಹ್ರದದಂತೆ (ಮಡುವಿನಂತೆ) ಜಡವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಂಪ್ರತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾರ್ಣವವು ಸರ್ವಸಂಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಸದೃಶವಾದ ಅಂಥ ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಾಮೃತಾರ್ಣವದ ರಚನೆಯು ಪಂಡಿತಪ್ರಕಾಂಡರ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಶಾಸನದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ.

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸೀತಾಂ ಕುದೃಷ್ಟ್ಯಾ ವಿತತಮತಿಮತಶ್ರೀಶಭಕ್ತಾಂ ಸುಧಾಖ್ಯಾಂ
ಕ್ಲೇಷಂ ದಾತುಂ ವೃಥಾ ತಚ್ಛುಭದಯಹೃದಯಸ್ಯಾಗತಸ್ಯಾಸುರಸ್ಯ ॥
ಕಾಕಸ್ಯಾನಂತಕೃಷ್ಣಾಭಿಧಕುರವಕರಸ್ಯಾಕ್ಷಿಯುಗ್ಮಕ್ಷಯಸ್ಯ
ಹೇತುರ್ಹೇತಿದ್ವಯಾಭಂ ಜಗತಿ ವಿಜಯತೇ ಕಂಟಕೋದ್ಧಾರಯುಗ್ಮಮ್ ॥೨೫॥

ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ಮತವೆಂಬ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ 'ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಸುಧಾ' ಎಂಬ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ ದಯೆಯುಳ್ಳ ಅವಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ವೃಥಾ ಕ್ಲೇಶ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬಂದ 'ಅನಂತ ಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬುವ ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ ಕೂಗುವ ಕಪ್ಪಾದ ಕಾಕಾಸುರನ, ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಆಯುಧಗಳಂತೆ, ನಾಶಮಾಡುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ 'ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಕಂಟಕೋದ್ಧಾರ' ವೆಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆ.

ದುರ್ಭಾಷಾಧ್ವಾಂತಗೂಢಂ ಬುಧಸುಖದಸುಧಾಮಂಡನಗ್ರಂಥರತ್ನಮ್
ಧ್ವಸ್ತಧ್ವಾಂತಾ ಜ್ವಲಂತೀ ನಿಜವಿಜಯದವಾಗ್ಜ್ಯೋತಿಷಾ ದರ್ಶಯಂತೀ ॥
ಸನ್ಮೋದಂ ವರ್ಧಯಂತೀ ಕೃತಿರನಲತುಲಾ ಕಂಟಕೋದ್ಧಾರನಾಮ್ನೀ
ಧತ್ತೇಽಪ್ಯನ್ಯಾ ಧರಿತ್ರ್ಯಾಂ ದಹನವಿಧಿಮಹೋ ದುರ್ಮತಾನಾಂ ಮೃತಾನಾಂ ॥೨೬॥

ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆನಂದಪ್ರದವಾದ 'ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಸುಧಾಮಂಡನ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ದುರ್ವಾದಿಗಳ ಖಂಡನೆಯೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋದಾಗ ಬೆಂಕಿಯಂತಿರುವ ಕಂಟಕೋದ್ಧಾರವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಆಚಾರ್ಯರ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತ, ಆ ದುರ್ವಾದವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತ, ತನ್ನ ವಿಜಯಪ್ರದವಾದ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಆ 'ನ್ಯಾಯಸುಧಾಮಂಡನ' ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಸನ್ಮೋದವನ್ನು (ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನು ಹಾಗು ಶ್ರೀಸತ್ಯಪ್ರಮೋದತೀರ್ಥರನ್ನು)! ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಆ ಬೆಂಕಿಯು ಮೊದಲೇ ಶ್ರೀಟೀಕಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಭೃತಿಗಳಿಂದ ಸೋತು ಮೃತರಾದ ಆ ದುರ್ಮತಗಳಿಗೆ ದಹನ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. (ಅಂದರೇ ದುರ್ಮತವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ).

ಭಿಂದನ್ ಪೌಢಪ್ರಬಂಧತ್ರಯಪದಭಯದೋಗ್ರತ್ರಿಶೂಲಾಗ್ರತೋಟಿಲಂ
ಮಾಯೀಶಾನಂತಕೃಷ್ಣಂ ತ್ರಿವಿಧಮಥ ಪರಿಚ್ಛೇದಮಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಯಚ್ಛನ್ ॥
ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಸ್ವಪ್ನೇಽಪ್ಯನಾಪ್ಯಂ ಚ್ಯುತವಚನಪರಿಚ್ಛೇದಚಿದ್ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವಂ
ತದ್ಯುಕ್ತ್ಯೈವಾನ್ನತೇಶಂ ಸ ಚ ವಿದಧದಗಾಚ್ಛತ್ರುತಾಂ ಮಿತ್ರತಾಂ ಚ ॥ ೨೭ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರೌಢವಾದ ತಮ್ಮ ಮೂರು ಪ್ರಬಂಧಗಳೆಂಬ ಭಯಂಕರವಾದ ತ್ರಿಶೂಲದ ತುದಿಯಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೊಡೆಯನಾದ ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯನ್ನು ಸೀಳುತ್ತ, ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರೂ ವಿಧವಾದ ಪರಿಚ್ಛೇದ ನೀಡಿದರು. ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಗಲಾರದ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಚೈತನ್ಯನಾದ ಅದ್ವೈತಬ್ರಹ್ಮನ ಐಕ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆ ಅನಂತಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯನ್ನು ಅವನ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ (ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಯುಕ್ತಿಯಿಂದ) ಸುಳ್ಳಿನ ದೊರೆಯನ್ನಾಗಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಆ ಅನಂತ ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಶತ್ರುವಿನಂತೆಯೂ ಹಾಗೂ ಮಿತ್ರನಂತೆಯೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ಸಂದೇಹಾಜ್ಞಾನಮಿಥ್ಯಾವಿದನಲವಲಯಜ್ವಾಲಸಂತಾಪಶಾಪೇ
ದುರ್ಮಾರ್ತಾಂಡೇ ಪ್ರಚಂಡೇ ಕಲಿಮಲಮಲಿನೇ ಭೂತಲೇ ಘೋರಕಾಲೇ ॥
ಆಯಾಂತೀ ಗ್ರೀಷ್ಮತೀಯಂ ಕೃತಿಶರದಸತಾಂ ಚಾರುಚರ್ಚಾಬ್ಧಿಜೋದ್ಯ -
ದ್ವಿದ್ಯಾವಾತಾಗಮೇತಾ ಹತಕುಮತತಮಶ್ಚಂದ್ರಿಕಾವ್ಯಾಪ್ತನಾಕಾ ॥ ೨೮ ॥

ಸಂದೇಹ ಅಜ್ಞಾನ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಸುತ್ತುವರೆದಿರುವ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದಾಗುವ ಸಂತಾಪ (ಬಿಸಿ) ವೆಂಬ ಶಾಪವುಳ್ಳ, ಕಲಿಯ ದೋಷದಿಂದ ಕಲುಷಿತಗೊಂಡ ಘೋರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟನಾದ ಮಾರ್ತಾಂಡ (ಸೂರ್ಯ-ತತ್ವಮಾರ್ತಾಂಡವೆಂಬ ಗ್ರಂಥ) ಪ್ರಚಂಡನಾಗಿದ್ದಾಗ ಆಗಮಿಸಿದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಕೃತಿಯೆಂಬ ಶರದೃತುವು, ಸುಂದರ ಚರ್ಚೆಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ವಾತಾಗಮ (ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರ - ಗಾಳಿಯ ಆಗಮನ) ದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ದುರ್ಮತಗಳೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಿಂದ (ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರ ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂದ) ಆಕಾಶವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಆನಂದನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ದುರ್ಜನರಿಗೆ ತಾಪಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆ ಕೃತಿಯೆಂಬ ಶರದೃತುವು ಗ್ರೀಷ್ಮಋತುವೇ ಆಗಿತ್ತು.

ಮಾರ್ತಾಂಡೇಽಪ್ಯಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಕಟಿತುಮುಪಟಾವುದ್ಯತೇಽದ್ಯಾಪಿ ದೂರೇ
ಚಿಂತಾತಾಪಾದಿನಾನಾಮಲಹರಶರದೋಽಪ್ಯಾಗಮೇ ಸಾಗಮಾ ಸಾ ॥
ಪಂಚಮ್ಯಾಃ ಪಂಚಕೇಽಹ್ನಾಮನುಚಿತವಚಸಾಂ ಪಂಚತಾಮಂಚಯಂತೀ
ವ್ಯಾಸಪ್ರಾರ್ಚಾಪ್ರಪಂಚಾ ಶರದಿತಪುರುಷಪ್ರೋತ್ತಮಾಽಽಸ್ತೇಽಧಿಕರ್ತುಃ ॥೨೯॥

ತತ್ವಮಾರ್ತಾಂಡನೆಂಬ ಮಾರ್ತಾಂಡನು (ಸೂರ್ಯನು) ಅಕ್ರಮವಾಗಿ (ಈಗ ನನ್ನನ್ನು ಖಂಡಿಸುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಕ್ರಮದಿಂದ - ಸಂಕ್ರಮಣವಿಲ್ಲದೇ) ಪ್ರಕಟನಾಗಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದಾಗ, ಚಿಂತಾ ತಾಪಾದಿ ಮಲಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸತತ್ವಜ್ಞತೀರ್ಥರು ರಚಿಸಿದ 'ಶರದಾಗಮ' ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಶರದೃತುವಿನ ಆಗಮನವು (ಪ್ರಕಾಶನವು) ಇನ್ನೂ ದೂರದಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾಗ, ಪಂಚಮಿಯಿಂದ (ಆಶ್ವಿನ ಶುದ್ಧ ಪಂಚಮಿಯಿಂದ) ಆರಂಭಿಸಿ ಪಂಚದಿನಗಳಲ್ಲಿ

(ವಿಜಯದಶಮಿಯಲ್ಲಿ) ಆಗಮಿಸಿದ ಆಚಾರ್ಯರ 'ಅಭಿನವಶರದಾಗಮ' ಗ್ರಂಥವೆಂಬ ಶರದೃತುವು ಅನುಚಿತವಾದ ತತ್ವಮಾರ್ತಾಂಡದ ವಚನಗಳಿಗೆ ಪಂಚತ್ವ (ಮರಣ)ವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ, ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರೆಂಬ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೇ (ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ) ನಿತ್ಯವೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಸಾರುತ್ತ, ಅಧಿಕ ಋತುವಿನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮಾಲಾ ಕೀಲಾಲನಿಧ್ಯಾಲಯಜಲನಿಧಿಜೋಲ್ಲಾಸದಾಯೀಶ ಲೋಲ -
ಪ್ರೇಕ್ಷಾಪ್ತಾತುಲ್ಯಮೂಲ್ಯಾ ಖಲಕುಲದಲನೇ ಶೂಲತುಲ್ಯೋರುಲೀಲಾ ॥
ರಾಜತ್ಸದ್ವೈಜಯೀಂದ್ರಧ್ವಜವಿಜಯಮಣಿಂ ವೈಜಯಂತೀ ಧರಂತೀ
ಮಾಧ್ವತ್ವಾಪ್ತ್ಯೈ ಸುಧೀನಾಂ ವಿಲಸತಿ ತುಲಸೀಹಾರವತ್ಕಂಠವಾರೇ ॥ ೩೦ ॥

ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಮನೆಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅವಿರ್ಭಾವ ತಾಳಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು, ಇವರಿಬ್ಬರ ಉಲ್ಲಾಸಕರವಾದ ಚಂಚಲವಾದ ನೋಟದಿಂದ ಬಹಳ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ, ಹಾಗೂ ದುಷ್ಟಕೂಟವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಲ್ಲಿ ನೇಣಿನಂತಿರುವ, ವಿರಾಜಿಸುವ ಶ್ರೀ ವಿಜಯೀಂದ್ರತೀರ್ಥರ ಧ್ವಜದ ವಿಜಯವೆಂಬ ರತ್ನವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ, (ವಿಜಯೀಂದ್ರ ವಿಜಯ ವೈಜಯಂತೀ) ಎಂಬ ವೈಜಯಂತೀ ಮಾಲೆಯು ಮಾಧ್ವದೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ತುಲಸೀಮಣಿಯ ಹಾರವಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕೊರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಹೃದ್ಯೋ ವಿದ್ಯಾವಿವೇಕೋ ಜನಕ ಇವ ಮುದಾ ಬೋಧಕೋಽವಧ್ಯವಾಕೋ
ವಿದ್ವಂದ್ವಂಧುಪ್ರಭೂತಾತುಲಕಲಹಹರದ್ದಿವ್ಯಸನ್ನ್ಯಾಯದಾತಾ ॥
ಬಾಭಾತ್ಯಂಭೋಧಿಭಾನುರ್ವಿವಿಧಗಮನಸದ್ವಾಗ್ಧುನೀಸಂಗಮೇನ
ತಚ್ಛಸ್ತಾಗಸ್ತ್ಯಹಸ್ತಸ್ಥಿತವಿತತಯಶಶ್ಚೋಲಿಕೀಲಾಲಲೀಲಃ ॥ ೩೧ ॥

ಸುಂದರವಾದ ವಿದ್ಯಾವಿವೇಕವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ತಂದೆಯಂತೆ ಆನಂದದಿಂದ ತಿಳಿಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ತುಂಡರಿಸಲಾಗದ ನಿರ್ಣಯಾತ್ಮಕ ಮಾತುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂಬ ಬಂಧುಗಳಲ್ಲುಂಟಾದ ದೊಡ್ಡ ಜಗಳವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವಾಪರರೂಪದಿಂದ ಅನೇಕವಿಧವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಜ್ಜನರ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮನವಿರುವುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರದಂತಿದ್ದರೂ ಅದು, ಆ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಅಗಸ್ತ್ಯಋಷಿಗಳ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅಪೋಶನ ತೀರ್ಥದಂತೆ ಪುಟ್ಟದಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಕ್ಷಿಪ್ತದೋಷಂ ನವವಿವಿಧಪರಿಷ್ಕಾರರಾಜದ್ವಿಚಾರಂ
ನೂತ್ನಂ ಧೀರಾಂತರಾಣಾಂ ರುಚಿರವಿವರಣಂ ಕ್ರೋಡಪತ್ರಾಭಮಸ್ಯ ॥
ಆಜ್ಯದ್ರಾಕ್ಷಾದ್ಯಿರೂಪಾಮಿತವಿವೃತಿಲಸತ್ತತ್ತ್ವಸಂಖ್ಯಾನಟೀಕಾ -
ರೂಪೇ ಸಂಪ್ರೀತಗೋಪೇ ಧರತಿ ಹಿ ಮಧುರೇ ಪಾಯಸೇ ಕೇಸರಾಭಮ್ ॥ ೩೨ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ರಚಿಸಿದ 'ತತ್ವಸಂಖ್ಯಾನಟೀಕಾವಿವರಣಂ' ಎಂಬ ನಿರ್ಮಲ ಕೃತಿಯ ಕಿರಿದಾಗಿದ್ದರೂ, ಹೊಸಮಾದರಿಯ ಅನೇಕ ವಿಧ ಪರಿಷ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ವಿಚಾರದಿಂ ಧೀಮಂತರ ಅಂತರಾಳವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವ ಸುಂದರ ಕ್ರೋಡಪತ್ರದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬಾ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಬಹುಪ್ರಿಯವಾದ, ಮಧುರವಾದ ಶ್ರೀಟೀಕಾಚಾರ್ಯರ 'ತತ್ವಸಂಖ್ಯಾನಟೀಕ ಎಂಬ ಪಾಯಸದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ತುಪ್ಪ-ದ್ರಾಕ್ಷಿ-ಗೋಡಂಬಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂ ಇದ್ದರೆ, ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಈ ವಿವರಣೆ ಕೇಸರಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮಾಯಾಪೇಯಂ ನಿಪೀಯ ಶ್ರುತಿವಿಷಹಮಿಹಾಕ್ರುಶ್ಯ ವಿಜ್ಞಾಪಿತಸ್ವ -
ಶ್ವಾಕಾರಂ ದ್ರಾವಿತಂ ದ್ರಾಗ್ವಿಜಯಿಹರಿಸುತೈರ್ಮಾಯಿಕುಗ್ರಾಮಸಿಂಹಮ್ ॥
ಆಯಾಂತುಂ ಚೋದಿತಂ ಸದ್ವಿಪಿನಮಪಿ ಪುನಸ್ತಾಮ್ರಚೂಡೈಃ ಕುರಾವೈಃ
ಮಧ್ಯೇ ಪಾದೈರ್ನಿರುಂಧನ್ ವಿಲಸತಿ ಶರಭೋ(ऽ)ಶೇಷಗೋಭೂಷಣಾಭಃ ॥೩೩ ॥

ಮಾಯಾವಾದವೆಂಬುವ ಮೋಹಗೊಳಿಸುವ ಅಪೇಯ (ಮದ್ಯ)ವನ್ನು ಕುಡಿದು, ಶ್ರುತಿಗಳಿಂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಸಹ್ಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಬೊಗಳುತ್ತಾ, ತನ್ನ ನಾಯಿಯ ಆಕಾರವನ (ಅಪೇಯದೀಕ್ಷಿತನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು) ತಿಳಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಶ್ರೀ ವಿಜಯೀಂ ತೀರ್ಥರೇ ಮೊದಲಾದ ನರಹರಿಯ ಪುತ್ರರೆಂಬ ವಿಜಯಿಗಳಾದ ಹರಿಯ (ಸಿಂಹದ) ಮರಿಗಳ ಓಡಿಸಿಬಿಟ್ಟವು. ಆಗ ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ಕುಗ್ರಾಮದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಗ್ರಾಮಸಿಂಹವೇ ಆಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಯು ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ ಕೂಗುವ ನವೀನ ತಾಮ್ರಚೂಡಗಳಿಂದ (ತಾಮ್ರದಂತೆ ಕೆಂಪು ಕೂದಲು ಚಿನ್ನಸ್ವಾಮಿಶಾಸ್ತ್ರಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರೆಂಬುವ - ಕೋಳಿಗಳಿಂದ) ಪ್ರಚೋದಿತವಾಗಿ ಮ ಸಜ್ಜನರ ಸಮೂಹವೆಂಬ ಒಳ್ಳೆಯ ವನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಲು ಹೊರಟಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಅದನ ಪಾದಗಳಿಂದ (ಸ್ವಪದಸಂಬಂಧಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೆಂಬ ಕಾಲುಗಳಿಂದ) ತಡೆಯುವ ಹಾಗೂ ಸುಖಕರವಾ ಸುಖತೀರ್ಥರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೂಷಣವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತಭೂಷಣ ಗ್ರಂಥವು ಅಖಂಡಭೂಮಂಡಲ ಭೂಷಣವಾದ ಶರಭದಂತೆ ಶರಭವಾಗಿ (ಶರ-ಬಾಣಗಳಂತೆ ಭ-ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ) ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ

ವಿದ್ಯಾಕ್ಷುತ್ಪೀಡಿತಾನಾಂ ಮಧುರತರಸುಧಾಭೋಜನೇ ತೀರ್ಥಚೋಲಿಃ
ಮತ್ತಾನಾಂ ಪಂಡಿತಾನಾಂ ದುರಧಿಗಮತರಸ್ವಾಂತರಾಪಾರವಾರ್ಧಿಃ ॥
ಸದ್ಭಾಷಾಭೂಷವೈಶೇಷಿಕಸುನಯಸುಧಾಕೂತಮಸ್ತೀತ್ಯಚಿತ್ರಂ
ವಿದ್ಯೈಶ್ವರ್ಯೇ ಹಿ ದೈವೇ ವಿಘಟಿತಘಟನಾ ಚಿತ್ರತಾಂ ಕುತ್ರ ಕುರ್ಯಾತ್ ॥೩೪ ॥

ವಿದ್ಯೆಯ ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಬಳಲಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಬಹಳ ಮಧುರವಾದ 'ಶ್ರೀ ಮನ್ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಎಂಬುವ ಅಮೃತದ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಅಪೋಶನತೀರ್ಥದಂತೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ, ಉನ್ಮತ್ತರಾದ

ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಅತ್ಯಸಾಧ್ಯವಾದ ತನ್ನ ಆಂತರ್ಯವುಳ್ಳ ಆಪಾರಸಮುದ್ರದಂತೆ 'ಶ್ರೀ ವೈಶೇಷಿಕನಯನ್ಯಾಯಸುಧಾಕೂತಂ' ಎಂಬುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಷೆಯ ಭೂಷಣವುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥವು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ಒಂದೇ ವಸ್ತುವು ಅಪೋಶನತೀರ್ಥದಂತೆಯೂ ಸಮುದ್ರದಂತೆಯೂ ಆಗುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದರೂ, ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೇ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬುವ ಐಶ್ವರ್ಯ (ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿ) ವಿದ್ದಾಗ ಅಘಟಿತವಾದುದರ ಘಟನೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ?

ಸಾಲಂಕಾರಾ ಸುಧೀರಾಮೃತಪತಿಜನಿತಾ ಗದ್ಯಪದ್ಯಾಭಿಧೋದ್ಯ -
ದ್ಧೃದ್ಯಾವದ್ಯಾದಿದೂರಾಂಬುಜಸದೃಶಪದಾ ಸುಂದರಾಕಾರಚೇರಾ ||
ಶ್ರಿತ್ವಾ ಶ್ರೀಜಾತವೇದಂ ಜಗದಸಮಪತಿಂ ಸ್ವಾಶ್ರಿತೇಷ್ಟಪ್ರದಾತ್ರೀ
ವಿಶ್ರಾಂತೋದಂತಕೀರ್ತಿಃ ಶ್ರಯತಿ ಸುವಿವೃತಿರ್ವಿಶ್ರುತಾ ಶ್ರೀಶ್ರುತೀನಾಮ್ || ೩೫ ||

ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಗುಂಫಿತವಾದ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಅಮೃತರಸರಾಜನಾದ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆವಿರ್ಭಾವವುಳ್ಳ, ಗದ್ಯ ಪದ್ಯವೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣವೂ ಸುಂದರವೂ ನಿರ್ಮಲವೂ ಆದ ಕಮಲದಂತಿರುವ ಪದ (ಪಾದ) ಗಳುಳ್ಳ, ಸುಂದರವಾದ ಆಕಾರವೆಂಬ ವಸ್ತ್ರವುಳ್ಳ, ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ತನ್ನನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದವರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಸೂಕ್ತದ ಸುಂದರ ವಿವರಣೆಯು ಶ್ರೀದೇವಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಧೀಶುದ್ಧ್ಯದ್ಭಾಷ್ಯಟೀಕಾವಿವರಣಗಣಸಂದರ್ಶಿತೋದ್ಯದ್ವಿಚಾರಃ
ಈಶಾವಾಸ್ಯಾಭಿಧಾನಶ್ರುತಿಶಿಖರಲಸತ್ಪಂಚಮಂತ್ರಪ್ರಪಂಚಃ ||
ದುಷ್ಟಾನಾಂ ಮುಷ್ಟಿಬಂಧಃ ದೃಢಹತಿದಮಿಲತ್ಪಂಚಪುಷ್ಟಾಂಗುಲೀತಃ
ಶಿಷ್ಟಾನಾಮಿಷ್ಟದಾತಾಽವಿದಘಹತಿದದತ್ಪಂಚಗವ್ಯಾಯತೇಽಯಮ್ || ೩೬ ||

ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ಭಾಷ್ಯ, ಟೀಕೆ, ಅನೇಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ಉದಾರ ವಿಚಾರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ 'ಈಶಾವಾಸ್ಯ' ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಮೊದಲೈದು ಮಂತ್ರಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆಯು ದುಷ್ಟವಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ಏಟು ನೀಡುವ ಐದು ಬೆರಳುಗಳ ಒಂದಾದ ಮುಷ್ಟಿಬಂಧನದಂತಿದ್ದರೆ, ಶಿಷ್ಟರಾದವರಿಗೆ ಇಷ್ಟಪ್ರದವಾಗಿ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಪಾಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಪಂಚಗವ್ಯದಂತಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮಧ್ವಾರ್ಯಾದಿನಾನಾಬುಧಮಣಿಧಿಷಣಾಪುಷ್ಕರವ್ಯಾಪ್ತರೂಪಂ
ಸಂಗೃಹ್ಯಾವೇದಯತ್ತತ್ಕೃತಿಯುಗಲಮಲಂ ಸೂತ್ರಕಕ್ಷ್ಯೋಕ್ತಮಾರ್ಥಮ್ ||

ವ್ಯಾಪ್ತಾಕಾಶಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರಣುಹೃದಯಗುಹಾಸ್ಥೋತ್ತಮಾತ್ಮಾಂತರಾತ್ಮಾ -
ಕಾರೌ ಕಮ್ರಾವಿವಾಲಂ ಲಸತಿ ಬುಧಗುಹಾಮಂಡಲೇಽತುಲ್ಯಲೀಲಂ || ೩೭||

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಆಕಾಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹ ಕಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಎರಡು ನಿರ್ಮಲ ಕೃತಿಗಳು ಆಕಾಶವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಣ್ಣದಾದ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯೊಳಗಿರುವ ಉತ್ತಮವಾದ ಆತ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮವೆಂಬ ಸುಂದರ ರೂಪಗಳಂತೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶವಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆ.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಪ್ರಖರತರಗಿರಾಂ ಧೀರವಾರಾಂತರಾಲ -
ಜ್ವಾಲಾಯಾ ಆಜ್ಯತುಲ್ಯಾ ಖಲಕುಲದಹನೇ ವ್ಯಾಲದಾವಾನಲಾಭಾ ||
ನಾನಾಭಂಗಸ್ಯ ತುಂಗೇ ಬುಧಭುವಿ ಕಮನೀಯಾಂತರಂಗಾಖ್ಯರಂಗೇ
ರಂಗೇಶಪ್ರೀತಿಹೇತೋರ್ಮುನಿಕೃತವಿಲಸತ್ತಾಂಡವಸ್ಯಾಽಽಸ ನಾಂದೀ || ೩೮||

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದದ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ವಚನಗಳಿಗೆ ರಚಿಸಿದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಸಮೂಹದ ಅಂತರಾಳದ ಬೆಂಕಿಗೆ ತುಪ್ಪದಂತಿದ್ದರೆ ದುಷ್ಟಕೂಟವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತಿದೆ. ಇಂತಹ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಪಂಡಿತರ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಅಂತರಂಗವೆಂಬ ಎತ್ತರವಾದ ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಂಗನಾಥನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ವ್ಯಾಸಮುನಿಗಳು ನಡೆಸಿದ ತಾಂಡವನೃತ್ಯಕ್ಕೆ (ತರ್ಕತಾಂಡವಕ್ಕೆ) ನಾಂದಿಯಂತೆ ಆಗಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮವ್ಯಾಪ್ತಿಪ್ರಮಾಣಪ್ರಭೃತಿತರುಲಸಟ್ಟಿಪ್ಪಣೀಸ್ವರ್ಣಪುಷ್ಪ -
ಪ್ರೋದ್ಯತ್ಸೌಗಂಧ್ಯಬದ್ಧಶ್ವಸನಸುರಭಿವತ್ಸ್ವಾಂತರಾಯಾಂ ವರಾಯಾಮ್ ||
ದೀರ್ಘಾನರ್ಘಪ್ರಮಾಣಾವನಿಗತಜಯರಾಟ್ಪದ್ಧತೌ ವೃದ್ಧಕೀರ್ತ್ಯಾ
ಯಾತ್ರಾರ್ಥಂ ಛಾತ್ರಕಾಣಾಂ ರಥ ಇವ ವಿವೃತಿಸ್ತಸ್ಯ ಧತ್ತೇ ಸಹಾಯಮ್ || ೩೯||

ಲಕ್ಷಣ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಪ್ರಮಾಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಂಬ ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ಸುವರ್ಣಗಳೆಂಬ ಬಂಗಾರದ ಹೂಗಳಿಂದ ಚಿಮ್ಮುವ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಳಿ (ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರ)ಯಿಂದ ಒಳಗೆಲ್ಲ ಘಮಘಮಿಸುವ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಯಶಸ್ಸಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಭೂಮಿಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ, ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ(ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ) ಶಿಷ್ಯರು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಯಾತ್ರೆಮಾಡಲು ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿದ ವಿವರಣೆಯು ರಥದಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಮೀಮಾಂಸಾತರ್ಕಶಾಬ್ದಾಬಿಧಘನರಸಧೃದ್ದಿವ್ಯಧಾರಾಧರೇಣ
ಟೀಕಾವ್ಯಾಖ್ಯಾದಿಸಂದರ್ಶಿತಪಥಗತಿನಾ ತೇನ ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ದತ್ತಾಃ ॥
ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಲಘ್ವ್ಯೋಽಥ ಗುರ್ವ್ಯೋ ಗುರುವರಜಯರಾಡ್ವ್ಯಾಸರಾಟ್ ಪೂರ್ವವಾಚಾಂ
ವಿದ್ಯಾಕಾಶೇ ಚ ವಿದ್ಯುತ್ತತಿರಿವ ಸುದೃಶಾಂ ಶರ್ಮ ನಿರ್ಮಾಂತಿ ಚಿತ್ರಮ್ ॥ ೪೦ ॥

(ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥಗುರುಗಳ) ಟೀಕೆ, (ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಜರೇ ಮೊದಲಾದವರ) ಟಿಪ್ಪಣಿ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ, ಮೀಮಾಂಸಾ, ತರ್ಕ, ವ್ಯಾಕರಣಗಳೆಂಬ, ಸಾಂದ್ರವಾದ ನೀರನ್ನು ಹೊತ್ತ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಮೇಘವು ಗುರುವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರು ವ್ಯಾಸರಾಜರು ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವೀಕರ ವಚನಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ (ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ) ರಚಿಸಿದ ಸಣ್ಣದಾದ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡದಾದ ವಿವರಣೆಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ (ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಿಗಳಿಗೆ) 'ವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುಗಳಂತೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥೇಶಃ ಸೂಕ್ತಭೇಶಃ ಶ್ರುತಿಶಿಖರಜಟಃ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರೀ ಸುಧಾಸ್ವ -
ರ್ಗಂಗಾವಾನ್ ವ್ಯಾಸವಾಕ್‌ತ್ರೀಕ್ಷಣಪವನಮತಶ್ವಾಸವಾನ್ ಸ್ವೋಕ್ತಿವಾಸಾಃ ॥
ಟೀಕಾವ್ಯಾಖ್ಯಾದಿಭೂಷಃ ಪರಮದನಹರೋ ಯುಕ್ತ್ಯುಮಾಲಿಂಗಿತಾಂಗಃ
ಮೀಮಾಂಸಾಮಾಂಸಶಾಬ್ದೋ ಹರಿರತಿರುಧಿರೋ ಭಾತಿ ದೀಕ್ಷಾದೃಢಾಸ್ಥಿಃ ॥ ೪೧ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥವು ಮಹರುದ್ರದೇವರಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರೀಸೂಕ್ತವೆಂಬ ಚಂದಿರನುಳ್ಳ ಈ ಗ್ರಂಥರುದ್ರನಿಗೆ ಈಶಾವಾಸ್ಯಾದಿ ವೇದಶಿರಸ್ಸುಗಳೇ ಜಟೆ (ಶಿರಸ್ಸು). ಇವನು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ (ಯಜ್ಞೋಪವೀತ) ವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ನ್ಯಾಯಸುಧಾ' ಎಂಬುವ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರ 'ನ್ಯಾಯಾಮೃತ-ಚಂದ್ರಿಕಾ - ತರ್ಕತಾಂಡವ' ಎಂಬುವ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಾಯುದೇವರ (ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ) ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬುವ ಶ್ವಾಸವಾಯುವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವತಂತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೆಂಬುವ ವಸ್ತ್ರಧರಿಸಿರುವ ಇವನಿಗೆ ಟೀಕಾಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಸರ್ಪಾದಿಭೂಷಣರೂಪವಾಗಿವೆ. ಪರವಾದಿಗಳೆಂಬುವ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಈ ಗ್ರಂಥರುದ್ರನ ಷಡಂಗಗಳೆಂಬುವ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳು ಯುಕ್ತಿಯೆಂಬುವ ಪಾರ್ವತೀ ದೇವಿಯಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಮೈತುಂಬಿರುವ ಮಾಂಸ. ವ್ಯಾಕರಣಮೂಲನಾದ ಇವನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿಯೇ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ರಕ್ತ. ಶ್ರೀಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದೀಕ್ಷೆಯೇ ಸರ್ವಮೂಲವಾದ ದೃಢವಾದ ಮೂಳೆಗಳಂತೆ ಇದೆ. (ಇದು ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಏಕತ್ರ ಸಮಗ್ರವಾದ ಚಿತ್ರಣ.)

ವಾದಪ್ರೌಢಪ್ರಬಂಧಾನ್ ಧೃತವಿವಿಧಸುಧಾಸ್ವಾದುಚಾರೂರುಚರ್ಚಾನ್
ಪ್ರಾಚೀನಾಚಾರ್ಯವಾಚಾಮನುಗಮನವಿಧೌ ಬದ್ಧಶುದ್ಧಾಗ್ರ್ಯಸಂಧಾನ್ ॥
ದುರ್ವಾಗ್ಗರ್ವೌಘನಿರ್ವಾಪಣಪಣಸುಚಣಾನ್ ವರ್ಣಯೇ ಕಿನ್ನು ಮಂದಃ
ಮಾಧ್ವಾನಾಂ ಯದ್ವಿನಾ ನೋಽವನಮವನಿತಲೇ ಮಾನನಂ ಚಾಽಧುನಾ ಸ್ಯಾತ್ ॥೮೨॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ರಚನೆಗಳನ್ನು ನಾನೆಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸೇನು ? ಅವರ ಪ್ರೌಢವಾದ ವಾದಗ್ರಂಥಗಳು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಿಂದ ರುಚಿಕರವಾದ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವಾದ ಅನೇಕ ವಿಧ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದೇ ಇವುಗಳ ಶುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಉದ್ದೇಶ. ಅಲ್ಲದೇ ದುರ್ವಾದಿಗಳ ಗರ್ವವನ್ನು ಭಂಗ ಮಾಡುವ ಪಣ ತೊಟ್ಟಿದೆ. ಇಂತಹ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಿಲ್ಲದೇ ಮಾಧ್ವರಿಗಿಂದು ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಗೌರವವಂತೂ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಚಂಡಕ್ರೀಡಃ ಸ ಶೌಂಡಃ ಪರವಚನರಿಪ್ರೋಃ ಪೀಡನೇ ಪಂಡಿತೇಶಃ
ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಗಮಾಬ್ಧೇರ್ವಿಧುರಿವ ಬಹುಧಾ ವರ್ಧಕೋಽವಧ್ಯವಾಕಃ ॥
ಧನ್ಯೋ ಮಾನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಕನ್ಯಾಂ ಭಗವತಿ ಕವಿತಾಮರ್ಪಯನ್ ತರ್ಪಿತೇಶಃ
ಯಾಽಽದ್ಯಾಧ್ಯಾಯಾಂತ್ಯಪಾದೋದಿತಗತಿಯುತವಾಗ್ಜಾತಿವೃತ್ತಿಂ ವಿಧತ್ತೇ ॥೮೩॥

ಪಂಡಿತರಾಜರಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ವಾದಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಪ್ರಚಂಡವಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತ ಪರವಾದಿಗಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಟಿಪ್ಪಣ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ 'ಕವಿತಾ' ಎಂಬ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಭಗವಂತನಿಗಾಗಿಯೇ ಅರ್ಪಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿ ಧನ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೂ ಮಾನ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕವಿತೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದೆ. (अन्यत्रैव ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಮಾಡುವಂತೆ ಇತರ ಕವಿಗಳಿಂದ अन्यत्रैव ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಭಾವ).

ಭವ್ಯಂ ಸತ್ಸ್ವೇವ್ಯದೀವ್ಯದ್ವಿಜಯನಿಜಗುರೋರ್ವೈಭವಂ ವರ್ಣಯತ್ತ -
ದ್ದಿವ್ಯಂ ಕಾವ್ಯಂ ಚ ನವ್ಯಂ ಸ್ವಪಿತುರಪಿ ಪಿತ್ರೈವಾಸ್ತಿ ರಮ್ಯೇಷು ರಮ್ಯಮ್ ॥
ನೂತ್ನಸ್ವಾನಂದತೀರ್ಥಪ್ರಿಯತಮಗುರುರಾಜಾತ್ಮಜಾತಸ್ಯ ಯಸ್ಮಾ -
ಜ್ಜಾತಾಽಭಾಗ್ಯೈರಲಭ್ಯಾ ಬುಧಭುವಿ ವಿತತಾ ನೂತ್ನನಾರಾಯಣಾಖ್ಯಾ ॥ ೮೪ ॥

ಸಜ್ಜನರೆಲ್ಲ ಸೇವಿಸುವ ದಿವ್ಯವಿಜಯಿಗಳಾದ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಭವ್ಯವಾದ ವೈಭವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ದಿವ್ಯವಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ನವೀನ ಕಾವ್ಯವು ಸುಂದರದೊಳಗೆ ಅತಿ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ (ಅಂದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿನೀಡಿದ) ಆ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ತಂದೆಯಂತೇ ಆಗಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ - ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಗೆ ಅತಿಪ್ರಿಯರಾದ, ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ದುರ್ಭಾಗ್ಯರಿಂದ ಅಲಭ್ಯವಾದ ಪಂಡಿತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತವಾದ "ಅಭಿನವ ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ" ರೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಆ ಕೃತಿಯು ತಂದಿದೆ.

ಮಂದಾನಂದಾಯ ಮಂದೇತರನಿಜಗುರುರಾಡ್ವೈಭವಂ ಭವ್ಯಭಾವಂ
ಸಂಕ್ಷಿಪ್ಯಾವೇದಯಂತೀ ಕೃತಿರಪಿ ಮಿತವಾಗ್ಬದ್ಧ ಹೃದ್ಯೋರುಪದ್ಯೈಃ ॥
ಅದ್ಧಾ ದತ್ತಾಂ ವಿಧತ್ತೇ ನಿಜವರಜನುಷಾ ನೂತ್ನನಾರಾಯಣಾಖ್ಯಾಂ
ವಿಖ್ಯಾತಾಮರ್ಥಪೂರ್ಣಾಮಣುತನುರಪಿ ಯಾಽಸ್ತ್ಯರ್ಥ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಪೃಥ್ವೀ ॥೪೫॥

ಅಲ್ಪ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕದ ಗುರುವೈಭವಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪಠಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡಲು ಭವ್ಯವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ತಮ್ಮಗುರುವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಅಮಂದವಾದ ವೈಭವವನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಸುಂದರ ಹಾಗು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ 'ಅಣುಗುರುವೈಭವ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ 'ಗುರುವೈಭವ ಮಹಾಕಾವ್ಯ' ವು ಆ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನೀಡಿದ 'ಅಭಿನವ ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ವಿಖ್ಯಾತವಾಗುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥಾ ಆ ಕೃತಿಯು ನೋಡಲು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. (ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರನ್ನು 'ಸುಮಧ್ವವಿಜಯ' 'ಅಣುಮಧ್ವವಿಜಯ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಸಹ ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರೆನಿಸಿದ ತಮ್ಮಗುರುಗಳನ್ನು 'ಗುರುವೈಭವ' 'ಅಣುಗುರುವೈಭವ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ 'ಅಭಿನವ ನಾರಾಯಣಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ' ರೆಂಬ ಹೆಸರು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೆಂದು ಭಾವವು.

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರೇಶ್ವರಾಣಾಂ ಸುವಿತತಯಶಸಾಂ ದಿವ್ಯಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಜಾತಂ
ನೈಕೈಶ್ಶ್ಲೋಕೈಶ್ಚ ಲೋಕೇಶ್ವರಸುಖಕರಸ್ಸೈರ್ವರ್ಣಯಚ್ಚಾರುವರ್ಣೈಃ ॥
ನೂತ್ನಂ ತತ್ಕಾವ್ಯರತ್ನಂ ಬುಧಹೃದಯಗತಂ ವಾದಿರಾಜಾರ್ಯಕಾವ್ಯಾ -
ದಿತ್ಯಚ್ಛಾಯೇತಿ ತರ್ಕಂ ದೃಢಯತಿ ಖಲು ತತ್ಪದ್ಯವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸೇ ॥ ೪೬ ॥

ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಯಶಸ್ಸುಳ್ಳ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗಧಿಪತಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳ ದಿವ್ಯವಾದ ಮಾಹಾತ್ಮಗಳನ್ನು, ಜಗತ್ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಂತೋಷಕರವಾದ ಹಾಗೂ ಸುಂದರವರ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಅನೇಕ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ನೂತನವಾದ 'ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ರತ್ನವು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪದ್ಯವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ) ಶ್ರೀ ವಾದಿರಾಜಗುರುವರ್ಯರ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಛಾಯೆಯಿರುವುದೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಊಹೆಯನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. (ಶ್ಲೋಕದ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥರ ಕಾವ್ಯದ ಅನುಕರಣೆಯಿದೆಯೆಂಬ ಊಹೆಗೆ ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥರು 'ತೀರ್ಥಪ್ರಬಂಧ' ರಚಿಸಿದಂತೆ ಆಚಾರ್ಯರು 'ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಿಲಾಸ' ವನ್ನು ರಚಿಸುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪುಷ್ಟಿ ಬಂದಂತಾಯಿತು ಎಂದು ಭಾವವು).

ಶೃಂಗಾರಾನಂಗತಾತಸ್ಸರಸಮಧುರವಾಗ್ದ್ವಾರಕಾಂತರ್ನಿವಾಸಃ
ಹೃದ್ಯಾಲಂಕಾರವಾಸಾಸ್ತದಮಲಧಿಷಣಾಗೋಪಯೋಷಿದ್ವಿಲಾಸಃ ॥
ಭಕ್ತಿಶ್ರೀಪ್ರೇಮಪೂರ್ಣಃ ಮುದಿತಬುಧಗಣೋ ವಿಪ್ರಸಂದೇಶಕೃಷ್ಣ
ಚಕ್ರೇಽಲಂ ಮೇಘದೂತಂ ಖಲು ನಿಹತಮುಖಂ ಪೌಂಡ್ರಕಂ ವಾಸುದೇವಂ ॥೪೭॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ರಚನೆಯಾದ ವಿಪ್ರಸಂದೇಶವೆಂಬ ಖಂಡಕಾವ್ಯವು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನಂತಿದೆ. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಶೃಂಗಾರವೆಂಬ ಮನ್ಮಥನಿಗೆ (ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೆ) ತಂದೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸರಸಮಧುರವಾದ 'ವಾಕ್' (ಮಾತುಗಳೇ) ಅವಾಸಸ್ಥಳವಾದ ದ್ವಾರಕಾ. ಸುಂದರ ಅಲಂಕಾರಗಳೇ ಇವನಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ನಿರ್ಮಲ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ಭೂದೇವತೆಗಳೆಂಬ ದೇವತೆಗಳ ವೃಂದಕ್ಕೆ ಆನಂದ ನೀಡುವ ಈ ವಿಪ್ರಸಂದೇಶವೆಂಬ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ವೇಷದಲ್ಲಿದ್ದ 'ಮೇಘದೂತ' ವೆಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುಖಭಂಗವುಳ್ಳ ಪೌಂಡ್ರಕ ವಾಸುದೇವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

ಗೂಢತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಶಂಕಾಗಣಿತಮಣಿಲಸತ್ಸ್ವಾಂತರಂ ಕ್ಷಾರವಾರಂ
ಪಾರಾವಾರಂ ಚ ತೀರಾವಧಿಮಕೃತಮಿತಂ ಕುಂಭಭೂರಿತ್ಯಚಿತ್ರಮ್ ॥
ತಚ್ಚಿತ್ರಂ ಬಾಲಕಾನಾಮಣುಹೃದಿ ಕವನವ್ಯಾಪ್ತಸದ್ವಿಷ್ಣುಪಾದಂ
ನೈಕಾಲಂಕಾರತಾರಂ ನಿರವಧಿಕಮಸೌ ನ್ಯಕ್ಷಿಪತ್ ಕ್ಷಿಪ್ರಮಿತ್ಥಮ್ ॥ ೪೮ ॥

ನಿಗೂಢವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಇದೆಯೋ? ಇಲ್ಲವೋ'? ಎಂಬ ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾದ ಅನೇಕ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೆ ಹೊಂದಿರುವ, ಕ್ಷಾರ (ಉಪ್ಪು) ವಾದ ನೀರುಳ್ಳ, ತೀರದವರೆಗೆ

ಅವಧಿಯುಳ್ಳ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕುಂಭ ಸಂಭವರಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಅತ್ಯಲ್ಪವನ್ನಾಗಿಸಿದರೆಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳೆಂಬ ನಕ್ಷತ್ರಗಳುಳ್ಳ, ಅವಧಿಯೇ ಇಲ್ಲದ, ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುಪಾದವನ್ನು (ವಿಷ್ಣು ವೈಷ್ಣವವರ್ಣನ ಪರವಾದ ಪದಗಳೆಂಬ ಆಕಾಶವನ್ನು) ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಬಾಲಕರ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದದ್ದು ಆಗಿದೆ.

ನಾನಾರೂಪಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರಗಣಿತಮಹಿಮಾವರ್ಣನಾಸಕ್ತವರ್ಣಂ
ನೂತ್ನಂ ನಾಮ್ನಾ ಸಹಸ್ರಂ ನವರಸಮಧುರಂ ಸುಂದರೋದಾರಕಾವ್ಯಮ್ ॥
ಭಕ್ತ್ಯಂಭೋಜಾತರಾಜದ್ದಶಮದಲಮಿವಾಭಾತಿ ವೈರಾಗ್ಯಭಾಜಾಂ
ಪ್ರಾಸಾಲಂಕಾರರಾಸ್ಯೈ ರಸಿಕಕವಿಹೃದಾಂ ಷಷ್ಠಪುಷ್ಪೇಷ್ವಿಷುಃ ಸ್ಯಾತ್ ॥ ೪೯ ॥

ನಾನಾ ರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಗಣಿತಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದ ವರ್ಣಗಳುಳ್ಳ, ನವರಸಗಳಿಂದ ಮಧುರವಾದ, 'ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರವೆಂಬ' ಹೊಸದಾದ ಸುಂದರವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾವ್ಯವು ವೈರಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳಾದವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುವ ಹತ್ತನೇ ದಳದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ರಸಿಕರಾದ ಕವಿಗಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಸಗಳು ಅಲಂಕಾರಗಳು ಹಾಗೂ ರಸಗಳು ಇವುಗಳ ವಿಲಾಸದಿಂದ ಮನ್ಮಥನ ಆರನೇ ಹೂಬಾಣದಂತೆ ಆಗಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಂ ವೇಂಕಟೇಶಂ ಕುಲಪತಿಮತುಲಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯಂತೀ ಕೃಪಾರ್ಥಂ
ಶುದ್ಧೈಃ ಪದ್ಯೈರನೇಕೈರ್ವರನಿಗಮಶಿರೋವೇದ್ಯಹೃದ್ಯಾರ್ಥಬದ್ಧೈಃ ॥
ಕಾರುಣ್ಯಾಖ್ಯಾನನಾಮ್ನೀ ಕೃತಿರಜಿತಕೃಪಾಂ ನೇತ್ರಜಾಂ ಕಾರಯಂತೀ
ನೂನಂ ನೇತ್ರಾವತೀಂ ತಾಂ ಶುಭದಹರಿದಯಾವಿಷ್ಣುಪಾದೀಂ ವಿಧತ್ತೇ ॥ ೫೦ ॥

ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ಅಸದೃಶನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ವೆಂಕಟೇಶದೇವರನ್ನು ಕಾರುಣ್ಯ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ಸುಂದರ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಗರ್ಭಿತವಾದ ಶುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಕಾರುಣ್ಯಪೂರ್ಣ ನೋಟವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ 'ಕಾರುಣ್ಯಾಖ್ಯಾನ' ವೆಂಬ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಕೃತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕರುಣೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶುಭಪ್ರದವಾದ ಶ್ರೀಹರಿದಯೆಯೆಂಬ 'ವಿಷ್ಣುಪಾದೀ' ಎನಿಸಿದ ಗಂಗೆಯು 'ನೇತ್ರಾವತೀ' ಎಂದಾದಳು.

ವಿಷ್ಣೋರ್ಲೀಲಾಂ ಸ್ತುವಂತೀ ಸುಮಧುರಲಹರೀನಾಮಧೇಯಂ ಧರಂತೀ
ಧೀರಾಂತರ್ಯಂ ಹರಂತೀ ಕೃತಿರಪರಕೃತೀರ್ಲೀಲಯಾಽಲಂ ಜಯಂತೀ ॥
ಅದ್ಧಾ ಶ್ರದ್ಧಾಧನಾನಾಂ ಪಠನರತರಸಜ್ಞಾಧರತ್ಸದ್ವರಾಣಾಂ
ಭಕ್ತ್ಯಬ್ಧಿಂ ಕೌಮುದೀವತ್ಕಲಯತಿ ಹೃದಯೇ ನಿತ್ಯಮುದ್ರೇಕಯುಕ್ತಮ್ ॥ ೫೧ ॥

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ, ಸುಮಧುರವಾದ ಲಹರೀ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ಧೀರ ಜನರ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ, ಪರಮತೀಯರ 'ಲಹರೀ' ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ 'ವಿಷ್ಣುಲಹರೀ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂಬ ಧನವುಳ್ಳ, ಪಠನ ಪರಾಯಣದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾದ ನಾಲಿಗೆಯುಳ್ಳ ಸಜ್ಜನವರ್ಯರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಕಡಲನ್ನು ಬೆಳದಿಂಗಳಿನಂತೆ ನಿತ್ಯವೂ ಉಕ್ಕೇರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಾಸಶ್ವಾಸಾಶನೇತೇ ಶ್ರುತಿಮಣಿಲಸಿತೇ ದಿವ್ಯಹಸ್ತಾವಲಂಬ -
ಸ್ತೋತ್ರಾನಂತೇ ಹೃದಂತೋ ವಿಲಸತಿ ವಿಮಲೇ ಭಕ್ತ್ಯಕೂಪಾರಮಧ್ಯೇ ॥
ನಾಯಾತಶ್ಚೇತ್ ರಮೇಶೋ ಯದಿ ಭವತಿ ತದಾ ಶೇಷಶಾಯಿತ್ವಲಿಂಗಂ
ನೂನಂ ವಿಷ್ಣುತ್ವಸಿದ್ಧೈ ವ್ಯಭಿಚರಿತಮುತಾಸಿದ್ಧಿಬದ್ಧಂ ಭವೇದ್ಧಿ ॥ ೫೨ ॥

ಹೃದಯದೊಳಗೆ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವೆಂಬ ಶ್ವಾಸವನ್ನೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ ವೇದಗಳೆಂಬ ಮಣಿಗಳಿಂದ (ಹೆದೆಯಲ್ಲಿ) ಶೋಭಿಸುವ ದಿವ್ಯಹಸ್ತಾವಲಂಬಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೆಂಬ ಶೇಷನು ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಮಾವಲ್ಲಭನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆಗಮಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದರೇ ಆಗ ವಿಷ್ಣುತ್ವ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾದ ಶೇಷಶಾಯಿತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವು ವ್ಯಭಿಚಾರ ದೋಷವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಸಿದ್ಧಿ ದೋಷಗ್ರಸ್ತವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೋಷ ಬರಕೂಡದೆಂದು ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಭಾವವು).

ಕಲ್ಯಾಣಂ ಪಾಠಕಾನಾಂ ಪಠದಮಲಹೃದಾಂ ವೇಂಕಟೇಶಪ್ರಸಾದಾತ್
ಕುರ್ವಾಣಾ ವೇಂಕಟೇಶಪ್ರಭುವರಚರಿತಂ ಹೃದ್ಯಪದ್ಯೈರ್ಬ್ರುವಾಣಾ ॥
ನೂತ್ನಾ ತೇನ ಪ್ರಣೀತಾ ಸ್ತುತಿರಪಿ ಮಿತವಾಗ್ಭೂಷಿತಾಽಭೂತಪೂರ್ವಾ
ಸ್ವಾಂತಃ ಪೃಥ್ವರ್ಥಪೂರ್ಣಾ ಭಜತಿ ಜಗತಿ ಸಾ ಬಾಲಕೃಷ್ಣಸ್ಯಕೀರ್ತಿಮ್ ॥ ೫೩ ॥

ನಿರ್ಮಲ ಹೃದಯದಿಂದ ಪಠಿಸುವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪಠನೆ ಮಾಡಿಸುವವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಸುಂದರ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಆ ವೆಂಕಟೇಶಸ್ವಾಮಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ, ಆ ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ, ನೂತನವಾದ, ಸ್ತೋತ್ರವು ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿದೆ. ಪುಟ್ಟ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಳಗೆ ಮಹಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ರೂಪದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮುಖದಂತೆ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ.

ಸ್ತೋತ್ರಾಣಾಂ ಚಿತ್ರಕೀರ್ತಿಪ್ರತತಸುಜಗತಾಂ ವಕ್ತೃಪಾವಿತ್ರ್ಯದಾನಾಂ
ತಸ್ಮಾಚ್ಛ್ವಗ್ರೀವಮಧ್ವಪ್ರಭೃತಿಗುರುವರಪ್ರೀತಿಭೂತಿಪ್ರದಾನಮ್ ॥
ಚಿತ್ತಾರ್ಚಾದ್ಯಾಭಿಧಾನಾಮಗಣಿತಗುಣಸಂವರ್ಣನಂ ಭಾತಿ ವಿಷ್ಣೋ -
ರ್ನಾನಾಜ್ಞಾನಿಪ್ರಣೀತಸ್ತುತಿಗಣನಮಿವಾಶಕ್ಯಸಾಧ್ಯಂ ಮಮೇದಮ್ ॥ ೫೪ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಅದ್ಭುತ ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ವಾಚಕರಿಗೆ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಹಯಗ್ರೀವದೇವರ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಗುರುವರ್ಯರುಗಳ ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ತಂದು ನೀಡುತ್ತಿವೆ. 'ಮಾನಸಪೂಜಾ' ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ಇಂತಹ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಅಗಣಿತಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು, ಅನೇಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಎಣಿಸುವುದರಂತೆ ನನಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಾವ್ಯಾಗ್ರೀಯೋತ್ತಮಾಂಗೀಂ ಹರಿಪದನತಸದ್ದರ್ಶನಾಂ ಪ್ರಾಸಹಾಸ -
ಸ್ತುತ್ಯಾಸ್ಯಾಂ ಖಂಡಕಾವ್ಯಸ್ತನಭರನಮಿತಾಂ ವೃತ್ತವಾಸಸ್ಸುಬಂಧಾಮ್ ॥
ನಾನಾಲಂಕಾರವಂತೀಂ ಸರಸಹೃದಯಸಂದೇಶಮಾಶ್ವರ್ಪಯಂತೀಂ
ಪ್ರೇಮ್ಣಾ ಪೂರ್ಣಾಂ ಸುವರ್ಣಾಂ ಹರತಿ ಸುಕವಿತಾರುಕ್ಮಿಣೀಂ ಕಿಂ ನ ಕೃಷ್ಣಃ ॥ ೫೫ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕವಿತೆಯು ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಯಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಈ ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಗೆ 'ಗುರುವೈಭವ' ಮಹಾಕಾವ್ಯವೇ ಉತ್ತಮಾಂಗ (ಶಿರಸ್ಸು). ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿ ನಮಿಸುವ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದರ್ಶನ (ಶಾಸ್ತ್ರ)ವೇ ಈ ರುಕ್ಮಿಣಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಗಳನ್ನು ನೋಡುವ, ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಬಾಗಿದ ಸುಂದರ ಕಣ್ಣುಗಳು. ಪ್ರಾಸವೆಂಬುವ ಮಂದಹಾಸ ಬೀರುವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳೇ ಇವಳ ವದನ. 'ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಿಲಾಸ' 'ವಿಪ್ರಸಂದೇಶ'ವೆಂಬುವ ಎರಡು ಖಂಡಕಾವ್ಯಗಳೆಂಬುವ ಎರಡು ಸ್ತನಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಎದೆ ಬಗ್ಗಿಸಿರುವ ಈ ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಪದ್ಮ-ಚಕ್ರ-ಇತ್ಯಾದಿ ಬಂಧಗಳೆಂಬುವ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಬಂಧ (ಕುಚಬಂಧ-ಕಟಿಬಂಧ)ವುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅನೇಕವಿಧ ಅಲಂಕಾರಗಳೇ (ಅಲಂಕಾರಸಂಗ್ರಹವೇ) ಇವಳಿಗೆ ಆಭರಣಗಳು. ಭಕ್ತಿರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ (ನವರಸಗಳುಳ್ಳ - ವಿಷ್ಣುಸಹಸ್ರವೆಂಬುವ) ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದಾಳೆ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ಣಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ವರ್ಣವುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಈ ಕವಿತೆಯೆಂಬುವ ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಯಾರು ಅಪಹರಿಸಲು ಶಕ್ಯ? ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣನು ಅಪಹರಿಸದೇ ಇರುತ್ತಾನೆಯೇ? (ಅಂದರೆ - ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಕವಿತೆ ಕೃಷ್ಣನಿಗಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು

ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಉಚಿತ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ಎನ್ನುವುದರ ಚಿತ್ರಣವಿದು. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಮಗ್ರ ಕವಿತೆಯ ಏಕತ್ರ ಸಮಗ್ರವಾದ ಚಿತ್ರಣವೂ ಸಹ ಆಗಿದೆ).

ನಿತ್ಯಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಸೇವಾರತಸಕಲಕರಾನೇಕ ಶಾಖಾಸುರೇಖಾ -
ಽಗಣ್ಯಾನ್ಯಾಯೋಕ್ತ್ಯರಣ್ಯಾನಲತುಲವಿಲಸತ್ಪುಣ್ಯವಾಣೀಹಿರಣ್ಯೈಃ ॥
ಅರ್ವಾಚೀನೋಽಪಿ ಚಾರ್ವಾಕೃತಿರಯಮಯತೇ ಟಿಪ್ಪಣೀಕಾರನಿಷ್ಠಂ
ಪ್ರಾಚೀನತ್ವಂ ಜನಾನಾಮಿತಿ ಸಮಯತಿ ಸಮ್ಮಾನತಾಂ ಚಾಭಿಮಾನಮ್ ॥೫೬॥

ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತಸೇವೆಯಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತವಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೈಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕವಾದ ಬೆರಳುಗಳ ಎಲ್ಲ ರೇಖೆಗಳಿಂದಲೂ ಎಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯಾಯವಾದ (ಯುಕ್ತಿರಹಿತವಾದ) ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಯ ಸಮವಾದ ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಆಚಾರ್ಯರ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಬಂಗಾರ. "ಹೀಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಅರ್ವಾಚೀನರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಟಿಪ್ಪಣೀಕಾರರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಪ್ರಾಚೀನ ಟೀಕಾಟಿಪ್ಪಣೀಕಾರರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸುವಂತಹವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ)" ಎಂಬುವ ಜನರ ಅಭಿಮಾನವು ಸಮ್ಮಾನತ್ವವನ್ನೇ ಸಂಪಾದಿಸಿತ್ತು. (ಅಂದರೆ - ಈ ಅಭಿಮಾನ ಜನರಿಗೆ ಒಂದು ಸಮ್ಮಾನ - ಗೌರವರೂಪವಾಗಿತ್ತು. ಅಥವಾ, ಈ ಅಭಿಮಾನ ಸಮ್ಮಾನತೆ - ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೊಂದಿತ್ತು ಎಂದು ಭಾವವು).

ಭಾಷಾಲೇಶೇನ ಲಭ್ಯೇ ಜಗತಿ ಬಹುವಿಧೇ ಮಾನನೇಽಪಿ ಸ್ವಕಾವ್ಯ -
ಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥಾದಿಜಾತಂ ಕೃತಮಖಿಲಜಿತಃ ಕೇವಲಂ ಪೂಜನಾರ್ಥಮ್ ॥
ಮತ್ಕೃತ್ಯಂ ಪಶ್ಯತೇತ್ಥಂ ಸುಕೃತಹತಿಭಿಯಾ ಯಾಗವತ್ತೇನ ನೋಕ್ತಂ
ತಸ್ಮಾದಸ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಪ್ರಣಯನವಿಷಯೇ ವರ್ಣನಂ ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯಮ್ ॥ ೫೭॥

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಲೇಶದಿಂದ (ಹರಕು ಮುರುಕು ಮಾತಿನಿಂದ) ಲೇ ಬಹಳ ತರಹದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಸಕಲಜೈತ್ರವಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ ರಚಿಸಿದರು. ಪುಣ್ಯನಾಶವಾಗುವ ಭಯದಿಂದ ಯಾಗವನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೇ 'ನಾನೇ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ - ನೋಡಿರಿ' ಎಂದು ಎಂದೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಗ್ರಂಥನಿರ್ಮಾಣದ ವಿಷಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಜಗನ್ಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಆರ್ಯಸ್ಯಾಮರ ಭಾರತೀವಿರಚಿತಸ್ತೋತ್ರೌಘವದ್ರಾಜತೇ
ಹೃದ್ಯಾವದ್ಯವಿದೂರಪದ್ಯನಿಚಯಃ ಕಾರ್ಣಾಟವಾಣ್ಯಾ ಕೃತಃ ॥

ಸಾಧ್ವೀನಾಮಧುನಾಽಪಿ ಭಾತಿ ಮಧುರಾಂ ಸದ್ಭಕ್ತಿಭುಕ್ತಿಂ ದದ -
ದ್ಯೋ ದಿವ್ಯಾಕ್ಷಯಪಾತ್ರಚಿತ್ರಸುಯಶಃಪೀಯೂಷಪಾತ್ರಾಯಿತಃ ॥ ೫೮ ॥

ಕನ್ನಡ ನುಡಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಸುಂದರವೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟವೂ ಆದ ಹಾಡುಗಳ ಸಂಕಲನವು ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ದೇವವಾಣಿಯಾದ (ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ) ರಚಿಸಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಂತೆಯೇ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆ ಹಾಡುಗಳು ಸುಮಂಗಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಈಗಲೂ ಸಹ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಮಧುರವಾದ ಭುಕ್ತಿ(ಭೋಜನ)ಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ, ದಿವ್ಯವಾದ ಅಕ್ಷಯಪಾತ್ರೆಯ ಅದ್ಭುತಯಶಸ್ಸೆಂಬ ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರೆಯಂತೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥಾನ್ನ ಪ್ರಕಟಾನ್ ವ್ಯಧಾದಿತಿ ಬುಧೋ ವಿದ್ಯಾವಿಲುಬ್ಧೋಽಪಿ ನೋ
ದುರ್ಗ್ರಂಥಪ್ರಹತಿಪ್ರದಪ್ರಕಟನೈಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸತಃ ಪ್ರೀಣಯನ್ ॥
ಯಶ್ಚಕ್ರೇ ಸ್ವಪದಾಶ್ರಿತಾನತಿಜಡಾನ್ ಶಿಷ್ಯಾಂಶ್ಚ ಲೋಕೇ ಚಲ -
ದ್ಗ್ರಂಥಾನ್ ದುರ್ಮತನಾಶನೇ ಚ ಕುಶಲಾನ್ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಥಂ ಲುಬ್ಧತಾ ॥ ೫೯ ॥

'ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ನೋಡಿರಿ'ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದೆ (೫೭ ಶ್ಲೋಕ) ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಆ ಧೀರರಾದ ಆಚಾರ್ಯರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬಹಿರಂಗಗೊಳಿಸದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ 'ವಿದ್ಯಾಲೋಭಿಗಳು'ಎಂದೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದುಷ್ಟಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಟನೆಯನ್ನು ಸಜ್ಜನರ ಆನಂದಕ್ಕಾಗಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲದುದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪಾದವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಜಡರಾದಂತಹ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ ಸಹ ಇಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಾಗಿ ಹಾಗೂ ದುರ್ಮತಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚತುರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಂತಹ ಆ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಲೋಭವು ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತದೆ?

ಪೀಠಾಧೀಶ್ವರ ಸೋದರಪ್ರಭೃತಯೋ ನಾನಾಪ್ರದೇಶಸ್ಥಿತಾಃ
ವಿಪ್ರಾ ವೈದಿಕಧರ್ಮಮಾತ್ರನಿರತಾ ಯಚ್ಛಾತ್ರತಾಮಾಗತಾಃ ॥
ವಿದ್ಯಾದಾನಕೃತಿಪ್ರಕಾಶಮಧುರೋಪನ್ಯಾಸತೃಪ್ತಾಶ್ರಿತಾಃ
ತಚ್ಛ್ರೀತ್ಯಾಕೃತಿಶಿಷ್ಯಸಂತತಿನುತಿರ್ನೂನಂ ಮಹಾಸಾಹಸಮ್ ॥ ೬೦ ॥

ಪೀಠಾಧಿಪತಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಸೋದರನವರೆಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧರಾದ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ ಕೇವಲ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾದಾನದಿಂದ ಗ್ರಂಥಪ್ರಕಾಶನೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಮಧುರವಾದ ಉಪನ್ಯಾಸದಿಂದ ಆಶ್ರಿತ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ತೃಪ್ತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಿರಾಜಿಸುವ ಆ

ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರೀತಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಆ ಶಿಷ್ಯರ ಸಂತಾನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ಸಾಹಸವೇ ಆಗಿದೆ.

ಶಿಷ್ಯತ್ವಂ ಖಲು ಯಸ್ಯ ಶುಭ್ರಯಶಸೋ ವಿಶ್ವಪ್ರಶಸ್ತೀಯತೇ
ಯದ್ಗ್ರಂಥಸ್ತುತಿರದ್ಭುತಾ ಗುರುಗುಣಸ್ತೋತ್ರಾಯತೇ ನೂತನಾ ॥
ಸತ್ಯಧ್ಯಾನಯತೀಶ್ವರಸ್ಯ ಕರುಣಾ ಯನ್ಮೂರ್ಧ್ನಿ ರತ್ನಾಯತೇ
ತಚ್ಛಾತ್ರವ್ರಜವರ್ಣನಂ ಶ್ರವಣಯೋರ್ಭೂಷಾಯತೇ ಶೃಣ್ವತಾಮ್ ॥ ೬೧ ॥

ನಿರ್ಮಲ ಕೀರ್ತಿವಂತರಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವು (ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ) ವಿಶ್ವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯಂತೆ ಆಗಿದೆ. ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವು ನೂತನ ಗುರು ಗುಣಸ್ತವನದಂತೇ ಆಗಿದೆ. ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಕಾರುಣ್ಯವು ರತ್ನದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯಸಂತತಿಯ ವರ್ಣನೆಯು ಶ್ರವಣಮಾಡುವವರ ಶ್ರವಣಗಳಿಗೆ (ಕಿವಿಗಳಿಗೆ) ಸುಂದರ ಆಭರಣವೇ ಆಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಸಾರ್ಯಪ್ರತತಯಶಃಪ್ರಭೂತಸಂಪದ್ವೇದಾಂತಾವನರತಮಾಧ್ವಪೀಠರಾಜ್ಯೇ ॥
ರಾಜೇವ ದ್ವಿಜನಿಚಯೇ ವಿರಾಜಮಾನಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಸ್ತದಮಲವಿದ್ಯಯಾತಿರೇಜೇ ॥ ೬೨ ॥

ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಯಶಸ್ಸೆಂಬ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ, ವೇದಾಂತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ ಮಾಧ್ವ ಪೀಠವೆಂಬ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜರಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುವ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬಹಳ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದರು.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶೋಽಲಭತ ಗುರುತ್ವಮಾಶ್ರಮೇಣ
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಾಶ್ರಯಣಗುಣೇನ ಮಿತ್ರಭಾವಮ್ ॥
ಶಿಷ್ಯತ್ವಂ ತದುದಿತವಿದ್ಯಯಾಸ್ಯ ಭೇಜೇ
ತಚ್ಚಿತ್ರಂ ತ್ರಯಮಿಹ ದುರ್ಲಭಂ ನಿವಿಷ್ಟಮ್ ॥ ೬೩ ॥

ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರು ಆಶ್ರಮದಿಂದ (ಯತ್ಯಾಶ್ರಮದಿಂದ) ಆ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವ ಗುಣದಿಂದ (ಸತೀರ್ಥರಾದ್ದರಿಂದ) ಮಿತ್ರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಶಿಷ್ಯರಂತೆಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಬಹಳ ದುರ್ಲಭವಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಗುರುತ್ವ - ಮಿತ್ರತ್ವ - ಶಿಷ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಈ ಮೂರು ಧರ್ಮಗಳು ಅವರೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿದ್ದವು. ಇದು ಆಶ್ಚರ್ಯವು!

ಶ್ರೀರಂಗೇ ಯತಿಪತಿನಾ ಚ ಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಃ
ಟೀಕಾಕೃದ್ಗುರುವರಸನ್ನಿಧೌ ಸುಧಾಯಾಃ ॥
ತೇನಾಽಚೀಕರತ ಸುಮಂಗಲೋತ್ಸವಂ ಯ -
ಸ್ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ನನು ವಚನಸ್ಯ ದಿವ್ಯಮಸ್ಯ ॥ ೬೪ ॥

ಶ್ರೀರಂಗ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥದ ಮಂಗಳ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಟೀಕಾಚಾರ್ಯರ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ (ಮಳಖೇಡದಲ್ಲಿ) ಶ್ರೀಮನ್ನ್ಯಾಯಸುಧಾಮಂಗಳ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಆ ಯತಿವರ್ಯರಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ಇಂತಹ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದಿವ್ಯವಾದದ್ದು.

ಸದ್ವಾತಾಶನಶಯನೇ ಚ ತಾಂಡವಸ್ಯ
ಮಾಧ್ವಾನಾಂ ವಿಜಯದಮಂಗಲೋತ್ಸವೇನ ॥
ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಸ್ವವಿತತಕೀರ್ತಿಸೌರಭಸ್ಯ
ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಂ ಕುಸುಮಮಿವಾತನೋತ್ಸ ಮೂಲಮ್ ॥ ೬೫ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀ ಅನಂತಶಯನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವರಿಗೆಲ್ಲ ವಿಜಯಪ್ರದವಾದ ತರ್ಕತಾಂಡವದ ಮಂಗಳೋತ್ಸವದಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದ ತಮ್ಮ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಯಶಸ್ಸೆಂಬ ಸೌಗಂಧ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರನ್ನೇ ಹೂವಿನಂತೆ ಮೂಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.

ಕ್ಷೇತ್ರೇಷು ದ್ವಿಜಮಹಿತೇಷು ಮಂಗಲಾನಿ
ಗ್ರಂಥಾನಾಂ ಗುರುವರಕರ್ತೃಸನ್ನಿಧಾನೇ ॥
ತೇನಾಯಂ ಯತಿಪತಿನಾ ಚ ಕಾರಯನ್ ಸನ್
ಚಕ್ರೇಽಲಂ ಗುರುವಚನಾಮೃತಾಬ್ಧಿಪೂರ್ತಿಮ್ ॥ ೬೬ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುರುಗಳಾದ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮಂಗಳೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ಆ ಯತಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರಿಂದ ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರು.

ಶೇಮುಷ್ಯಾ ಅನವರತಂ ಪರಿಶ್ರಮೇಣ
ದುರ್ವಾದೇ ಕರಿಣಿ ಹರೇಃ ಪರಾಕ್ರಮೇಣ ॥
ಆರ್ಯಸ್ಯ ದ್ವಿತಯಸಹೋದರೇ ಚ ಶಿಷ್ಯ -
ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಂ ಲಸತಿ ಯತೌ ಯಥಾಽಽಶ್ರಮೇಣ ॥ ೬೭ ॥

ಯತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶತೀರ್ಥರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೀಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೇ ನಿರಂತರವಾದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ, ಹಾಗೂ ದುರ್ವಾದಗಳೆಂಬ

ಆನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಿಂಹದಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ, ಆಚಾರ್ಯರ ದ್ವಿತೀಯ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ದುರ್ಧರ್ಷೋ ಮಿತಧಿಷಣೈರಯಂ ಮನೀಷೀ
ಶ್ರೀಹರ್ಷೋಽಖಿಲಮತಖಂಡನೌದನೇನ ॥
ಆದರ್ಶೋ ವಿಶದವಿಚಾರದರ್ಶನೇನ
ಶೀರ್ಷಸ್ಯೋತ್ತಮಜನುಷೋ ವಿಶೋಭತೇಽಲಂ ॥ ೬೮ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹೋದರರನ್ನು ಅಲ್ಪಮತಿಗಳು ಕೆಣಕಲೂ ಶಕ್ತರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಎಲ್ಲ ಜನರ ಅಭಿಮತವಾದ ವಿಷಯದ ಖಂಡನೆಯೆಂಬ ಖಾದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಹರ್ಷನಂತೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ವಿಚಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಣ್ಣನ ಮೆದುಳಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆಚಾರ್ಯಪ್ರಖರಕೃತಿಪ್ರಭಾಕರೇಷು
ರಾಜತ್ಸು ಪ್ರತಿಮತದಸ್ಯುಭೀತಿದೇಷು ॥
ಚಂದ್ರಾಭಾ ಜಗತಿ ಜಯಂತಿ ತತ್ಕೃತೀಂದ್ರಾ
ಮಂದಾಕ್ಷ್ಯುತ್ಪಲಸುಖದಾನುವಾದಭಾಸಾಃ ॥ ೬೯ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಪರಮತಗಳೆಂಬ ಕಳ್ಳರಿಗೆ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಹೋದರರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಂದಮತಿಗಳ ಕಂಗಳೆಂಬ ನೈದಿಲೆಗಳಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವ ಅನುವಾದಗಳೆಂಬ ಚಂದ್ರಿಕೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸಂಗೀತೇ ವರಜ ಇವಾನುಜೋಽರ್ಧ್ವಕಸ್ಯ
ಚಾತುರ್ಯಂ ವಿದಧದಮೋಘವಾದನೇಽಯಮ್ ॥
ಅಗ್ರೇಜಂ ತಮನುಸಸಾರ ಧೀರರಾಜಃ
ಗಾನಂ ಸಲ್ಲಯಲಸಿತಂ ಯಥಾ ಹಿ ತಾಲಮ್ ॥ ೭೦ ॥

ಅಣ್ಣನು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ 'ತಬಲಾ' ವಾದ್ಯವನ್ನು ಅಮೋಘವಾಗಿ ಬಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಆ ಸಹೋದರರು ಒಳ್ಳೆಯ ಲಯ ವಿಲಾಸವುಳ್ಳ ಗಾಯನವನ್ನು ತಾಳವು ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಆ ಅಣ್ಣಂದಿರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರು.

ಸಂಪ್ರೀತಾಗ್ರಜಸುಖತೀರ್ಥವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥಃ
ವಿದ್ಯಾಧೀಶ್ವರಸಹಜಾತಕೇಶವಾರ್ಯಃ ॥
ಕೋ ವೇತ್ತುಂ ನ ಚ ವಿದಿತಸ್ಸ ಕೇಶವಾರ್ಯಃ
ವಿದ್ಯಾಧೀಶ್ವರಸುಖತೀರ್ಥದಾರ್ಯದಾಸಃ ॥ ೭೧ ॥

ಸುಖತೀರ್ಥರೆಂಬ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಸಂಪ್ರೀತಿಗೊಳಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥರೋ? ಅಥವಾ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಧೀಶತೀರ್ಥರ ಸಹೋದರರಾದ ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರೋ? ಯಾರಿರಬಹುದೆಂದು ಆ ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ವಿದ್ಯಾಧೀಶ (ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುವಿನಂತಿರುವ)ರಾದ ಹಾಗು ಸುಖತೀರ್ಥ (ಸುಖಕರವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ)ವನ್ನು ನೀಡುವ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ದಾಸರಾಗಿದ್ದರು.

ವಿಖ್ಯಾತೇ ಕ್ರತುನಗರೇಽಗ್ರಜಪ್ರವೃತ್ತಂ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ರತುಮತುಲಂ ತನೋತಿ ಯೋಽಲಮ್ ॥
ತಸ್ನಾನಾಸ್ತುತಿರಪಿ ಮಜ್ಜನಾಯತೇ ಮೇ ತದ್ವರ್ಯಾಗ್ರಜಕರುಣಾರ್ಣವೇ ಸದೈವ ॥ ೭೨ ॥

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಯಜ್ಞಪುರೀ' ಎಂದೆನಿಸಿದ ಗದಗ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞವನ್ನು ಅವರು ಈಗಲೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಆ ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳ ವರ್ಣನೆ ಅವರ ಅಗ್ರಜರಾದ ಆಚಾರ್ಯರ ಕಾರುಣ್ಯ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸ್ನಾನದಂತೆ ಆಗಿದೆ.

ಸೌಂದರ್ಯದ್ಯುತಿಜಿತಗಂಧಸಾರ ಮೂರ್ತಿಃ
ಬಾಹೀಕದ್ವಿಗುಣಿತರಮ್ಯಹಾರ್ದಕೀರ್ತಿಃ ॥
ಆಚಾರ್ಯಾಶ್ರಿತಿನಿಹತಾಖಿಲಾಂತರಾರ್ತಿಃ
ಭೀಮಾಖ್ಯೋಽಭಜದಿಮಮಾಪ್ತಭಕ್ತಿಭೂತಿಃ ॥ ೭೩ ॥

ಗಂಧದ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವಂತಹ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸಿರಿಯುಳ್ಳ, ಹೊರಗಿನ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಎರಡು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಸುಂದರವಾದ ಹೃದಯದ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಆಂತರಿಕ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ, (ಸಂತೇಬಿದನೂರು) ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರೆಂಬುವರು ಆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀನ್ಯಾಯಾಮೃತಕೃತಿದೇವತಾಮ್ರಜಾತಂ
ಲೇಭೇಽಯಂ ಫಲಮಪಿ ಪಕ್ವಮರ್ಣವಾಖ್ಯಮ್ ॥
ಸತ್ಪಕ್ಷಿದ್ವಿಜಸಮುದಾಯಮಧ್ಯ ಆದೌ
ಕಾನೀನಾಚ್ಛುಕ ಇವ ಸಾತ್ವತಂ ಪುರಾಣಮ್ ॥ ೭೪ ॥

ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಯಾಮೃತವೆಂಬ ದೇವತೆಗಳ ಮಾವಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ 'ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾರ್ಣವ' ಎಂಬ ಪಕ್ವವಾದ ಹಣ್ಣನ್ನು ಈ ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರು ಒಳ್ಳೆಯ ಪಕ್ಷ (ಮತ) ವುಳ್ಳ ದ್ವಿಜರ ವೃಂದದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಗವತಪುರಾಣವನ್ನು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರಥಮರಾಗಿ ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ವಾಗೀಶಾತ್ಮಜಕವಿತಾಖ್ಯರುಕ್ಮಿಣೀಸತ್ -
ಸಂದೇಶಂ ಸವಿಶದಮರ್ಪಯನ್ ಸ ಕೃಷ್ಣೇ ||
ಕುರ್ವಾಣೋಽನುವದನಮಸ್ಯ ಭಾಸತೇ ತತ್ -
ಸಂದೇಶಪ್ರದಕರವಿಪ್ರಯುಗ್ಮರೂಪಃ || ೭೫ ||

ಶ್ರೀ ವಾಗೀಶತೀರ್ಥರ ಪುತ್ರರಾದ ವಾದಿರಾಜತೀರ್ಥರ ಕವಿತೆಯು ಶ್ರೀ ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಯಂತಿದೆ. ಈ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ನಿರ್ಮಲ ಸಂದೇಶವೇ ರುಕ್ಮಿಣೀಶವಿಜಯ ಕಾವ್ಯ. ಅದನ್ನು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಆ ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರು ರುಕ್ಮಿಣೀ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದ ಹಾಗು ಮಾಡಿದ ಇಬ್ಬರು ವಿಪ್ರರಂತೆ ಒಬ್ಬರೇ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವಿಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನೀಡಿದವರು ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು. ಆ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ರಚಿಸಿದರು ವಿಪ್ರಸಂದೇಶ ಮಾಡಿದ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರು. ಇವರೀರ್ವರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರು ಇವರಿಬ್ಬರಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಕವಿಯ ವರ್ಣನೆ).

ಸದ್ಗ್ರಂಥಾನುವದನಭಾನುನಾ ದಿನೇನಃ
ಸದ್ಗ್ರಂಥ ಪ್ರವಚನರೋಚಿಷಾ ನಿಶೇನಃ ||
ಆಚಾರ್ಯೋದಿತಪಥದೀಕ್ಷಿತಸ್ವಯಾನಃ
ಆಚಾರ್ಯಂ ಭಜತಿ ಸದಾ ಸ ಭೀಮಸೇನಃ || ೭೬ ||

ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುವಾದವೆಂಬ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವ ಹಾಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರವಚನದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಚಂದ್ರನಂತಿರುವ ಆ ಭೀಮಸೇನಾಚಾರ್ಯರು, ಆಚಾರ್ಯರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನಯಾನವನ್ನು ದೀಕ್ಷೆಗೊಳಿಸಿ, ನಿತ್ಯವೂ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಯಾಜ್ಜ್ಞಾನೇ ಗುರುಕೃಪಯಾ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮತ್ವಂ ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ತನುಮನಸಾ ಚ ವಾಮನಾಮ್ ||
ಇತ್ಯಸ್ಯೋತ್ತಮವಚಸೋ ನಿದರ್ಶನಾಭೋ ಭಾತ್ಯೇತದ್ಗುರುಕರುಣಸ್ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾರ್ಯಃ || ೭೭ ||

ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಾಮನ ರೂಪಿಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಗುರುಗಳ ಕರುಣೆಯಿಂದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಹಿರಿಯರ ಮಾತಿಗೆ ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮಹಾಕಾರುಣ್ಯ ಪಡೆದ ಉಮರ್ಜಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾಚಾರ್ಯರು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಜೇತೇ ನರಹರಿನಾಮಧಾರಿವಿಪ್ರೌ
ಸತ್ಕೃತ್ಯಾ ಸ್ವವಿಹಿತಯಾ ಸದೈವ ವಿದ್ವಾನ್ ||

ಕುರ್ವಾಣೌ ಗುರುಕರುಣೋತ್ಥಿತಾಮ್ ಕೃತಾರ್ಥಾಂ
ಅರ್ಥಸ್ಸ್ಯಾನ್ನ ಹಿ ವಚಸಾ ಪ್ರಯತ್ನಸಾಧ್ಯಃ || ೭೮ ||

'ನರಹರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ೧ ಶಿರಹಟ್ಟಿ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ೨ಬಂಡ್ಯಾಳ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು) ಗುರುಗಳಾದ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಮಗೆ ವಿಹಿತವಾದ ಸತ್ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಕೃತಾರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಬರುವ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವು ಕೇವಲ ಮಾತಿನಿಂದ (ಪರೋಪದೇಶದಿಂದ) ಇಲ್ಲವಷ್ಟೇ.

ಆಚಾರ್ಯಪ್ರವರಪದಾಬ್ಜಸೇವಕೋಽನ್ಯಃ
ಭಾತಿ ಶ್ರೀನಿಲಯಪದಾಭಿಧೇಯ ಆರ್ಯಃ ||
ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಪ್ರವಚನವೈಭವಪ್ರಕಾಶಾತ್
ಯಸ್ಸ್ವಸ್ಥಂ ಸ್ವಗುರುಪದಂ ತನೋತಿ ಸಾರ್ಥಮ್ || ೭೯ ||

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯರ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಹಿರಿಯರು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ವಾಗ್ವೈಭವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿ ('ಸಭಾಸಾರವೈಭವಂ' ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚಿಸಿ) ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇರುವ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳ ಪದವನ್ನು (ವಾಕ್ಯವನ್ನು - ಹೆಸರನ್ನು) ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುತ್ತ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಆಚಾರ್ಯರು 'ಗುರುವೈಭವಂ' ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ವೈಭವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ಇವರು 'ಸಭಾಸಾರವೈಭವ' ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶ ಹಾಗು ಆಚಾರ್ಯರ 'ಶ್ರೀನಿವಾಸ'ಎಂಬ ಹೆಸರು ಎರಡೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ).

ಆದರ್ಶೋ ಗುರುನಿಯಮೌಘದರ್ಶನೇಽಯಂ
ಆಕರ್ಷನ್ ಶುಭಧಿಷಣಾನ್ ಸ್ವರೂಪಭಾಸಾ ||
ಸಂಘರ್ಷನ್ ಪಿಷುನಮತಾಸುರೈಃ ಸುವಿದ್ಯಾಂ
ಸಂವರ್ಷನ್ ಸುಖಯತಿ ಸಾಧುಮಾಧ್ವಬಂಧೂನ್ || ೮೦ ||

ಗುರುಗಳಾದ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಇವರು ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಸಹಜ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿವಂತರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದುರ್ಮತಗಳೆಂಬ ದೈತ್ಯರೊಡನೆ ರಾಜಿಯಿಲ್ಲದೇ ಪ್ರತಿರೋಧನೀಡುತ್ತಿರುವ ಇವರು ಸದ್ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವರ್ಷಿಸುತ್ತ ಸಾಧು ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಮಾಧ್ವರೆಂಬ ಬಾಂಧವರನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತದ್ರಮ್ಯಪ್ರವಚನಮಾಕ್ಷಿಕಂ ಪಿಬಂತಃ
ಸಂತಸ್ತದ್ಗುರುವಚನಾಮೃತಸ್ಯ ವಿತ್ತಿಮ್ ॥
ಆರ್ಯೋಕ್ತಿಶ್ರುತಿರಹಿತಾ ಅಪಿ ಪ್ರಯಾಂತಿ
ಶ್ರೀವಿಷ್ಣೋರ್ದರ್ಶಧಿಷಣೇಕ್ಷಯೇವ ದೇವಾಃ ॥ ೮೧ ॥

ಸಜ್ಜನರು ಅವರ ರಮ್ಯವಾದ ಪ್ರವಚನವೆಂಬ ಮಧುರಸವನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತಾ ಅವರ ಗುರುಗಳಾದ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಕೇಳದೇ ಇದ್ದರೂ ಗುರುಗಳ ಪ್ರವಚನವೆಂಬ ಅಮೃತದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ದರ್ಶನದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಇದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ('ಆಭಾಸಕೋಽಸ್ಯ ಪವನಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ದರ್ಶನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದರ್ಶನವಾಗುವಂತೆ, ಇವರ ಪ್ರವಚನವು ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಸಜ್ಜನರು ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇವರ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ).

ಕಃ ಸ್ಯಾತ್ತತ್ಪಿತೃಕರುಣಾತ್ರಿಪುತ್ರಚಿತ್ರಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾಯಾಸ್ತತಪರಿಮಾಣವೇದನೇಽಲಮ್ ॥
ಯಲ್ಲೇಶಪ್ರಸರಣತೋ ಹಿ ಲೇಖನೀತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ಯೈತತ್ಸ್ತುತಿವರಲೇಖನೇ ಮತಿರ್ಮೇ ॥೮೨॥

ಹೀಗೆ ಗುರುಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ನನ್ನ ಪಿತೃಪಾದರ ಕರುಣೆಯೆಂಬ ಚಂದಿರನ ಬೆಳದಿಂಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಆಳತೆಯನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ? ಆ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನ ಒಂದಂಶದ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯು ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಲೇಖನಿಯೇ ಆಯಿತು!!

ಭಾತ್ರಾಗ್ರ್ಯೋ ಭಜತಿ ಜಗತ್ತಲೇ ದ್ವಿಜೋಽನ್ಯ
ಆಚಾರ್ಯಂ ಯದುಪುರನಾಥನಾಮಧೇಯಃ ॥
ಯೋ ಲೇಭೇ ನಿಜಗುರುವರ್ಯಷಷ್ಟಿಪೂರ್ತೌ
ಶ್ರೀಸೌಧಾನುವದನತೋ ನಿಜೇಷ್ಟಪೂರ್ತಿಮ್ ॥ ೮೩ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ದ್ವಾರಕನಾಥಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಗುರುವರ್ಯರ ಷಷ್ಟಿ ಪೂರ್ತಿ (ಅರವತ್ತನೇ ವರ್ಷದ ಶಾಂತಿ) ಮಹೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಯಸುಧಾನುವಾದದಿಂದ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಪೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು.

ಶಿಷ್ಯಾನೇಷ ಶಶಾಸ ಶುಭ್ರಯಶಸಃ ಕುರ್ಯಾತ ನೋ ವಿದ್ಯಯಾ
ಯೂಯಂ ಜೀವನಮಿತ್ಯಮುಷ್ಯ ಶಿರಸಾಽಽದೇಶಶ್ಚ ಶಿಷ್ಯೈರ್ಧೃತಃ ॥
ಮನ್ಯೇ ತಾನಶಿಷತ್ತಥಾ ಸ ಧನತಾಂ ವಿದ್ಯಾಗತಾಂ ರಕ್ಷಿತುಂ
ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಕ್ರಯಣೇ ಕಥಂ ನು ಧನತಾ ವರ್ತೇತ ಚಿಂತಾಂ ಕುರು ॥ ೮೭ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಸ್ವಚ್ಛ ಕೀರ್ತಿವಂತರಾದ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ 'ನೀವು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸಕೂಡದು' ಎಂದು ಶಾಸನೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಆದೇಶವನ್ನು ಶಿಷ್ಯರು ಶಿರಸಾ ಧರಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದರು. (ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಿಲ್ಲ, ಹರಿಪ್ರೀತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದು ಭಾವ). ಆಚಾರ್ಯರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಏಕೆ ಆದೇಶಿಸಿದರು ? ಎಂದರೆ - ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಧನತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಹಾಗೆ ಆದೇಶಿಸಿದರೆಂದು ನಾನು ಊಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರಿದರೆ ಅದು ಧನವು ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ ? ವಿಚಾರ ಮಾಡು. (ಅಂದರೆ 'ವಿದ್ಯಾಧನಂ ಸರ್ವಧನಪ್ರಧಾನಂ' ಎಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಧನವೆಂದು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾವೀಗ ಧನಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾರಿದರೆ ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯು 'ಅಕ್ಕಿ - ಬೇಳೆ' ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು ಧನವಾಗಲಾರದು ಎಂದು ಭಾವ).

ಸ್ಯಾತ್ಕೇಷಾಂಚಿದಹಾದ್ಯ ಶಿಷ್ಯಶತಕಂ ಕಿಂ ತೇನ ಯತ್ರ ಸ್ಥಿತ
ಏಕೋಽಂತೇನಿವಸಂಶ್ಚ ವೇದವಿಹಿತೇ ಕೃತ್ಯೇ ನ ದೀಕ್ಷಾಯುತಃ ॥
ಶಿಷ್ಯಾಸ್ತಸ್ಯ ತು ನೈಜಧರ್ಮನಿರತಾ ಯೇಽನ್ಯಾಂಸ್ತಥಾ ಕುರ್ವತೇ
ತೇಷ್ವೇಕಸ್ಯ ತುಲಾಂ ನ ಯಾತಿ ಶತಕಂ ವಾಚಾಮಾತ್ರಪೌರುಷ್ಯಕಮ್ ॥ ೮೮ ॥

ಇಂದು ಕೆಲವರಿಗೆ ನೂರಾರು ಜನ ಶಿಷ್ಯರಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನೂ ಸಹ ವೇದ ವೈದಿಕ ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದವನಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನಿದೆ ? ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದರೋ ತಮ್ಮ ವಿಹಿತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇತರರನ್ನೂ ಧರ್ಮಿಷ್ಠರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನೂರುಶಿಷ್ಯರು ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಒಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನಿಗೂ ಸಮರಾಗಲಾರು. ಏಕೆಂದರೇ : - ಇವರಲ್ಲಿ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪೌರುಷ್ಯವಡಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಾತಿಗಿಂತ ಕೃತಿಯು ಲೇಸಲ್ಲವೇ.

ಯೇಷಾಂ ಮಾಧ್ವಪಥೇಽಭವಚ್ಛುಭಗತಿಸ್ತಚ್ಚಾರುವಾಕ್ಚರ್ಯಯಾ
ತತ್ಸರ್ವಂ ಭುವನಂ ಸದೈವ ಖಲು ತಚ್ಛಿಷ್ಯತ್ವಭೂತ್ಯಾಶ್ರಯಃ ॥
ಯಸ್ಮಿನ್ ಶೇಷಗಿರೀಶವರ್ಯನೃಹರೀ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮೌ ಭೂತಲೇ
ಕೀನಾಶೋತ್ತರದಿಗ್ಧವಧ್ರುವನಿಭೌ ಸತ್ಸಂಸ್ತುತೌ ಲೌಕಿಕೇ ॥ ೮೯ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸುಂದರವಾದ ವಾಗ್ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಯಾರು ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗಮನಹೊಂದಿದರೋ ಅಂತಹ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತು ಯಾವಾಗಲೂ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಈ ಲೌಕಿಕ ಶಿಷ್ಯಜಗತ್ತಿಗೆ ಕೊಯಮುತ್ತೂರು ಶೇಷಗಿರೀಶಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಗು ಧಾರವಾಡದ ಹುದ್ದಾರ ನರಸಿಂಗರಾಯರು ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವ ಉತ್ತರ ಧ್ರುವಗಳಂತೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವರೆಂದು ಸಜ್ಜನರೆಲ್ಲ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಯದ್ದಿವ್ಯಸ್ವನಶೋಭಿತಪ್ರವಚನಪ್ರೋತ್ಥೋಗ್ರಸಂಶಾಸನಾತ್
ಶಿಷ್ಯತ್ವಂ ಜಗತಾಖಿಲೇನ ಸಮಿತಂ ಸನ್ಮಾರ್ಗದೀಕ್ಷಾವತಾ ॥
ತಸ್ಯಾರ್ಯಪ್ರವರಸ್ಯ ಚ ಪ್ರವಚನಂ ಪೀಯೂಷಭಾಭಾಜನಂ
ಗಣ್ಯಾನ್ಯಾತುಲಪುಣ್ಯಪೂರ್ಣಜನತಾಕರ್ಣೈಕಲಭ್ಯಂ ಭುವಿ ॥ ೯೦ ॥

ದೇವವಾಣಿಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಯಾರ ಪ್ರಶಾಸನೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತೋ, (शासनात् शिष्य उच्यते) ಅಂತಹ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನವು ಅಮೃತದ ಕಾಂತಿಗೆ ನೆಲೆ. ಎಣಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಪುಣ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಜನತೆಯ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾದುದು.

ಮಾತ್ಸರ್ಯೇಣ ಜಿಗೀಷಯಾ ವಿಮಲಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾಥ ವಿತ್ತೀಪ್ಸಯಾ
ವಕ್ತೃಶ್ರೋತೃವಿಮರ್ಶಕಾದಿಜನತಾ ಪ್ರಾಪ್ತಾಖಿಲಾಽಽಶಂಕಿತಾ ॥
ಯಸ್ಯೋಪನ್ಯಸನಂ ಶೃಣೋತಿ ವದನೈಃ ಕರ್ಣೈರುತೇತೀಕ್ಷಕೈಃ
ಬಾಹ್ಯೈಸ್ತನ್ಮಧುರಸ್ವನಪ್ರವಚನಂ ಕಃ ಪೂರ್ಣಮಾವರ್ಣಯೇತ್ ॥ ೯೧ ॥

ಮಾತ್ಸರ್ಯದಿಂದ, ಗೆಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯಿಂದ, ಹಾಗೆಯೇ ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದ - ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಜನತೆಯು ನೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾದಂತಹವರು ಹಾಗೂ ಕೇವಲ ಶ್ರೋತೃಗಳಾದಂತಹವರು ಅಲ್ಲದೇ ವಿಮರ್ಶಕರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಈ ಜನತೆಯನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೋಡುವವರು 'ಇವರು ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೋ ಅಥವಾ ಕಿವಿಗಳಿಂದಲೋ!' ಎಂದು ಸಂದೇಹ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. (ಅಂದರೆ ಜನರೆಲ್ಲ ಬಾಯ ತೆರೆದು ಪ್ರವಚನ ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು) ಹೀಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾದ, ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಧುರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಯಾರು ಪರಿಪೂರ್ಣ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ?

ಪೂರ್ವೇದ್ಯುಃಶ್ರುತಸುಂದರಪ್ರವಚನಸ್ತುತ್ಯಾದಿನಾನಾಸ್ವನೇ
ತತ್ರಸ್ಥೇ ಜನಸಾಗರೇ ವಿಶತಿ ಸತ್ಯಾರ್ಯೇಽನುಭೂತಾಽದ್ಭುತಾ ॥

ತದ್ವಾಕ್ಯಾಮೃತಪಾನಕಾತರಜನೈಸ್ಸರ್ವತ್ರ ನಿಶ್ಶಬ್ದತಾ
ತದ್ವೀಕ್ಷಾಸರಿದಂತರಸ್ಥಿತಿಬಲಾದ್ಬಾಲೈರಪಿ ವ್ಯಾಪೃತಾ || ೯೨ ||

ಹಿಂದಿನ ದಿನದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ ಸುಂದರವಾದ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಧ್ವನಿಗೈಯ್ಯುತ್ತ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವ ಜನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಗಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಲು ಕಾತರರಾದ ಜನರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಹುಡುಗರೂ ಸಹ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ನೋಟವೆಂಬ ನದಿಯೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿದವರಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿದಂತಹ ನಿಶ್ಶಬ್ದತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾಗ ಶಬ್ದವು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲವೂ ನಿಶ್ಶಬ್ದವಷ್ಟೆ).

ರಾಗಾಲಾಪವಿಲಾಸಶಾಲಿಮಧುರಾರ್ಥಾಪಾದಮೌಳ್ಯಾಭಿಧ -
ಶ್ಲೋಕೇನ ಸ್ತವನಂ ಗುರೋರ್ಬುಧವರೇ ಭಕ್ತ್ಯಾ ದಧತ್ಯಾದಿತಃ ||
ಬಾಲಾಶ್ಚಿತ್ರಕಥಾಶ್ಚ ತತ್ವಮಬಲಾಸ್ತತ್ರ ಸ್ಥಿತಂ ಪೂರುಷಾ
ಧೀರಾ ದುರ್ಮತನಾಶಮಿತ್ಥಮಖಿಲಾಃ ಕಾಂಕ್ಷಂತ ಐಕ್ಷಂತ ತಮ್ || ೯೩ ||

ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರವಚನದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಗಗಳ ಆಲಾಪನೆಯ ವಿಲಾಸಮಯವಾದ, ಸುಂದರ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ 'ಆಪಾದ ಮೌಲಿ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಗುರುಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾಲಕರು ಅದ್ಭುತವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು, ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹಾಗು ಪುರುಷರು ಆ ಕಥೆಯಲ್ಲಡಗಿರುವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು, ಮತ್ತೆ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಹರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಆ ತತ್ವದಿಂದಾಗುವ ದುರ್ಮತಖಂಡನೆಯನ್ನು, ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಜನರು ಒಂದೊಂದು ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ತತ್ರಾದೌ ವಿಬುಧೇನ ತೇನ ರಚಿತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾದ್ಭುತಾ ಭೂಮಿಕಾ
ಸದ್ವಿದ್ಯಾಬದರೇಚ್ಛುಪಕ್ಷಿವಸತೇಃ ಪಾರಾಶರಕ್ಷೇತ್ರವತ್ ||
ಭಕ್ತಿಸ್ತ್ರೀಪ್ರಿಯಕೃಷ್ಣಪಾದವಿಹೃತೇರ್ವೃಂದಾವನಕ್ಷೇತ್ರವತ್
ದುರ್ವಾಕ್ಕೌರವಹಾರಿಘೋರಸಮಿತೇರ್ಜಾತಾ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವತ್ || ೯೪ ||

ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇಯದಾಗಿ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಮಿಕೆಯು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಭೂಮಿಕೆಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬದರೀ ಫಲವನ್ನು ಅರಸುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಪಕ್ಷವುಳ್ಳ ಸಜ್ಜನರೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗಳ ವಾಸಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಬದರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ ಶ್ರೀ

ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಗಳು ನಲಿದಾಡಲು ವೃಂದಾವನಕ್ಷೇತ್ರದಂತೆ ಆಗಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ, ದುರ್ವಾದಿಗಳೆಂಬ ಕೌರವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಘೋರ ಕದನಕ್ಕೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಂತೇ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಯದ್ವಾಣೀಶ್ರವಣೇನ ಮಾರ್ಗಗಮನಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾಽಥ ಯಂ ಪಶ್ಯತಾಂ
ಯೂನಾಂ ನೇತ್ರಪಥೇ ಪ್ರವೇಶರಹಿತಾ ಮಾರ್ಗೇ ಬಹಿಸ್ತಿಷ್ಠತಾಮ್ ॥
ಮಂಜೀರಾದ್ಭುತಶಿಂಜಿತೋಹ್ಯಯುವತೀಪಾದಾಗತೇಃ ಪದ್ಧತಿಃ
ತದ್ವಾಕ್ಪದ್ಧತಿರಾಸ್ತ ಧರ್ಮಕಥನೇ ಭೈಮೀವ ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ಸದಾ ॥ ೯೫ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ದಿವ್ಯವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುವಕರೂ ಸಹ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಶ್ರೀಆಚಾರ್ಯರನ್ನೇ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಗೆಜ್ಜೆಯ ನಾದದಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಯುವತಿಯರ ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ಪದ್ಧತಿಯು ಯುವಕರ ಕಣ್ಣಿನ ಹಾದಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ಒಳಹೊಕ್ಕಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನ ಪದ್ಧತಿಯು ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕವಾಗಿತ್ತು, ಎಂದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಧರ್ಮ ಬೋಧಕವೆಂದೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ, ಶ್ರೀಭೀಮಸೇನ ದೇವರ ಮಾತಿನ ರೀತಿಯಂತೆ ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಸೌಧಸ್ಯೋಪರಿ ಸೌಧವತ್ಸ್ವವಿಷಯಂ ವಿಷ್ಣೋಃಪದಾಂತಂ ತದಾ
ಸಾಹಿತ್ಯಾದಿಕಲಾಖ್ಯವಿಗ್ರಹಕುಲೈರ್ವಿಸ್ತಾರಯನ್ ಭೂಷಯನ್ ॥
ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪ್ಯತವಿಶ್ವಕರ್ಮಸದೃಶಃ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಸ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮಃ
ರೇಜೇ ಭೂಸುರಮಂಡಲೇನ ಮಹಿತಃ ಭೂವಿಶ್ವಕರ್ಮಪ್ರಭುಃ ॥ ೯೬ ॥

ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ತಾವು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು, ಮಹಡಿಯ ಮೇಲೆ ಮಹಡಿಗಳನ್ನೆಂಬಂತೆ ಭಗವಂತನ ಪಾದಗಳೆಂಬ ಆಕಾಶದವರೆಗೆ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮಹಡಿಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳೆಂಬ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಭೂಮಿಯ ದೇವತೆಗಳ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ) ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾಚಾರ್ಯರಂತೆ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸ್ತೋಕಾರ್ಥೇಽಗಣಿತಪ್ರಮಾಣಗಣತಸ್ಸಾಧುತ್ವಸಂಸಾಧಕಂ
ಆಕ್ಷೇಪೋತ್ತರರೂಪದುಃಖಸುಖಯೋರೂಹ್ಯಾನ್ಯಯೋಃ ಕಾರಣಮ್ ॥
ಸಂತೋ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಯಶೋದ್ರಿಶೃಂಗನಿಲಯಂ ತಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಂ ಸದಾ
ಸಂಸಾರೇ ಸುಖದುಃಖಹೇತುಮವಿದುಃ ಶ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸಂ ನ ಕಿಮ್ ॥ ೯೭ ॥

ತಾವು ವರ್ಣಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸರಿಯಾದುದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತ, ಊಹೆಗೂ ನಿಲುಕದಂತಹ ಆಕ್ಷೇಪ ಉತ್ತರಗಳೆಂಬ ದುಃಖ - ಸುಖಗಳನ್ನು ನೀಡುವ, ಕೀರ್ತಿಯ ಪರ್ವತದ ಉತ್ತುಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನೋಡಿದಂತಹ ಸಜ್ಜನರು ಆಗ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ವೇಂಕಟಪರ್ವತದ ಉತ್ತುಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸದೇವರು ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೇ? (ಈ ಆಕ್ಷೇಪ - ಉತ್ತರಗಳೆಂಬ ಸುಖದುಃಖಾನುಭವದಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಭಾವ).

ವಿಶ್ವೇಷಾಂ ವಿಶಯಾಶ್ರಯೋಗ್ರವಿಷಯಂ ವೈದುಷ್ಯತಃ ಶೋಧಯನ್
ನಾನಾಮಾನಪುರಸ್ಸರಂ ಬುಧವರಸ್ಸಂವರ್ಣಯನ್ ಲೀಲಯಾ ॥
ತೇಷಾಂ ಸಂಶಯನಾಶಮಾಶು ಸುದೃಶಾ ವಿಶ್ವಜ್ಞವಾಚಾ ದಧತ್
ಕಿಂ ಜಾತೋ ವಿಶಯೋ ನ ವೇತಿ ವಿಶಯಂ ಚಕ್ರೇ ಸವಿಶ್ವಾಶ್ರಯಮ್ ॥ ೯೮ ॥

ಜ್ಞಾನಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಎಲ್ಲ ಜನರ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಾಗಿದ್ದ ಕಠಿಣ ವಿಷಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ವೈದುಷ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಗೊಳಿಸಿ, ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿ, ಶ್ರೀ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತ, ಅವರ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದಾಗ, ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ "ನಮಗಿಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವು ಹುಟ್ಟಿತ್ತೋ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ?" ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ಅದ್ವೈತಾದಿಕುವಾದವೇದ್ಯವಿಷಯಃ ತೀಕ್ಷ್ಣಂ ವಿಷಂ ಕೇವಲಂ
ಪೀಯೂಷಂ ದಶಧೀಪ್ರದರ್ಶ್ಯವಿಷಯಃ ನಿತ್ಯಾಮೃತತ್ವಪ್ರದಃ ॥
ಆರ್ಯೇ ಬೋಧಯತೀತಿ ದುರ್ಮತವಿಷಂ ಕಾಂಕ್ಷೇದ್ದ್ವಿಜಃ ಕೋ ನು ತಂ
ಯಸ್ಮಾದಾಶು ವಿನಾಶಮೇತ್ಯಮರತಾ ವಿಪ್ರಸ್ಥಿತಾ ಭೂತಲೇ ॥ ೯೯ ॥

"ಅದ್ವೈತವೇ ಮೊದಲಾದ ದುರ್ವಾದಗಳು ತಿಳಿಸುವ ವಿಷಯಗಳು ಕೇವಲ ಕಠೋರ ವಿಷವೇ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಏನೂ ಅಲ್ಲ. ನಿತ್ಯ ಅಮರತ್ವವನ್ನು (ಮೋಕ್ಷವನ್ನು) ನೀಡುವ ಅಮೃತವೆಂದರೇ - ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರಮೇಯಗಳು" ಹೀಗೆ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಬೋಧನೆಮಾಡಿದಾಗ ದುರ್ವಾದವೆಂಬ ವಿಷವನ್ನು ಯಾವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬಯಸುವನಾಗುತ್ತಾನೆ? ಏಕೆಂದರೇ ಆ ವಿಷದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿರುವ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಭೂಮಿಯ ಅಮರತ್ವವೂ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ) ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. (ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಿತ್ಯವಾದ ಅಮರತ್ವವು (ಮೋಕ್ಷ) ಅದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ?)

ಯಾ ಜಾತಾ ಜನತಾಂತರೇ ಮೃದುತರೇ ದೀಕ್ಷಾ ತು ತತ್ರಾಕ್ಷಯಾ
ಸಿದ್ಧಾಂತೇ ಪ್ರಚುರಾಂತರೇಣ ವಿವೃತೇ ತದ್ಧೀಮದುಕ್ತೇಸ್ತದಾ ॥
ಮೋಹಾಹಾರ್ಯವಿಹಾರಸಂಹೃತಿಕೃತೌ ಚಾತುರ್ಯವತ್ಯಾಃ ಪುರಃ
ದಾರ್ಢ್ಯೇಸ್ಯಾಶ್ಚ ಬಿಡೌಜಸೋಽತಿಸುದೃಢಂ ವಜ್ರಂ ಚ ತೂಲಾಯತೇ ॥ ೧೦೦ ॥

ಧೀಮಂತರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನದಿಂದ ಆಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಮೃದು ಸ್ವಭಾವದ ಜನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬಗ್ಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ದೀಕ್ಷೆಯು ಅಕ್ಷಯವೂ ಸುದೃಢವೂ ಆಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಮೋಹವೆಂಬ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಆಟವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಕೊಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿ ಚತುರವಾದ ಆ ದೀಕ್ಷೆಯ ಎದುರು, ಧಾರ್ಢ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರನ ಸುದೃಢ ವಜ್ರಾಯುಧವೂ ಹತ್ತಿಯಂತೆ ಮೆತ್ತನೆಯ ವಸ್ತುವೇ ಸರಿ.

ಅಜ್ಞಾನಾಮಯಪೀಡನೇನ ಬಹುಲಂ ಗ್ಲಾನಾನನಾನ್ ಸಜ್ಜನಾನ್
ನೈಷ್ಠುರ್ಯಾಸಹತತ್ವಜಾಯುಭಜನೇ ಬಾಲೌಘವಚ್ಚಂಚಲಾನ್ ॥
ಮಾತೇವಾಯಮುಪಾಯಯತ್ಕರುಣಯಾ ವಿಪ್ರಃ ಪ್ರಮಾತಾ ತದಾ
ನಿಕ್ಷಿಪ್ಯಾತಿವಿಚಿತ್ರಚಾರುಚರಿತಕ್ಷೌದ್ರೇ ಚ ತತ್ವೌಷಧಮ್ ॥ ೧೦೧ ॥

ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ರೋಗದ ಪೀಡೆಯಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಲಿಹೋದ ವದನವುಳ್ಳ ಸಜ್ಜನರು ನಿಷ್ಠುರತೆಯಿಂದ ಅಸಹ್ಯವಾದ ತತ್ವಗಳೆಂಬ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸಲು ಹುಡುಗರಂತೆ ಚಂಚಲರಾಗಿದ್ದಾಗ, ಮಾತೆಯು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಸುವಂತೆ, 'ಪ್ರಮಾತಾ'(ಪ್ರಮಾಣಾಭಿಜ್ಞ) ಆಗಿರುವ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ರಮಣೀಯವಾದ ಚರಿತ್ರೆಗಳೆಂಬ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ತತ್ವಗಳೆಂಬ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಹೀಗೆ ಆಚಾರ್ಯರ ತತ್ವೋಪದೇಶವು ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆಯೂ ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಭಾವ).

ತತ್ಕಾಲೀನಮಯಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿಷಯಂ ಗೃಹ್ಣನ್ ಕಥಾಂ ವರ್ಣಯನ್
ವಕ್ತಿ ಸ್ಮಾಖಿಲಕಾಲಸಿದ್ಧಮತುಲಂ ತತ್ವಾಮೃತಂ ಕೇವಲಂ ॥
ತತ್ಕಾಲೀನಜನಾ ಇವಾಜ್ಞಸುಖದಂ ತತ್ಕಾಲತತ್ವಾನೃತಂ
ತತ್ಕಾಲೀನಬುಧೋಽಪಿ ನೋಚ ಇತಿ ಕಿಂ ತೇಷಾಂ ಸ ಕಾಲೋಽಭವತ್ ॥ ೧೦೨ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ತತ್ಕಾಲೀನವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಥೆಯನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾದ ಅಸದೃಶ ತತ್ವಗಳೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತತ್ಕಾಲೀನ ಜನರಂತೆ ದಡ್ಡರಿಗೆ ಖುಷಿಕೊಡುವ ತಾತ್ಕಲಿಕ ತತ್ವವೆಂಬ (ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದುವೇ ಧರ್ಮ. ಅವೆಲ್ಲ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಗೊಡ್ಡು

ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂಬ) ಸುಳ್ಳನ್ನು ತತ್ಕಾಲೀನ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಅಂತಹ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವ ಆ ಜನರಿಗೆ ಯಮನಂತೆ ಭಯಂಕರರಾಗಿದ್ದರು.

ಸೌಂದರ್ಯಾಚಲಭೂಮಿಕಾಭಿಧಭುವಿ ಪ್ರೋದ್ಭೂತನಾನಾಕಥಾ -
ವೃಕ್ಷಾಗ್ರಸ್ಥಿತತತ್ವಪುಷ್ಪನಿಕರಂ ದಾಸಾಲಯಃ ಸಂಶ್ರಿತಾಃ ॥
ತತ್ಸಾರಂ ಸಮಗೃಹ್ಣತೈವಮಿತಿ ತತ್ಪದ್ಯಾನಿ ಗಾಯನ್ ವದನ್
ಸ ವ್ಯಾಸೋಕ್ತಿಪಯಸ್ಸು ದಾಸಸುಪದಕ್ಷೌದ್ರಂ ತದಾಮೇಲಯತ್ ॥ ೧೦೩ ॥

"ಸೌಂದರ್ಯವೆಂಬ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾದ - ಭೂಮಿಕೆಯೆಂಬ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಹುಟ್ಟಿದ ಅನೇಕ ಚರಿತ್ರೆಗಳೆಂಬ ವೃಕ್ಷಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ತತ್ವಗಳೆಂಬ ಹೂಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು, ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರೇ ಮೊದಲಾದ ದಾಸರಾಯರೆಂಬ ದುಂಬಿಗಳು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತ, ಆ ಹೂವಿನ ಸಾರವಾದ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಆ ದಾಸರಾಯರ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ವ್ಯಾಸಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಜೇನು ಮಿಲನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೃತ್ಪಾತ್ರೇ ಸ ಕಥಾಪಯೋಽಮಿತಸುಹೃದ್ವತ್ಸಾಂ ದುಹನ್ ವ್ಯಾಸಗಾಂ
ಕುರ್ವನ್ ಭಕ್ತಿರಸೇನ ತದ್ದಧಿ ಸುಧೀಮಂಥೇನ ಮಥ್ನನ್ ದ್ವಿಧಾ ॥
ಆಕ್ಷೇಪೋತ್ತರತಸ್ಸಮುದ್ಧೃತಮಥೋ ಸತ್ತತ್ವನವ್ಯೋದ್ಧೃತಂ
ದಾಸೋಕ್ತ್ಯಗ್ನಿರುಚಾ ಮುದಾಜ್ಯಕೃದಭಾತ್ ಸದ್ದೀಪಸಂದೀಪಕಃ ॥ ೧೦೪ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು, ಅಮಿತ ಪ್ರಮತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಮದಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಕರುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಕಾಮಧೇನುವಿನಿಂದ ಹೃದಯವೆಂಬ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳೆಂಬ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಹಾಲನ್ನು ಭಕ್ತಿ ರಸದಿಂದ ಬೆರೆಸಿ ಮೊಸರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೊಸರನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಕಡಗೋಲಿನಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪ - ಉತ್ತರ ಎಂಬ ಕ್ರಮದಿಂದ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಕಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಸತ್ತತ್ವಗಳೆಂಬ ಬೆಣ್ಣೆಯು ಅವಿರ್ಭಾವವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅನಂತರ ದಾಸವರ್ಯರ ಪದಗಳೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ತುಪ್ಪವನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿರುವ ಸಜ್ಜನರೆಂಬುವ ದೀಪಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. (ಇದು ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಣ).

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ರಭೃತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಿವಿಧಶ್ರೋತ್ರೌಘಶರ್ಮಪ್ರದೈ
ರಾಗೈರ್ದಾಸವಚಾಂಸಿ ಸುಸ್ವರಮಯಂ ಗಾಯಂಸ್ತದರ್ಥಂ ವದನ್ ॥

ತಾರಂ ಚಾರುತರಸ್ವರಂ ತದುಪಸಂಹಾರೇ ಸ ಧಾರಾಮರಃ
ಕುರ್ವನ್ ಸರ್ವಹೃದಂತರಿಂದುವದಭೂದ್ಭಕ್ತ್ಯಬ್ಧಿಮುದ್ರೇಚಯನ್ ॥ ೧೦೫ ॥

ಕಲ್ಯಾಣಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ನಾನಾ ವಿಧವೂ ಶ್ರೋತೃ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷಪ್ರದವೂ ಆದ ರಾಗಗಳಿಂದ ದಾಸರ ಪದಗಳನ್ನು ಸುಸ್ವರವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ, ಅದರ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ, ಭೂದೇವತೆಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತಾರಸ್ವರದಿಂದ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಚಂದ್ರನಿಂದ ಸಮುದ್ರವು ಉಕ್ಕೇರುವಂತೆ ಈ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯಾಳದ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಕಡಲು ಉಕ್ಕೇರಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಸ್ಯಾತ್ಕೇಷಾಂಚನ ಪಾಟವಂ ಪ್ರವಚನೇ ಕಿಂತ್ವತ್ರ ನೋ ವರ್ತತೇ
ನಿರ್ದುಷ್ಟೋ ವಿಷಯೋ ಹಿ ಯತ್ರ ವಿಷಯೋ ನಾಸ್ತ್ಯತ್ರ ತತ್ಪಾಟವಮ್ ॥
ಕಿಂತ್ವಾರ್ಯೇ ದ್ವಯಮದ್ಭುತಂ ಚ ಮಿಲಿತಂ ಗಾನೇನ ಸಾಕಂ ತತಃ
ತಸ್ಯಾಕರ್ಷಕಶರ್ಮದಪ್ರವಚನಂ ಲೋಕೇಽತುಲಂ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ ॥ ೧೦೬ ॥

ಕೆಲವರಿಗೆ ಪ್ರವಚನ ಚಾತುರ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ವಿಷಯವು ಎಲ್ಲಿ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೋ ಅವರಲ್ಲಿ ಆ ತರಹದ ಪ್ರವಚನ ಚಾತುರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಚನದ ಚಾತುರ್ಯ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ವಿಷಯ ಇವೆರಡೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿತ್ತು. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸಂಗೀತದ ಮೇಲನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರ ಆಕರ್ಷಕ ಹಾಗೂ ಆನಂದಕರವಾದ ಪ್ರವಚನವೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತಾಟವೀಂ ಭವರವೇಸ್ತಾಪಾತಪಂ ಹಾರಿತುಂ
ವಿಷ್ವಾನಾಮಟತಾಂ ಕಥಾಧ್ವನಿ ಸತಾಂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಕಲ್ಪದ್ರುಮಮ್ ॥
ಆರ್ಯೋ ದರ್ಶಯತಿ ಶ್ರಿತಾಸ್ತರುಮಿಮಂ ಬಾಲಾಃ ಫಲಂ ಚಾಬಲಾಃ
ಪುಷ್ಪಂ ಪುಷ್ಪರಾಸಾಮೃತಂ ಭುವಿಸುರಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತುಂ ಪ್ರಸಾದಾಭಿಧಮ್ ॥ ೧೦೭ ॥

ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ತಾಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತವೆಂಬ ವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಥೆಗಳೆಂಬ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ವನದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಕಲ್ಪತರುವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಲ್ಪತರುವೇ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮ. ಹೀಗೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಕಲ್ಪತರುವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾಗ ಬಾಲಕರು ಹಣ್ಣಿನಂತೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೂವಿನಂತೆ, ಭೂಸುರರು ಅಮೃತದಂತೆ, ಶ್ರೀ ಹರಿಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತ ಆ ಕಲ್ಪತರುವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಧನ್ಯರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ವೈಶಂಪಾಯನವರ್ಣಿತಂ ಸುವಿತತಗ್ರಂಥಂ ಮಹಾಭಾರತಂ
ವೈಶಂಪಾಯನವತ್ಪ್ರವರ್ಣಯತಿ ಭೂದೇವೋತ್ತಮೇಽಸ್ಮಿನ್ ಜನಾಃ ॥
ಶ್ರೋತಾರೋ ದದೃಶುಶ್ಚ ಸಂಜಯ ಇವ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಹಿ ದಿವ್ಯಾಕ್ಷಿಭಿಃ
ತಸ್ಯಾಸ್ಯಾಭಿಧದರ್ಪಣೇ ಬಹುವಿಧಂ ಯುದ್ಧಾದ್ಯಮದ್ಧಾ ತದಾ ॥ ೧೦೮ ॥

ಶ್ರೀವೈಶಂಪಾಯನರಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವೈಶಂಪಾಯನರಂತೆ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಶ್ರೋತೃಗಳಾದ ಜನರು ಕೂಡಲೇ ಸಂಜಯನಂತೆ ದಿವ್ಯ ಚಕ್ಷುಶಿನಿಂದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಮುಖವೆಂಬ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಯುದ್ಧಾದಿಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶ್ರೀರಾಮಾಯಣವರ್ಣನಶ್ರವಣತಃ ಪೂರ್ಣಾ ಜನಾಃ ಶರ್ಮಣಾ
ವಕ್ತಾರಂ ಧರಣೀಸುರಂ ಚ ರುಚಿರಂ ವಿದ್ವದ್ವರಂ ಮೇನಿರೇ ॥
ಆರ್ಯಂ ವಾನರವರ್ಯಮಾರುತಿಕೃಪಾಪೀಯೂಷವರ್ಷಾವೃತಂ
ನೋ ಚೇತ್ತಾದೃಶವರ್ಣನಂ ತು ಧರಣೌ ಕುರ್ಯಾನ್ನು ಕೋ ವಾ ನರಃ ॥೧೦೯॥

ಶ್ರೀ ರಾಮಾಯಣದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಆನಂದದಿಂದ ಪೂರ್ಣರಾದ ಜನರು, ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಭೂಸುರರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ವರೇಣ್ಯರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು, ಕಪೀಂದ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ಹನುಮಂತದೇವರ ಕೃಪಾಮೃತದಿಂದ ಅಭಿಷಿಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದರು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಾಗೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ನರನು ಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಿದ್ದಾನೆ?

ಗೀತಾ ಭಾರತಸಂಗ್ರಹೇತಿ ಕಥಿತಾ ತಸ್ಯಾಶ್ಚ ವಕ್ತಾ ತಥಾ
ಕೋ ಯುಷ್ಮಾಸ್ವಿತಿ ಪೃಚ್ಛತಿ ಪ್ರಿಯಗುರೌ ಪ್ರಾದರ್ಶಿ ಯೇನೈತಯೋಃ ॥
ಪರ್ವಾಧ್ಯಾಯನವದ್ವಯಸ್ಯ ಚ ಮಿಥಃ ಸಮ್ಯಙ್ನವೀನಾನ್ವಯಃ
ತದ್ಗೀತಾಮೃತಪಾನಸ್ಸ್ವವಿಹಿತಾಸಕ್ತ್ಯಾರ್ಜುನೋಽಭೂಜ್ಜನಃ ॥ ೧೧೦ ॥

"ಶ್ರೀ ಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು ಮಹಾಭಾರತದ ಸಂಗ್ರಹವೆಂದು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಅದನ್ನು ಹಾಗೆ ಹೇಳುವರಿದ್ದೀರಿ?" ಎಂದು ನಗುತ್ತ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಗೀತಾ ಭಾರತಗಳ ಪ್ರತಿಪರ್ವ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ (೧೮ ಪರ್ವಕ್ಕೆ ೧೮ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ) ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಸೊಗಸಾದ ಹೊಸತರಹದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಗೀತಾಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಸ್ವವಿಹಿತ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಜನರು ಅರ್ಜುನನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಶೃಣ್ವನ್ ಶ್ರೀಹರಿವಂಶವಿಷ್ಣುಮುಖಸನ್ನಾನಾಪುರಾಣಾದಿಕಂ
ಆಚಾರ್ಯೇಣ ಚ ವರ್ಣಿತಂ ಜನಗಣಃ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸಮಾಪ್ತೇರ್ದಿನೇ ॥
ಶ್ವೋ ನೈವಂ ಭವಿತೇತಿ ಚಿಂತನಯುತೋ ಮ್ಲಾನೋಽಪಿ ತಾವದ್ದಿನೇ
ಲಬ್ಧ್ವಾ ಸಾಧು ಭವೌಷಧಂ ಭುವಿ ಬಭೌ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರೀಕ್ಷಿನ್ನಿಭಃ ॥ ೧೧೧ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ವರ್ಣಿಸಿದ, ಶ್ರೀ ಹರಿವಂಶ, ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಸಾತ್ವಿಕ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದ ಜನ ಸಮುದಾಯವು ಮಂಗಳ ಮಹೋತ್ಸವದ ದಿನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ 'ನಾಳೆ ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ' ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ಬಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅಷ್ಟು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಔಷಧವಾದ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರೀಕ್ಷಿತನಂತೆ ಸಾಧನೋನ್ಮುಖವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ದಿವ್ಯೇ ಭವ್ಯದರುಕ್ಮಿಣೀಶವಿಜಯೇ ಕಾವ್ಯೇಽಥ ತದ್ವರ್ಣಿತೇ
ಸದ್ವಾತಾಗಮಪೋಷಿತಾಂ ಸುಕವಿತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವೋತ್ತಮಾಂ ಸೂತ್ರಿಣೀಮ್ ॥
ನಿರ್ವಾತಾಗಮತಃ ಕೃಶಾಂ ಕುಕವಿತಾಂ ನಿಸ್ಸೂತ್ರಿಣೀಂ ಸ್ವೈರಿಣೀಂ
ದುಷ್ಕಾಂಕ್ಷಾವಿಷಯೋಷಿದಂ ಪರಭವಾಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಜನೋಽದ್ರಾವಯತ್ ॥ ೧೧೨ ॥

ದಿವ್ಯವೂ ಮಂಗಳ ಪ್ರದವೂ ಆದ ಶ್ರೀ ರುಕ್ಮಿಣೀಶವಿಜಯವೆಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ವರ್ಣಿಸಿದಾಗ, ಜನರು ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಯುವಿನ (ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ) ಆಗಮನದಿಂದ ಪುಷ್ಟಳಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವೆಂಬ ಮಂಗಳ ಸೂತ್ರವುಳ್ಳ ಉತ್ತಮ ಕವಿತೆಯೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರು. ಆಗ ವಾಯುವಿನ ಆಗಮನ (ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರ) ವಿಲ್ಲದೇ ಮೃತಪ್ರಾಯಳಾಗಿ ಸೊರಗಿರುವ, ಸೂತ್ರಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೇ, ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಯಾದ ಪರವಾದಿಗಳ ಕೆಟ್ಟ ಕವಿತೆಯನ್ನು ದುಷ್ಟ ಬಯಕೆಗಳೆಂಬ ವಿಷದಕನ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ದೂರಕ್ಕೆ ಓಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು.

ಸರ್ವೇಷಾಮುಪಕಾರಿಣಂ ಹರಿಕಥಾಪೀಯೂಷಸಾರಾಭಿಧಂ
ದಾಸಾಧೀಶಜನಿಂ ದ್ವಿಜಃ ಕೃತಿಮಣಿಂ ಗಾಯಂಶ್ಚ ಸಂವರ್ಣಯನ್ ॥
ಸತ್ತತ್ವಾನಿ ಸುಬೋಧಯನ್ ಸುಜನತಾಂ ಸಂತೋಷಯನ್ ದರ್ಶಯನ್
ದಾಸವ್ಯಾಸವಚಸ್ಸು ಸ ಸ್ವಪಟುತಾಂ ಶ್ರೀಸವ್ಯಸಾಚೀಯತೇ ॥ ೧೧೩ ॥

ಸಕಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರಕವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರಿಂದ ಆವಿರ್ಭಾವ ತಾಳಿದ ಗ್ರಂಥರತ್ನವನ್ನು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಡುತ್ತ, ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು

ತಿಳಿಸುತ್ತ, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸಂತೋಷನೀಡುತ್ತ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅದ್ಭುತ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯಂತೇ ಆಗಿದ್ದರು.

ಯಾ ಭೂಕಂಪನಿಭಾ ಕುವೆಂಪುಕಪಿಪದುರ್ವಾದವೃಕ್ಷೋತ್ಪಾಟನೇ
ಯಾ ಬೇಂದ್ರೇಪ್ರಮುಖಾನ್ ಚಕಾರ ವಿಮುಖಾನರ್ಕೋ ಯಥಾ ಚಾತಕಾನ್ ॥
ಯಾ ದ್ವೈತಾರಿದಿವಾಕರಾದಿನುತಗೋಸ್ವಾಚ್ಛಾದನೇಽರಿಪ್ರಭಾ
ಭಾಷಾಪಂಚಕಕಾಂಚನಾಂಚಿತರುಚಾ ಸಾಽಽಚಾರ್ಯವಾಗರ್ಚ್ಯತೇ ॥ ೧೧೪ ॥

ಯಾವುದು ಕುವೆಂಪು ಎಂಬ ಕಪಿ (ಕವಿ)ಯ ನೆಲೆಯಾದ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತೆಂಬ ಮರವನ್ನು ಉರುಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪದಂತೆ ಇತ್ತೋ, ಯಾವುದು ದ.ರಾ.ಬೇಂದ್ರೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ಸೂರ್ಯನು ಚಾತಕವನ್ನೆಂಬಂತೆ ವಿಮುಖ (ಮಾತಿಲ್ಲದವ) ರನ್ನಾಗಿಸಿತೊ, ಹಾಗೆಯೇ ಯಾವುದು ದ್ವೈತಕ್ಕೆ (ಜಯದ್ರಥನ ಸೀಳುವುದಕ್ಕೆ) ವಿರುದ್ಧವಾದ ದಿವಾಕರನೇ ಮೊದಲಾದವರ ಮಾತೆಂಬ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ತಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಚಕ್ರದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತೋ, ಅಂತಹ ಐದು (ಕನ್ನಡ ಮರಾಠೀ ಹಿಂದೀ ಉರ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತ) ಭಾಷೆಗಳೆಂಬ ಬಂಗಾರದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಚಾರ್ಯರ ವಾಣಿಯನ್ನು (ನಾನು) ಅರ್ಚಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರುತ್ವಾ ಯನ್ನದಗರ್ಜಿತಸ್ಯ ಶಿಖಿನೋ ಭೂತ್ವಾ ಬಭುರ್ಭೂಸುರಾಃ
ಯೋಷಾ ವೈದಿಕವೇಷಭೂಷಣಪಣಾ ಯದ್ಭಾಷಯಾ ಚಾಽಶುಭನ್ ॥
ಫುಲ್ಲಂ ಬಾಲಕಲೋಲಲೋಕಕಮಲಂ ಯಸ್ಮಾತ್ ಕೃತಂ ಲೀಲಯಾ
ತಸ್ಯಾಚಾರ್ಯವರಸ್ಯ ಚ ಪ್ರವಚನಂ ಕಿಂ ವಾ ಸ್ತುವೇಽಹಂ ಜಡಃ ॥ ೧೧೫ ॥

ಯಾವ ಆಚಾರ್ಯರ ಗುಡುಗುವ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಭೂಸುರರು ಶಿಖಿಗಳಾಗಿ (ನವಿಲುಗಳಾಗಿ-ಶಿಖಾಧರಿಸಿದವರಾಗಿ) ನಲಿದಾಡಿದರೋ, ಯಾವ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಾತಿನಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ವೈದಿಕ ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಪಣತೊಟ್ಟು ಶೋಭಿಸಿದರೋ, ಯಾವ ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ಬಾಲಕರ ಚಂಚಲ ಕಂಗಳೆಂಬ ಕಮಲಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರಳಿದವೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ದಡ್ಡನಾದ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಸ್ತುತಿಸೇನು ?

ಆರ್ಯಸ್ಯೇದೃಶಸುಂದರಪ್ರವಚಸೋ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮತ್ಯದ್ಭುತಂ
ನೂನಂ ತದ್ಧರಿಭಕ್ತಿಮಾತ್ರಸುಫಲಂ ಪಾಂಡಿತ್ಯತೋ ನೋತ್ಥಿತಮ್ ॥
ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ ಯಸ್ಯ ಚ ನಾಸ್ತಿ ಭಕ್ತಿರಜಿತೇ ಕಿಂ ಶಕ್ನುತೇಽಯಂ ನರಃ
ಸಾ]ಽನ್ಯೇಷಾಂ ಹರಿಭಕ್ತಿದಪ್ರವಚನಂ ಕರ್ತುಂ ಧರಿತ್ರ್ಯಾಮಹೋ ॥ ೧೧೬ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಇಂತಹ ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರವಚನದ ಈ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ನಿರ್ಮಲ ಹರಿಭಕ್ತಿಯೊಂದೇ ಕಾರಣ. ಅದು ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾದದ್ದು ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ - ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹರಿಭಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂಥವನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹರಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಧಾರೆಯೆರೆಯುವ ಪ್ರವಚನಮಾಡಲು ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೇ?

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಗ್ರಂಥರತ್ನಪ್ರಣಯನವಿನಯಾಲಂಕೃತಚ್ಛಾತ್ರಯೂಥ -
ಭಕ್ತ್ಯುದ್ರೇಕಪ್ರದಾಯಿಪ್ರವಚನವಿಧಯಾ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಶ್ಚತುರ್ಧಾ ॥
ಧೀರಸ್ಯಾಯಂ ವಿಚಾರಃ ಪರಮತಹರಣೇ ಹರ್ಷಣೇ ಸಜ್ಜನಾನಾಂ
ತ್ರಯ್ಯಾಸ್ಸಂಸೇವನೇ ಗೋಶ್ಚತುರಕರ ಇವ ಭ್ರಾಜತೇ ಶ್ರೀಮುರಾರೇಃ ॥ ೧೧೭ ॥

ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ, ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆ, ವಿನಯ ಭೂಷಿತರಾದ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗ, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಕ್ಕೇರಿಸುವ ಪ್ರವಚನ, ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಧೀರರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಈ ವಿಚಾರಧಾರೆ - ಪರಮತಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸಂತೋಷ ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗು ವೇದಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂಬ ಗೋವಿನ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮುರಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಚತುರವಾದ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮುಕ್ತೀಶೇ ತಸ್ಯ ಭಕ್ತಿಂ ದೃಢತರಮಧುರಾಂ ವಚ್ಮಿ ಕಿಂ ಯದ್ಬಲೇನ
ತಸ್ಯಾಸೀಜ್ಜನ್ಮ ಶುದ್ಧಪ್ರಚುರಮತಿಮತಾಸಕ್ತವಿದ್ವತ್ಸುವಂಶೇ ॥
ಧೀರಃ ಶ್ರೀಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯೋ ಹರಿಗುರುನಿರತಃ ಶುದ್ಧಿದಾತಾ ಪಿತಾಽಭೂತ್
ಮಾತಾ ಸದ್ವಂಶಜಾತಾ ಶುಭದಯಯಮುನಾ ವೃದ್ಧಿದಾ ಬುದ್ಧಿದಾಽಭೂತ್ ॥ ೧೧೮ ॥

ಆ ಆಚಾರ್ಯರ ಸುದೃಢವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದ ಮುಕುಂದನಲ್ಲಿದ್ದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಏನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಿ! ಆ ಭಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ, ಮಧ್ವಮತದಲ್ಲಿ ಬದ್ಧರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ದೊರಕಿತ್ತು. ಧೀರರಾದ ಹಾಗು ಹರಿಗುರುಗಳ ಭಕ್ತರಾದ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕ ಆಚಾರ್ಯರು ಶುದ್ಧಿ ಪ್ರದರಾದ ತಂದೆಗಳೆನಿಸಿದರು. ಸದ್ವಂಶಜಾತರಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರುಣ್ಯವುಳ್ಳ ಯಮುನಾಬಾಯಿಯವರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗು ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ತಾಯಿಯಾಗಿದ್ದರು. (ಇವೆಲ್ಲವೂ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವವೆಂದು ಭಾವ).

ಲಬ್ಧಃ ಸದ್ಧ್ಯಾನತೀರ್ಥಾಭಿಧವಿಬುಧಪತಿಃ ಶುದ್ಧಕಾರುಣ್ಯಮೂರ್ತಿಃ
ವಿಶ್ರಾಂತೋದಂತಕೀರ್ತಿರ್ನವವಿಪುಲಮತಿರ್ನಾಶಿತಸ್ವಾಶ್ರಿತಾರ್ತಿಃ ॥

ವಿಷ್ವಗ್ವಿದ್ಯಾಪ್ರದೀಪ್ತಿರ್ಗುರುರಪಿ ಜಯದಾಶೀರ್ದಸದ್ವಾಗ್ವಿಭೂತಿಃ
ಆರ್ಯೇಣಾನೇನ ಭಕ್ತಿದ್ರುಮಫಲಕಮಲಾನಾಥಕಾರುಣ್ಯತೋ ಹಿ ॥ ೧೧೯ ॥

ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ವಿದ್ವಚ್ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು. ನಿರ್ಮಲ ಕಾರುಣ್ಯದ ಮೂರ್ತಿಗಳು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೀರ್ತಿಸಂಪನ್ನರು. ಅಭಿನವ ಆನಂದತೀರ್ಥರು. ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವರು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿರುವ ವಿದ್ಯಾಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವರು. ಇಂತಹ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರು ವಿಜಯವಾಗಲೆಂದು ಆಶೀರ್ವಾದದ ಮಾತುಗಳೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯಭರಿತರಾದ ಉಪದೇಶಕರಾಗಿ ದೊರಕಿದ್ದೂ ಸಹ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಮರಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕರುಣೆಯಿಂದಲೇ.

ದುಷ್ಟಾನಾಂ ದೃಷ್ಟಿಕಷ್ಟಂ ಹರಿಪದರತಿಮಚ್ಛಿಷ್ಟನೄಣಾಂ ಸದೇಷ್ಟಂ
ಕಾಯಾಯಾಸಂ ಸುಶರ್ಮಪ್ರದಮಪಿ ಮನಸಃ ಶ್ರೀಶಸೇವಾದಿರೂಪಮ್ ॥
ತಚ್ಚಾರ್ವಾಚಾರಭಾರಂ ಪ್ರಚುರಮತಿಮತಂ ಶ್ರದ್ಧಯಾನುವ್ರಜಂತೀ
ಪತ್ನೀಪುತ್ರಾದಿಸಂಪತ್ ಹರಿರತಿಜಹರಿಪ್ರೀತಿಜಾತಾ ಹಿ ತಸ್ಯ ॥ ೧೨೦ ॥

ದುಷ್ಟರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಅದು ಕಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಭಗವತ್ಪಾದಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಶಿಷ್ಟ ಜನರಿಗೆ ಸದಾ ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು. ದೇಹಕ್ಕೆ ಆಯಾಸವಾಗುವುದಾದರೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವಂತಹದ್ದು. ಇಂತಹ, ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯುಗಳ ಸೇವಾರೂಪವಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೋಹರವಾದ ಆ ಜಪತಪಾದಿ ಆಚಾರವನ್ನು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅನುಸರಿಸುವ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದ ಈ ಭಾಗ್ಯವು ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಆ ಹರಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಶ್ರೀಹರಿಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಆವಿರ್ಭಾವವದ್ದೇ ಸರಿ.

ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯಾಪ್ರದಾನಪ್ರವಚನಕವಿತಾಘೋರವಾಕ್ಯಾರ್ಥಚರ್ಚಾ -
ವಾದಪ್ರೌಢಪ್ರಬಂಧಪ್ರಣಯನಹರಿಸದ್ದಾಸವಾಗ್ಗಾನರೂಪಃ ॥
ನಾನಾಕಾರೋ ವಿಚಾರಃ ಪರತಿಮಿರಹರೋ ಧೀರಮಾಧ್ವೋಕ್ತಿಚಾರಃ
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಫಲ್ಯಪ್ಯಯಂ ತದ್ಧರಿಗುರುಚರಣಾಂಭೋಜಭಕ್ತೇಃ ಫಲಂ ಹಿ ॥ ೧೨೧ ॥

ಅಧ್ಯಯನ - ಅಧ್ಯಾಪನ - ಪ್ರವಚನ - ಕವನ - ಘೋರವಾದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ಕದನ - ಪ್ರೌಢವಾದ ವಾದಗ್ರಂಥಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ - ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸರ ಪದಗಳ ಗಾಯನ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ತಾಳಿರುವ , ಪರಮತಗಳೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವ, ಧೀರಮಾಧ್ವರ ಮಾತುಗಳ ಗೂಢಚಾರನಂತಿರುವ ಈ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಚಾರವು, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಫಲೀ (ಹಣ್ಣುಳ್ಳ ಮರ) ಎಂದಾಗುವುದಾದರೂ (ಅಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಫಲವೆನಿಸಿದ್ದರೂ) ಇದು ಆ ಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳ ಪಾದ ಕಮಲದ ಭಕ್ತಿಯ ಫಲವೇ ಆಗಿದೆ.

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಯಾತ್ರಾಫಲಮಪಿ ಸಕಲಂ ಜಾನಕಂ ನೈವ ಮೇ ಸ್ಯಾತ್
ದುರ್ವಾದಾರಿಪ್ರದಾರಿಪ್ರಥಿತಕೃತಿತತಿರ್ದಕ್ಷಿಣಾಸ್ಯಾದ್ಗುರೂಣಾಮ್ ॥
ಇತ್ಥಂ ತದ್ಭಾವನಾವಾನ್ ಹರಿಗುರುಚರಣೇ ಯಾದೃಶೀಂ ಭಕ್ತಿಮಾಪ್ನೋತ್
ಏವಂ ವಕ್ತುಂ ನ ವಕ್ತ್ರಂ ಪ್ರಭವತಿ ಮಮ ಕಿಂ ತ್ವಂ ಚ ಮೇ ಸ್ಯಾತ್ಸಮಾನಃ ॥೧೨೨ ॥

ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಾದಿ ಯಾತ್ರೆಗಳ ಎಲ್ಲ ಫಲವು ಜನ್ಮನೀಡಿದ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ನನ್ನದಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ದುರ್ವಾದಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೀಳುವ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗುರುಗಳಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆಯೇ ಹೊರತು ನನ್ನದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಹರಿಗುರುಗಳ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಭಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲು ನನ್ನ ವದನವು ಸಮರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, (ಹೇ ವಾಚಕನೇ) ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನೀನೂ ಸಹ ನನಗೆ ಸಮಾನನೇ ಸರಿ.

ನಿರ್ಯಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಾತ್ ವಿಬುಧಗಣಮಣೇಸ್ಸಾತ್ವಿಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಸೂನುಃ
ಧ್ಯಾತ್ವಾ ತೀರ್ಥೇಶ್ವರಶ್ರೀಪತಿಮಥ ಸುತನುಂ ತ್ಯಕ್ತವತ್ಯಾ ಜನನ್ಯಾಃ ॥
ದೇಹಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾಪ ದೇವಂ ವಸನವದಿತಿ ತದ್ಭಕ್ತಿಶಕ್ತಿಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ
ನೃಣಾಮಂತೇ ಹಿ ಭಕ್ತಿರ್ಭವತಿ ಯದಿ ಸದಾ ಭಕ್ತಿರೀಶೇ ವಿಶುದ್ಧಾ ॥ ೧೨೩॥

ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಿಂದ ನಿರ್ಯಾಣ ಮಾಡಿದ, ಪಂಡಿತ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದಂತೆ ಇರುವ ಶ್ರೀ ಸಾತ್ವಿಕಾಚಾರ್ಯರೇ ದೇಹ ನೀಡಿದ ತಂದೆಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಶರೀರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದಂತಹ ಯಮುನಾಂಬೆಯೇ ದೇಹ ನೀಡಿದ ತಾಯಿ. ಹೀಗೆ ಸಾಧನೆಗೈದ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಶರೀರವನ್ನು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಬಿಸಡುವಂತೆ ತ್ಯಜಿಸಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆಂಬ ವಿಷಯವು ಅವರ ಭಕ್ತಿಯ ಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ : - ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಗದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿತ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ.

ಆಯಾಂತಂ ವೇಂಕಟೇಶಂ ತಿರುಪತಿಪುರತೋ ವೀಕ್ಷಮಾಣಸ್ತುವಾನಃ
ಸ್ವೋಪಾಸ್ಯಾಶ್ವಾಸ್ಯಪೂಜಾಕೃದಮಲದಿವಸೇ ದಿವ್ಯಗೀತಾಜಯಂತ್ಯಾಮ್ ॥
ಏಕಾದಶ್ಯಾಂ ತ್ಯಜನ್ ಸ ಸ್ವತನುಮಥ ಗತೋ ವ್ಯಾಸದೇವಸ್ಯ ವಾಸಂ
ರೇಜೇ ಧನ್ಯಾಗ್ರಗಣ್ಯಃ ಸುಮಹಿತಚರಿತಃ ಸಚ್ಛ್ರುತಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಃ ॥ ೧೨೪ ॥

ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ತಿರುಪತಿ ಪುರದಿಂದ ಆಗಮಿಸಿರುವ ವೆಂಕಟಪತಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ, ತಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯನಾದ ಹಯಗ್ರೀವದೇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾಗಿ, ಆ ಹಯಗ್ರೀವದೇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರ ಆರಾಧನಾ ದಿನವಾದ ಹಾಗೂ ದಿವ್ಯವಾದ ಗೀತಾಜಯಂತಿಯ ದಿನವಾದ ಮಾರ್ಗಶೀರ್ಷಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶೀ ತಿಥಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ಇಹ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತ್ಯಜಿಸಿ, ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಆವಾಸವಾದ ಬದರೀ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಚರಿಸಿ, ಧನ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾಗಿ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿ, ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾದರು.

ನಮಸ್ತೇ ಪ್ರಾಣೇಶಪ್ರಿಯಕುಲಜನೇ ಸಾತ್ವಿಕಸುತ
ನಮಸ್ತೇ ಧ್ಯಾನಾರ್ಯಪ್ರಿಯಜಯದವಾಕ್ಯಾರ್ಯಲಸಿತ ॥
ನಮಸ್ತೇ ವಿಧ್ವಸ್ತಾಖಿಲಕುಮತ ಮಾಧ್ವಾಗಮರತ
ನಮಃ ಶ್ರೀವಾಸಾರ್ಯ ಪ್ರದಿಶ ಸುದೃಶಂ ಸಾಧುಮಹಿತ ॥ ೧೨೫ ॥

ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಹೇ ಸಾತ್ವಿಕ ಆಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರೇ ನಿಮಗೆ ನಮನಗಳು. ಶ್ರೀಸತ್ಯಧ್ಯಾನತೀರ್ಥರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ, ಹಾಗೂ ಜಯಪ್ರದವಾದ ವಾಗ್ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ, ಹಾಗೂ ಆಚಾರ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಹೇ ಆಚಾರ್ಯರೇ ನಿಮಗೆ ನಮನಗಳು. ಎಲ್ಲ ಕುಮತಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಮಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಹೇ ಆಚಾರ್ಯರೇ! ನಿಮಗೆ ನಮನಗಳು. ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಪೂಜಿತರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೇ ನಿಮಗೆ ನಮನಗಳು. ನಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ.

ಇತಿ ನಿಗದಿತವಂತಃ ಸರ್ವಭೂದೈವತೇಂದ್ರಾಃ
ಗುರುವರಪದಸಕ್ತಾಃ ಭಕ್ತಿಪೀಯೂಷಸಿಕ್ತಾಃ ॥
ಹೃದಿ ಧೃತಗುರುರೂಪಾ ನೇಮುರೇನಂ ವಿಪಾಪಾಃ
ಹರಿಗುರುದಯಿತಾಗ್ರ್ಯಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಭಿಧಾರ್ಯಮ್ ॥ ೧೨೬ ॥

ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತ ಎಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರು ಶ್ರೀ ಗುರುವರ್ಯರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ, ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಅಮೃತದಿಂದ ಅಭಿಷಿಕ್ತರಾದವರಾಗಿ, ಗುರುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವರಾಗಿ, ಪಾಪ ಶೂನ್ಯರಾಗಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಗುರುಗಳಿಗೆ ಅತಿಪ್ರಿಯರಾದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು.

ಕುವಾಕ್ಪಂಕಾನರ್ಥಕ್ಷಯದಸುಖತೀರ್ಥಾನ್ವಯಜನೇಃ
ಪಿತುಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಛಾತ್ರಪ್ರವಚನಕೃತೋ ಭಕ್ತಿಸುಧಯಾ ॥
ವಿಚಾರಶ್ರೀವಾಚಾ ರುಚಿರರಚಿತಾಚಾರ್ಯಶತಕ -
ತ್ರಯೇ ವ್ಯಾಸಸ್ಯಾಂತ್ಯಂ ಭವತು ಹೃದಯಾತ್ಯಂತರುಚಿರಮ್ ॥ ೧೨೭ ॥*

ದುರ್ವಾದವೆಂಬುವ ಕೆಸರಿನಿಂದಾಗುವ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ನಾಶಗಳಿಸುವ ಶ್ರೀ ಸುಖತೀರ್ಥರ ಸುಖಕರವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬುವ ನೀರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ 'ತೀರ್ಥಾಚಾರ್ಯ' ಎಂಬುವ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದಂತಹ, ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುವ ಅಮೃತದಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥಗಳು ಶಿಷ್ಯರು ಹಾಗು ಪ್ರವಚನ ಇವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಗೈಯುವ ಪೂಜ್ಯ ತಂದೆಗಳ ವಿಚಾರಸಂಪತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ರುಚಿರನು ರಚಿಸಿದ ಈ ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮವಾದ ವಿಚಾರಶತಕವು ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತರುಚಿರವಾಗಲಿ.

ಇತಿ ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯನಾಮಕೇನ ಬಾಲಕೇನ

ರಚಿತೇ ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯೇ

ತೃತೀಯಂ ವಿಚಾರಶತಕಮ್

ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

[illegible]

[illegible] ॥ ← [illegible] ಭಟ್ಟ

"[illegible] (अनन्तभट्टीय) [illegible]"

[illegible] ।

[illegible] ॥ ← [illegible] ಭಟ್ಟ

[illegible] ಭಟ್ಟ → [illegible] ।

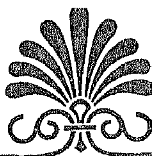
[illegible] गुरुं वन्दे ॥

ಶ್ರೀ ಅನಂತಭಟ್ಟ ವಂಶದ ವಿವರಣೆ

शोधपत्रिका

पुट -	श्लोकः	अशुद्धं	शुद्धं
6 -	२०	लत्स	लसत्स
7 -	२५	रत्न	रत्न
7 -	२७	विष्णुसंश्रितौ	विष्णुपदसंश्रितौ
8 -	२८	पल्या	पत्न्या
8 -	२९	भगवक्ति	भगवद्भक्ति
14 -	५९	ताशुम्	तांशुम्
17 -	७७	पठे	मठे
18 -	८२	पुटं	पटुं
20 -	९४	जेत्ता	जेता
21 -	९७	यशास्त	यशस्त
21 -	९८	पूणैः	पूर्णैः
26 -	१२२	कारोभिध	काराभिध
27 -	३	गृह्वात्	गृह्णात्
28 -	१०	कोशेय	कौशेय
28 -	१०	विद्वकृति	विद्वत्कृति
31 -	२७	ष्येनं	ष्यैनं
31 -	२८	नूत्नोऽयेष	नूत्नोऽप्येष
31 -	२९	नार्क	नवार्क
36 -	६७	यान्ति	यन्ति
36 -	७०	अन्त	अनन्त
38 -	८५	पद्म	पद्मा
38 -	९१	तद्ध	तद्द

पुट -	श्लोक	अशुद्ध	शुद्ध
39 -	९३	नन्व	तन्व
41 -	१०६	श्रृण्व	श्रुण्व
41 -	१०८	लस्तौ	लस्तौ
41 -	१०९	हृद्द्योयोप	हृद्द्योप
43 -	११२	भूसर	भूसुर
43 -	११२	प्रचार्यो	प्राचार्यो
45 -	१	लङ्कृत	लङ्कृत
45 -	३	सोल्लास	सो लास
46 -	६	प्रवरा	प्रवर
46 -	६	द्विरदर	द्विरददर
50 -	२६	रत्नं	रत्नं
54 -	३९	दीघा -	दीर्घा
58 -	५३	नूत्ना -	नूत्ना
62 -	७७	वामनानम्	वामनानाम्
63 -	८५	निलयापदो	निलयपदो
64 -	९२	तद्धिक्षा	तद्दीक्षा
65 -	९९	प्रदद्वि	प्रदः
66 -	१०३	स्थितत्व	स्थिततत्त्व
66 -	१०४	समुद्धत	समुद्धृत
66 -	१०४	नव्योद्धतं	नव्योद्धृतं
69 -	११५	भुसुराः	भूसुराः

ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ವಿನೂತನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಗ್ರಂಥವೇ ಆಚಾರ್ಯಶತಕತ್ರಯಮ್. ಈ ಕಾವ್ಯವು ನಾನಾವಿಧ ಛಂದಸ್ಸು - ಅಲಂಕಾರ - ರಸಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾದ ಪದಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಕವಿಶ್ರುತರಾದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಪಂಡಿತರಾಜ ಶ್ರೀ ಜಾಲೀಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಕಥಾನಾಯಕರು. ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಭವ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಥೆ - ಆಚಾರ - ವಿಚಾರ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುವ ವಿನೂತನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗೃಹಸ್ಥ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಗೈದ ಮಹನೀಯರೊಬ್ಬರನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಾಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಥಮಕಾವ್ಯವೆಂಬುದು ಇದರ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ.

ಶ್ರೀ ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯರ ದೌಹಿತ್ರರಾದ ಹಾಗೂ ಬಾಳಗಾರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ರುಚಿರಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕವಿಗಳು. ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ೧೮ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಈ ಕವಿಗಳೇ ಇದರ ವಿಶೇಷ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಪಡಿಸಲು ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಘು ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾವಾನುವಾದವನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧಿಷ್ಠಾನದ ಪ್ರಥಮ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

